

TIE SELVÄ

ROMAANI

KIRJOITTANUT

ARVI JÄRVENTAUS

JÄLKIMMÄINEN OSA

PORVOO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

I.

Itäsuo on suuri rautatiesolmukohta Etelä-Pohjanmaalla. Siitä haaraantuu rata kolmeen eri suuntaan: Pohjois-Pohjanmaalle, etelään, kohti pääkaupunkia, ja Pohjanmaan rannikolle, Vaasaan, joka jo vanhoista ajoista on tunnettu m. m. siitä, että se lähettää ulos viljaa, tuota kuuluisaa ruista, joka syksyllä kullankellervänä lainehtii pitkin tasankoja, saaden tuon muuten karun ja yksitoikkoisen seudun näyttämään oikealta rikkauden luvatululta maalta. Ja varakasta seutu onkin, talot kaksikerroksisia, pitkät ikkunarivit jokea vasten. Tasangoilla elävä kansanlaulu on laskenut ne moneen kertaan ja ylistänyt kartanoa, jossa niitä on eniten yhdessä jonossa. Kaikki on suurta, repäisevää ja laajaa — niin viljelykset kuin talonpoikain tavat ja elämäkin. Täällä pidetään vieläkin viikon kestäviä häitä ja hautajaisia, vaikka seudulla valtaanspässyt uskonnollinen herätysliike onkin elämän tasoittanut. Ei tapella enää niinkuin ennen — ei ainakaan yhtä suuressa mittakaavassa. Mutta samat laulut kaikuvat kujilla ja teillä nyt niinkuin menneitten polvien-

kin aikoina — laulut, joissa kerrotaan helapään heiluttajista ja heidän matkoistaan linnasta linnaan. Se on voimakasta kansaa, ylpeää ja vapaudestaan arkaa. Se ei ole tottunut pokkuroimaan herraa. Aatelismies ei ole viihtynyt tämän maakunnan lakeuksilla eikä krapu sen pitkissä, mahtavissa virroissa, jotka halkovat sen tasangoita. Suomalainen pusta erikoisine elämäntapoineen — puuttuu vain hevospaimen unkarilaiseen tyyliin. Sillä kymmenvuotiasta, resuista ja vikkellä paimenpoikaa, joka toisinaan kaitsee hevoslaumaakin, ei sovi verrata eteläisen sukulaismaan korkeastipuettuun *czikós*-sankariin.

Rautatieasema on vilkas liikepaikka. Se onkin Pohjanmaan suurimpia. Junia tulee ja menee. Enemmän kuin puolikymmentä kertaa päivässä lainehtii tuo pitkä laiturit täynnänsä matkustajia. Tällä asemalla on Hesse Karlsson löytänyt toimialansa.

Toiveet lukujen jatkamisesta olivat täydellisesti rauenneet. Ei ollut tullut vastaan sitä miestä, joka olisi ruvennut takaamaan köyhää laitalaissepän poikaa. Kun kerta tarjoutui tilaisuus päästä virkaan heti, niin ottakoon vastaan. Ei niitä nyt kaikkia ruvettu akatemioissa kouluttamaan. Kauppias Nyström, isän

serkku, se oli tämän lauseen lingonnut, kun oli oltu häntä takuumieheksi pyytämässä. Roomalaisen filologian oppituoli oli kertakaikkiaan siirtynyt saavutamattomiin. Sen sijaan oli kohtalo lahjoittanut toisen: tavallisen ympäripyörivän kirjoituspöytätuolin Itäsuon asemanhalkokirjurin konttorissa.

Hesse Karlssonista oli tullut halkokirjuri.

Hän muisti hyvin sen päivän, jolloin hän syksyllä, puolikymmentä vuotta sitten oli luokkatoveriensa seurassa matkustanut uuteen virkapaikkaansa. Toiset menivät Helsinkiin lukujansa jatkamaan, hän laskeutui alas Itäsuon asemalla apein, murheellisin mielin. Oli myöhäinen ilta, ja satoi kaatamalla. Hän heilautti kättä tovereilleen ja hävisi asemarakennukseen. Tuo kädenheilahdus merkitsi samalla jäähyväisiä Kliolle, maineelle — tieteen ylevälle runottarelle.

Hän oli aluksi palvellut harjoittelijana parisen vuotta ja päässyt sitten sähköttäjäksi. Niihin aikoihin oli varastojakson halkokirjurin virka joutunut avoimeksi. Hänkin oli hakenut, osaamatta yhtään uneksia pääsemisestä. Mutta niin oli kohtalo järjestänyt, ettei virkaa ollut hakenut kuin jokunen harva, eikä niistä harvoistakaan ollut ylioppilastutkin-

toa muilla kuin hänellä. Kun vielä otettiin huomioon, että hänellä oli käytännöllistä kokemusta — hän oli ylioppilaaksitulo-kesänsä kuluttanut kotikaupungin varaston halkokirjurin sijaisena — oli hän katsottu ansioituneimmaksi. Ja niin hän oli saanut viran.

Se oli kirjavaa joukkoa tämä rautatien henkilökunta — mitä erilaatuisimmilta elämänaloilta. Entisiä upseereita, merimiehiä, pikkukauppiaita, käsityöläisten ja rahamiesten poikia, enemmän tai vähemmän elämän varjonpuolelle joutuneita. Niin — useimmilla ei ollut tainnut mitään toimialaa ollaakaan, ennenkuin rautatie avasi sylinsä ja otti vastaan nuo haaksirikkoutuneet, viisaat ja tyhmät, sukuylopeät ja ahdaspäiset, joiden matalan otsan sininen virkalakki peitti ihan kulmakarvoja myöten. Yhtä jäykkä kuin oli heidän virkalakkinsa vaakasuora lippa, tuntui heidän maailmankatsomuksensa olevan. Ja yhtä kapeasti, kuin oli tuota samaista lippaa, näytti Luojalle heille järkeä lainanneen. Saattoi ajatella, ettei tuolla ylhäällä katsottu rautatievirkamiehen kovin suurta älyn leiviskää tarvitsevan.

Asemapäällikkö, entinen kadetti, jolta lahjojen puute oli sotilasuran katkaissut, oli virkavaltainen ja

häikäilemätön. Ainoa, mistä hän sai kadettiaikaansa kiittää, oli suora sotilaallinen ryhti ja kantava ääni. Se sai asemamiehet vapisemaan. Tuli ja leimaus, jollei kolmannen luokan oven pönkäksi asetettu shrapnelin kuori ollut paikoillaan! Sen oli asemapäällikkö itse luovuttanut käytäntöön ja hän piti keksintöään erittäin onnistuneena. Tuollainen uhkaava möhkäle — nyt vaarattomaksi tehty — palvelemassa ovenvartijana. Palkinnon saisi rautatiehallitus hänelle antaa, sillä tuolla tavoinhan estettiin ovi luksumasta ja lukko särkymästä. Nämä kirokun ylpeät talonisännät, heidän poikansa ja piikansa, kulkivat odotushuoneessa kuin kotonaan — sisään, ulos, ulos, sisään, sylkivät ja töpehtivät, vaikka siellä oli joka uunin edessä erityinen sylkylaatikko, valtion rautateiden nimikirjaimilla varustettu: S. J. i. F. — Statsjärnvägarne i Finland. Mitä he välittivät siitä. Ollen tottuneita syljeskelemään pirttiensä lattioille he tekivät samoin asemallakin. Odotussalin permanto oli sylkyläiskiä täynnä. Ja menepäs heille siitä huomauttamaan, jestanpoo! Asemapäällikkö Dammert oli sen kerran tehnyt. Ei kai tuo lattia nyt ole Kristuksen kasvot! Sillä lailla! Lihava körtti-isäntä oli kääntänyt hänelle selkensä ja

ruiskauttanut pitkän, ruskean sapelisyyljen, niin että oli litsahtanut. Jestanpoo!

Ensimmäinen kirjuri von Hahn oli vanha tuttu, saman kaupungin poikia kuin Hesekin, vaikk'eivät heidän tiensä olleet sen jälkeen kohdanneet kuin ker-
ran Leppäsaarella, tuon surullisen suopursuhakuret-
ken yhteydessä. Nyt oli Hesse paremmin selvillä mie-
hestä ja hänen suvustaan. Ollen aatelismies, kuten
nimestäkin saattoi päätätä, hän oli päässyt rautatiel-
le heti, kun koulutie oli noussut pystyyn. Pitkänä ja
hontelona, tukka kammattuna kauniille jakaukselle,
hän istui konttoripöydän ääressä pauhaten ja ärhen-
nellen. Häntä tuntui vaivaavan ainainen paha tuuli,
jonka syytä oli vaikea tietää. Mutta joskus hänelle sat-
tui parempiakin puuskia ja silloin hän tavallisesti pu-
hui suvustaan valitellen sitä, ettei sitä oltu Suomessa
rekisteröity. Isoisä ei ollut jaksanut maksaa siitä joh-
tuvia kustannuksia, rutiköyhä kun oli ollut. Hän pii-
rusteli joutessaan sukunsa vaakunaa — töyhtöpäinen
kukko, toisella jalalla sotilassaappaan varren suus-
ta kiinnipitäen katselee uljaasti eteensä. Alla seisoi
latinaksi: *Gallus gallans de caliga* — kukko haaveil-
len sotilassaappaasta. Tarinan mukaan oli eräs hä-

nen esi-isistään, jolla oli ollut halu päästä maailmassa eteenpäin, kunnostautunut muutamassa ratsuväkitaistelussa, ja sen johdosta aateloitu. Hahn jutteli siitä mielellään työnsä lomassa. Eikä hän vielä suuttunut, kun rautatiensaarnaaja Rund, pieni pyöreä ja iloinen pappismies, jonka erikoisharrastuksiin kuului kananhoito, huomautti, että Hahnin vaakunassa oleva kukko oli Houdan-rotua, huono hautomaan.

Mutta silloin hänen kärsivällisyytensä loppui, kun Hesse uskalsi muistuttaa, ettei latinalainen teksti ollut oikein kirjoitettu. Varmaankaan ei vaakunantekijä ollut tarkoittanut sotilassaapasta, *caligaa*, vaan yksinkertaisesti kanaa, *gallinaa*. Mietelauseen pitäisi siis kuulua: *Gallus gallans de gallina* — kukko haaveillen kanasta. Hahn raivostui, hyppäsi pystyyn, puski kiukkunsa kiusantekijälle, letkautellen tätä tämän suomalaisuudella ja tavallisesti lopettaen näillä paljonpuhuvilla sanoilla; On kaksi asiaa, joita vastaan tässä maassa pitää kynsin hampain taistella: suomenkieli ja keuhkotauti!

Melkein kaikki hänen omaisensa olivat kuolleet keuhkotautiin. Hesse muisti Hahnin isän, vanhan rautatien kasöörin, joka palkkoja maksaessaan köhi

ja ryki. Sitä oli aina pelätty, ja palkkaa kuitattaessa oli koetettu pidättää hengitystä, jottei vain olisi saatu basilleja. Hahnkaan ei ollut varma, miten hänen lopulta kävisi. Lääkäri oli moittinut hänen rintaansa heikoksi ja kehoittanut mitä suurimpaan varovaisuuteen.

Toinen kirjuri, Brynolf Krank, oli hauska velikulta. Hän oli ainoa joukosta, jolla oli tavallista enemmän älyä, vaikk’ei häntäkään oltu koulunkäynnillä pilattu. Koulusta erotettuna jonkin kepposen vuoksi oli hän omalta osaltaan joutunut vahvistamaan vanhaa sananpartta, että papin pojat ovat pahimpia. Hummattuaan aluksi merillä ja purjehdittuaan pari kertaa maapallon ympäri hän oli sukulaistensa avulla lopulta päässyt rautatielle. Hänen sturm- und drang-kautensa oli siis onnellisesti ohi, ja naimisiin jouduttuaan hänestä oli muodostunut kaikin puolin kelvollinen virkamies ja perheenisä. Mutta iloinen luonne ei ollut häntä jättänyt avioliiton salakarisella merelläkään — niinkuin hänen oli tapana sanoa. Hän oli erinomainen kertoja ja osasi kasvattaa mielikuvitukselleen siivet, miten tilanne kulloinkin vaati. Hänestä ja Hessestä tuli ennen pitkää mitä parhaat ystävät.

Krank harrasti vaakunatiedettä. Merimatkoillaan hän oli tutustunut erilaisiin tatueeraamistapoihin, ja siitä kai johtui, että hän maihin jouduttuaan päätyi vaakunatieteeseen. Siitä oli tullut hänen intohimon-
sa. Itse hän ei vaakunaa omistanut, mutta sitä innokkaammin hän tutki toisten aateliskilpiä. Olipa hän kirjoittanutkin tutkimustensa tuloksista johonkin aikakauskirjaan ja saanut asiantuntevalta taholta tunnustusta. Hän olikin selvillä kaikkien Suomen aatelissukujen historiasta. Hahn koetti toisinaan innostuttaa häntä omaa sukuansa tutkimaan, mutta Krank pudisti päätään: Ei siinä ole mitään tutkimista... se on selvä. Sinä polveudut kukosta... tai oikeammin kanasta. Sinun pitäisikin muuttaa nimesi »von Huhniksi».

Uusi myrsky ja haukkumasanojen tulva. Mutta tällä kertaa ei Hahn pystynyt käymään kiinni toisen suomalaisuuteen. Sen sijaan hän letkautteli tätä tämän monilla tyttöhistorioilla. Kuinkahan monta ompelijatarta sinä olet pitänyt ennenkuin nait tämän viimeisen, nykyisen rouvasi? Krank vastasi: En useampaa kuin sinä puffia... sillä erotuksella vain, ettet sinä ole nainut tätä viimeistäkään! Sanasotaa jatkui, kun-

nes asemapäällikkö astui huoneeseen ja lopetti toran lyhyellä komennolla: Kas niin . . . laukaukset vaihdettu! Aselepo! Haavoittuneista huolehtivat sanitäärit. — Hänessä tuikahti toisinaan huumorin kipinäkin. Hahn löi kirjansa kiinni, sieppasi lakkinsa ja syökyi ravintolan puolelle. Siellä hän tilasi kupin kahvia Kauniilta Katrilta, mielitietyltään, unohtaen hetken kuluttua koko kahakan.

Rautatienravintola olikin viihtyisä paikka. Junien välillä, jolloin ei ollut matkustajista haittaa, he poikkesivat sinne kaikki juomaan kupin kuumaa tai tarinoimaan ravintolanpitäjän, rouva Jusslénin, kanssa. Tämä oli asemapäällikön leski ja elätti nyt itseään tällä tosin ankaralla ja paljon työtä vaativalla, mutta tuottoisalla toimella. Hän omisti kesyn apinan, joka toisinaan pääsi irti häkistään ja hyppi ympäri ruokasalia, kiipeillen ikkunaverhoja ja katon kannatuspylväitä pitkin ja kaadellen liemikulhoja ja lautasia. Rouva Jusslén nauroi lemmikkinsä tempuille eikä välittänyt tämän tekemistä vahingoista. Herrat syöttivät sitä kilvan. Se oli erityisesti kiintynyt Hesseen, mutta ei voinut ollenkaan sietää kirjuri Hahnia.

Se tuntee sinut läheiseksi sukulaiseksi, kiusoitte-

li viimeksimainittu, kun apina kiikkui Hessen olkapäällä ja näpisteli tätä korvasta. Niin on . . . mutta se ei tunnusta sinua aatelismieheksi, koska ei kärsi sinua. Hahn heitti Hesseä vehnäpalasella. Apina sieppasi sen lennosta ja viskasi Hahnia keskelle otsaa. Katsopas . . . se ei huoli edes sinun tarjoamastasi vehnäsestä! Asemapäällikkö ja Krank nauroivat. Noiden kahden välillä vallitsi ikuinen sota.

Mutta kun he kuulivat junan vihellyksen, he kiihuhtivat konttoriin. Rouva Jusslén huusi Romeota, mutta marakatti ei kuunnellut häntä. Se hyppi Hessen perässä pitkin asemasiltaa. — Siitähän sinä, Puukaalsonni, saat hyvän apulaisen. Se mittaa halkopinot hännällään, huusi Hahn mennä viuhtoen konttoriin pitkät käsivarret heiluen. Ei . . . sinähän tarvitset puhemiestä. Romeo on hyvä ystävä Kauniin Katrin kanssa, huusi Hesse hänen jälkeensä. Juna tulla porhalsi asemalle. Uteliaita kasvoja kurkisteli vaununikunoista ihmetellen tuota omituista paria: mies kulki laiturilla taluttaen pitkähäntäistä marakattia, joka vihaisena irvisteli ohijyräävälle junalle.

Sellaista se oli. Hesse työskenteli omassa konttorissaan asemarakennuksen toisessa päässä. Se oli yk-

sitoikkoista hommaa — halkoja ja aina vain halkoja. Kuka olisi uskonut, että hän, entinen haaveellinen koulupoika, jonka mielikuvitus ratsasti halki taivaan ja maan, — hän, runouden rakastaja, kirjatoukka, tieteen palveluksesta uneksinut, käsitteli elämäntehdävänään halkoja ja halkopinoja, huolehti kuivatuksesta, aumaamisesta, puiden säilytyspaikkojen vuokrauksesta. Oh, kohtalo oli sitonut hänet maahan, äiti Demeteriin, lujemmin kuin hän konsana olisi osannut aavistaa! Hän oli nähnyt unta Akhaian palmulehdoista ja Ateenan Akropoliista, ikuisesta kaupungista, Roomasta, Colosseumista ja Via Appiasta. Ah, mikä nautinto päästä kerran nuorena dosenttina matkustelemaan näissä maissa . . . ihailla seitsemän kukkulan kaupunkia tai näköalaa Akropoliilta Lykabettosvuorelle päin. Lyseon viime luokilla hän oli ollut siitä ihan varma. Rehtorikin oli kerran huomauttanut, että Hesse Karlsson menisi vielä pitkälle, tuottaisi kunniaa kotikaupungilleen . . . Ja tässä hän nyt istui Itäsuon aseman halkokirjurin konttorissa, katsellen tulevia ja meneviä junia ja rustaten raporttejansa. Polttoaineraportit, työmiesten palkkalistat, veturilaput . . . siinä hänen »tieteellinen työskentelynsä». Akhaian pal-

mulehtojen asemesta Etelä-Pohjanmaan mäntymetsät, Akropoliin asemesta halkoaumat, ikuisen kaupungin sijasta Vaasa, rannikkoruotsalaisten päävarustus. Siellä ei suomalainen tuntenut olevansa edes omalla maallaan, edes oman kansansa keskuudessa.

Äidinkielen alennustila häntä erityisesti painoi. Rautateillä vallitsi ruotsi. . . aina ja yksinomaan vain ruotsi. Ruotsalaiset virkamiehet, ruotsi virkakielenä, asemien nimet ruotsalaiset harvoja poikkeuksia lukuunottamatta — kaikki ruotsiksi. Ne muutamat suomalaiset, joiden oli onnistunut tänne päästä, ruotsalaistuivat. Niin kävi hiljakseen Tepon, tuon kunnon toverin kotikaupungin varikossa. Häinkin puhui ruotsia virkatoveriensä kanssa. Mikäs auttoi — se pidettiin luonnollisena. Älä rupea harrastamaan kielipolitiikkaa, jos aiot mennä eteenpäin rautatiellä, oli Teppo häntä varannut. Ja kuitenkin eivät olot siellä olleet lähimainkaan niin kurjat kuin täällä Itäsuossa.

»Eteenpäin». Niinkuin tällä alalla olisi minkäänlaisia etenemisen mahdollisuuksia ollut. Kaukaisin päämäärä oli puutavarakonttorin esimiehen virka pääkaupungissa. Mutta sepä ei ollutkaan joka pojan näpättävissä. Ei siis kannattanut toivoa. Tässä, näi-

den paperien ääressä kai hänen elämänsä kului. . . matkoilla ympäri piiriä, asemalta toiselle. . . puiden vastaanottoa, jakelua, kinailua ja riitelemistä asiamiesten ja asianomaisten virkamiesten kanssa. Ali-tuista valvomista ja varpaillaanoloa. . . pettymyksiä, huolta ja harmia. . . ei edes sunnuntain lepoa. Aamu-kuudelta jo kulusivat hänen ovensa takana. . . asiamiehet. Eiköhän Kaalsonni tulisi konttuuriin? Koko pyhäpäivän sai kirjoittaa laskuja ja todisteita.

Ja jos ne olisivat edes puhuneet totta — nuo torpparit ja talonpojat. Mutta ei — piti vain valehdella, koska kerta oltiin tekemisissä valtion kanssa. Hän teki rautatiehallitukselle esityksiä säilytyspaikkojen vuokrauksesta, kun asema-alueet eivät aina riittäneet. Hyvä! Sillä ja sillä hinnalla vuokrasi Matti Männikkö niin ja niin laajan palstan. Hyväkö maata? Tasaista kuin pöytä. . . niin seisoivat pinot kuin kivipermannolla! Hyvä! Halkokirjuri uskoi, maksoi vuokran ja vedätti ostetut halot. — Tuli kevät, lumi rupesi sulamaan. Käytiin tarkastamassa vuokrattuja säilytyspaikkoja. Oh, Herra — veden vallassa pinot, niin etä sai melkein ruveta lauttaa lyömään! Osa kaatimut, hajonnut, osa kaatumaisillaan. Uusi pinoaminen, uu-

det kustannukset... hevosetkaan eivät päässeet lähelle, täytyi rakentaa erityisiä laitteita niitä varten. Talonpoika, rehellisyydestään kehuttu suomalainen talonpoika, oli vuokrannutkin vesijättömaan tai hyllyvän suonreunan. Pysyttele siinä sitten alkuperäisen kustannusarvion puitteissa! Selityksiä rautatiehallitukselle, kyselyjä ja uusia sehtyksiä. Miks'ei asianomainen halkokirjuri ota lähempää selkoa? Piru vieköön! Kuka se talvella selonotti... paksun lumen aikana, millaista oli maaperä hangen alla, kun maanomistaja, veitikka, valehteli!

Entä sitten halkojen vastaanotto.

»Ylösostaja» tarjosi määrätyn määrän puita, kuivia, laillisen mitan täytäviä. Siitä sovittiin asemilla. Senaatin kulkulaitostoimikunnan esittelijä matkusti ylimääräisellä junalla rautatiehallituksen asiantuntijan kanssa ja teki kaupat. Siinä ei asianomaisen halkokirjurin tarvinnut tehdä muuta kuin seurata mukana. Hän tunsii miehet, minkälainen mikin oli, kuinka luotettava j. n. e. Mutta viimevuotisia ylösostajia ei näkynytäkään — olivat menneet ties mihin, tai piiloutuneet uusien miesten taakse. Ahneus oli vallannut heidät. Uusi mies tarjosi, selitti ja tarjosi: hänel-

lä sitten oli halkoja, halakvoja... kuivia kuin kapakalat... ihan helisivät, kun yhteenlöi. Ja hän sitten myi halvalla, halavalla... puolikolomatta markkaa kuutio havu- ja kolome koivuhaloista. Hyvä! Tehtiin kaupat, kirjoitettiin paperit alle. Herrat matkustivat Helsinkiin, ja halkokirjurin tehtäväksi jäi aikanaan ottaa halot vastaan. Mutta — mitenkäs kävi! Sopimusta oli noudatettu vain suurin pääpiirtein. Kuivien puiden asemesta tuotiinkin märkiä tai puolikuivia. Ne helisevät halot olivat satua vain. Halkokirjurin huoleksi jäi hoitaa niihin »ääni». Kysyt talonpojilta, jotka vedättivät. Ei niiden tarvinnut kuivia ollakaan... sanottiin, että kun tulevat kruunulle... Siinä sitä olttiin, mitäs teit? Rupesitko kärejömään? Turhaa vai-vaa! Niitä kärejiä olisit saanut käydä koko loppuikäsi!

No niin. Tarkastetaan pinoja. Niitä on pitkälti, pitkälti... monia kymmeniä kahden- ja kolmenkymmenen sylen pituisia. Mutta minkälaisia! Herra varjele — harvoja niin, että lakkinsa läpiviskaisi, ladottu kuin lasitavara! Puhu siinä, hauku siinä. Talonpoika huomautti taaskin: Niin käskettiin laittaa... ei sen ole niin nuukaa, kun se tulee rautatielle... Mitäs sanoo ylösostaja? Ei se niin ole... milloinkaan ei ole ollut

sellaisesta puhetta! Kuuntele siinä sitten välittäjän ja tavarän omistajan väittelyä ja tee lopuksi vastaanot-topöytäkirja — sääntöjen mukaisesti. Taas oli rautatie hävinnyt, ja kansan keskuudessa vahvistui vain käsi-tys, ettei valtion pukkauttaminen — kun nyt ei vallan rajattomiin menty — ollut synti eikä mikään.

Tuli sitten joskus tarkastajakin Helsingistä, tuli hermostuneena ja kiireissään. Mitenkäs täällä asiat luistaa? Meniväthän ne. Kerroit huolesi, toit tuoreita esimerkkejä, kuinka siinä ja siinä halkokaupassa taas oli vedetty nenästä — ei nyt isosti, ei suinkaan, mutta noin hiukkasen: toinen puoli puista oli ollut märkiä. Tjaah! Ne halkoasiat olivat niin tavattoman kuivia. Koettakaahan nyt pitää silmänne auki. Tuota . . . oliko täällä hyvät jänismaat? Kyllähän ne . . . koko lailla. Tarkastaja lähtee asemapäällikön kanssa metsälle ja palaa illalla loistavalla päällä. Kolme jänistä mieheen! Sellainen saakurinmoinen onni! Ja hän taputtee halkokirjuria olkapäälle, antaen tälle asemapäällikön läsnäollessa tunnustuksen erinomaisesta ahkeruudesta ja säännöllisyydestä: Tätä Puu-Kaalsonnia ne eivät vedä huulesta! Se haistaa jo sadan metrin päähän, onko tavara tuoretta vai kuivaa. Ja aamulla

hän juuri oli tarkastajalle valitellut, kuinka kaikista ponnistuksista huolimatta joutui nenästä vedetyksi.

Sellaista se oli.

Hesse istuu konttorissaan ja valmistelee polttoaineraportteja. Ne pitäisi saada vielä iltapostiin, jotta joutuisivat ylihuomiseksi Helsinkiin. Hän laskee yhteen, sekaantuu vähän väliä, laskee uudestaan, sekaantuen jälleen. Mikä siinä nyt oli, ettei tavallinen yhteenlaskukaan sujunut? Ei se aditsuunikaan ole niin yksinkertaista, kuin puusta katsoen luulisi. Siinä on puolen kuun menoerät konepajan osalta. Olet mies, Karlsson, jos lasket ne niin, että ensi kerralla saat oikean yleissumman. . .

Se verraton Tennberg. . . se oli niin hauska ja mukava mies. Olisipa sellainen toveri täällä. . . täällä Itä-suossa. Ohhan Krank'kin mukava, mutta Tennbergille hän ei vielä vertoja vetänyt.

Konttorin ovi kävi, ja Hesse kohotti rinnalle painuneen päänsä. Harmaatakkinen talonpoika siinä seisoi, epäröiden, ryiskellen, töpehtien ja mälliä purren. Oikeassa oli Dammert. . . sylkevää kansaa oli Suomen kansa. Näinköhän taivaassakin noin ikään roiskautelivat kultapermannolle. . . ?

No, mitä teillä on asiaa?

Tuota . . . se kun minä vain . . . että se Vorsröömi ei ole vielääkään maksanu niitä talavellisia puita.

Hm! Siinä oli taas valittaja. Minkä hän sille mah-toi, jos välittäjät eivät maksaneet. Samainen »Vors-röömi» oli saanut rahat jo puoli vuotta sitten.

Hän selitti talonpojalle asian.

Minä tuota . . . että jos puukhollari sanoos sille, et-tä se maksaas.

Enhän minä edes tiedä, missä se mies asuukaan.

Jaa . . . Vaasassa se kuulemma on asunut . . . tuota, sillä on talokin siellä.

No, teidän pitää itse kirjoittaa!

Asiamies raapi päätään: Tuota . . . ei taitas puuk-hollari niinkun . . . mie oon niin huono pännämies . . .

Hm! No, kirjoitetaan sitten. Vaikka olisi kai tässä ollut muutakin tehtävää.

Hesse ryhtyi kirjoittamaan. Siitä tuli hiukan sape-kas kirje. Jos ei herra Forsström j. n. e. — niin Rauta-tiehallitus kyllä tulisi pitämään hänet muistissaan. Ei yhtään kapaletta hän myisi valtiolle!

Tuossa on. Pankaa itse postiin.

Eikö se mene virkatietä?

Hesse nauroi: Ei, hyvä mies . . . tämä on yksityinen asia.

Ja mies otti kirjeen, heitti hyvästit ja painui ulos. Ei edes muistanut kiittää.

Ohhoo! Oli tämä eri souvia! Tämä kysyi miehen hermoja. Mutta Jumalan kiitos — hänellä ne vielä oli hyvät.

Hän ryhtyi lopettamaan raporttiansa. Juna hyrräsi ohi, vaununikkunat kirkkaasti valaistuina. Vaaasaan menevä, ajatteli Hesse ja kirjoitti nimensä alle.

Puolen tunnin kuluttua hän astelee yksinäiseen poikamiesasuntoonsa. Sillä . . . muurari Kontsaalla oli kaunis tytär, Melinda, käynyt tyttökoulun ja soitteli pianoakin. Mistähän se semmoisen nimen oli saanut?

Stjärnan glimmande står och ser
över jorden i natten ner . . .

Sitä se usein soitti . . . Melinda. Niin . . . kauniitahan ne olivat . . . tähdet . . . kirkkaita ja välkkyviä. Hän muisti, kuinka kotikaupungin varastokonttorissa keran oli keskusteltu tähdistä. Oliko niissä asukkaita vai ei? Teppo oli suhtautunut kysymykseen myönteisesti: Marsissa ainakin. Marsissa? Hemming oli innos-

tunut tapansa mukaan. Siinä oli jälleen tarjoutunut tilaisuus tietovarastonsa kartuttamiseen. Hän oli varastokirjuri siinäkin merkityksessä. Vai kanavia! Oli-ko saatu selvää? Vai niin. Kyllä se oli merkillistä, kuinka tämä maailma oli ihmeitä täynnä! Ett urverk! — mitä se oli. . . ei mitään! Ett underverk — se oli jotakin! Ja Hemming oli punninnut noita kahta sanaa kuin hyppystensä nenässä — urverk, underverk — ja hänestä oli tuntunut tämä maailma suurelta kellolta, jossa oli napoja ja akseleita, vipuja ja vieteriä. Tähdet olivat kellon kiviä. . . loistavia, hehkuvia — aivan kuin kivet hyvässä ankkurissa. Ja niiden varassa pyörivät näkymättömät rattaat, heilahteli kaikkeuden heiluripyörä, mitaten iäisyyttä. . . mittaamattonta, — olotilaa, jossa silmänräpäys oli yhtä kuin miljoona vuotta ja päinvastoin. Oli se ihmeellistä! Ja täällä. . . tämän pienen maapallon pinnalla laski ihminen tuon taivaallisen heilurirattaan nakutuksia. . . kymmenen, kaksikymmentä, viisikymmentä — seitsemänkymmentä vuotta, — ja yksi kuuntelija oli poistunut. Mihin? Noihin tähtiinkö —? Mutta tuo luomakunnan kello jatkoi käyntiään keskeytymättä. . . ikuisesti. . .

Hesse oli saapunut asuntonsa ovelle. Sisältä kuului soittoa. »Stjärnan glimmande står och ser . . .» Taas se soitti sitä . . . samaa, tuttua laulua.

Hän kumartui katsomaan. Portailta näki hyvin saliin. Nuori, noin kaksikymmenvuotias tyttö, istui pianon ääressä, sytytetty kynttilä molemmilla sivuillaan. Pää oli hiukan etukumarassa, ja lempeä katse seurasi nuotteja. (Eikö se sitä jo ulkoa osannut?) Kynttilän valo leikitteli soittajan mustilla hiuksilla. Ne kimmallivat himmeästi.

Häntä oli käsketty käymään, ja oli hän muutamia kertoja käynytkin. Ystävällistä väkeä. Ukko oikea »eteläpohjalaanen», hiukan juro — mutta vaimo vilkas ja palavasilmäinen. Hän muistutti Iinatin Kallen äitiä.

Hesse kiipesi vinnille. Hänellä oli pieni ullakkokamari, lämmin ja kodikas. Hiukan matalanpuoleinen se tosin oli, mutta muuten melko tilava. Yksi mies siinä aina tuli toimeen.

Hän sytytti lampun ja syventyi lukemaan aamulla aloittamaansa kirjaa.

II.

Hesse istuskelee asemakonttorissa odotellen junan tuloa. Hän on lähdössä linjalle. Oli tarkastettava joitakin kulutusasemia, niiden halkovarastoja. Muutamat asemapäälliköt olivat niin korskeita, etteivät alentuneet ilmoittamaan, milloin tarvitsivat lisää. Piti käydä itse ottamassa selvää.

Lennätinkoneet nakuttavat, miehet istuvat työssä ääressä. Krank viheltelee iloista laulunpätkää. Hän on musikaalinen, soittaa klarinettia melko taitavasti. Tällaisina aamuhetkinä on hauskaa istuskella täällä. Aurinko paistaa korkeista ikkunoista sisään. Virkahuone herää ottamaan vastaan päivän touhua ja ryskettä. Antoipa jyristä taas — junien. Oli yölläkin joku mennyt ohitse, mutta päivällä niitä meni useampia.

Yövalvonnasta raukea harjoittelija valmistautuu lähtemään kotiinsa. Hän käärii kokoon vilttinsä, vetäisee sen remmillä keskeltä kiinni ja pistää taskuunsa kirjan, jota on joutoaikana lukenut. Hesse ehtii huomata, että se on ruotsinkielinen seikkailuromaa-

ni. Hän on kirjamies ja kirjojen tuntija.

Hän säälittelee vain sitä, että nämä hänen toverinsa lukivat yksinomaan ruotsinkielistä kirjallisuutta — sikäli kuin lukivat — eivätkä tienneet suomalaisesta kirjallisuudesta mitään. Krank'kin, vaikkei ollutkaan mikään ahdaspäinen olento, väitti suomenkielen ilmaisumahdollisuuksia kovin vähäisiksi.

Olisivatpa lukeneet Juhani Ahon *Kevät ja takatalven*, jonka ensimmäisen osan hän juuri oli saanut loppuun. Siinä oli teos, jota kannatti ihailla . . . niin tuore ja voimakas kuin kevätpellon multa, niin tuoksuva kuin kesäinen heinäniitty . . . henkilöt mestarillisesti hahmoiteltu. Ukko Paavo ilmielävänä tuohikonttineen — kolmen hiippakunnan piispa!

Häntä halutti ruveta selostamaan kirjaa — hän teki sitä usein . . . esitelmöi laajasti lukemistaan teoksista. Hän toi kirjan henkilöt tullessaan tänne asemalle, tähän asemakonttoriin, esittäen heidät näille työtovereilleen, jotka toisinaan innostuivat, toisinaan suhtautuivat pidättyvästi hänen esitelmiinsä. Ätsh . . . suomalainen kirjallisuus! Se käveli vasta lapsen kengissä. Oliko Puu-Kaalsonni tutustunut saksalaiseen kirjallisuuteen?

Hahn se oli kerran tämän kysymyksen tehnyt. Kyllä — Goethe ja Schiller . . . olihan hän lukenut *Rosvot* ja *Nuoren Wertherin kärsimykset*. Mutta tunsiko Hahn uudempaa saksalaista kirjallisuutta? Frenssen — siinä oli monumenttaalin herra.

Frenssen? Eikö se ollut tanskalainen? No, jopa nyt — eikö Hahn tuntenut Frensseniä? *Jörn Uhl* ja *Hilligenlei* — nehän oli käännetty ruotsiksikin. Mitä? — olivatko? Saattoivatpa olla . . . mutta hän, Hahn, luki tavallisesti alkukielellä.

Se Hahn . . . sellainen kerskuri! Vai alkukielellä! Jokainen tiesi, ettei hän osannut saksaa enemmän, kuin mitä oli lyseon alaluokilla oppinut. Ja puhui alkukielestä kuin filosofian tohtori!

Asemapäällikkö antoi tunnustuksen Juhani Aholle. Hän oli lukenut *Panun*. Mutta hän ymmärsi sen omalla tavallaan. Sivistys, kulttuuri, siinä vietti riemukulkuaan, masentaen maahan sivistymättömyyden. Sillä mitä oli Panu muuta kuin tavallinen kansanmies, hiukan viisaampi muita, mutta kansanmies sittenkin. Sellaisia Panuja oli täällä Itäsuossa monta, vaikk'eivät kävelleetkään virsuissa eivätkä osanneet loihtia. Mutta *Kosackerna* — se oli toista! Oliko Karls-

son lukenut Tolstoin *Kasakoita*? Ai, ai. . . siinä oli kirja.

Tunsihan hän senkin. Yleensä hän piti paljon venäläisestä kirjallisuudesta. Hän oli lukenut Turgenjovia, Gogolia, Lermontovia — ja tietysti Tolstoita. Mutta hän otti Tolstoin kirjat toiselta kannalta kuin Dammert; hän näki niissä aatteen, jota tekijä innokkaasti ajoi, niinkuin esim. *Sodassa ja rauhassa*. Jotavastoin asemapäällikkö ihaili ainoastaan yksityiskohtia — niitä, joissa heiluteltiin sapeleita ja tapeltiin. Ja mitenkä ne miehet tappelivat! Oh, niin helkkarin uljaasti, että ihan hurmioitui entisen kadetin sydän, — kadetin, joka kerran oli aikonut Pavlovskin kaartiin, jollei se typerä isä olisi koulusta kesken poisottanut ja toimittanut rautatielle. Hänestä, Georg Stanislaus Dammertista, se olisi tullut uljas ratsuväen kenraali, mutta nyt piti taisteka talonpoikien kanssa, jotka olivat korskeita ja koppavia. . . potkivat kumoon shrapnellin kuorenkin, jonka hän vartavasten oli asettanut oven pönkäksi. Krank, menepäs katsomaan, onko »ukko» paikoillaan. Nämä riivatun »Panut» eivät anna sille hetkenkään rauhaa.

Asemapäällikkö ei ollut vielä tullut. Hänen virka-

kuoneensa oli siinä vieressä, heti ovesta oikealle. Hän oli ollut illalla julman vihainen Krankille, kun ei tämä ollut lähettänyt eteenpäin muuatta *Ga*-vaunua, vaan jättänyt sen asemalle seisomaan. Ja siinä oli ollut maanviljelysneuvos Stolpen kananruoat.

Pirustako minä sen tiesin, kun konduktööri kiellettyi ottamasta sitä mukaan, puolusteli Krank itseään. Niillä oli liiaksi akseleita ennestäänkin.

Olisit ottanut selvää rahtikirjoista, huomautti Hahn.

Ottanut selvää. . . minä hain rahtikirjoja, mutta en löytänyt niitä tavalliselta paikalta. Ja sitäpaitsi: minun tuurini loppui, olin lähdössä kotiin. Sanoin siis konduktöörille, että jättäisi viimeisen vaunun. Ja siinä mokomassa oli juuri ne marmorikryynit! Kuka täällä jaksaa muistaa, milloin alkaa kanojen munimaaika. Vai muistatko sinä, Hahn?

Puhuteltu kohautti hermostuneesti olkapäitään. Olipa hyvä, ettei se tiennyt, että rahtikirjat olivat epähuomiossa unohtuneet hänen taskuunsa.

Siinäpä se. Ei Hahnkaan tiedä ja hän on sentään kukko.

Ole hiljaa! Sekoitat laskuni.

Krank iski Hesselle silmää ja rupesi viheltämään

menuettia.

Telefooni soi. Krank meni vastaamaan.

Selvä on. . . ja täältä lähtee heti perään n:o 202. — Sinun junasi tulee kohta, lisäsi hän kääntyen Hessen puoleen ja meni lennätinkoneen ääreen.

Mitäs lorua ne nyt laskettavat Mätäkorvesta? . . . neljättä miestä tarvitaan, neljättä miestä tarvitaan. Sanokaa Karlssonille, että poikkeaa tänne. . . Kuule, ovat saaneet tietää tulostasi.

Hesse huitaisi kädellään. Kyllä hän tuon jo tunsi. . . osasi ulkoa. Mätäkorven asemapäällikkö oli innokas skruuvin pelaaja, ja nyt kaivattiin neljättä miestä. Kirjuri Seilonen ja harjoittelija olivat ennestään, mutta neljäs puuttui.

Ne taitavat pelata siellä hasardiakin toisinaan? tiedusteli Krank.

Saattoivat. Asema oli yksinäinen. . . ei mökin paista lähitienoilla. Kirkonkyläänkin parin penikulman matka. Illat kävivät pitkiksi, piti keksiä ajankulua. Eikä heillä ollut parempaa kuin kortinlyönti. Kalle Seilonen oli istunut siellä jo kymmenen vuotta ja hyräillyt tuota iänikuista lauluaan »hännättömästä magotista»:

Kipralttarin kalliolla
hännätön makotti
istui, oli työläs olla,
kun koipia pakotti . . .

Oli siinäkin mies mennyt pilalle. Juoda tillitti aamusta iltaan, ollen hienossa hiprakassa alituisen. Mutta . . . virkansa hoiti . . . ei ollut vielä kertaakaan päästättänyt yhteen, vaikka pari kertaa oli ollutkin ihan veitsen terällä.

Juna vihelsi. Hesse sieppasi lakkinsa ja käsilaukkunsa.

Terve taas.

Terve, terve.

Ulkona kohisi kevät. Lumi sulii ihan silmissä. Aseman edustalle oli muodostunut suuria lampareita, joita piti kiertää. Asemamiehen pikkupojat pärskytelivät vettä kepakoilla toistensa silmille.

Hesse komensi: Pojat, ei saa pärskytellä!

Siinä tulla huristi jo juna, jolla hänen piti matkustaa.

Hesse istui Lietteessä asemapäällikkö Rindellin vieraana. Tämä oli käynyt koulua samassa kaupungissa.

gissa kuin hänkin, oli vain iältään jonkun verran vanhempi. Antautuakseen rautateiden palvelukseen periaatteesta eikä mistään hädän pakotuksesta hän oli opiskellut perusteellisesti. Siihen aikaan ei rautatiellä ollut montakaan maisterismiestä — linjoilla ei yhtään. Maisteri Rindell oli siis ainoa sitä lajia ja hän ansaitsikin täydellä syyllä, että häntä maisteriksi mainittiin.

Hän oli oppinut mies, paljon lukenut. Istuessaan vuodesta toiseen kaukaisella Lietteen asemalla hän kulutti iltansa kirjojen ääressä. Filosofia oli hänen mieliaineensa.

Hesse oli tutustunut häneen virkamatkoillaan. Vai seppä Karlssonin poika! Kyllähän Rindell hänen isänsä muisti. Oli mennä kyökkäissyt monta monituista kertaa hänen kotitalonsa ohitse. Vai niin. . . sepäs sattui. Sittenhän me ollaan kuin puolittain sukulaiset.

Muutenkin he sopivat yhteen erinomaisesti. Heillä oli yhteisiä koulumuistoja. Molemmat olivat nauttineet rehtori Ringbomin, maisteri Nässlingin ja lehtori Fogmanin opetusta. Se »Sokrates» oli aika poika!

Maisteri Rindell kertoi, kuinka hän kerran oli joutunut muuatta toveriaan saattelemaan lehtorin ke-

sääsunnolle. Tämä oli ollut menossa ehtoja suorittamaan. Lehtori oli ollut puutarhassa ja kutsunut hänetkin sisään. He olivat istuneet salissa kahvia juoden, ja seurassa oli ollut erään maisterin rouva — saman kaupungin asukkaita kuin hekin. Aino Somikki oli soittanut pianiinoa, ja miten lie pedaali joutunut epäkuntoon. Maisterin rouva oli silloin huomauttanut: Ne pendelit ovat niin konstikkaita. Hohhoo! oli ukko Fogman nauraa röhöttänyt — vai 'pendelit'. Kuulee heti, ettei rouva ole lukenut latinaa. Rindellkin tietää, mistä sanasta pendeli johtuu. *Pendo, pependi, pensum, pendere* — punnita. Hänen oli täytynyt kesken kaiken lausua tuo teema, ei ollut auttanut vastustelu. Kyllä minä hyväksyn, oli lehtori sanonut sitten. Uskon, että olette lukeneet. Ja niin oli toveri päässyt tarvitsematta suutansa avata. Hän, jolla ei ollut ehtoja ollutkaan, oli tuohon ainoaankin kysymyseen vastannut toisen puolesta.

Hesse nauroi makeasti. Oli niin somaa muistella vanhoja asioita ja unohtaa elämän arkipäiväisyys.

Mutta miten oli ymmärrettävä, että hän, maisteri Rindell, istui täällä Lietteessä, neljännen luokan asemalla? Eikö hänen paikkansa olisi ollut rautatiehalli-

tuksessa?

Se on se suomenmielisyys. Olen muutaman keran sanonut suoria sanoja eräille korkeille herroille. Ja sen vuoksi minä istun täällä. Mutta — ei puhuta siitä. Tunteeko veli Vaihingeria?

En . . . kuka se on?

Saksalainen filosoofi, professorina Hallessa. On julkaissut merkillisen teoksen: *Die Philosophie des Als Ob*.

Sepä merkillistä . . . *als ob*, kuin jos . . . sehän sopi erikoisesti heille, rautatien palveluksessa oleville.

Eikö totta? Keidas keskellä erämaata.

Rindell innostui. Hän pääsi puhumaan mieliai-neestaan. Vaihingerin kirjan tutkiminen oli vasta alussa, joten hän ei voinut sitä vielä selostaa. Mutta mielenkiintoiselta se tuntui. Sellaisia tuoreita, meheviä ajatuksia . . . paikoitellen kuin runoa. Mutta käytännöllisesti katsoen Hesse oli oikeassa. *Als ob* avasi oven ihanaan miehkuvitusmaailmaan, kuten sadun *sesam*. Katsella elämää tältä kannalta: — kuin jos —. Silloin eivät halotkaan enää olleet halkoja.

Se oli tavattoman mielenkiintoista. Rindell lämpeni, hänen poskilleen kohosi puna. Hän luennoi tunnin

toisensa jälkeen. Totisesti, se mies ei istunut lietteessä, vaikka olikin Lietteen asemapäällikkö.

He juttelivat myöhäiseen yöhön. Pitkästä aikaa ei Hesse Karlsson ollut viettänyt näin hauskaa iltaa. Täällä Rindellin luona rikastui, kokosi hengen pääomaa, sai tuuletella itseään aatteen yläilmoissa.

Hän virkkoi: Kyllä minä nyt käsitan, miksi pastori Rundkin aina niin mielellään tänne tulee.

Rund! Rindell naurahti. Hän ei tule muiden kuin kanojen vuoksi. Vaimollani on pieni kanatarha, ja Rund antaa mielellään neuvoja. Nytkin saisi pastori tulla, sillä muutamiin on kuulemma ilmestynyt kirppuja.

Rindell ei pitänyt papeista. Ne olivat hänen mielestään teeskentelijöitä... syöttivät kansalle dogmeja, kaikenmoisia mahdottomuuksia. Mutta Rund, rautatiensaarnaaja Fredrik Napoleon Rund, oli toista maata. Hän ei tyrkyttänyt dogmejaan kenellekään, ei asemamiehen muijallekaan. Hän tiedusteli vain, oliko kanoihin ilmaantunut reumatismia. Hänellä oli niin erinomaista lääkettä, linjementtiä, jonka hän itse oli keksinyt — *linjementum Rundii* — ja sitä hän tarjosi. Niin — jos hän yleensä jotakin tyrkytti, niin juuri

tätä linjementtiään. Ja sillä tavalla hän palveli rautatien virka- ja palveluskuntaa välillisesti. Ja muuten — hän oli erinomainen seuramies ja juttujen kertoja. Eikä sekään ollut vähäksi arvattava lahja.

Hessen täytyi nauraa. Rindell jutteli tuon niin toisesti, melkein papillisesti. Näki, että hän osasi antaa arvon rautatien saarnaajalle, vaikk'ei välittänytkään tämän saarnoista — niinkuin hän ei yleensä välittänyt teologiasta. Mutta ihmisenä hän kunnioitti Rindia, niinkuin jokaista rehellistä ja kunnon miestä.

Aiotko poiketa Mätäkorpeen? tiedusteli Rindell.

Eipä hän oikein tiennyt. Siellä piti valvoa aamuun saakka ja pelata skruuvia. Eikä se ollut mikään kulu-tusasema — taikka miks'ei: se, mitä siellä eniten kulutettiin, oli aikaa. Siitä ei tuntunut puutetta olevan.

Se Seilonen minua säälistää. Oli etevä koulussa, priimus luokallaan ja nyt ei tee muuta kuin ryyppää ja rehki naisten kanssa.

Rindell sytyttää sikarin ja vaipuu mietteisiinsä. Nyt hän on oikein filosoofin näköinen. Tukka hie-man pörrössä ja kravatti vinossa hän istuu ja tuijottaa eteensä, miettien elämän syviä kysymyksiä. Ne antoi-vat niin paljon ajattelemisen aihetta. Niiden vuoksi

tahtoi toisinaan unohtaa junien kulunkin. Se Schopenhauer . . . ja sen filosofia — se ei ollut mitään lohdullista, mutta niin syviä totuuksia täynnä. Kärsimys — se oli olemassaolon sisältö.

On niin kummaa, kun ajattelee sitä Seilostakin, puhkesi hän vihdoin puhumaan — mies palvelee Bacchusta ja Venusta, mutta siinäkin ilmenee pohjalla jokin pyrkimys, jollei muu niin ainakin yritys kärsimyksen keskeyttämiseen tai lieventämiseen, joko sitten tietoisesti tai tiedottomasti. Sillä tuollaisen henkilön kuin Seilosengin täytynee kai joskus tuntea tämän elämän tyhjyys ja onttaus, ja siitä ehkä johtuu, että hän elää niinkuin elää. Hän erehtyy vain siinä, että luulee nautintojen pystyvän korvaamaan sisäistä tyhjyyden tunnetta — jos hän nyt sitä yleensä ajattelee.

Tuo ei ollut rehtori Ringbomin oppia. Hän oli puhunut himosta. »Kun himo on siittänyt, niin se synnyttää synnin». Hän huomautti tästä Rindellille.

Mutta mitä se himo sitten oli? Eikö sekin ollut yhtä lajia kaipausta . . . tosin yksi sen karkeampia muotoja. Ei — kyllä Schopenhauer oli sittenkin oikeassa sanoessaan, että elävien olentojen elonilmausten poh-

jana on kaipuu, puute ja tuska, jota ei koskaan voida tyydyttää täydellisesti. Toinen ihminen jalostaa tämän kaipauksen aatteita kohti pyrkiväksi. Mutta tuskasta se ei vapauta sekään. Ainoa tie kärsimyksestä pois on oman tahdon täydellinen kuolettaminen, johon keskiajan kristityt olivat itsekidutuksen kautta pyrkineet ja intialaiset fakiirit päässeet . . . *nirvanaan*, kaiken halun ja elämäntunnon sammumiseen. Mutta — se oli niin toivotonta oppia, niin vaikeaa toteuttaa, eikä Schopenhauer itsekään ollut yrittänyt sitä elämässään.

Rindell naurahti aivankuin huomauttaakseen, ettei heidänkään velvollisuuksiinsa kuulunut tuon opin seuraaminen. Oli vain muuten niin mukava mietiskellä kaikenmoista . . . filosofeerailla. Mitenkäpä täällä korvessa muuten olisi hengissä pysynyt. Olisi tainnut pian se »tuiju» sammua, niinkuin oli sammunut niin monelta.

Hän toivotti vieraalleen hyvää yötä, ja pian nukkui Lietteen neljännen luokan asema täydessä rauhassa. Vain yövuorossa oleva sähköttäjä valvoi.

Hesse joutui Mätäkorpeen tahtomattaan. Hän oli aikonut ajaa ohitse, mutta heti junan pysähdyttyä

ryntäsi asemapäällikkö Schröder vaunuun ja vei hänet väkisin ulos. Vai aioit puijata meitä, ja me kun emme ole kolmeen viikkoon saaneet skruuvi-iltaa pysyyn!

Mikäs auttoi, täytyi jäädä. Seilonen oli junan lähettäjänä, mutta, ihme kyllä, tällä kertaa aivan selvä. Hän tervehti Hesseä sotilaallisesti.

Saakelin ihmisystävällisesti tehty! Me emme ole viime vuorokauden aikana muuta tehneet kuin hälyyttäneet pitkin linjaa: Puu-Kaalsonnia kaivataan . . . kaivataan. Neljättä miestä tarvitaan. Käyhän sisään.

He menivät konttoriin. Siellä harjoittelija nauraa virnisteli nakutellessaan lennätinkonetta.

Saat muuttaa tekstiä. Puu-Kaalsonni on löytynyt, huomautti Seilonen.

Kyllä huomaa . . . mutta täältä kuuluu nyt muuta. Kontrollööri liikkeellä . . . voi poiketa tänne. Ja sitäpaitsi: liikennetarkastaja Itäsuossa.

Ai, heikkarissa! Asemapäällikkö hyppäsi tasakäpälää. — Nytkö juuri sait tiedon?

Niin . . . Laaksonpohja ilmoittaa. Lukekaa itse.

Asemapäällikkö otti nauhan käteensä ja luki.

Niin näkyy olevan . . . Meillä kassantarkastus . . .

pitäkää asiat klaarina. Voi poiketa... Se on hyvä mies se Nordberg... antaa salavihkaa tiedon. Kylläpä nyt ollaan piirityksessä. Etelästä ja pohjoisesta uhkaa vaara.

Hän mietti hetkisen: Ei ne ole täällä ennen aamua. Etelästäpäin ei tule junaa, ja liikennetarkastaja ei matkusta yöllä.

Mutta tavarajuna tulee puolen yön korvissa. Voi saapua sillä.

Kumpiko? Asemapäällikkö kääntyi neuvottoman näköisenä harjoittelijan puoleen.

Kontrollööri. Liikennetarkastajallahan on oma juna. Voi hurahuttaa tänne illaksi... sekin.

Halvattu sentään! Mikäs nyt neuvoksi? Skruuvi-ilta taisi jäädä.

Istuttiin neuvottelemaan. Ei — kyllä kai se sittenkin voitiin järjestää. Mutta vaikeinta oli se, että Seilonen oli antanut rahtiluottoa muutamalle kirkonkylän kauppiaille, eikä tämä ollut vielä käynyt maksamassa. Satakaksikymmentä markkaa! Mistä nyt rahat kopattaisiin?

Hesse vihelsi. Kylläpä olivat asiat hullusti täällä Mätäkorvessa, olivatpa totisesti hullusti. Vai rahti-

luottoa . . . fiuu!

Tämä on Mätäkorpi, jorahti Seilonen, pyyhkien kämmenellä otsaansa. Ei saa oluttakaan säännöllisesti. Nytkin olisi lasi tarpeeseen, mutta mistä otat, kun ei tilaus ole saapunut.

Herrat istuivat pitkissä mietteissä. Hesse ehdotti, että täytettäisiin vaillinki yhteisesti. Ehkäpä heilätä löytyisi niin paljon. Mutta Seilonen oli sitä mieltä, että pantaisiin summa kortille: 120 markan piesti, ja voittaja lainaisi rahat kassalle. Hänellä itsellä ei kyllä ollut, mutta ehkä Karlsson voisi uskoa hänelle velaksi hänen panoksensa.

Ei minulla ole niin paljon, huomautti Hesse.

Eikä minulla, sanoi harjoittelija.

No, sitten ei tule mitään.

Seilonen rupesi hyräilemään:

Kipralttarin kalliolla

hännätön makotti . . .

Kuule, älä viitsi aina tuota yhtä ja samaa! Siihen aivan kyllästyy. Asemapäällikkö näytti tuskastuneelta.

Yht'äkkiä jymäytti Seilonen nyrkillä pöytään: He-

vonon aisoihin ja harjuri kirkolle, lempo soi! Katso-
taanpa, eikö rahat heltiä!

Taitaa olla parasta.

Harjoittelija rupesi kiskomaan palttoota ylleen,
koko ajan nauraa virnistellen.

Mutta entäpä jos ei ole kotona? kysyi hän.

Ota sitten eukolta. Sano, että meiltä menee virka
ja värkät, jollei hellitä. Helkkarissa! Jopa myrkyn lyk-
käsi!

Asemapäälliköllä oli oma hevonen. Se valjastet-
tiin, ja harjoittelija istutettiin rekeen. Tie oli jo puolit-
tain paljaana, mutta parempi sittenkin oli lähteä reel-
lä kuin kärryillä.

Ja nyt anna huilata!

Herrat palasivat konttoriin. Asemapäällikkö jo
naureskeli. Kyllä se poika rahat tuopi, se oli sukkela
jassi, joka ei ollut ensi kertaa pappia kyydissä. Mutta
harmillisinta oli, että nyt meni neljäs mies. Poika ei
palaisi ennen puolta yötä. Kello oli nyt neljä.

Mitäs muuta kuin odottaa ja käyttää aikansa par-
haimman mukaan. Asemapäällikkö rupesi järjestä-
mään papereitaan ja Seilonen omiaan. Hesse torkkui
tuolilla oven suussa, kuunnellen lennätinkoneen na-

kutusta. Asemamies pisti päänsä oven raosta sisään. Schröder huomasi hänet.

Kuulkaa, Mehtonen, lakaiskaa odotushuoneet, pyyhkikää pölyt pöydiltä ja käykää katsastamassa makkilaitosta. Liikennetarkastaja on Itäsuossa. Voi tulla tännekin.

Asemamies mutisi jotakin ja hävisi. Hetken kuluttua rupesi odotushuoneesta kuulumaan luudan vihainen viuhina, kun Mehtonen siivosi.

Tuokion kuluttua hän ilmestyi jälleen: Mihin panen ne tyhjät olutpullot, joita on pakaasihuoneen nurkassa iso kasa?

Kantakaa kotianne tai heittäkää metsään.

Suur' kiitosta!

Hän hävisi. Seilonen kohotti kulmiaan, hän näytti miettivän jotakin.

Jaa . . . olutpulloja — niitä taitaa löytyä täältäkin.

Ja hän rupesi hakemaan. Kaapeista ja kaappien takaa hän veti esiin pullon toisensa jälkeen. Yksin paperikoristakin löytyi kaksi.

Saisipa pitää huutokaupan, mutta ei ole ostajia, huomautti hän nauraen. — Mehtonen!

Mutta Mehtosta ei kuulunut. Hän oli kantamassa

pulloja omalle puolelleen eikä ollut vielä palannut. Seilonen latoi löytämiään konttorin pöydälle, järjesti riviin kuin sotamiehiä ikään. Joukon eteen hän asetti yhden, jonka suulla oli korkki kallellaan.

Siinä on sotajoukko, paluumatkalla taistelusta, nauroi hän. Tuo keikari tuossa edessä voisi sanoa: Tulin, näin, voitin! — eikä pahasti valehtelisikaan. Eipä, totta vie, pahasti valehtelisikaan!

Kipralttarin kalliolla
hännätön makotti
istui, oli työläs olla,
kun koipia pakotti. . .

Pakottamaanpa tässä rupeaa paikkoja, kun saa kaiket päivät istua yhdessä kohden. Sinä sitä saat sentään liikkua, Kaalsonni. . . Taisi nukahtaa mies. Hohhoi. . . kevätilma raukaisee!

Hesse havahtui: Sanoitko jotakin?

En muuta kuin että kevätilma raukaisee. . .

Joo. . . ja tämä teidän skruuvi-iltanne on niin hiton jännittävä.

Hän ei malttanut olla pistelemättä. Pitikin antaa perään asemapäällikölle. Olisi ollut hyvä jatkaa mat-

kaa ja olla nyt kotona. Kontsaan Melinda vietti nimi-päiviä, ja sinne oli hänkin aikonut. Mutta nyt menivät hukkaan hyvät humalat näiden mätäkorpelaisten vuoksi.

Seilonen kysyi: Et sinä vielä ole ottanut akkaa?

Enpä ole... ehtineehän tuon saada...

Joo... eipä sillä... tyttöriepuja on aina maailmassa.

Etpä tuota sinäkään näy pitävän kiirettä.

Ei ole aikaa.

Hesse hymähti. Aikaa — Mätäkorvessa! Oli sekin ajatus.

Seilonen: Kuule... sanovat, että sinä muuatta Kontsaan röökynää riijaat?

Kuka sitä oli sanonut?

Hahn sähkötti kerran meille.

Vai niin. Kaikkeen se sekin mies jouti. Katsoisi itseään ja korjaisi pois Kauniin Katrin. Sivullinenkin jo huomasi, missä tilassa tyttöriepu oli. Oli hyvä, että rouva Jusslén oli siirtänyt sen keittiön puolelle.

Seilonen hetken päästä: Ne on kovia svekomaaneja siellä Itäsuossa?

Hesse heristi sormiaan ja viittasi asemapäällikön

huoneeseen.

Pöh! Meiän Rööteri ei ole mitään.

Skruuvinpelaaja! Muista se, Seilonen! huusi asemapäällikkö vastaan.

Seilonen: Jopa vain, kun olisi neljäs mies. Mutta nytkään ei ole.

Asemapäällikkö: Syytä itseäsi. Jollet olisi antanut rahtiluottoa, istuisimme nyt koreasti pelaamassa.

Kipralttarin kalliolla
hännätön makotti,

hyräili Seilonen kuin itsepuolustukseks.

Tuli hiljaisuus. Herrat syventyivät työhönsä, ja Hesse vaipui mietteisiinsä. Merkillinen paikka tällainen erämaan asema. Metsät humisivat ympärillä iänikuista lauluaan. Lennätinkone nakutti... tasaisesti, yksitoikkoisesti. Sieltä kaukaa... toisesta päästä maailmaa haettiin yhteyttä tämän erämaan kolkan kanssa. Onko elossa ketään? Vieläkö kestätte kauan? Kone nakuttaa nakuttamistaan, mutta vastausta ei kuulu. Ei tule kukaan vääntämään vipua antaakseen elämänvirtojen juosta. Yhä huudetaan: Mätäkorpi, Mätäkorpi! Ei vastausta. Asemapäällikkö on

mennyt omalle puolelleen, harjoittelija loruaa pakaa-sihuoneessa, ja kirjuri on nukahtanut pöytänsä ääreen. Kuolleet ovat, huokaa sähköttävä toisessa päässä ja olkapäitään kohauttaen sulkee koneen.

Ja tottahan se tavallaan olikin — kuolleet olivat. Sillä mitä elämää tämä tällainen oli? Asemapäällikkö, entinen vararikon tehnyt kauppias, eli täällä toista elämäänsä. Ennen hänessä vielä oli ryhtiä, kun hän taisteli liikkeensä puolesta, koettaen sitä pelastaa. Silloin hän ei vielä sanonut: Antaa mennä!

Mutta — vararikon jälkeen, kun hän seisoi köyhänä miehenä kädet tyhjää täynnä, hän oli muuttunut. Hän tuijotti tylsästi eteensä, mietti kauan ja virkkoi viimein: Antaa mennä! Sitten hän katseli välinpitämättömästi ympärilleen ja ajatteli: Jotakin pitäisi eteenottaa . . . samantekevä mitä. Ja niin hän joutui harjoittelijaksi rautatielle.

Siellä hän palveli veltosti, oli huolimaton, sai useampia varoituksia — ja pääsi vihdoinkin kuin armosta monen pitkän vuoden jälkeen asemapäälliköksi Mätäkorpeen. Mutta täälläkin hän noudatti aikaisempaa elämänsääntöään: Antaa mennä! Kun Seilonen juopotteli, hän ajatteli: Antaa mennä . . . kyllä-

pähän siitä selviää. Kun tämä liian varomattomasti antoi rahtiluottoa, hän ajatteli samalla tapaa: Antaa mennä . . . kalpahan jotenkin peritään. Asemamiehen huolimattomuuteen hän suhtautui samalla lailla: Antaa olla . . . ehtiipähän nuo puhdistaa, jos sattuu liikennetarkastaja kulkemaan . . .

Ainoa seikka, joka vielä sai miehen innostumaan, oli skruuvi. Ja siinä hän olikin kehittynyt taitavaksi. Tuntui, kuin olisi hän siinä päässyt takaisin entiseen liikemiesaikaansa. Sai laskea . . . laskea kuin ennen: voittoko vai tappio? Ja useimmiten se oli voitto. Siitä hän riemuitsi, ollen monta päivää hyvällä päällä yhden vaivaisen kymmenmarkkasen vuoksi, jonka oli toisilta voittanut. Pystyipähän mies vielä puristamaan elämältä onnea . . . tosin murenen vain, mutta sittenkin! Kymmenen markkaa oli rahaa, sanottiinpa mitä tahansa. Vaikk’ei hän siitä yksinomaan iloinut. Hän iloitsi enemmän taidosta. Olisipa hänellä ollut samanlaista taitoa liikemiehenä, hän ei istuisi nyt täällä.

Entä vaimo ja lapset? Lapset olivat maailmalla — mikä missäkin. Mutta hekös tulivat Mätäkorpeen? Huihai! Eihän asemapäällikön pieni asunto voinut

kerralla majoittaa muita kuin neljännen miehen. Hänelle tehtiin vuode salin invensioonisohvaan — jos nyt yleensä nukkumaan käytiin. Tavallisesti pelattiin koko yö, aamuun saakka. Mutta lapset — he kyllä katsoivat, että pysyivät Mätäkorvesta poissa.

Kerran vuodessa pistäytyi asemapäällikkö rouviin heitä katsomassa. Heillähän oli vapaaliput — heidän sopi siis matkustaa. Olisi ollut liikaa vaadittu, että lapset olisivat lunastaneet piletin tänne.

Rouva, vanha ja kuuro, puuhaili keittiössä. Ei ollut edes palvelijaa. Kukapa Mätäkorvessa palvelisi — paikassa, jossa ei ollut muuta naapuria kuin asemamiehen perhe. Ja vielä asemalla, jossa toimi Seilonen, rautatienvirkamies Kalle Seilonen, kaikkien kunnan tyttöjen kauhu. Useampi kuin yksi oli lähtenyt täältä pois vatsa pystyssä, Kalle Seilosen naputellessa sormenpäällä pöydän reunaa ja hyräillessä ainaista renkutustaan. Asemamiehen vaimo laittoi ruokaa hänelle ja harjoittelijalle. He asuivat rakennuksen vinttikerroksessa.

Tunnit kuluivat. Kello löi kymmentä. Harjoittelija ei ollut vielä palannut. Saisiko hän rahat? Saakoonpa tai olkoon saamatta. Mitäpä se häntä liikutti. Hesse

lähti ulos kävelemään.

Vaivainen lyhty tuikutti laiturin syrjällä, valaisten vaisusti rakennuksen edustaa. Täällä ei ollut vielä sähkövaloa. Lyhdyn lasit olivat noesta mustuneet ja yksi oli rikki. Mehtonen lakaisi aseman edustaa, hänen vaimonsa pesi sisällä odotushuoneen pöytiä ja penkkejä. Mätäkorpi valmistautui vastaanottamaan liikennetarkastajaa.

Asemamies huomasi Hessen, joka seisoi laiturin reunalla ja katseli kiiltäviä kiskoja. Etempänä, lähellä ylikäytävää valaisi niitä vaihdelyhty. Sen toisella puolen hävisi raide pimeään, kuin olisi korpi sen nialaissut. Heti ratapihan takana kohosi metsä mustana kuin seinä.

Tuonkin silmät pitäisi pestä, kun tässä vain ehtisi, tuumi Mehtonen, osoittaen nokista lyhtyä. Talvela rikkoutui siitä ruutu eikä ole tullut laitetuksi uutta tilalle.

Niinpä niin — antaa mennä vain. Se näytti olevan tämän aseman tunnuslause.

Siellä konttorihuoneen pöydällä on vielä kasa olutpulloja. Ne pitäisi korjata pois.

Mehtonen raapi korvallistaan: Jaa, jaa . . . se Seilo-

nen . . . tinttaa aamusta iltaan, ja pulloja karttuu määrättömästi. Kyllä minä haen ja vien meidän vinnille. Siellä on jo ennestään puteli poikineen.

Mistä se tilaa olutta?

Vaasasta. Eihän meille monesti muuta rahtia tulekaan kuin Seilosen olutkorit. No . . . kirkonkylän kauppiaalle sentään, mutta olutta säännöllisesti.

Niinpä niin . . . mutta eikö olisi käytännöllisempää lähettää pulloja takaisin? Tulisi ainakin halvemmaksi.

Toisinaan se lähettikin, toisinaan ei — miten sattui. Välistä humalapäissään iski tyhjillä puteleilla keilaa, niin että helisivät paikat.

Oli täällä huvitukset, oli totisesti!

Ja sitten ne pelaavat Jerusalemia, kun ei ole tarpeeksi miehiä ruuviin.

Mikä peli se sellainen oli?

Ei Mehtonen sitä tarkemmin tiennyt . . . olipahan sellainen liidulla piirretty tarha konttorin lattialla. Kuka sai suurimman pistemäärän kertaheitolla, vei rahat.

Vai sillä lailla.

Joo . . . markkaakin heittivät toisinaan, kun sattui-

vat oikein remsseille päälle. Harjoittelijaa vain kävi sääli, kun pienestä palkasta tuhlassi peliin. Ei aina voinut ruokaansaakaan maksaa. Ja juomaankin se sen opetti.

Asemamies jatkoi: Ja se on ollut kunnon mies aikoinaan, oikein kunnon mies. Vaimolleni se toisinaan humalapäissään itkee elämäänsä: Mehtoska . . . kuulkaahan . . . minustakin olisi tullut mies, mutta se nainen petti. N-nainen! Ja sitten se kiristelee hampaitaan: Mutta minä kosten . . . naissuvulle itselleen kosten. Kaikki haaskaan, kaikki . . . jokaisen, joka tielleni sattuu! Minä olen kulovalkea, joka poltan nuoren metsän! Sellaista se puhuu, eikä sille silloin auta sanoa mitään.

Hessen mieleen muistui veturinkuljettaja Askolin. Häinkin oli onnettoman rakkauden vuoksi ruvennut juomaan. Tässä oli toinen lemmen uhri.

Hänen mielensä painui, ja kurkkua kuristi niin omituisesti. Rakkauden uhri! Olihan hänkin siipiänsä polttanut jonkun kerran, mutta se oli tapahtunut varhaisessa nuoruudessa. Sellainen ei jättänyt parantumattomia jälkiä. Mutta nyt — nyt jos sattuisi kohtaamaan suuren rakkauden ja pettyisi, mitenkähän

silloin mahtaisi käydä? Rupeaisiko hänkin ehkä juomaan?

Tuskin, sillä hänellä oli toisenlainen maailmankatsomus. Als ob — kuin jos. Hän muisti keskustelunsa Rindellin kanssa. Hän runoilisi pettymyksen yksinäisyyden yrttitarhaksi, jossa mies käyskenteli muistoiheen. Sentimentaaliako? Saattoi ehkä siltä näyttää. Mutta sanottaisiinko sentimentaaliksi haavoittunutta, joka vaieten kesti kärsimyksensä, puri vain hammasta ja joskus ähkäisi, mutta ei yhtä sanaa, ei valitusta pienintäkään? Ja sitten . . . sairaalasta päästyään teki koko hommasta laulun . . . vakavan ja miehekkään, joka sai toverit unohtamaan marssin vaivat. Hänellä oli kaikki edellytykset juuri tuohon, vaikka hän koulupoikana oli ollutkin sellainen haaveilija. Myrkky haavasta pois ja katso: se paranisi umpeen. Hän vetäytyisi kuoreensa kuin simpukka . . . ja kuta enemmän häntä piinattaisiin, sitä syvemmälle hän painuisi, sydämensä salattuihin sopukoihin. Ihmiset saattaisivat luulla, että hänen henkensä oli kuollut, mutta eipäs! Nostakootpa vain simpukan kuoren korvalleen ja kuunnelkoot: se kohisi vielä senkin jälkeen, kun sen asukas oli kuollut. Niin sitkeässä sen henki

oli. Se lauloi meren säveltä vielä senkin jälkeen, kun oli meren jättänyt. Niin hänkin säilyttäisi kaiken kokemansa, surullisen ja iloisen, säilyttäisi syvällä sydämessään. Hän hallitsisi sen henkensä voimalla . . . kypsyttäisi siitä uutta elämän tarmoa ja ydintä . . . jalokiven, niinkuin simpukka. Sillä eikö sekin ollut jonkinlaisten sairausilmiöiden tulos? Ja samalla tavalla kuin jalohelmissimpukan kuoresta sanottiin: kuulkaa, se kohisee! — saattaisi hänkin sanoa sydäimestään: kuulkaa, se laulaa!

Hänen mielensä täytti väkevä ilo. Ylikäytävällä seisten hän katseli ratalinjaa, joka etempänä häipyi pimeyteen. Ja hän ajatteli: Tulloon, mitä tulloonkin! Minä ainakaan en aio sortua! Tahdon voittaa . . . voittaa tuskan ja kärsimyksen hinnallakin! Mitä olikaan Rindell puhunut kauneuden olemuksesta? Niin . . . että henki kohoaa tajuamaan ikuisia aatteita ja näiden katselemisessa nukahtaa. Mutta ei *nirvanaan*, jossa kaikki olemisen tunto sammuu, vaan samalla tavoin kuin ihminen nukkuu yönsä ja sitten aamulla herää uuteen päivään, alkaakseen jälleen työnsä ja aheruksensa. Antaa kärsimyksen kulkea mukana vain, se on hyvä . . . juuri niinkuin olla pitääkin. Sehän oli hen-

kistä asketismia, joka vei vielä varmemmin päämäärään kuin ulkonainen lihan kidutus.

Niin — elämäpä sen määrätköön, — elämä, tuo suuri huutokaupan pitäjä. Mutta hän huutaisi oman sa »sisään» — huutaisi viimeisillä varoillaan. Ja — vaikk’ei hänellä muuta olisikaan... ulkonaista tukea, ystävän ymmärtämystä, olisi hän rikas sittenkin, omistaessaan vain oman itsensä... sen, mikä hänessä oli oleellisinta... sydämen tuoreuden, sen verenpunaisen, joka sisälsi elämän paineen. Sitä ei saanut pienentää mikään vastoinkäyminen, ulkonainen tai sisäinen — sen tuli vain siitä kasvaa. Kunnes vanhana tuo kaikki olisi tyyntynyt... muuttunut rauhalliseksi elämän tarkasteluksi, mihin huumori valaisi hohdettaan samalla tavoin kuin iltapäiväaurinko syksyllä ylikellastuneiden vainioitten. Vilja olisi kypsää, elämä olisi eletty ja — sitten saisi tulla kuolema...

Siellä edessäpäin vilkutti semafoorin punainen lyhty. Se oli pysähdysmerkki. Juna ei saisi ajaa asemalle niin kauan kuin se oli näkyvissä. Kun merkkitangon käsivarsi laskettiin alas, ja viheriä rupesi vilkuttamaan — sitten saisi tulla, mutta hiljaa ja varovasti. Niin Hessekin toivoi kuoleman kerran saapu-

van hiljaa ja rauhallisesti, päätetyn elämäntyön jälkeen. Mutta vielä vilkutti punainen, vielä sykki sydän, vielä virtasi veri suonissa, ja elämä oli vasta päässyt alkuunsa. Vielä oli tuo hetki toivottavasti kaukana — kuolema.

Hän kääntyi takaisin. Oli niin hyvä ja keveä olla. Nyt hän ei yhtään katunut, että oli jäänyt tänne. Hän oli sentään paljon rikastunut taas. Tällaiset hiljaiset iltahetket olivat siunatuita. Elämän perspektiivit selvenivät. Hän ei enää tuominnut Seilostakaan. Tuntui, kuin olisi hänenkin elämänsä jollakin tavoin selvinnyt näiden mielteiden aikana. Riippui niin paljon sielun rakenteesta, perinnöllisyydestä ja kasvatuksesta. Jumala kai kerran tuomitsisi, kuinka paljon pantaisiin itsekunkin tilille tahallista, tietoisesti rikottua — niinkuin Seilosengin . . . ja kaikkien.

Hän astui konttoriin. Siellä olivat miehet lopettaneet työnsä. Kello oli yksitoista. Harjoittelija ei ollut vielä palannut. Mutta tunnin kuluttua hän saapuisi, ihan varmaan.

Asemapäällikkö pyysi Hesseä illalliselle. Ei oltu joudettu ennemmin syömäänkään, kun oli niin paljon järjestämistä . . .

Schröderin rouva kyseli kaikenmoista. Kuurojen tapaan hän olisi halunnut kuulla ulkomaailmasta. Mitä puuhasivat Itäsuon virkamiesten rouvat, kävivätkö usein kaupungissa? Niillä tietysti oli hauskaa siellä, kun oli monta yhdessä. Hänellä täällä ei ollut ketään, ei ketään, sillä asemamiehen muijan kanssa ei voinut paljon keskustella. Se kiljui hänen korvansa rikki.

Mutta olenhan sinulla minä, mamma rakas, huusi asemapäällikkö.

Mitä? kysyi rouva sävyisästi, vieden käden korvalleen.

Minä sanoin, että olenhan sinulla minä.

Niin... sinä — rouva naurahti — mutta sinähän pelaat kaikki illat. Pelaatteko nytkin?

Hesse pudisti päätään. Rouva näytti käyvän levottomaksi.

Tulee kontrollööri ja liikennetarkastaja, huusi Schröder.

Rouva ei puhunut mitään, katsahti vain kiireisesti mieheensä ja virkkoi: Kylläpä nyt on tarkastusta keräykseen.

Aika kului. Kello läheni kahtatoista. Itäsuo sähkö-

ti, että liikennetarkastaja oli palannut. Ei ollut käynyt-kään pitemmällä. Mutta kontrollööri saattaisi hyvin-kin tulla.

Muutamia minuitteja yli puolen yön kuului tavarajunan vihellys. Seilonen ilmestyi salin ovelle.

Nyt se tulee eikä harjuri ole vielä palannut.

Asemapäällikkö hyppäsi tuoliltaan: Minä menen ottamaan sitä vastaan ja koetan pidätellä. Mene sinä tielle kuulostamaan.

Juna ajaa asemalle! huusi Mehtonen keittiön ovelta.

Kuolema ja kadotus! Minä tulen.

Ja asemapäällikkö riensi Seilosen kanssa ulos.

Kuuro rouva oli levotonna katsellut tätä mylläk-kää. Onko niillä jotakin hullusti? hän kysyi.

Hesse pudisti päätään. Eikö mitä. Hän kiitti, lausui hyvästit ja meni ulos. Hän oli tehnyt äkkiä päätöksen: hän jatkaisi matkaansa tavarajunassa.

Asemapäällikkö jutteli jonkun mieshenkilön kanssa kaukana junan jälkipäässä, pälyillen ympärilleen. Tuliko pakana keskiyöllä? Se oli jo jokseenkin hävytöntä. Hän tunsu osanottoa Mätäkorven virkakuntaa kohtaan.

Hän lähti kävelemään konduktöörivaunua kohti, kun samassa hevonen karahutti asemalle ja harjoittelija hyppäsi reestä. Seilonen seisoj kannaksilla. Hän riensi konttoriin. Yks' kaks' veturi vihelsi, ja asemapäällikkö juoksi Hesseä vastaan. Tämä piti silmällä konduktöörivaunun porrasta, valmiina hyppäämään vaunun kohdalle tullessa. Mutta juuri kun hänen piti hypätä, tarttui Schröder häntä käsipuolesta.

Hän huusi: Ei tullutkaan! Konduktööri ei tiennyt mitään.

Hesse tempoili, yrittäen rientää junan jälkeen, mutta asemapäällikkö torui: Älä nyt hulluttele! Et kai sinä yön selkään lähde. Ja nyt kun meillä on kaikki taas järjestyksessä.

Mikäs auttoi — täytyi jäädä. Ehkäpä se oli lähimmäisen auttamista tämäkin.

He menivät konttoriin. Siellä otti Seilonen heidät loistavin naamoin vastaan.

Rahat on täällä, helkkarissa! Ja hän lyödä läimäyteli setelitukkoa kämmentensä välissä.

Asemapäällikkö nauroi: Ei tullut kontrollööri, mutta sinulle tuli kolme koria olutta!

Seilonen seisoj kuin pilvistä pudonnut. Hänen sil-

mänsä muljahtelivat, ja suu teki omituisia liikkeitä, aivan kuin hän olisi makustellut jotakin.

No, saakeli sentään! Vai olutta! Nyt peli pystyy ja pullot pulputtamaan!

Yleisen riemun vallitessa kannettiin olutkorit konttoriin. Asemapäällikkö nouti lasit, otettiin korttipakka esiin ja istuttiin pöytään. Ilo oli katossa. Se tempasi Hessenkin mukaansa. Tilanteen koomillisuus sen vaikutti.

Tulipa kontrollööri kavereineen! huudahti Seilonen posket pullollaan aukaisten olutputelia. Poks! Ensimmäinen laukaus! Ja sitten: pul-pul-pul... se nakkuttaa vain paljasta h:ta. Huomio! Mätäkorpi, herää!

Naurettiin joukolla. Asemaniies kurkisti pakaasihuoneen ovesta: Tuota... ei tainnut tullakaan —?

Tuli, tuli! Tuoss' on sullekin yks' puteli! Juo eukko-si kanssa! Seilonen ojensi Mehtoselle pullon.

Tämä toimitti: Ja minä kun kuurasin lyhdyn lasitkin!

Se oli oikein! Valoa tarvitaankin, kun me tästä kotia toikkaroimme, huusi Seilonen ja rupesi hyräilemään:

Kipralttarin kalliolla

hännätön makotti. . .

Tervetuloa, Puu-Kaalsonni, tervetuloa Mätäkorpeen!
Meill' on täällä kyllä puuta, mikäli minä tiedän. . .

Schröder hihkaisi: On puuta ja on muuta! Terve!

Ja herrat aloittivat korttipelinsä — kymmenesosa
pennin pisteillä.

III.

Oli tänne rautatielle tosiaankin joutunut jos jonkinlaista miestä — sellainenkin kuin toinen kirjuri Sidensnöre. Hän edusti tyyppiä, joka ei ole niinkään harvinainen tässä matoisessa maailmassa: häntä vaivasi suuruudenhulluus.

Kerta vuodessa piti ainakin Hirvihaaran pitäjän tietää, että sen alueella eli mies, joka otti elämän laajasti, katseli tätä yhteiskuntaa vähän samanlaisin silmin kuin Rooman keisarit ennen pääkaupunkiaan ja sen asukkaita. Leipää ja sirkushuveja! Sidensnöre näytteli mahtiaan kuitenkin hiukan toisin: hän ei toimeenpannut mitään hyväntekeväisyysiltamaa hätääkärsivien hyväksi. Ei — hän kutsui seudun vallasäätyiset, oman ja lähiasemien virkamiehet, pitäjän pomot ja mahtimiehet omille nimipäivilleen, joiden järjestämiseen hän uhrasi puolen vuoden palkkansa.

Hänen nimensä oli Oskar, ja joulukuun ensimmäinen oli siis hänen merkkipäivänsä, jolloin hän liehui isäntänä nuorisoseuran talolla monilukuisen vierasjoukon keskellä. Oskarin päivien piti olla komeat.

Niiltä ei saanut puuttua mitään, mikä suuremmissa juhlissa oli tavallista, niin tarjoiluun kuin muuhunkin ohjelmaan nähden. Suuri laatikko viinirypäleitä, omenia ja appelsiineja tilattiin Helsingistä, juomatavaroita hankittiin hienoimmista viineistä ja shampanjasta alkaen. Oli purkkikalaa ja voileipää, monenlaisia sandwicheja — ja torvisoittokunta puhalsi kapaleen toisensa jälkeen niin että sali raikui. Ja lopuksi tietysti tanssittiin.

Jo puolikesästä hän mietti, mitä yllätyksiä valmis-
taisi ystävilleen. Hän neuvotteli siitä asemapäällikön
kanssa. Mitähän arveltiin... tilaisikohan hän soittokunnan Helsingistä? Nuorisoseuran septetti soitti hiukan huonosti. Tilaa vain... mutta se taitaa tulla maksamaan. Jukkenbuj — mitäpä se merkitsi! Olihan hänellä »Oskarin päivän rahasto».

Mutta tehdessään laskelmia hän sentään huomasi parhaaksi jättää helsinkiläisen soittokunnan tilaamatta. Nuorisoseuran seitsikko sai välttää. Mutta kutsukortit piti painattaa hienot, kultasyrjäiset. Ja tänä vuonna niitä ei lähetettäisikään talonpoikaisille. Pidettäisiin kerran oikeat herrasjuhlat.

Ja Sidensnöre painatti kultasyrjäiset kutsukortit,

joiden vasemmanpuolisessa alakulmassa seisoi: Puku: juhlapuku.

Hän oli tarkka vieraistaan. Niiden valikointi tuotikin eniten päänvaivaa. Kutsuttaisiinko halkokirjuri Karlsson? Hän oli hiukan vulgääri. . . puhui ruotsia-kin huonosti. Mutta — kun hän sentään oli ainoa sitä lajia. . . ainoa halkokirjanpitäjä koko varastojaksossa, oli hän kai tällä kertaa kutsuttava. Jotavastoin Rindell oli hieno mies, tosin suomenmielinen hänkin, mutta sivistynyt, filosofian maisteri. Hän voisi pitää esitelmän filosofiasta.

Oskar Sidensnöre oli sitä mieltä, että hänen nimipäivillään piti olla henkinenkin puoli edustettuna. Ainahan syödä saatiin, mutta henki. . . hengen viljelys — se oli tärkeää. Hän hankki siis näitäkin numeroita. . . runonlausuntaa, viulusoolon, esitelmän, pari kuplettia. Itse hän tavallisesti piti juhlapuheen.

Hän oli käymässä Itäsuossa ja istui asemakonttorissa. Piti valvoa, että lähettivät kaupoista oikeaa tavaraa. Sitä varten hän oli matkustanut Vaasaan. Oli marraskuun puoliväli, ja Oskarin päivät lähellä. Hänellä oli siis huolta ja puuhaa enemmän kuin yksi mies kerkesi tehdä.

Hän jutteli nimipäivistään. Niistä tulisi tällä kertaa loistavat. Pastori Rund pitäisikin nyt juhlapuheen. Hän oli siitä tällä matkalla sopinut. Rindell oli kiittänyt kutsusta, mutta kieltäytynyt esitelmästä. Hän itse aikoi tällä kertaa puhua naisille.

Krank kysyi: Kyllä kai sinä minutkin kutsut?

Sidensnöre heilautti kättään: Ei sopinut, ei mitenkään. Veli suokoon anteeksi, sillä sinne tuli ainoastaan ensi kirjureita, asemapäälliköitä ja sen semmoisia. Ei sopinut — sillä Krank oli ainoastaan toinen kirjuri.

Mutta toinen kirjurihan sinä olet itsekin. Krank iski silmää Hahnille.

Jaa . . . niin kyllä, mutta ne olivatkin hänen nimi-päivänsä, ja hänellä oli valta kutsua niihin ketä halutti.

Siihen ei ollut mitään sanomista. Krank pyörähti kerran kannoillaan, vihelsi pienen menuettipätkän ja huomautti: Mutta liikennetarkastaja sinun on välttämättä kutsuttava.

Sidensnöre nyökytteli päätään ja hymyili ylhäisestä. Tjaa, tjaa . . . kyllä hän oli ottanut kaikki huomioon. Jos Krank halusi tietää, niin kutsukortti oli mennyt —

hänellekin, hänellekin.

Ja Sidensnöre siristi silmiään ja näytti salaperäiseltä.

Krank: Mutta saa nähdä, tuleeko se.

Sidensnöre: Se on hänen asiansa. Mutta kutsuttu on. Muuten hän oli luvannut, että aamuyöstä etelästä päin tuleva pikatavarajuna sai pysähtyä Hirvihaarassa ja ottaa mukaansa Itäsuohon menevät juhlavieraat.

Ja tehden ylhäisen liikkeen kädellään hän heitti hyvästit ja jatkoi matkaansa.

Hesse on matkalla Oskarin päiville. Heitä on suuri joukko, asemapäälliköitä, ensimmäisiä kirjureita ja rautatien insinöörejä, useimmat naisineen. Oli muassa Rindell, Schröder ja Dammert, kirjurit Hahn ja Seilonen sekä rautatiensaarnaaja Rund.

Herrat nauroivat ja juttelivat. Väiteltiin siitä, oliko Sidensnöre hullu vai viisas. Useimmat olivat sitä mieltä, ettei hän ollut normaali. Mutta pastori Rund väitti vastaan.

Meillä on itsekuhakin oma »kärpäsemme», toisilla suurempi, toisilla pienempi. Minulla on nyt esim. kananhoito ja pikakirjoitus. Myönnettäköön, että Si-

densnören kärpänen on paarma.

Hyvä! Mutta ero oli siinä, että toiset olivat tietoisia kärpäsestään. Sitä ei taas Sidensnörestä voinut sanoa. Hän suhtautui täysin vakavasti nimipäiviensä viettoon.

No, leikkinäkö luulette minun pitävän kananhoitoa? huudahti Rund, ja hänen pienet, pyöreät silmänsä räpyttivät nopeasti. Ei — kyllä siitä on leikki kaukana, jos jonkun asemapäällikön rouvan kanalaan ilmaantuu esim. reumatismia.

Kyllä se niin on, sanoi rouva Dammert. Hänellä oli kanala.

Sinä väistät kysymyksen kärjen, yhtyi Rindell puheeseen. Ei asia siitä muutu. Hullu pysyy hulluna ja viisas viisaana. Mutta kun nyt yleensä tässä maailmassa kerran hulluteltiin, niin sopihan heidänkin tehdä se. Toinen asia oli sitten, kumpi heistä oli hullumpi. . . Sidensnörekö vai hän, joka oli lähtenyt täl-laiselle huhulle retkelle. Hän, Rindell, oli ainakin tietoinen hulluudestaan.

No, mitäs tyhjää, sanoi Dammert — hauskaa siel-lä on, varsinkin yläkerrassa, missä apteekkari hoitaa isännyyttä. . . Seilosen vain on vaikeampi ratkaista,

kumpaan kerrokseen hän jää.

Sille naurettiin, sillä jokainen tunsii Seilosen heikkouden.

Yläkertaan minä menen, virkkoi tämä — ja pääseehän sieltä alaskin, jos haluttaa.

Hän iski silmää erään insinöörin rouvalle.

Insinöörinkin oli pakko nauraa, vaikka hänen olisi tehnyt mieli antaa asianomaista korville. Hävytön . . . uskalsikin iskeä silmää hänen rouvalleen!

No ei mitään — kyllähän Kalle Seilonen tunnettiin. Tiedettiin hänen surullinen kohtalonsa ja annettiin anteeksi. Naiset melkein tunsivat mielenkiintoa häntä kohtaan. Ajatella, että mies onnettoman rakkauden vuoksi oli sortunut noin alas.

Insinöörin rouva virkkoi: Kyllä minä ainakin tanssin yhden tanssin herra Seilosen kanssa.

Mies tyrkkäsi häntä kylkeen. Varomaton — ei pitänyt sellaista puhua.

Mutta Seilonen, joka oli huomannut tämän liikkeen, huomautti: Ja minä luovutan rouvan hänen herralleen senkin tanssin ajaksi.

Rouva joutui hämilleen, mutta purskahti sitten raikuvaan nauruun. Siihen yhtyivät toisetkin, rou-

va Schröderkin, joka ei ollut kuullut sanaakaan koko keskustelusta.

Veturi vihelsi. Oltiin Hirvihaarassa.

Asemalla oli päivän sankari vastassa, hienona, soopelinnahkainen turkki yllä, knalli päässä ja valkoiset hansikkaat käsissä.

Tervetuloa, hyvät naiset ja herrat!

Hän kätteli jokaista kohteliaasti ja suuteli naisia kädelle. Häntä onniteltiin joukolla. Että nyt sattuikin taas Oskarin päivä ja vielä näin kaunis ilma! Onneksi olkoon vain!

Sidensnöre vei pastori Rundin syrjään. Hän sopotti: Kyllä kai pastori sitten muistaa lupauksensa. Se oli juhlapuhe. Mutta minä pyydän: ei Jumalasta eikä kanoista.

Kyllä, kyllä. Rund huitaisi kättään. Hän oli valmistanut puheen Alkinoon pidoista.

No sopii. . . klassillinen aihe. Siitähän tuli hieno. Ja Sidensnöre hykersi tyytyväisenä käsiään.

He lähtivät astumaan juhlapaikkaa kohti. Asemalle oli kerääntynyt paljon väkeä, maalaisia, heidän poikiaan ja tyttäriään. Nämä Oskarin päivät olivat paikkakunnalla hyvin tunnetut. Ihmeteltiin vain si-

tä, ettei talollisia nyt oltu kutsuttu. Mistähän se Siitesnööre oli loukkaantunut? Ennen oli saatu kutsukortteja, joiden alasyrjään oli painettu: Puku: vapaa. Nyt ei ollut kuulunut mitään.

Nuorisoseuran talolle oli kerääntynyt runsaasti juhlapukuista kansaa. Oli nimismiehet, metsänhoitajat, pari paikkakunnalla majailevaa taiteilijaa, oli rouvia ja neitosia. Herrat näyttivät hienoilta frakeissaan. Olipa eräs vanha asemapäällikkö ripustanut ritarimerkinkin rintaansa. Nämä maalla elävät säätyläiset nauttivat siitä, että edes kerta vuodessa tarjoutui tilaisuus, jolloin sai pukeutua hienosti, seurustella ylhäiseen tapaan. Mitäpä he välittivät siitä, että juhlien isäntä oli löylyn lyömä. He naureskelivat hänelle tämän selän takana. Mutta edessäpäin he lausuivat monenlaisia kohteliaisuuksia. Tämä oli kuin kenraaliharjoitus jotakin vielä suurempaa juhlaa varten, jota ei koskaan tullut. Päästäpä pääkaupunkiin. . . saada sieltä virka, tutustua sen seurapiiriin. Oh, monet asemapäällikön rouvat kuvittelivat, kuinka he hymyilisivät rautatiehallituksen päätirehtöörin juhlassa tai kuvernöörin kutsuissa. . . niiaisivat oikein syvään, ranskalaiseen tapaan. Ja heidän miehensä,

varsinkin nuoremmat kuvittelivat samoin . . . samanlaista valoisaa tulevaisuutta. Dammert kulki ryhmästä toiseen, kumarteli ja oli armollinen. Hän lausui ranskalaisia kohteliaisuuksia rouville. Oh, hän taas eli pääasiallisesti vanhoissa kadettimuistoissaan, tai ajatteli Pavlovskin kaartinrykmentin toimeenpanemia suuria juhlia, joissa oli keisarikin läsnä. Hän kuvitteli olevansa niissä ja hän nuortui, ihmeellisesti nuortui. Seisten tarjoiluhuoneessa hän jutteli Sidensnören kanssa juhlallisesti, hiukan alentuvasti. Hän ei nauranut, hän ymmärsi, ymmärsi . . . ihmisiä oli niin monenkaltaisia. Hän haasteli päivän sankarin kanssa aivankuin jonkun nuoren kaartin luutnantin (hän itse oli kenraali) . . . miten hän voisi toista palvella, auttaa noin hiukkasen viran nousussa. Toisen kirjurin palkka oli sentään niin kovin pieni. Mutta ensi kirjurin . . . hän jo pärjäili kutakuinkin.

Ja Sidensnöre kuunteli ja vastaili, hänen poskilleen kohosi puna. Oh, hän näki jo itsensä ensimmäisenä kirjurina. Hän olisi eri poikaa! Silloin hän saattaisi kutsua jo toisia kirjureitakin juhlaansa. Mutta nyt . . . nyt se ei käynyt. Tuntui, kuin olisi siten tunnustanut itsensä tasavertaiseksi heidän kanssaan. Ja

kuitenkin hän mielestään oli paljon etevämpi, paljon lahjakkaampi. Hänen lahjojaan vain ei otettu huomioon. Hän oli lukemattomia kertoja hakenut, mutta aina menivät toiset edelle, monesti nuoremmatkin. Mitä ne mahtoivat ajatella siellä rautatiehallituksessa? Ensi kerralla pitäisi kutsua itse päätirehtööri nimipäiville. Eiköhän sitten paremmin häntäkin muistettaisi.

Olisi siis saattanut luulla, että nämä juhlat oli toimeenpantu virkaylennyksen toivossa, mutta ei asia sentään niin ollut. Joskus vain vilahti tällaisia ajatuksia Sidensnören päässä. Mutta seuraavassa tuokiossa hän jo liehui muualla, kehoitti vieraitaan käyttämään hyväkseen. Förse er nu, mitt kära herrskap! Ei — kyllä tämä komeus johtui etupäässä siitä, että hän, Oskar Sidensnöre, oli hieno mies, vanhojen traditsioiden innokas noudattaja. Hänen esi-isänsä olivat aikoinaan pitäneet suuria kestejä omistamallaan sukutilalla. Ne olivat olleet kuuluisat. Eräs heistä oli lopuksi juhlinut itsensä maantielle, ja niin olivat jälkeläiset kituneet pikku viroissa. Mutta Oskar Sidensnöressä kukki vielä tämä esi-isien ylhäinen tapa. Hän oli vain siksi varovainen, ettei tuhlannut kuin puolet vuosi-

palkkaansa tällaisiin kesteihin. Toisella puolella hän sitten elää kituutti, välistä melkein puutetta nähden. Mutta — Oskarin päivänä piti olla hienoa . . . samaan tyyliin kuin ennen vanhalla sukutilalla . . .

Torvisoittokunta soitteli kappaleen toisensa jälkeen. Maalaisnuorukaiset, joita kansakoulunopettaja johti, istuivat totisina kuin kuvapatsaat, posket pullollaan ja silmät tapilla, puhaltaen Savolaisten laulua. Heistä tämä ilta oli todellinen juhla. He eivät ainkaan nähneet siinä mitään naurettavaa — paremmin kuin säällittävääkään. Olihan Siitesnööre tilannut heidät soittamaan, ja he siis tekivät velvollisuutensa täällä niinkuin muuallakin. Ja sitäpaitsi: he saivat maksum.

Ai, ai. . . ne soittavat hirveän falskisti, tuskitteli Sidensnööre. Mutta ensi vuonna minä varmasti tilaan soittokunnan Helsingistä.

Joku nauraa tirskahti hänen takanaan. Sidensnööre pyörähti ympäri ja kysyi:

Vai pidätkö sinä, von Hahn, että tämä musiikki on *comme il faut*?

Eipä niin. . . olihan aina varaa parantaa.

Hyvät naiset ja herrat, virallinen puoli ohjelmasta

alkaa! huusi hän sitten taputtaen käsiään.

Käytiin istumaan. Soittokunta puhalsi fanfaarin ja paikkakunnan apteekkari astui esiin pitämään tervehduspuhetta.

Hän oli pieni, sukkelaliikkeinen mies, kasvot kalpeat ja päälaki kalju. Vetäen leukaa sisäänpäin hän seisoj puhujanpaikalla heilutellen päätään ja veitikkä silmänurkassa, tarkastellen edessään istuvaa kuulijakuntaa. Jokainen odotti jotakin hauskaa.

Hän totesi, että maaseudulla oli vaikea saada pysyyn tilaisuuksia, joissa tarjottiin muutakin kuin mitä ruumis vaati ja suu sieti. Elettiin hajallaan pitkien välimatkojen päässä, jotenka harvoin yhtehen yhyttiin, saattiin toinen toisihinsa. Senvuoksi tervehdittiinkin aina ilolla tällaista pientä juhlaa, jonka heille kaikille hyvin tunnettu herra Oskar Sidensnöre pani nimipäiviensä kunniaksi toimeen. Päivän sankari ei kuitenkaan ollut nimensä arvoinen (tässä kohden jokainen katsahti kummastuneena naapuriaan) — hänen nimekseen olisi paljon paremmin sopinut Oskar Tross — Touvi, sillä sen mukaisesti oli täällä kaikkea tarjolla, itsekurikin mielen ja maun jälkeen. Yläkerrassa (apteekkari vilkutti silmiään) oli miesten taivas, Wal-

halla, johon hän ei voinut naisia pyytää. Heitä var-
ten oli suunavausta täällä alhaalla, viiniä, leivoksia,
hedelmiä, voileipää — ja lopuksi täällä tanssittaisiin.
Yläkerta oli pyhitetty toiselle jumalalle, nim. suuri-
vatsaiselle, seppelpäiselle Bacchukselle, jota siis her-
rat kilvan palvelkoot. Mitä tuohon samaiseen yläker-
taan tuli, niin siellä hoiti isännyyttä hän, apteekkari,
koska hän jo virkansa puolesta oli selvillä siellä nau-
tittavien aineiden laadusta ja kemiallisesta kokoon-
panosta. Alakerrassa taas isännöi itse päivän sank-
ari, koska hän oli periaatteellinen raittiusmies (kuu-
lijakunnasta kuului naurua, ja joku taputti käsiään).
Mutta sivistyneenä miehenä hän seurasi sitä vanhaa
saksalaista sananpartta, että »leben und leben las-
sen», eli vapaasti käännettynä: »elää ja antaa Lassin-
kin elää». Jotenka siis me kohotamme hänelle kolmi-
kertaisen eläköön-huudon. Eläköön Oskar Sidensnö-
re, eläköön!

Sali jyrisi voimakkaista eläköön-huudoista. Kun
ne olivat lakanneet, hymyili apteekkari veitikkamai-
sesti ja jatkoi: Toinen tämän puheen pääasioista jäi
sanomatta. Tervetuloa, hyvä herrasväki!

Hänet palkittiin voimakkailla käten taputuksilla.

Ohjelman suoritus jatkui. Esitettiin runonlausuntaa, kupletti, viulusoolo ja kertomus. Viimeksimainitun luki nimismiehen rouva — *Herra Seguinin vuohi*. Sidsenören mielestä tämä oli yksi illan loistonumeroita . . . Alfonse Daudet'n kuuluisa lastu etevän esittäjän tulkitsemana. Seurattiin tuon pikku eläimen kappailua suden kanssa, sen epätoivoa, sen mietteitä, sen urhoollisia päätöksiä. Kaikki turhaan — aamulla susi söi sen.

Hesse vaipui mietteisiinsä. Tuohan oli kuin heitä varten. Olikohan nimismiehen rouva valinnut sen tahallaan, vai oliko hän sattumalta tullut ottaneeksi juuri tuon kertomuksen? Aamulla susi söi sen. Aavistiko lausuja, että hän oli lukenut oman kuolemantuomionsa? Jos täällä viivyttäisiin hetkeäkään kauemmin, oli perikato varma: narrimaisuus hotkaisisi heidät kuin susi vuohen. Sillä eihän tämä ollut viisaan ihmisen oleskelupaikka. Isäntä löylyn lyömä . . . jossaan nyt ei vielä rutihullu, niin hassu joka tapauksessa. Näytellä täällä kohteliasta naamaa ja olla mukana suitsuttamassa hupsun hulluttelulle. Hm . . . juhlapuhe! Alkinoon pidot olivat sentään kokonaan toista! Siellä oli isäntä ylevä ja vakaa, palvelijat arvokkaita ja

juhlallisia. Ei siellä tirskuttu niinkuin täällä, heti kun isäntä selkänsä käänsi. Ekheneos, joka niissä juhlissa ensiksi suunsa avasi, oli eri mies kuin tuo klovnimainen apteekkari, ja Pontonoos, edeskäypä, hillitympi kuin tuo virnistelevä tarjoilija, jonka Sidensnöre oli hankkinut ties mistä.

Hän nousi. Hahn, joka istui hänen vieressään, kysyi: Mihin menet? Et kai pois lähde?

Lähden minä! En ilkeä viipyä tällaisessa narrin juhlassa!

Hän riensi eteiseen. Siellä seisoj nuori mies vaate-
naulakkojen luona, leveä nauha käsivarressa. »Oskars-
dagen» seisoj siinä kauniisti tekstattuna. Hesse py-
sähtyi hämmästyneenä.

Mankisen Kustu! huudahti hän. Sinäkinkö olet joutunut tähän hoijakkaan?

Se oli todellakin Mankisen Kustu. Hesse oli kuullut hänen palvelevan ylimääräisenä veturimiehenä jos-
sakin täälläpäin, mutta ei ollut kertaakaan tavannut. Hänen ilonsa oli vilpitön.

Tottahan nyt Sidensnören nimipäivillä on oltava, lauloi Kustu hopeanheleällä äänellään. Jollei muuna niin tampusurimajurina. Aiotko mennä pois?

Hesse: Pois minä lähden. Mitä minä täällä . . . narrin kemuissa. Ihmisethän ovat ihan hulluja.

Kustu: Niinpä niin . . . mutta mitäs tämä elämä muuta on — narrin juhlaa. Siltä ainakin minusta tuntuu.

Hänen suunsa ympärille muodostui katkera piirre. Hesse yritti vastata, mutta samalla ryntäsi asemapäällikkö Rindell eteiseen.

Jassoo . . . sinä olet menossa, se on oikein! Lähdetään! Ei täällä viitsi viisas viipyä. Se Rundkin kehittää . . . nousee pitämään puhetta aivan kuin jossakin yliopiston juhlasalissa. Alkinoon pidot! Kaikkiin paikkoihin niitä klassillisia aiheita vedetään.

Hän huomasi tampusurimajurin: No sehän on Maniksen Kustu! Terve, terve! Vai ovat sinutkin saaneet narratuksi. Ja oikein käsivarsinauha . . . »Oskarsdagen«! Kyllä on maailma yksi hullujen huone.

Ei se siltä tunnu, kun vain lyöttäytyy joukkoon, lauloi Kustu ja taputteli käsivarsinauhaansa.

Niin — kun vain lyöttäytyy. Mutta minä en viitsi lyöttäytyä.

Meitä on kolme veturimiestä . . . kaikki tampusurimajureina. Meidän vuoromme tulee sitten, kun her-

rat ensin ovat kyllänsä saaneet.

Kuule, älä viitsi . . . lähde pois meidän kanssamme, houkutteli Rindell.

Mutta mitä Sidensnöre sanoo? Ei kutsu toista kertaa.

Rindell: Sen parempi. Jos nämä olisivat viisaan miehen juhlat, niin samantekevä. Mutta hullut hullujen kanssa hyppikööt!

Kustu empi. Hän oli jo lapsuudessaan tottunut repäisevään elämään. Muistuttivathan nämä nimipäivät hänen kodissaan toimeenpantuja tanssiaisia. Niissä oli rymytty vielä enemmän, sillä osanottajat olivat kuuluneet eri säätyyn. Mutta ne olivat sittenkin olleet toisenlaiset juhlat kuin nämä narrin kekkerit. Niissä oli ihminen vielä säilyttänyt itsekunnioituksensa jossakin määrin.

Samantekevä. Lähdetään.

Hän tempaisi käsivarsinauhan irti ja ripusti sen naulaan oven pieleen.

Oskarsdagen! nauroi hän niin että hampaat välkkyivät. Siinä on virka ja värkit!

Ulkona paistoi täysikuu. Oli kireänlainen pakkanen. Asemakonttorista loisti tuli. Siellä asemapäällik-

kö harjoittelijan kanssa hoiteli virkaa, sillä aikaa kuin toinen kirjuri juhli. Lennätinkoneen nakutus kuului selvästi ulos, kun nämä kolme miestä astuivat konttorin ikkunain alatse asemalle.

Rindell meni ottamaan selvää junan lähdöstä. Hän palasi hetken kuluttua tuohtuneena.

On se nyt vähän liikaa, että pikatavarajuna saa pysähtyä täällä tuon hupsun takia! Se liikennetarkastaja on koko höperö!

Hesse virkkoi: Meille se ainakin on hyvä. Pääsemme pikemmin kotiin.

Rindell: Olkoon. . . mutta sotkea nyt koko rautatie-laitos tällaiseen humpuukiin. . . se on vähän liikaa!

Sillä on huumorintajua, huomautti Kustu.

Rindell suuttui: Huumorintajua! Hulluuteen ei koskaan voi suhtautua humoristisesti. Se on sääliittävä!

Miehet lähtivät astumaan ratapihaa pitkin. Vaihdeltyhdyt valaisivat vaisusti, sillä kirkas kuutamo helpotti niiden virkaa. Semafoori vilkutti punaista etempänä, aseman pohjoispäässä. Veturitallista loisti tuli, ja muutamasta piipusta kohosi paksu, musta savupatsas ilmaan.

Mennäänpä talliin katsomaan minun veturiani! huudahti Kustu. Hän tunsu itsensä vapautuneeksi näiden kotikaupungin poikien seurassa, vaikka ne olivatkin herroja, ja hän vain vaatimaton lämmittäjä.

Mennään! innostui Rindell, ja he lähtivät harppaamaan tallia kohti.

Siinä oli kolme pilttuuta. Keskimmäisessä höyrysi Kustun veturi, uusi »trollhättani». Kuljettaja rasvaili lyhdyn valossa kytkintankoja. Hän nosti päätään kuullessaan askeleita. Keitä sieltä nyt. . . keskellä yötä?

Ahaa. . . joko ne Silkkinarun praasnikat loppuivat? nauroi hän.

Kustu selitti asian ja esitteli seuralaisensa. Kuljettaja näytti joutuvan hämilleen, kun toverilla oli niin hienoja tuttavuuksia. Hän tunsu kyllä molemmat herrat, mutta ei ollut koskaan joutunut tekemisiin heidän kanssaan.

Saatkin sitten pitää huolta lämmityksestä, niin minä pääsen pistäytymään kotiin, sanoi hän. Kello neljältä on lähtö.

Kuljettaja poistui, ja Kustu tovereineen kiipesi veturiin. Siellä paloi pieni lyhty pannun kyljessä, va-

laisten vesilasia, jossa vesipatsas hiljaa värisi. Kiiltävät kupari- ja messinkiputket kuumottivat somasti hämyn keskeltä. Seinällä tikitti kello, rauhallisesti, tassaisesti. Höyrypannun otsa hohti lämpöä, johon yhtyi lievä rasvan tuoksu. Hytissä oli kodikasta kuin pienessä huvimajassa. Rindell lausuikin julki ihastuksensa hyvän keksinnön johdosta.

Täällä on toista kuin siellä humun ja melun keskellä, virkkoi hän, riisuen palttoonsa ja istahtaen kuljettajan penkille. Tässä ympäristössä hän näytti koomilliselta hännystakkeineen. Hesse huomautti siitä.

Niin, innostui Rindell — me hullut pukeudumme vielä frakkiin semmoista tilaisuutta varten. Mutta olin ensi kertaa. En osannut aavistaa, että se sentään sellaista himphamppua olisi. Täällä tämä puku on paljon paremmin paikallaan.

Hän silitteli suunnanmuuttajan kampea ja jatkoi: Se on sentään omituista tämä veturinkuljettajankin elämä. Tässä hän istuu ja ajaa, oli sitten yö taikka päivä. Perässä tulla ryskää juna täynnä matkustajia. Mutta harva heistä muistaa, että täällä tehdään työtä, valvotaan ja hoidetaan asioita. Niin suhtautuvat ihmiset elämän vakavuuteen.

Hesse oli istahtanut lämmittäjän paikalle. Hänellä oli sieltä hyvä näköala hytin toiselle puolen. Pannun kupeessa riippuva lyhty valaisi kirkkaasti Rindellin kiiltävää paidanrinnusta, mutta kasvot jäivät hämäämään. Hänen päänsä huojui siinä höyryviheltimen tankojen vaiheella, ja silloin tällöin hän sormeili niiden päissä olevia pyöreitä puupalloja. Kunhan ei vain hajamielisyydessään vihellyttäisi.

Mutta ei Rindell vihellyttänyt. Hän tuntui nauttivan tästä hiljaisesta keskiyön hetkestä lämpimässä veturinhytissä. Kustu oli vetänyt oven kiinni ja nojasi sitä vasten käsivarret ristissä rinnoilla — mikäli hämärässä saattoi erottaa — miettivä ilme kasvoillaan. Kuu heitteli hopeitaan tallin edustalle, kääntöpöydälle ja veturin höyrykattilan päähän. Se hyväili savupiipun solakkaa niskaa, saaden sen näyttämään vielä solakammalta. Se oli kuin naisen kaula, josta alkoivat pyöreät, sopusuhtaiset olkapäät. Mutta höyrykupu varaventtiileineen peittyi jo pimentoon. Viimeksimainittujen kirkkaat varret kimallelivat vain himmeästi hytin ikkunaan.

Höyrykattila urahteli vähänväliä, ja jostakin venttiilistä pannun otsalle tipahteleva vesipisara synnytti

soman, hiljaisen pisahduksen. Se oli kuin nukkuvan hengitystä, — ihmisen, jolla on vähän nuhaa, ja joka hengittäessään hiukan tusahuttaa nenäänsä. Hesse kuunteli sitä ihastuneena, ja hänen ajatuksensa lensivät lapsuuden aikaan.

Hän valvoi vuoteellaan Pasasen pihanperäkamarissa, kuunnellen huoneen toiselta puolen kuuluvaa tasaista hengitystä. Siellä nukkuivat isä ja äiti, ja isä urahteli unissaan aivan kuin tuo höyrykattila. Pikku sisko hengitti nopeammin, ja sen nenä synnytti vähänväliä tuollaisen tusahduksen, hiljaisen ja lyhyen, mutta terävän ja selvästi erotettavan. Kuu paistoi solan puoleisesta ikkunasta sisään, valaisten jouluksen alaosan, erityisesti puisen ristikkojalan, jolle oli varissut muutamia havunneulasia. Korkea sängynpää jätti hänet varjoon, mutta sängyn viereen lattialle oli muodostunut kirkas läikkä, joka värähteli kuin vesi läpinäkyvän jään alla. Siinä kuu kutoi lukinverkkoaan.

Huoneessa vallitsi lämmin, ja ilma tuntui ummehuneelta. Mutta tuossa lämmössä värähtelivät vielä iloiset lasten äänet. Aattoiltana oli valvottu myöhään — oli syöty lipeäkalaa ja riisipuuroa, ja äidillä oli ol-

lut vielä torttukin jokaiselle. Hän oli saanut lahjaksi messinkituppisen puukon — sellaisen, jonka tuppea koristi kirkkaanpunainen, kiiltävä nahka. Se oli sisäpuolella ja välkkyi somasti tupen päällystään leikatusta nyhälaitaisesta aukosta, joka oli pitkulainen ja kapeni kärkeä kohti. Sinä iltana hän oli tuntenut taitaan riemun.

Hän oli koettanut päänsä alustaa. Se oli siellä... siellä... se ihmeellinen lahja. Hänen oli täytynyt nousta ja ottaa se esille.

Varovasti... hyvin varovasti hän oli vetänyt puukon tupesta ja katsellut sen kuun valossa väikkyvää terää. Oi, kuinka se kiilteli ja sädehti! Siihen tuntui keskittyneen koko joulun kirkkaus... se ihmeellinen, salaperäinen, joka teki tuosta juhlasta niin rakkaan köyhänkin majassa. Hän oli käännellyt puukkoa kädessään, ihaillut sitä aikansa, pistänyt tuppeen ja työntänyt takaisin tyynyn alle. Oli ollut hauska tietää, että se oli siellä... hänen lähettyvillään...

Hän oli katsellut tuollaisia puukkoja Hooveen rautakaupan ikkunassa vähää ennen joulua... ihaillut niitä niin kauan, että jalkoja oli ruvennut palelemaan... Oi, kuinka ne olivat kauniita. Onnellinen, jo-

ka omistaisi sellaisen! Mutta niitä ei tietysti saaneet muut kuin rikkaitten pojat. . .

Hän oli kertonut niistä kotona isälle ja äidille. . . jutellut noin vain sydämen kyllyydestä. . . Oh, ei hänen mieleensä ollut juolahtanutkaan, että hän voisi sellaisen omistaa. Kuinkapa hän, joka oli niin köyhä. . .

Mutta — sitten, jouluaattona, kun »pukki» heitteli sisään lahjojaan, oli ovesta tulla tuiskahtanut ruskea paperikäärö, jossa oli ollut hänen nimensä. Hän oli avannut sen vapisevin käsin. . . silmät jännityksestä renkaina, hätäisesti hengittäen — aivan kuin olisi pitänyt hypätä jääkylmään veteen. Kiiltopintainen paperi oli kahissut hänen kehiessään sitä auki. Se oli ollut kuin enkelin siipien havinaa. Vielä yksi kierros — ja näkyviin oli sukeltanut keltainen puukonpää. Oi, taivas! Messinkituppinen puukko!

Hän oli painanut sitä sydäntänsä vasten, itkien ja nauraen yhtä aikaa. Oi, kuinka se oli lyönyt, takonut kuin pajamoukari! Hän oli luullut sen halkeavan. . . pakahtuvan siihen paikkaan — ilosta, sanoin kuvaa-mattomasta ilosta. Sitten pitkän pitkä, syvä huokaisu, joka oli tuntunut ulottuvan maan äärestä toiseen, ja

— hops — isän ja äidin kaulaan!

No älähän nyt . . . älähän nyt . . . pidä se nyt omaksi! Herra nähköön, poikahan on ihan suunniltaan! Ja isän ja äidin silmät olivat kostuneet.

Oi, sitä siunattua jouluiltaa . . . sitä lapsen puhdasta, välitöntä riemua, joka sai taivaan enkelitkin kyynelehtimään!

Kustu oli avannut tulipesän luukut ja heitteli puita sisään. Tulenlieskat tanssivat ja hulmusivat. Ne ojentelivat pitkiä kieliään kuin nielaistakseen halot jo lämmittäjän käsistä. Höyry ujelsi ja piipitti kattilassa, ja yht'äkkiä rupesi varaventtiili sähisemään.

Ohoh . . . tulipa nyt vähän liikaa! virkkoi Kustu. — Se on huonon lämmittäjän merkki, jos päästättää yli.

Hesse virkahti: Eipä se taida haitata, jos joskus vähän läikähtääkin yli laidan. Hän oli vieläkin äskeisen muistelmansa lumoissa.

Kustu katsahti häneen ja naurahti. Mutta yht'äkkiä hän pyörähti ympäri ja huudahti: Tässä vieraat istuu eikä talo tarjoo mitään! Saaketti! Minä panen kahvin kiehumaan.

Hän asetti kahvipannun höyrykattilan otsalle, ja sen valmistumista odotellessa he keskustelivat puoli-

ääneen. . . juttelivat kotikaupungista, sen erikoisesta elämästä, tavoista ja ihmisistä. Vieläköhän Nuusku-Frekke eli? Frans Fredrik Ferdinand Sarkkinen — se oli viimeksi vääntänyt painokonetta »Väinämöisen» toimituksessa, ja se veisasi veivatessaan, niin että kadulle kuului: Tuomiopäiv' on kauhistava. . . Terveellistä se olikin niille. . . Nyyrikille ja muille toimittajille. Sillä ne ryyppäsivät siihen aikaan vahvanlaisesti.

Ei ryyppää Nyyrikki enää, kertoi Kustu. Uskoon on tullut. . . laestadiolaiseksi.

Vai silla lailla. No niin — hyvä se oli. . . sen saattoi arvatakin sellaisen menon jälkeen. Siinä se oli lahjakas mies. Jos se olisi käyttänyt ne oikein, niin professorina istuisi — ihan varmaan.

Siinä innostuttiin, siinä lämmettiin. . . kotiseutua muisteltaessa. Tuo kesäyövalon kaupunki kaukana Pohjanlahden rannalla häämöitti heidän mielessään kuin jokin Venetsia laguuneineen ja Marcustoreineen. Eihän siellä tosin ollut laguuneja — Plaananoja vain — ja Marcus-torin asemesta tavallinen kauppatori mukulakivityksineen. Mutta sillat — ne olivat neitseelliset.

Rindell ihan haltioitui. Hän kuvasi kesäoisen kä-

velyn noilla silloilla, kun koski pauhasi ja punainen siltavahdin tupa nukkui riippakoivujen varjossa. Satama välkkyi kuin peilin pinta. Laskevan auringon hohde purppuroi sen. Tullikamari uinaili arkkujensa varassa, ja sen sivua pitkin lipui valkoinen vene valkopukuisine tyttöineen. Yösoutelijoita. — Vene liukui kuin joutsen tyyntä vedenkalvoa pitkin, ja kesäyössä helähti tyttöjen laulu kuin ylimaallinen hymni, kantautuen sillalla seisijan korviin. Ah, tuota kultaista, romanttista aikaa lapsellisine haaveiluineen! Tällaisena yön hiljaisena hetkenä siihen uskoi taas . . . sitä kaipasi.

Verraton hetki! He eivät olisi vaihtaneet sitä minäänlaiseen juhlaillamaan, he kolme Laidan poikaa, jotka nyt olivat unohtaneet arvoerotukset ja säätyrajat. Se oli kotikaupunki, joka sen ihmeen oli saanut aikaan.

Oliko todellakin? Niinpä niin . . . miksi ei. Miksi piti täällä rautatiellä vallitakin niin jyrkkä juopa virka- ja palvelijakunnan välillä? Miksei asemapäällikkö saattanut suhtautua toverillisesti lämmittäjään, joka oli kasvanut samassa kaupungissa hänen kanssaan? Niin — miksi ei?

Totta kai. Jokainen heistä tajusi tänä hetkenä voimakkaan yhteenkuuluvaisuustunteen, vaikk'eivät he siitä mitään toisilleen puhuneet. Kustu tarjosi kahvia. Kuppeja ei tosin ollut kuin yksi, sillä kuljettaja oli lukinnut oman kaappiinsa. Mutta ei hätää. Kustu huuhdelti kupin tenderin kranassa ja kuivasi pyyheliinaan. Hesse, teepäs hyvin! Juopas sinäkin, vanha veikko! Mitä sillä väliä, vaikka minä olenkin tällainen yksinkertainen lämmittäjä ja vielä ylimääräinen, ja te suuria herroja. Mutta minä olen nyt kuitenkin isäntä talossa ja minä pistouvaan kahvit! Ottakaa!

Ja he ottivat... jopa nyt ettei. He joivat hengessään veljen maljat, Rindell ja Kustu. Ääneen sitä ei esitetty eikä sillä ollut väliäkään. Mutta vaikka Kustu edelleenkin puhutteli Rindelliä arvonimellä, hän tunsi päässeensä tätä lähemmäksi kuin koskaan ennen.

Rindell kehui kahvia. Tällaista ei nyt saanut parhaimmassakaan rautatien ravintolassa — ei Itäsuosakaan. Ja se oli sentään kuuluisa kautta maan. Niin... se rouva Jusslén. Vieläkö sillä oli se apina... se marakatti?

Olihan se, Romeo... hyvä toki... olipa vainkin. Se oli viisas elukka.

Niinpä niin... eläin oli rehellisempi kuin ihminen.

Siinä sanoi Rindell oikein. Se ei sietänyt Hahnia hiivenen vertaa.

Niin se Hahn... se olisi saanut korjata jälkensä. Hävytöntä menetellä siten köyhää tyttöä kohtaan. Jos minä olisin hänen päällikkönsä, niin pappilaan veisin... korvista kiikuttaisin... mokomankin aatelmiehen!

Kyllä oli Dammert puhunut pojan kanssa. Pitkän tovin oli tämä viipynyt asemapäällikön virkahuoneessa ja punainen kuin kukko oli ollut tullessaan.

No se oli hyvä... kaipa se siitä selviytyi. — Mutta sinä, Kustu, et ole vielä naimisissa?

En... eikä ole morsiantakaan. Mutta eipä ole Hesseläkään.

Oli... oli sillä pojalla morsian — ainakin kierroksessa. Mitä ne hokivat... muurari Kontsaan tyttö? Oliko siinä perää?

No, eipä hänestä vielä tiennyt. Ihmiset hölysivät niin paljon turhaa. Mutta — eiköhän ollut jo aika lähtä?

Kello oli kaksi. Kaksi kokonaista tuntia he olivat is-

tuneet täällä. Olipa se ollut mukavaa. Suuret kiitokset vain ja hyvää vointia.

Rindell hyvästeli: Kun satut Lietteeseen päin, niin käy katsomassa.

Samoin, samoin, kun tulet Itäsuohon, säesti Hesse.

Kustu saatteli vieraitaan tallin edustalle. Siinä, kääntöpöydällä, hän vielä kätteli, kiitellen hauskaista yhdessäolosta.

Huh! Olipa pakkanen, oikein paukkuva pakkanen. Ihan puistatti, kun tuli lämpimästä. Siellä, veturihytissä, oli istunutkin kuin höyrykaapissa. Kodikasta siellä oli ollut ja mukavaa — oli!

Aamuviideltä pysähtyi pikatavarajuna Hirvihaaraan ja otti mukaansa Itäsuohon päin menijät. Seilonen oli täysi kuin kapteeni. Toverien piti häntä taluttaa.

Hän lallatteli: Se Sidensvans loihti meidät si-sioiksi kuin — hik — Kirke — hik — Odysseuksen miehet. Kaalsonni... ter-terveh! Eikö lähdetä Mätäkorpeen skruuville? Minä luulen, että sieltä — hik — ovat puutkin lo-lopahtaneet.

Kolmen miehen hinattiin hänet konduktöörivauunuun ja niin mennä jyryytettiin aamuyössä Itäsuota

kohti.

IV.

Kahdet häät samalla viikolla — Hahnin ja Hesse Karlssonin. Kaunis Katri oli päässyt rouvaksi — oikein aatelisrouvaksi. Karin von Hahn — hm — ja perillinenkin oli jo valmis.

Hesse ei ollut yhtä pitkällä. Hänellä oli vasta vaimo, Melinda — Melinda Kontsas. Muurari oli muurautanut suostumuksensa... eihän siitä muuhunkaan... tytöstä, vaikka oli kouluja käynyt ja soitteli pianoa. Mutta — saipahan hyvän miehen ja se oli sentään — tiemmä — hyvä asia.

He asuivat naapurissa, ja heillä oli keittiö ja kamari. Ennättipähän suurentaa huoneustoa, kun väkeä karttui. Ne huolet olivat vielä tulevaisuudessa.

Somaa tuollainen yhteiselämä, kun oli jalka oman pöydän alla. Melinda hääri hellan ääressä uudenuutukainen keittiöesiliina vyöllä, posket punaisina ja silmissä kuumeinen kiilto. Hän oli hermostunut. Hesse oli osoittautunut hyvin vaativaiseksi, melkein pikkumaisen tarkaksi. Kaiken piti olla kohdallaan, täsmälleen... ihan prikulleen. Ja sitä oli toisinaan ihan mah-

doton täyttää.

Hän moitiskeli ruokia, oli kärsimätön, ei suvainnut vastaväitteitä. Melindan olisi pitänyt kysyä neuvoa rouva Jusslénilta. Hän oli tottunut ruoanlaittoon.

Melinda kiivastui: Mikset nainut häntä?

Kas, kas... tämä alkoi hiukan epäsointuisesti! Kyynelet esillä jo ensi päivinä. En minä niin pahaan tarkoittanut... älä nyt turhia! Se kun minä vain muuten... Niin — muuten... mutta se juuri... tuo alituinen muistutteleminen hermostutti nuorta rouvaa.

Hesse sai hyvän syyn tutkia itseään. Pitkillä virkamatkoilla siihen oli aikaa. Missä oli vika? Oliko hän tehnyt huonon naimiskaupan? Eikö mitä... Melinda oli yhtä hyvä kuin joku toinenkin... parempikin. Häntä nyt ei voinut verratakaan esim. rouva Hahniin. Mutta — mistä sitten johtui tämä alituinen epäsopu? »Epäsopu» — oliko se oikea sana? Stop! Eipä men-ty hika pitkälle. Sakta i backarna! Niin... tämä pieni, pieni — dissonanssi. Eikö hän rakastanut? Hei... kaikkea mies ajattelikin! Tottahan nyt toki. Vasta kaksi kuukautta ollut naimisissa ja tuollaisia mielti. Ja niin rakastunut kuin hän oli ollut kihloissa ollessaan.

Ei — siinä ei ollut vikaa. Se johto ainakin oli kun-

nossa. Mutta — missä sitten oli vika? Erilaiset luonteet? Niin — kieltämättä heillä oli kovin erilaiset luonteet. Melinda oli suljettu, umpimielinen. . . saattoi olla puhumatta kokonaisen päivän. Siihen ei kärsinyt heittää ajattelematonta sanaa. Se synnytti heti paikalla kiistan.

Hän päätti malttaa mielensä, opetella hillitsemään itseään. Mies se oli hänkin — näykäisi kuin särjensintti, kun vain vähänkin oli syötistä hajua. Eipä tehdä enää niin. Odotetaan isompaa annosta. Sitten — jos niin tarvitaan — sitten. Mutta eipä oteta aloitetta — odotetaan ja katsotaan. Ja sillä aikaa maltetaan mieli.

Ja Hesse palasi virkamatkalta säteilevän hyvällä tuulella. Hän suuteli vaimoaan, nimitteli tätä kaiken maailman lempinimillä. Eikä niitä suinkaan ollut vähän. Hänellä oli vilkas mielikuvitus, hän keksi itse, jos ei muuten käsille tarjoutunut.

Ja tekaisipa hän runovärssynkin, kun sille päälle sattui. Hän laski veturien puulappuja (hän työskenteli toisinaan kotonaankin). Olikin polttoaineraporttien lähetysaika käsissä. Melindan piti välttämättä päästä hänen polvelle istumaan. No kävihän se — mi-

käs ettei. . . taisivat vain laskut mennä hiukan sekaisin. Puulappujen lukuun tulivat helposti suudelmatkin. Eikä niitä ollut vähän. Väärää tilastoa. . . statistiikkaa. Oh, miten proosallinen sana keskellä suloista kuhertelua! Hesse rupesi kiikuttelemaan rouvaansa polvellaan ja hyräilemään.

Hehhee! Näin avioliiton alkuaikoina sitä oltiin vähän lapsekkaita kumpikin — mies ja vaimo. Vaikka mies siinä joutui hassumpaan valoon — mistä lie joutunutkin. Hesse ei joutanut sitä nyt miettimään.

Se rupesi menettelemään — koko lailla. Erimielisyydet vähenivät, loppuivat melkein kokonaan. Melinda saattoi toisinaan olla vallattoman iloinen. Hän ihan säteili. Hesse ihmetteli, kuinka ilo muutti ihmisen. . . pani hänet aivan kuin sisästäpäin loistamaan. Tuntui, kuin olisi jossakin. . . sydämen suljetuissa kammioissa, jotka kauan olivat olleet pimeinä, yht’äkkiä sytytetty kaikki lamput palamaan, ja valo virtasi ulos, loistaen silmistä, väreillen äänen eri soinnuissa, syvästi, riemukkaasti. Jokainen liike, jokainen kasvojen ilme tulkitsi tuota iloa, ja Melinda kulki tuon sisäisen hohteen valaisemana, säteillen ympärilleen hellyyttä ja hyvää tuulta. Hesse muisti Parta-

sen kummitädin. Noin hänenkin sisässään yht’äkkiä syttyi, ankara ilme hävisi, otsarypyt silenivät, ja koko ihminen oli silmänräpäyksessä muuttunut aivan toiseksi, ystävälliseksi, lempeäksi, sydämelliseksi.

Melinda istahti pianon ääreen ja soitti. Hän purki ilonsa säveleihin. Hesse luki lehteä keinutuolissa. Mutta tuo lennokas soitto tempaisi hänen ajatuksensa sanomalehdestä. Hänen täytyi heittää se pois. Hän ojenteli käsiään kuin ihminen, joka yön nukuttuaan aamulla herää virkeänä, tyytyväisenä. Ja hän huudahti: Jaa-ah! Kylläpä sinä nyt! Ka se . . . tähän menee kuin silkki!

He kävivät kylää, tekivät vieraskäyntejä . . . asemapäälliköllä, Hahnilla ja Krankilla. Ensiksimainitussa paikassa oltiin hiukan jäykkiä — rouva varsinakin. Hän ei oikein hyväksynyt, että muurarin tyttärestä oli tehty rautatienvirkamiehen rouva. Miksei Karlsson ollut nainut heiltä? Olihan heilläkin tyttäriä.

Sitä ei tietysti ilmaistu ääneen, mutta Hesse vaistosi sen. Hänen vaistonsa olivat muuten ihmeen hervät. Miksei — olihan vanhempi neiti Dammert hauskan näköinen, mutta kauhean ruotsinkiihkoinen. Hän ei sitten puhunut suomea suurin surminkaan. Nuorem-

pi ei ollut yhtä kiihkeä . . . hauskannäköinen hänkin, mutta ontuva. Oli lapsena loukannut itsensä.

Hesse oli joskus vienyt hänelle kirjoja, ja neiti Rosalie oli osoittanut mielenkiintoa häntä kohtaan. Kertokaa nyt jotakin, herra Karlsson, teitä on hauska kuunnella. Se veitikka osasi imarrella. Hesse oli kertonut kouluajoistaan, kuvaillut entiset mielitiettynsä, puolittain koomillisessa valossa. Moona ja Moonan sisar — oh, Herra! Hän oli tehnyt paljon syntiä kahdeksatta käskyä vastaan, vaikk’ei ollutkaan valehdellut. Mutta kuitenkin, kaikitenkin — hän ei ollut kääntänyt parhain päinkään.

Pappa on joskus kertonut siitä kirjurista. Sääli miestä.

Säälikö? Ei nyt sinnepäinkään! Joka kerran tyytyi asemaansa ja oloonsa — häntä ei kannattanut sääliä. Säälikö neiti porsasta?

Oh, herra Karlsson oli kovin suorasukainen.

Sellaista se oli ollut. Ehkäpä rouva Dammert olisi antanut hänelle tämän nuoremman tyttären, tämän ramman — siten olisi saanut hänet hyvin sijoitetuksi. Mutta hänpä ei ollut huolinut. Hänen Melindallaan oli kaksi tervettä jalkaa — ja vielä oikein kaunista jal-

kaa.

Kai avioliitossa sai iloita myös vaimon kauniista muodoista — siitä, että tämä oli terve ja harmonisesti kehittynyt. Hesse ihaili vaimonsa solakoita olkapäitä, kun tämä kumartuneena pesumaljan ääreen, paksu palmikko heitettynä pään yli, huuhteli niskaansa. Hänen mieleensä muistui Mankisen Kustun veturissa vietetty yö, jolloin hän oli katsellut veturin savupiipun joustavan näköistä kaulaa, kuinka se sulavasti lepäsi höyrykattilan harteilla. Silloin jo oli hänen mielessään väikehtinyt tämä kaula, tämä klassillisen puhdaspiirteinen naisen kaula, ja pyöreät, sulavat olkapäät. Eihän ihminen ollut yksinomaan henkeä — vaikka hengen pitikin hallita ruumista. Tuollainen luonnollinen toisistaan iloitseminen . . . toistensa ruumiista ja sen ihanista muodoista ei voinut olla pahasta.

Hahnilla ei oltu yhtä jäykkiä. Ensi kirjuri oli naimisiinmenonsa jälkeen koko lailla talttunut. Hän ei enää yhtä usein puhunut sukunsa saksalaisesta alkuperästä eikä piirustellut vaakunakilpeään. Hän pelkäsi vaimoaan ja tämän terävää kieltä. Kaunis Katri oli ottanut ohjaket käsiinsä. Hän oli päässyt selvil-

le miehensä henkisen rakenteen heikoista puolista. Tämä kammoi kaikenlaisia yhteentörmäyksiä. Poikamiehenä hän oli tulistunut kieliasiasta ja yleensä siitä, ettei hänen annettu olla rauhassa. Mutta sellaisten yhteentörmäysten jälkeen hän oli puittinut ovesta ulos tyynnyttelemään itseään Kauniin Katrin luoravintolahuoneeseen. Se oli heikkouden merkki, jota hän ei silloin käsittänyt. Hän ei aavistanut, että tuo sama nainen, joka viehkeästi hymyillen ojensi hänelle kahvikupin, kerran tulisi karkoittamaan hänet pihalle juuri samanlaisten yhteentörmäysten vuoksi. Nyt hän huomasi aina joutuvansa alakynteen ja rupesi hillitsemään itseään.

Mutta joskus leimahti rohkeus tämän tohvelisankarin povessa ja hän lähti Krankille. Siellä upotettiin huolet helmeilevään konjakkiiin — toisin sanoen Hahnin huolet. Brynolf Krankilla ei niitä näyttänyt olevankaan. Hänen vaimonsa salli tuollaisen ryyppyilän, joka toisinaan venähti aamuun asti. Aamulla kun Hahn jo oli lievässä laskuhumalassa, hän soittaa kilahutti kotiinsa, tiedustellen, kuinka siellä jaksettiin. Mutta hänen päänsä asennosta saattoi jo päättää, että hän oli valmistautunut kaikkeen . . . ottamaan vas-

taan vaikkapa lyöntejäkin. Jaha . . . onko se Karin? Minä täältä vain ilmoitan, että tulen kohta kotiin. Kuinka sinä sanoit? (Hahnin kasvot venähtivät huomattavasti ja huuli painui lerpalleen.) Ettäkö en saa enää tulla? No . . . hyvästi sitten. Ja hän soitti kiltisti kiinni.

Mutta sen jälkeen hän saattoi ryhdistäytyä ja muistaa sukuperänsä. Häntä, Gallus Venceslaw Horatius von Hahnia, jonka esi-isä oli voittanut ratsutaistelun ja pelastanut keisarin hengen (Siitä ei Hahn selvillään koskaan puhunut mitään.) — häntä komensi entinen puffa . . . ilmanaikuinen piika. Se oli jo enemmän kuin mies saattoi kestää. Vai mitä sinä, Krank, arvelet?

Noo . . . näissä nykyaikaisissa ratsutaisteluissa voittaa tavallisesti nainen.

Jää-äh! Tarkoittiko Krank jotakin?

En mitään . . . en mitään. Se kun minä vain sanoin.

Hetken päästä saattoi kuitenkin Katri-rouva ilmestyä Krankille ja komentaa miehen matkaansa.

Mutta ei Hahn sitä kauan surkeillut. Hän toimitti virkansa, oli iloinen ja laski leikkiä epäonnistuneella avioliitollaan. Elämän puristus oli jollakin tavoin jalostanut häntä . . . saanut näkemään asiat huumorin

valossa. Sellaiseenkin seikkaan kuin että hänen poikansa puhui suomea — ajatelkaapas, selvää suomea! — hän suhtautui huumorilla. Ja hänen nimensä oli Gottfrid Sigismund Horatius von Hahn.

Joskus hän letkautteli asemapäällikköä siitä, että tämä oli oikeastaan keittänyt kokoon koko sopan, vaikka hän, Hahn, oli tehnytkin tulen padan alle. Liekö asemapäällikköjen ohjesäännöissä, että heidän piti naittaa alaisensa?

Hyvää se sinulle tekee — älä puhu mitään. Ei sinusta olisi muutoin miestä tullutkaan.

Mutta — nyt tarjoutui Krank piirustamaan hänelle uuden vaakunakilven. Mitä veli arveli esim. tällaisesta?

Ja Krank — sen vietävä — ojensi Hahnille paperilipun, johon oli kuvattu kukko, ja kyökkipiika lyömässä siltä kaulaa poikki. Ja alle hän oli tekstannut: *Gallus gallans de culina* — kukko haaveillen keittiöstä.

Mutta ei Hahn siitäkään suuttunut. Hän kohautti vain olkapäitään ja virkahti väsyneesti: Jaa . . . se olisikin melko totuudenmukaista.

Hesse kävi heillä usein rouvineen, ja Hahnit te-

kivät vastavierailuja. He pelasivat shakkia tai juttelivat milloin mistäkin — kirjallisuudestakin. Nyt ei Hahn enää suhtautunut suomalaiseen kirjallisuuteen yhtä yliolkaisesti kuin aikaisemmin — pyysipä toisinaan lainaankin jonkun teoksen. Kai tässä pitää ruveta perehtymään suomenkieleen, jotta osaa puhua poikansa kanssa. Olisi noloa, jos pitäisi tulkkia käyttä. Mutta — sitä ei sanottu katkerasti, siinä oli enemmän kuin puolet huumoria.

Hesse lainasi kirjojaan, vaikk'ei tehnyt sitä suinkaan mielellään. Hän oli pannut merkille, että sängen harvat sivistyneistäkin osasivat kunnollisesti kirjoja käsitellä. Itse hän ei lainannut koskaan, hän piti sen sivistymättömänä. Mutta — kun tässä oli vähän tavalisuudesta poikkeavampi tapaus — pataruotsinmielisen sivistäminen, hän teki poikkeuksen.

Mutta hän varasi säännöllisesti: Älä anna Hora-tiuksen käsiin, hän repii ne.

Kaikkein hauskinda oli Krankilla. Siellä tunsii it-sensä vapaaksi. Siellä ei riideltii kielestä. Samanteke-vää, mitä puhuttiin, kunhan vain puhuttiin. Eikähän Brynolf Krank mikään fanaatikko ollutkaan. Hän otti esille klarinettinsa ja luruutteli pitkät pätkät. Ja sil-

loin hänen silmänsä nauroivat kuin koulupojalla. Tai hän innostui kertomaan vaakunatieteestään, ja sitä oli hauska kuulla. Hänellä oli suuri kirjasto, yhtä suuri kuin Hesselläkin, ja usein he istuivat pitkät hetket jonkun loistoteoksen ääressä. Rouvat tekivät käsitöitään ja puhuivat omista asioistaan — enimmäkseen keittiöstä ja ruokien laitosta. Mutta mitäpä siitä — se oli heidän alaansa. Välistä rouva Krank huomautti: Saisitte te nyt vähän pitää seuraa meillekin. — Jahah. . . vain niin — ja yks' kaks' hyppäsi Krank pysyyn, siirtyi naisten luo ja rupesi vakavalla naamalla kertomaan jotakin mahdotonta historiaa. . . kuinka eräs kulkumies oli joutunut junan alle — konduktööri oli viskannut hänet ulos, kun ei hän heti ollut löytänyt matkalippua. Kädet poikki, jalat poikki, koko ruumis kappaleiksi. Mutta nämä palaset olivat vilistäneet junan perässä, kädet, jalat, keskiruumiin kappaleet, pää, suuri pörröinen pää, etunenässä, näyttäen kieltä, jonka muka olisi pitänyt kelvata piletiksi. Konduktööri oli pyörtynyt ja toinnuttuaan tullut raivohulluksi. Hän, Krank, oli nähnyt, kun sitä vietiin.

He olivat kuunnelleet jännittyneinä, vuoroin uskoen, vuoroin epäillen — kunnes pilettijutun kohdal-

la heille yht’äkkiä oli selvinnyt, että kysymyksessä oli-
kin vain pila. Rouva Krank virkkoi: Ne ovat niitä Bry-
nolfin juttuja.

Johan minä ajattelin, huokasi Melinda, että
kuinka se pää saattoi juosta.

Hessen mielessä oli hetkeksi vilahtanut ajatuksia
yliluonnollisista, salaperäisistä voimista. Kun viatto-
malta ihmiseltä riistetään henki, keskittyy yksi ainoa
ajatus kuoleman hetkellä hänen aivoihinsa, niin että
hän voi liikuttaa suutaan, räpyttää silmiään välittö-
mästi heti kuoleman jälkeen. Hän oli koulupoikana
lukenut jotakin sellaista, ja Krankin juttu oli hetkek-
si temmannut hänet tuollaiseen epätodellisuuksien
maailmaan. Mutta että ruumiinosat juoksivat — oh,
roskaa! Ja hän nauroi yhtä vapautuneesti kuin toiset-
kin.

Krank sanoi: Siinä se nyt nähdään, ettei meidän
juttumme kelpaa. Tulehan tänne, Hesse. . . näytän si-
nulle muuatta harvinaista teosta.

Sellaista se oli. Heillä oli hauskaa, ja illat kuluivat
mainiosti. Toisinaan rouva Krank laittoi totivedet ja
toi herroille. Pieni lämmike kylmää vastaan ei tee pa-
haa, tuumi hän. Ja he maistelivat ja tarinoivat. Hesse

innostui kertomaan koulumuistojaan. Hän matki entiset opettajansa kaikki tyyni. Ei siinä löytänyt armoa edes rehtori Ringbomkaan. Kuulijat nauroivat katketakseen, ja Krank huudahti: Teatteriin sinun olisi pitänyt mennä!

Mutta sitä ei Melinda-rouva hyväksynyt. Vai teatteriin! Ja millä ihmeellä tuollainen komeljanntti sitten olisi perheensä elättänyt? Oh, ehkäpä se kunnia ei silloin olisi kohdannutkaan neiti Melinda Kontsasta — se elätettäväksi joutuminen nimittäin, vaan poika olisi nainut jonkun rikkaan ja ylhäisen, tultuaan ensin kuuluisaksi.

Uskottiin, uskottiin — mutta haluttaisiinpa nähdä se kunniallinen nainen, joka istuisi taiteilijan kelkkaan.

Ohoh! Jopa nyt kuultiin! Vai kunniallinen nainen! Niitä oli taiteilijamaailmassa paljon enemmän kuin Melinda saattoi aavistaakaan. Ja mikä se taiteilija sitten oli niin merkillinen otus, ettei hän kelvannut kunniallisen naisen mieheksi? Maailma sai kiittää menestyksestään juuri taiteilijoita . . . kirjailijoita, maalareita, kuvanveistäjiä, säveltäjiä. Ja mikä se etevä insinööri tai arkkitehti oli muu kuin taiteilija omalla

alallaan. Mistä ihmeestä Melinda oli suuttunut Michel Angelolle, Dantelle, Cervantekselle, Aleksis Kivelle? Haluttaisiinpa tietää, eikö hän sangen mielellään olisi ollut esim. rouva Cervantes.

No — ei hän nyt niitä tarkoittanut, vaan tusinataiteilijoita.

Hyyy... vai tusinataiteilijoita! Tarkoittiko Melinda, että hänen miehestään olisi teatterialalla tullut tusinataiteilija?

Aina sinä isket kiinni kuin varpushaukka! En minä nyt sitäkään.

Hyvä oli. Hänen, Hessen, luokkatovereista oli kaksi etevää taiteilijaa, Sohlsträhle ja Kivioja. Toinen oli kuuluisa runoilija ja toinen yhtä kuuluisa säveltäjä.

Hesse on kiivas toveriensa puolesta. Minäkään en merkitse mitään, kun vain tulee kysymys hänen luokkatovereistaan.

Siinä oli Melinda tavallaan oikeassa. Sydämessä oli yksi nurkkaus, joka oli pyhitetty tovereille ja toveruudelle. Se oli yhtä pyhä kuin sekin... (nurkka, pisti Melinda-rouva väliin)... sekin huoneusto, jossa talon rouva hallitsi ja määräsi. Toverit sellaiset kuin hänellä oli ollut, kannatti pitää rakkaassa muistos-

sa. Ne olivat hänen ylpeytensä, ja hän oli onnellinen, että oli saanut painaa samaa koulunpenkkiä heidän kanssaan. Oliko Krank lukenut Sohlstrählen viimeistä runokokoelmaa? Siinä oli kirja! Muotopuhdas, aiheet klassillisia. Sohlsträhle oli osoittanut, että suomenkieli taipui hienoimpaankin taidерunouteen. Ei siltä puuttunut ilmaisukeinoja.

Ei ollut Krank lukenut. . . oli kuullut vain. Mutta — pitipä hankkia kirja, koska oli niin mainio.

Hän ei pyytänyt lainaksi.

Hesse mainitsi äsken sydämensä huoneustosta. Kuinka monta kamaria sinulla onkaan siinä sydämessäsi?

Kas, kas, sitä Melindaa! Siihen se aina iski.

Neljä, ja yksi on vuokrattu pois. Siis kolme kamaria ja keittiö, eli huonetta enemmän kuin halkokirjurille sääntöjen mukaan kuuluu.

Hesse nauroi. Krank-poika se osasi!

Mutta ei se miehen sydän ollut koskaan niin suuri kuin naisen. Siitä ei ainakaan oltu laulua tehty.

No, minkälainen se naisen sydän sitten oli?

No, sellainen kuin laulussa sanottiin:

Och hennes hjärta det var så stort,

det var så stor som S:t Petri kyrka
och alla sekter där finga dyrka . . .

Hohhoi . . . kylläpä tätä nyt riittikin taas täksi kertaa . . . tätä käsityötä nimittäin.

Melinda nousi, ja Hesse seurasi esimerkkiä. Eivät kai vieraat vielä lähteneet?

Kyllä — olikin jo aika. He sanoivat hyvästit ja toivottivat naapurit tervetulleiksi.

Kuulaana kevätiltana he astuskelevat kotiin vaieten. He palaavat Krankilta. Hesse olisi halunnut jutella, mutta Melinda on heittäytynyt äänettömäksi. Miksi piti Hessen aina puhua sydäimestään ja vielä tuolla poikamaisella tavalla? Eikö hän ymmärtänyt, että naimisissaolevan miehen sydän kuului yksinomaan vaimolle? Ei siihen enää mahtunut muita — ei lapsuuden ystäviäkään. Ja kuka oli oikeastaan tuo Viktoria, josta Hesse oli äsken puhunut?

Hän oli mustasukkainen, hänellä oli taipumusta siihen. Hän rakasti miestänsä vilpittömästi ja suri tämän vaihtelevaisuutta. Hesse oli kuin tuulen leyhkeä . . . puhalsi vuoroin sieltä, vuoroin täältä. Ei Melinda ollut häneen yhtään tyytyväinen.

Mutta kotiportilla Hesse otti häntä käsipuolesta ja virkkoi: Mitäs sinä, Melinda, turhista välität? Ymmärräthän, että sinä olet yli kaiken . . . sydämessä niin kuin kotonakin . . . koko minun maailmassani.

Ja hän suuteli vaimoaan.

Mutta Melinda vastasi: Minä en kärsi vuokralaisia! Meillä ei ole niitä koskaan suvaittu. Isä ja äiti olivat aina vastaan. Sinä olit ensimmäinen, jolle vuokrasimme vinttikamarin. Mutta — sinusta tulikin minun elämäni kiusa!

Turva, Melinda, turva! Sano niin!

Ja koppoen Melindan syliinsä Hesse kantoi hänet sisään.

V.

Aseman nimi oli Laaksonpohja.

Sinne oli vasta muuttanut uusi asemapäällikkö jostakin Savon puolesta. Entinen oli hakenut pois ja päässyt. Hän oli ylennyt virassa. Hesse ei ollut vielä tavannut uutta päällikköä, oli vain kuullut hänestä: hauska mies, kutoi seinämattoja, harrasti maalausta ja musiikkia, oli heti tultuaan ottanut paikkakunnan henkiset riennot omikseen, toimi nuorisoseurassa, raittiusseurassa, maanviljelysseurassa ja jos jonkinlaisissa seuroissa ja yhdistyksissä. Aatteen mies jos kukaan! Ja naimisissa kauniin, miellyttävän naisen kanssa. Kuului olevan ruotsinmaalainen.

Hesse lähestyi tätä rautatieasemaa kylmänä, tympeänä niinkuin niin monta kertaa ennenkin. Hän ei ollut ollut erikoisen hyvissä väleissä entisen asemapäällikön kanssa. Sähköteitse oli ilmoitettu, että talvella ladotut pinot olivat kaatuneet, osa veden vallassa. Tavallinen, tuttu tapaus. Maanomistaja oli jälleen pettänyt häntä: oli vakuuttanut säilytyspaikan tasaiseksi, mutta se oli ollutkin kuoppaista — vanhaa sa-

venottomaata. Pinonpääät painuivat kuoppiin ja koko halkovarasto oli hajoamistilassa.

Tuttu vesitorni vilahti ohi, ja tuulenpiiskaama asemamies näytti viheriää lippua. Vaihdos! Punainen heilahti ilmassa, ja juna pysähtyi.

Omituinen ajatus oli juolahtanut Hessen mieleen hänen nähdessään asemamiehen: Tuo on nähnyt hänet... sen uuden päällikön rouvan. Mitä hän tästä arveli... pitikö kauniina? Maalaisilla oli tavallisesti omat kauneuskäsitteensä... ihan vastakkaiset kuin n. s. herrasväellä. Tyhmyyksiä! Mitäpä asemamiehellä oli tekemistä päällikön rouvan kanssa! Entäs hänellä sitten — mitä hän oikeastaan ajatteli? Johan hän oli vallan hassu! Kaikenlaisia mietteitä miehen päähän pälkähtikin! Lippu... punainen lippu? Tietysti asemamies heilautti sitä, jotta juna pysähtyisi.

Hän laskeutuu vaunusta omituisen sekavissa tunnelmissa. Hän ei huomaa, että asemapäällikön asunon ikkunasta tarkastaa häntä sininen silmäpari, tarkastaa pitkään ja tutkivasti. Hän ei huomaa, että solakka vartalo heilahtaa syrjään, eikä kuule, että miesmäinen ääni huutaa asemapäällikön virkahuoneeseen: Minä luulen, että se oli halkokirjuri Karlsson,

joka tuli.

Hesse ei tiedä tästä mitään. . . Hän tarkastelee sortuneita pinoja radan toisella puolen ja miettii: mitä maanjäristysseutua tämä on, kun juuti noin —? Mutta toinenkin ajatus askarruttaa hänen mieltänsä: miksi piti vihassa lähteä kotoa aamulla? Tämä ajatus työntää tieltään tuon edellisen ja valtaa nyt hänet kokonaan. Häntä surettaa, ettei ollut väliltä kirjoittanut ja pyytänyt anteeksi. Heidän elämänsä oli taas viime aikoina muuttunut riitaiseksi. Pikku erimielisyyksiä ja kinasteluja harva se päivä. Miksi piti Melindan aina sanoa vastaan? Ja miksi piti hänen tuollaisesta suutua niinkuin tänäkin aamuna —?

Surkeasti oli puiden käynyt. Pitkän pitkiä pinoja koivuja, kuusia ja mäntyjä. . . kaikki enemmän tai vähemmän longollaan, suurin osa kaatuneina, sikin soikin. Ja savikuopat vettä täynnä, ja niissä halot pystyssä kuin suurissa muuripadoissa. Sen jälkeen kuin hän viimeksi oli täällä käynyt, oli kaikki vielä ollut järjestyksessä. Hän ei ollut ryhtynyt aumauttamaan kustannuksia välttääkseen. Yksinkertainen pinoaminen tuli helpommaksi. Ja puut olivat olleet tuoreenpuoleisia, viime syystalvella hakattuja. Erikoisella lu-

valla ne oli saatu ostaa, kun yli kesän kuivaneita ei oltu tarjottu. Totisesti, siinä oli sortteeraamista!

Hän ei huomaa, että tummaverinen, keski-ikäinen mies lähestyy häntä, virkalakki päässä. Juna on aikoja mennyt, ja asemamies sovittaa lippujaan soitokellon kannattimesta riippuvaan nahkakoteloon. Eikö niitä tarvittu enää? Siltä näytti.

Taitaa olla halkokirjuri?

Hesse pyörähti ympäri. Kyllä. . . se oli. Vai — niin uusi asemapäällikkö! Hän tervehti esitellen itsensä.

Hauska tutustua. Vaimoni on usein puhunut teistä.

Mitä? Hänen vaimonsa? Niin paljon kuin hän jaksoi muistaa, hän ei tuntenut ketään rouva Venäläistä. Kukahan se mahtoi olla?

Hän heitti viimeisen silmäyksen pinoihin. Asemapäällikkö virkahti: Niin. . . niiden on käynyt hullusti. Pohja pettää.

Niin oli. . . mutta hän aikoi aumauttaa niistä rata-
pihan alueelle niin paljon kuin sinne mahtui.

Ehkä menemme sisään. Luulen, että saamme aivan heti kahvia.

Hesse seurasi asemapäällikköä uteliaana. Hän oli

huvitettu tietämään, kuka tuo rouva mahtoi olla.

Hyvää päivää! Ette varmaankaan tunne minua?

Hesse seisoι hämmästyneenä, katsellen edessään olevaa nuorta rouvaa. Kasvot kauniit kuin milolaisen Venuksen, tukka vaalean kellahtava kuin kypsä ruis. Silmät suuret ja kirkkaat, ja leuka pehmeä, herkullisen pyöreä. Kuka, kuka?

Hänen mieleensä sukelsi kuva lapsuuden ajoilta. Pasasen pihassa hyppäsi kaksi tyttöä nuuraa... toinen kaksitoistavuotias, toinen nuorempi. He olivat vastamuuttaneet... asuivat katuvarressa... ovela oli messinkinen nimikilpi. Mutta ne tytöt puhuivat ruotsia. Tämä vääntää melkein savoksi.

Viktoria! Viktoria Viklund! Oliko se mahdollista?

Kyllä... se olen minä. Kas, kun te tunsitte sentään. Teitä olisi ollut vaikeampi tuntea, jollei olisi ollut tietoa, että saavutte näinä päivinä.

Hesse on aivan ymmällä. Hänen korvissaan suhisee oudosti. Mieleen hyökkää monenlaisia ajatuksia, tajunnassa kajahtaa monenlaisia ääniä... En olisi koskaan osannut uskoa, että elämä on näin kurjaa... alituista toraa ja tappelua! Niin... oikeassa oli Melinda... ja tämä toinen, tämä, joka hänen edessään-

sä seisoo, oli kerran huudahtanut: Vi bo här också!

Lapsuuden muistot ryntäävät hänen mieleensä. Tämä kaikki on tapahtunut niin äkkiä . . . niin käsittämättömällä tavalla. Ei se ole mitään . . . rakkaudesta ei jälkeäkään. Kuinkapa voisi mies säilyttää rakkautta lapseen, jota ei ollut nähnyt kahdeksaantoista vuoteen. Mutta tämä . . . tämä notkealiikkeinen nainen, jonka keltainen, suuri sykerö välkehtii kuin himmeä kulta, tämä miesääninen olento, jonka sormet olivat harvinaisen solakat ja valkoiset, oli Viktoria, hänen kouluaikainen rakkautensa.

Katsohan, Konsta, tuollainen hän on . . . enkö ole sanonut? Kun hän hämmästy, niin hänelle voisi huuata kurkkunsa käheäksi . . . hän ei kuulisi. Istukaahan nyt toki, herra Karlsson.

Mutta siinä rouva erehtyi. Hesse kuuli joka sanan . . . jokaisen värähdyksen tuossa miesmäisessä, matalassa äänessä. Miksi tuo ääni vaikutti häneen niin omituisesti, teki avuttomaksi, heikoksi . . . kuin olisi jotakin hänen sisässään katkennut?

Hän istui nojatuoliin. Siinä oli takana, viistottain nurkkaa vasten, pianiino, sen päällä viulu jousineen ja nuotteja kujan hajan. Kuka täällä soitti? Niin . . .

asemapäällikkö — hänhän oli kuulemma musikaalinen... ja ehkäpä Viktoria... Viktoriakin. Niin tietysti... tietysti.

Rouva oli pujahtanut keittiöön ja kalisteli siellä kahvikuppeja parasta aikaa. Hänen matala äänensä kuului saliin, kun hän jutteli palvelustytön kanssa. Hessen korvissa soi: Go' da'! Vi träffades ju i går! Niin — eilen... eikö siitä todellakaan ollut pitempää aikaa? Mutta Viktoria oli varttunut, tullut täysikasvuiseksi. Hän oli kypsynyt nainen ja — naimisissa. Niin... eikö hän ollut naimisissa? Tuo tummaverinen mies, joka tuossa jutteli paikkakunnan oloista, oli hänen miehensä, asemapäällikkö Venäläinen. Kylläpä elämä oli kummallista!

Mikä häntä vaivasi? Ei kai vanha rakkaus tehnyt häntä levottomaksi? Mahdotonta! Hänhän oli silloin ollut lapsi. Ja vasta puoli tuntia oli kulunut siitä, kun hän oli nähnyt tämän rouvan... tämän Viktorian, joka nyt tuossa saapui kahvitarjotinta kantaen ja hymyssä suin sanoi: Kas niin... nyt saamme elvyttää vanhoja muistoja.

Mistä se johtuu, että pikku tapahtumilla joskus on niin ratkaiseva merkitys? Hesse oli kinastellut vai-

monsa kanssa. Se oli vain ollut tuollainen pikkuinen erimielisyys, mutta hän oli kiivastunut aivan tavattomasti. Miksi Melinda aina asettui vastaan ja kuitenkin hetken päästä perääntyä? Oliko se taistelua vahasta? Melindan kotona määräsi äiti kaiken. Oliko hänen tarkoituksensa saavuttaa samanlainen asema omassa kodissaan?

Tuollaisen pikkutapauksen valossa voi joskus nähdä koko elämänsä — tahi ainakin luulla näkevänsä. Voi tehdä johtopäätöksiä, sangen painavia ja kohtalokkaita: minä olen onneton... olen joutunut onnetomiin naimisiin. Tarvitaan vain kipinä, joka tuon kaiken sytyttää... johtopäätelmien selvän, pitkän linjan. Ne välähtelevät mielessä kuin kauravalkeat syksyisellä taivaalla: silloin ja silloinkin... samaa epäsointua ja hankausta alusta alkaen.

Hesse Karlssonille oli tämä kipinä Viktorian kohtaaminen.

Mutta ei hän niin helpolla antautunut. Hän taisteli hengessään. Piti kai hänen huomata, että Viktoria oli naimisissa... että heitä istui tässä kolme, asemapäällikkö Venäläinen, hänen rouvansa ja hän. Ja sitäpaitsi: hän itse oli myös naimisissa ja hänellä oli jo

kolme lastakin. Mitä sitten merkitsivät nämä johtopäätelmät? Eivät mitään! Hän kieltäytyi niitä ajattelemasta.

Mutta helpompi on padota virtaava joki kuin estää ajatustensa kulkua muutamina elämän hetkinä. Niin kävi Hessenkin. Hän mietti: Olisikohan Viktoriasta tullut minulle parempi vaimo? Ja siinä valossa, jossa hän nyt asiat näki, hän vastasi kysymykseen myöntävästi.

Naisia syytetään loogillisuuden puutteesta, mutta miehistä voidaan sanoa aivan samaa. Hesse Karlsson teki itsensä syypääksi tähän virheeseen. Mistä hän tiesi, että Viktoriasta olisi tullut hänelle parempi puoliso? Eihän hän ollut tavannut tätä kahdeksaantoista vuoteen. Riittikö tällaisen johtopäätöksen tekoon vielä se, että Viktoria oli kaunis, ja että hän tuossa nyt kehoitti Hesseä ottamaan toista kuppia kahvia? Melinda oli myös miellyttävän näköinen ja useammin hän oli miehelleen kahvia ja ruokaa tarjonnut.

Hesse vaistoili jotakin tämäntapaista, mutta ei kutsunut noita ajatuksia alitajunnasta ylös. Oi, kuinka tarpeellisia ne olisivat nyt olleet kaikessa yksinkertaisuudessaan! Ne olisivat vartioineet hänen sydä-

mensä rauhaa. Mutta — hän ei halunnut tehdä niin. Kun hänellä kerran oli syytä karkoittaa ne takaisin niiden piilopaikkoihin, hän käytti sitä hyväkseen. Riita, erimielisyys . . . siinä oli se kipeä paikka. Avioliitto ei vastannut tarkoitustaan.

Toistakin tietä nuo pelastavat ajatukset pyrkivät esiin. Kun ne eivät päässeet ovesta, ne halusivat tulla ikkunasta. Mistä hän tiesi, että Viktoria olisi voinut rakastaa häntä? Hänellä ei ollut pienintäkään aihetta edellyttää sellaista. Lapsuuden aikainen kiintymys ei merkinnyt mitään — ja sitäpaitsi: Viktoriahän oli selvästi osoittanut, ettei hän ollut Hessestä välittänyt. Missä olivat nyt sahan förvalttarin pojat? Heidänkin apuaan olisi nyt tarvittu erään hullun halkokirjurin saattamiseksi järkiinsä. Mutta sahanhoitajan poikia ei kuulunut. Hesse näki, että häntä vastapäätä istui asemapäällikkö Venäläinen.

Hän muisti taas aamullisen riitansa. Melinda oli nuhdellut häntä siitä, että hän aina joka tilaisuudessa puhui Viktoriasta . . . viimeksi asemapäälliköllä toissapäivänä. Mitä pahaa siinä oli? Eikö nyt saanut muistella kouluaikaista rakkauttaan . . . kertoa siitä noin hiukan humoristiseen sävyyn? Oliko se vää-

rin? Melinda sanoi: oli! Siitä kukkui vanha rakkaus.

Hesse taisteli vieläkin. Hän ei sentään aikonut antaa tautua, vaikka leikkikin aseiden heittoa. Rakkaus? Oliko siinä mitään rakkautta, jos hän nauraen kuvasi (tuo »nauraen» ei tänä hetkenä tuntunut ollenkaan olevan paikallaan) — kuinka he yhdessä olivat käyneet ostamassa lamppuöljyä Mickliniltä, ja kuinka hän juuri sillä matkalla oli aikonut kysyä Viktorialta. . . . Niin sitäpä ei Melinda juuri sallinutkaan hänen kertovan. Ja tänä hetkenä Hesse tunsikin, että Melinda oli ollut niin merkillisen oikeassa. Hän punastui nyt ajatellessaan tuota tapausta.

Miksi te punastutte, herra Karlsson?

Hesse säpsähti ja nyt hän vasta oikein punastui. Ihan korvia myöten.

Viktoria sanoi; Minä katselin teitä ja ajattelin: vieläköhän hänellä mahtaa olla taipumus äkkiä punastumaan? Ja siinä samassa te punastuitte.

Asemapäällikkö hymähti ja läksi konttoriin. Hesse virkahti: Se kun vain. . . on pään särkyä.

Viktoria: Muisteletteko koskaan entisiä aikoja?

Hessen mielestä hän pani kumman painon tuohonunaan »entisiä». Niitähän hän juuri oli muistellut,

vaikkei ollut voinut sitä tunnustaa. Hän vastasi: No . . . enpä tiedä. Se oli niin lapsellista kaikki.

Viktoria: Lapsellista — niin . . . mutta se oli onnellista.

Miksikä hän noin puhui? Tahtoiko hän puristaa hänen huuliltaan tunnustuksen: Viktoria! Se oli onnellista aikaa!? Halusiko hän, että hän olisi huutanut tämän yhden ainoan nimen: Viktoria!?

Hän puri huultaan. Viktoria kysyi: Onko teillä monta lasta?

Hesse: Kolme.

Viktoria: Ah, te olette onnellinen! Minulla ei ole yhtään, ei yhtään!

Miksikä hän noin puhui? Tahtoiko hän puristaa esiin tunnustuksen, etteivät lapsetkaan joskus merkinneet mitään, kun ihminen oli oikein onneton? Koko elämä oli samantekevää. Eikö Viktoria ymmärtänyt sitä?

Hänen mielestään tämä jo riitti. Hän nousi lähteäkseen. Mutta Viktoria katsahti häneen hätääntyneesti, kuin rukoillen: Ettehän nyt toki vielä lähde? Viivyttähän nyt ainakin tämän illan? Jospa tietäisitte, kuinka olen odottanut teidän tuloanne.

Hesse lysähti tuoliin kuin iskun saanut. Hän koetti tarkastella seinällä riippuvia valokuvia. Siellä olivat Viktorian vanhemmatkin, Viklund, juro, vähäpuheinen mies — samanlainen kuin hänen appensakin — ja Viklundin rouva, otsalle käherrettyine kiharoineen.

Viktoria puhui: Jos minulla olisi edes yksi ainoakaan pienokainen, kuluisi elämä paljon helpommin.

Asemapääliikkö, joka juuri palasi konttorista, kuuli vaimonsa viimeiset sanat. Hän nauroi: Niin. . . minun vaimoni leikkii vielä nukilla.

Mutta sitä hänen ei olisi pitänyt sanoa. Viktoria punastui, hänen silmänsä iskivät tulta. Nuo siniset silmät tummenivat, melkein mustuivat. Hän katsahti Hesseen aivan kuin vedoten toisen jalomielisyyteen: mieheni häpäisee minun pyhintäni! Puolustakaa te minua!

Hesse ymmärsi tämän kaiken. Tässäkin kodissa piili oma salaisuutensa, jonka hän kuin kaukaa aavisti. Hän rupesi kyselemään Viktorialta tämän aikaisemmista elämänvaiheista.

Nuori rouva katsahti häneen kiitollisena. Oh, siinä ei ollut paljon kertomista. Hänen isänsä oli palannut

takaisin Suomeen ja saanut paikan muutamalla sahalla Sisä-Suomessa, metsien ostajana. Hän oli silloin ollut viidentoista vanha. Siellä he olivat siitä lähtien asuneet. Hän oli oppinut suomenkielen ja viisi vuotta sitten joutunut naimisiin.

Asemapäällikkö sanoi: Niin . . . mie en kauan siekallunna. Mie koppasin teän muijan yks' kaks' vain.

Viktoria kohautti olkapäitään. Hänen miehensä iski silmää Hesselle ja jatkoi: Ehkäpä herra Karlssonilla ei olekaan niin kiirettä. Minun pitäisi pistäytyä muutamassa kokouksessa, ja Viktoriallakin olisi seuraa.

Tämä virkkoi: Mene sinä vain . . . kyllä me herra Karlssonin kanssa pärjäämme.

Asemapäällikkö lälili. Jos hän olisi aavistanut, mihin suuntaan asiat kehittyisivät, hän ehkä ei olisi mennyt. Mutta hänen oli mahdoton aavistaa — hän ei kuulunut mustasukkaisiin. Hän asteli iloisesti vihellellen kylää kohti ja hetken päästä unohti äskeisen välikohtauksen.

Mutta asemalla — asemapäällikön puolella oli iloa ja elämää.

Viktoria oli saanut rakkaan vieraan . . . lapsuuden ystävän. Totta kai hän saattoi sanoa niin. Hän esitti lä-

hempää tuttavuutta. Hessehän oli sentään niin vanha tuttu. Viktoria oli tuntenut hänet paljon kauemmin kuin miehensä.

He seisoivat makuuhuoneessa. Viktoria halusi näyttää hänelle kaikki paikat, niinkuin ennen Salmessa-kin, kun Hesse oli ollut siellä käymässä. . . heidän uudessa kodissaan. Mutta silloin olivat sahanhoitajan pojat häirinneet hänen onneaan, sillä Viktoria oli puhunut heistä sangen paljon. Nytkin hän puhui miehestään, mutta se ei kiusannut Hesseä, sillä hän oli nyt aivan varma, ettei Viktoria rakastanut miestä.

Hän korjaili sängyn peitettä. Kaksi suurta, messinkinupeilla koristettua rautasänkyä seisoivat siinä levällään, kaksi tyynyä päälletysten päänpuolella. Välillä oli pieni yöpöytä lamppuineen. Viktoria puhalleli pölyä sen porsliiniselta kuvulta, koko ajan jutellen. Hänen käheähkö äänensä soi tummana ja lämpöisenä. Hesse nojasi piironkia vasten, katsellen häntä. Sellainen kodikas ja puuhakas olento, itse reippaus ja kätevyys.

Viktoria sanoi: Tuossa on Konstan vuode. Siinä se äijä makaa ja kuorsaa. Hän puistautti itseään ja jatkoi: Kuule. . . kuorsaatko sinä? Minä en voi sietää

kuorsaavia ihmisiä.

Hesse naurahti; Eipä hän tiennyt . . . ei ollut Melinda ainakaan moittinut.

Viktoria: Kuule . . . minkälainen se on . . . se sinun Melindasi? Haluaisin niin mielelläni hänet nähdä. Et ole puhunut hänestä sanaakaan. Taitaa olla niin, että siitä, jota oikein rakastaa, mielellään vaikenee. Pelkää, että toiset saavat siitä osan . . . Vai mitä, Hesse?

Eipä hän oikein tiennyt . . . ei ollut tullut ajatelluksi. Saattoi hyvinkin olla . . .

Viktoria: Meillä on nyt vain tämmöistä ja tämän raskii näyttää. Konsta hyppää kokouksissa . . . tulee kotiin myöhällä . . . usein vasta aamuyöstä. Minä loikoilen tuossa odotellen ja ajatellen . . .

Hän keskeytti, katsahtaen Hesseä omituisesti silmiin. Tuo katse oli kuin vetoamus. Se tutki, ymmärtäisikö toinen häntä. Hänen teki mieli uskoutua jollekin, hän oli taakkansa tarpeeksi kauan yksin kantanut. Nyt hän tutki, voisiko hän ripittäytyä tälle lapsuudenystävälleen.

Hesse kysyi: Mitä ajatellen . . . Viktoria?

Viktoria: Sitä, että miksi ei siinä voi levätä mies, jota koko sydäimestään voisi rakastaa.

Hesse hoippui makuuhuoneesta ulos. Viktorian tunnustus kuulosti hänen korvissaan kuin kaukaiselta kaipauksen huudolta. Mutta niin väkevältä... niin voimakkaalta, että hän horjui tämän tietoisuuden painamana.

Hän tiesi tarpeeksi. Nyt hän ei enää halunnut viipyä. Hän ei luottanut itseensä. Hän tunsu samaa kuin kerran koulupoikanakin: Viktoria! Miksen minä saanut kantaa sinua läpi elämän? Olisimme luistelleet yhdessä. Mutta se ei ollut enää koulupojan haaveellista ikävää. Se oli täyden miehen voimakasta rakkautta, jonka muutamat tunnuit olivat sytyttäneet...

Viktoria saatteli häntä. Kai Hesse ymmärsi oikein, mitä hän oli puhunut? Tämä huitaisi vain kättään, ja rinnassa poltteli kuin olisi tulista rautaa väännetty siellä. Oli vain niin hyvä saada uskoutua jollekin... ripittäytyä, niinkuin omalle veljelleen, ystävälle...

Missä aiot olla yötä? kysyi Viktoria.

Majatalossa. Se oli hänen tapansa... periaatteesta.

Miksi hän tuon sanoi? Sehän oli kuin tunnustus, kuin oman heikkouden ilmaisu. Periaate... kuinka naurettavalta tuo sana tuntui tämän illan jälkeen! Mi-

tä se oli? Tyhjä käsite vain, joka ei nyt merkinnyt mitään. . .

He pysähtyivät halkopinojen kohdalle ja tarkastelivat niitä. Hesse taisteli itsensä kanssa. Nyt jos hän tekisi oikein, hän jatkaisi matkaansa ja jättäisi pinojen järjestämisen työesimiehen huoleksi. Tämä oli tunnollinen ja luotettava, hän panisi kyllä kaikki kuntoon. Hän olisi ehkä niin tehnytkin, jollei Viktoria olisi huomauttanut:

Kun aamulla ensimmäiseksi katselin noita pinoja, muistelin sinua. Ajattelin: onkohan hänellekin käynyt niin kuin minulle?

Nyt ei Hesse enää jaksanut itseään pidättää. Hän tarttui Viktoriaa kädestä ja pinoa vasten nojaten sekä painaen vasemman käden kasvoilleen purskahti itkuun.

Viktoria . . . Viktoria! sopersi hän.

Tämä silitteli hänen päätänsä, puristi lämpimästi kättä ja puheli: Ystävä, ystävä parka!

Mutta — samassa hän nauroi iloisesti: Aloitetaan alusta! Laitetaan pinot uudelleen kuntoon. Minä ryhdyn sinua auttamaan. Tuonne . . . tuonne vanhojen pinojen paikalle vedätetään nämä ja siellä aumataan.

Mistä Viktoria sen tiesi? Niin hän oli aikonut tehdäkin.

Katsopas. . . minä olen miettinyt sitä niin paljon.

Ja hän tempaisi Hessen mukaansa, juoksi yli rata-
pihan entisten pinojen paikalle. Hessellä oli täysi työ
seurata häntä.

Hän puheli: Tähän sopii, Hesse. . . sopii mainiosti.
Pienempiä tuonne sivuille, mutta tähän keskelle suu-
ri ja mahtava. . . oikea puinen torni, varustus pakkas-
ta vastaan. . .

Niin, niin. . . Viktoriapa sen sanoi. . . sellainen,
juuri sellainen. . .

Ja minä muodostan huvimajan sen keskustaan. . .
kahvipöydän! Siellähän meidän sitten on hupaista
kokoontua keskellä pihkan tuoksun. Mutta sinun pi-
tää rakentaa niin korkea käytävä, että mahtuu kulke-
maan.

Ja Viktoria tarttui häntä molemmista käsistä, kat-
soi lujasti silmiin ja lausui: Hyvää yötä, Hesse!

Tämä jatkoi matkaansa. Taivas oli kuulakas, niin-
kuin kevättaivas vain voi olla. Muutamia kirkkaimpia
tähtiä vain oli näkyvissä. Ah, Viktoria, Viktoria. . . !

Hänen povestaan kohosi melkein hätähuuto, ja

hän syöksyi eteenpäin harpaten yli lätäköiden ja pel-lonojien, kunnes pääsi maantielle. Siellä ajoi kaksi miestä kärryillä häntä vastaan. Hesse tunsi asema-päällikön.

. . .se pitää vakuuttaa tulipalon varalta, puhui hä-nen toverinsa, mutta keskeytti ja vilkaisi Hesseen. Asemapäällikkö näytti aikovan huutaa hänelle jota-kin, mutta hänen kumppaninsa vaati kaiken huo-mion osakseen, niin ettei yrityksestä tullut mitään.

VI.

Brynoif Krank oli kerran sanonut: Rakkaus teettää hullun töitä. Ja Hesse Karlssonin täytyi myöntää, että se oli totta. Mutta — sittenkään hän ei voinut muuta: hän oli päättänyt rakennuttaa halkoauman, joka oli 16 metriä läpimitaten ja varustettu kahdeksalla ilmakavalla! Sellaista ei valtionrautateiden koko olemassaolon aikana vielä kertaakaan oltu tehty.

Puoli tusinaa hevosmiehiä ajoi puita radan toiselta puolen ja toiset rakensivat aumoja. Ne olivat aivan tavallisia, 6 metrin läpimittaisia. Siinä kärrättiin ja siinä ladottiin. Mies seisoj korkealla halkopinon nokalla ottaen puita vastaan, kun toinen pinonpäästä esiinpistävän halon varaan asetettua loivaa lankkua pitkin kärräsi niitä ylös, vanhoista höyrykattilan putkista tehdyillä yksipyöräisillä työntökärriillä. Hesse tunsu ne lapsuudestaan: hänen isänsä oli takonut niitä urakalla monta kesää.

Siinä oli touhua ja vilskettä. Oli kuin olisi rakennettu torneja hyökkäävää vihollista vastaan. Halkojen kärrääjä otti vauhtia ja työnsi raitaansa ylimmäi-

sen ilmakekanavan suulle. Hän oli kuin jokin kivien tai muurauslaastin kuljettaja. Toinen otti ne vastaan yksitellen ja ojensi ylempänä seisovalle toverilleen, joka parast'aikaa latoi harjaa. Hei, Karppinen, täältä tulee...! Ja Karppiseksi puhuteltu muhoili tyytyväisenä. Kiirettävä se Puu-Kaalsonni nyt piti, kun jo toukokuussa ryhtyi tällaiseen urakkaan. Tavallisestihan näitä töitä tehtiin vasta keskikesällä.

Hesse seurasi työn kulkua, neuvoi ja antoi määräyksiä. Sidepuut piti latoa hyvin, muuten meni koko hökötyks nurin. Ja siellä! Kuka viheliäinen oli jättänyt harjahalon nurinpäin? Kuori päällepäin, kuori päällepäin! Miks'ei työesimies katsonut perään?

Joka toinen päivä hän saapui paikalle töitä valvomaan. Nyt hän ei käynyt monesti kotona. Matkustaen pitkin linjaa hän ilmestyi yht'äkkiä Laaksonpohjaan hermostuneena, hajamielisenä, kuumeisena. Oliko Viktoria huomannut, minkälainen tornikaupunki tänne kohosi?

Kyllä. Viktoriankin oli työn touhu temmannut mukaansa. Hänen ei ollut enää ikävä. Hiljaa kytevä rakkaus oli leimahtanut ilmiliekkiin.

Mutta naisena hän osasi salata sen, vaikka häntä

toisinaan huvitti ikäänkuin paljastaa kaikki. Hän oli muuttunut niin merkillisen rohkeaksi. Laskien leikkiä työmiesten kanssa hän oli kuin ei mitään olisi tapahtunut. Mutta hänen sydäntänsä poltti, ja poskilla paloi helakka puna. Asemapäällikkö piti sitä terveyden merkinä. Hyvä, kun rupesi hiiskumaan ulkona. Selvähän se oli, että sai raikkaat veret poskilleen. Miesten tavallisen lyhytnäköisyyden mukaan hän ei huomannut mitään.

Viktoria oleskeli tuntikaudet aumaamispaikalla. Hän nosteli halkoja, punnitsi niitä käsissään. Puolituoreet koivuhalot olivat kuin pitkiä, vaaleita juustoja. Ja niin ihanan valkoinen kuori kuin niissä oli! Hänelle huudettiin, että kädet pihkaantuivat. Hän nauroi: hän oli jo pihkassa koko ihminen!

Olipa se leikkisä asemapäällikön rouva.

He kulkivat Hessen kanssa tarkastelemassa töitä. Työmiehet seurasivat heitä katseillaan, ja yksi ja toinen huomautus lausuttiin noista kahdesta. Eipä se päällikkö paljon rouvastaan välittänyt, kun antoi tämän kuljeskella ympäri toisen kanssa. Ne olivat ne herrat niin kummallisia. Asemapäällikkökin teki naisten töitä. . . kutoi mattoja. Niin oli asemamies

kertonut.

Hesse toimitti kuutiomittauksia. Nuo pienet aumat, 6—8 metrin halkaisijalla, sisälsivät tavallisen määrän puita. Niissä oli neljä ilmakehää. Mutta se keskimääräinen... se aiottu huvihuone... siihen täytyi laittaa kahdeksan. Muuten sen keskukseen ei saatu tarpeeksi valoa.

Kuusi aumaa seisoi jo valmiina. Niiden rakentaminen oli vienyt viisitoista päivää. Hessellä oli työmiehiä vain sen verran, että riitti kahteen yhdellä kertaa. Ne olisi voinut antaa urakalle yksitellenkin... eri aumaajat itsekutakin varten. Siten olisi voitettu aikaa. Mutta Hesse ei halunnut voittaa aikaa; hänellä oli omat syynsä. Nyt kun ei ollut kuin kaksi työryhmää, hän saattoi käydä paikalla useammin. Saihan hän siten tavata Viktoriaa tiheämmin.

Ja sitäpaitsi: hän saattoi puolustautua sillä, että nämä työssäolevat ansaitsivat enemmän, ja loppuau-
mojen valmistuminen siirtyi myöhäisempään — lähemmäs keskikesää. Siis ohjesäännön mukaan.

Hän nauroi katkerasti. Ohjesääntö! Mitäpä hän nyt siitä välitti! Asemapäälliköt sähköttivät vähänväliä, että heidän halkovarastonsa rupesivat loppu-

maan. Eikö Puu-Kaalsonni tiennyt, että ohjesäännön mukaan hänen oli toimitettava heille halkoja? Pahus-tako hän siellä Laaksonpohjassa puuhasi alinomaa?

Kiireimmiltäin kotona käydessään hän sai huoma-uksia vaimoltaankin. Melinda piikitteli häntä. Oletpas sinä nyt halukas matkustamaan ja ennen ai-na nurisit alituisia virkamatkoja! Eihän sinua, mies-riepu, enää kohta näekään. Hän kohautti hermostu-neesti olkapäitään ja työntyi taipaleelle.

Mitä... Laaksonpohjaanko taas? Ai, ai... siellä taitaa olla asiat hullusti! Onko se rouva vai itse ase-mapäällikkö? Sinähän harrastat aina erikoisuuksia. Hahn irvisteli hänelle pöytänsä takaa ja painui rah-tikirjoihinsa.

Hän koetti täyttää asemapäällikköjen toivomuk-set, lastautti puita ja lähetti määräpaikkoihin. Hän matkusti yötä päivää, väliin tavara-, väliin matkusta-jajunassa — joskus veturissakin. Tilasipa hän kerran ylimääräisen junankin — toisen luokan vaunu, ja ve-turi edessä, ja niin ajettiin vuorokausi ympäri ja tar-kastettiin varastoja. Olipa nyt touhua kerrakseen! Ve-turinkuljettaja kiroili, lämmittäjä noitui. Mekomakin puuherra... kulki kuin rautatiehallituksen päätireh-

tööri!

Mutta Hessellä oli siihen oikeus. Ohjesääntö oli hänen puolellaan. Mutta muuten se asettui poikkiteloin hänen tielleen monessa muussa kohden.

Saiko ohjesäännön mukaan rakentaa halkoaumaa, joka oli 16 metriä läpimitaten ja kahdeksalla ilmakehällä varustettu? Tosin siitä ei ohjesääntö mitään nimenomaan maininnut, mutta varmasti se pistäisi tarkastajan silmään. Mikä Timur Lenkin mausoleumi tämä oli? Suuri kuin jokin S:t Angelo Roomassa! Kuutiosisältö suhteellisesti pienempi kuin tavallisissa aumoissa. Ja keskustan niskapuut metrin haloista! Mitä, mitä tämä merkitsi? Päähänpistoko? Kyllähän Puu-Kaalsonni oli tunnettu päähänpistoistaan, mutta tämä meni jo yli ymmärryksen.

Onneksi näitä kysymyksiä ei mikään tarkastaja vielä ollut esittänyt, sillä »S:t Angeloa» rakennettiin parhaillaan. Hesse valvoi sen valmistumista erikoisella huolella. Hän viipyi kokonaisia päiviä Laaksonpohjassa. Hän ei enää luottanut työesimieheenkään.

Tämä murisi: En ymmärrä. Muissa aumoissa on vain neljä ilmakehää ja tähän tehdään puolta enemmän.

Hesse hermostui: Asemapäällikön rouva haluaa niin. Hän laittaa keskustasta huvihuoneen.

Työesimies vihelsi. Oli niillä rouvilla omat oikkunsa. . . kissa vieköön! Mutta nämä uudet tulokkaat olivatkin tavallisuudesta poikkeavia.

Täällähän saattaisi pastori Runti pitää vaikka kirkonmeiningit!

Hesse naurahti. Työesimies näytti hassulta sitä sanoessaan. Kynsien niskaansa hän mittasi askelilla keskustan läpimittaa. Neljä metriä. . . se on jo tavallisen huoneen laajuinen.

Sitten hän tarkasteli valmiita ilmakehänavia ja tuumi: Mutta västäräkeille tämä on mieluisa paikka. . . Pesimäpaikkoja puolta enemmän kuin tavallisesti.

Viikon kuluttua auma oli valmis. Sen radanpuoleiseen sivuun, alimmaisen ilmakehänavan yläpuolelle vedettiin kimröökipensselillä vuosiluku, auman kuutiosisältö ja kirjaimet *S. J. i. F.* Viktoria esitti, että Helgan päivänä, toukokuun viimeisenä, auma juhlallisesti vihittäisiin pienillä kahvikekkereillä, jotka hän nimipäivänsä kunniaksi panisi toimeen. Hänen toinen nimensä oli Helga.

Heitä istuu neljä henkeä halkoaumassa: asema-

päällikkö Venäläinen rouvineen, Hesse ja asemakirjuri. On Helgan päivä, ja sen kunniaksi on auman huippuun kiinnitetty pieni sinivalkoinen lippu.

Viktoria on loistavalla päällä. Hän on ylpeä keksinnöstään: auman keskusta oli laitettu huvimajaksi. Jollei hän olisi antanut ideaa, olisi tästäkin tullut vain tavallinen halkoauma, jossa ei olisi ollut valoa riittävästi. Ei sitä nytkään ollut kehuttavasti, mutta hyvin tultiin toimeen. Hesse Karlsson sai siis myöntää, että tämän puisen S:t Angelon varsinainen luoja oli hän, Viktoria.

Myönsihän Hesse sen mielellään. Mutta Viktorian täytyi myös tunnustaa, että ilman taitavan arkkitehdin kykyä tämä halkolinna olisi jäänyt rakentamatta.

Kyllä — se myönnettiin ilolla. Hesse Karlssonille kunnia siitä.

Asemapäällikkö kohotti lasinsa: Mitäpä sitten muuta kuin — kippis!

Viktoria oli laittanut kahvipöydän, mutta Konsta Venäläinen, se iloinen savolainen, oli tuonut muasaan pienen pullon likööriä. Sitä nyt maisteltiin juhlan alkajaisiksi.

Aumassa olikin verrattain viileä, vaikka ulkona oli

kirkas, aurinkoinen päivä. Sen vaikutti puiden tuoreus. Auman katosta suomukselle ladottujen halkojen välistä, siivilöityivät auringon säteet sisään, hienojen, terävien kultarihmain kaltaisina. Tuo korkealla oleva katto näytti senvuoksi kuin vartavasten koristellulta. Västäräkit visertelivät pesissään, tuijailleen pitkin ilmakehästä ulos ja sisään. Tuon tuostakin erotti niiden siipien suhahduksen, kun ne milloin pyrähtivät ulos, milloin palasivat takaisin. Ne eivät näyttäneet yhtään välittävän ihmisistä, jotka olivat tulleet tänne niiden pesäntekoa häiritsemään. Räpytellen pesän suulla ne jättivät tuomisensa sisään ja lensivät hakemaan uutta.

Herrat mittailivat katseillaan auman sisustaa. Se oli kuin pyöreä muurin seinä, josta halkojen päät selvästi erottautuivat. Koivuja näytti olevan suunnilleen puolet. Hesse huomautti, etteivät ne kuivaneet yksikseen pinossa paremmin kuin aumassakaan. Ollen liian arkaa lajia ne mädäntyivät lyhyessä ajassa. Mutta kuusi- ja mäntyhalkojen seurassa ne viihtyivät mainiosti.

Ahaa... se on tuossa selitys tämän laajuuteen. Metrin pituiset sidepuut, huomautti kirjuri.

Niin . . . muuten siitä olisi tullut puolta pienempi.

Keskusteltiin erilaisista aumoista ja maisteltiin siinä sivussa. Niitähän ei ollut kuin kahta pääalajia: laadonmuotoiset ja sitten nämä »karusellit», sokeritoppakeot. Hesse kertoi kauan miettineensä uutta aumalaitosta, johon menisi puuta tavallista enemmän, ja joka muuten näyttäisi siistiltä.

Sinun alallasi eivät ole mahdollisuudet suuret, kun pitää rakentaa haloista, huomautti asemapäällikkö nauraen. Mutta — yrittäähän aina saattaa.

Hesse myönsi sen, mutta hän oli päättänyt kokeilla. Pitäisi vain saada lupa varastonhoitajalta, mutta tämä nykyinen oli niin tarkka — pelkäsi valtiolle koituvan turhia menoja. Olisipa ollut hänen kotikaupunkinsa varaston esimies. Hän olisi kyllä innostunut asiaan.

Siinä arvosteltiin rautatietä ja sen johtoa . . . noin sievästi vain. Mutta sitä mukaa kuin veret lämpenivät, käytiin rohkeammiksi. Hesse purki ilmoille mielipiteensä. Miksikä olikin tämä rautatie kuin jokin kaatopaikka? Kaikki ruhat ja rammat tänne kerättiin . . . vanhoja ryssän upseereita, haaksirikkoon joutuneita sveessien jälkeläisiä! Eläkelaitos Suomen henkiselle

proletariaatille, hitto vie! Syystä heitä haukuttiinkin »sahajauhopäiksi». Ja niin helkkarin ylpeitä kuin olivat tämän laitoksen virkamiehet! Yksi ratainsinööri kuin puolijumala, jolle jo kilometrin päästä piti paljastaa päänsä — köyhän kuolevaisen. Hän oli koulu-poikana vihannut rautatien herroja, mutta niin näkyi kohtalo johtaneen, että hänenkin piti löytää leipänsä täältä. . . samasta vartaasta näiden hidasjärkisten, tyhmien kanssa. Ja hän kun oli kerran kuvitellut rakentavansa uudelleen vanhan Rooman!

Oho! Kylläpä sinä ankarasti arvostelet. Mihin joukkoon meidät luet?

Asemapäällikkö, pienessä nousuhumalassa, näytti taisteluun vaativalta.

Hesse kohautti olkapäitään: Läsnaolevista en puhu. Mutta — sanopaaka suoraan, eikö ole niinkuin sanoin. Ruotsi kaikessa vallan päällä. Tuon ilmakanavan otsikkoonkin piti maalata *S. J. i. F. — Statsjärnvägarne i Finland!* Pahustako sen pitää olla ruotsiksi Suomenmaassa? Sitä minä en jaksakaan käsittää.

Tjah. . . sehän on helposti ymmärrettävissä. Johto on ruotsalainen ja tulee aina olemaan, huomautti kirjuri kimeällä äänellään.

Mutta nyt ei Hesse enää jaksanut itseään hillitä. Hän paukautti nyrkillä pöytään, niin että kahvikupit ja liköörilasit hypähtivät.

Sinäkin, Korpela, orjasielu! Pokkuroit noita sen vietävän puupäitä, jotka käyvät meitä tarkastamassa! Tulkoon vain puutavarakontrollööri tänne, niin osoitan noita seiniä ja sanon: Siinä on Suomen puuta! Ymmärrätekö?

Kirjuri penäsi: Suomalainen on orjasielu... sinä niinkuin me muutkin. Et sinäkään noin sano, vaikka uhkaat. Selkä nöyränä kuljet ja selittelet, mistä syystä tämä auma on tällaisen laajuuden saanut.

Helveti! karjaisi Hesse, eikä yhtään muistanut, että Viktoria oli läsnä. Melkein mustana kasvoiltaan hän seivästi kirjurin katseellaan: Sanotko sinä, riivat-tu, mi-minua orjasieluksi... minua, joka olen sentään su-suvereeni hengen maailmassa?

Hän yritti heittää vastustajaansa kahvikupilla kasvoihin, mutta Viktoria puuttui asiaan. Tarttuen tuohon ojennettuun käsivarteen hän virkkoi tynesti: Hesse, hillitse itsesi! Muista, että nämä ovat minun nimipäiväni!

Hesse tuijotti häneen hämillään. Hän ei kestänyt

paljon. Pienikin määrä alkoholia meni jo päähän. Hän kokoili ajatuksiaan: mitä tässä oikeastaan oli tapahtunut?

Anteeksi, Viktoria . . . minä en kärsi, että minua sanotaan orjasieluksi. Sitä minä en ole, en jumal'auta!

Viktoria hymyili: Et . . . mutta nyt sinä ainakin olet minun orjani ja tottelet minua.

Niin . . . se on eri asia. Sinua minä tottelen.

Kirjuri namua kähäytti pilkallisesti.

Hesse ei kiinnittänyt siihen huomiota, vaan jatkoi tyynemmin: Mistä me tässä viimeksi juttelimmekaan? Niin . . . siitä ruotsista . . . että miksi sen pitää aina olla ruotsiksi?

Viktoria: Sinä unohdat, että minunkin äidinkieleni on ruotsi.

Hesse: En suinkaan! Minähän puhun systeemistä, järjestelmästä. Ja sitäpaitsi: sinähän olet yksi niitä viisaita neitseitä, joka olet osannut oikealla ajalla sytyttää lamppusi ja käydä ylkää vastaan. Sinä olet opetellut suomen.

Ja vielä niin selevän kuin Savon muhkean murteen, nauroi asemapäällikkö.

Siitä nyt saattoi olla eri mieltä. Heillä, pohjalaisilla,

oli Savosta omat käsityksensä, mutta ei väitellyt siitä. Murre kuin murre, kunhan vain oli suomea.

Viktoria: En minä olisi uskonut, että sinä olet noin kiivas. Ja ennen sinä hyvin mielelläsi puhuit ruotsia.

Johan nyt toki. Mutta se oli koulupoikana. Silloin ei osattu arvostella. — Ja sitäpaitsi: taisin olla rakastunut.

Hän vilkaisi asemapäällikköön. Mutta tämä ei näyttänyt kiinnittäneen siihen mitään huomiota. Hän täytti vain lasit ja virkkoi suu leveässä hymyssä: No . . . Helekan malja sitten!

Juotiin »Helekan» malja. Hesse iski valtionrautateitten säästäväisyyspolitiikkaan. Siitä ei kannattanut puhuakaan. Esim. jokaisella kuljettajalla oli oma nimikkonsa. Siten kyllä hoidettiin veturia hyvin, mutta tuhlatiin äärettömästi käyttövoimaa. Koneiden pitäisi olla kulussa yötä päivää. Kun mies oli ajanut vuoronsa, niin toinen tilalle, ja sitä menoa niin kauan kuin veturi kesti. Entä asema- ja vaihdemiehet! Niitä oli aivan liikaa. Ruotsissa junanlähettäjä hoiti vaihteetkin . . . pienemmillä asemilla ainakin. Mutta Suomessa torkkui joka vaihteen nenässä mies, nähden unta ajasta, jolloin palkka kohoaisi kahdellakymme-

nelläviidellä markalla vuodessa. Paljon väkeä ja huono toimeentulo, vähän väkeä ja paremmat palkat.

Ja enemmän työtä, huomautti kirjuri.

Tietysti. . . mutta sitä tekisikin, kun saisi suuremman palkan. Perheellisen on hyvin vaikea tulla toimeen. Minä puhun kokemuksesta.

Asemapäällikkö kannatti Hesseä. Säästäväisyyttä ei kyllä paljon tunnettu rautateillä. . . se oli kyllä totta. Annettiin määräyksiä langanpätkien ja lakkapalsten kokoamisesta, mutta siitä huolimatta killui joka aseman ja pysäkin seinässä messinkikello, jolla ei ollut mitään virkaa.

Meidänkin Möttönen soittaa kaikki soitot peräkanaa. Ota siitä sitten selvä.

Olisi parasta myydä ne tai sulattaa metalliksi.

Mutta eikö sekin ole tuhlausta, että poltetaan puuta? Katsokaammepa tätäkin halkolinnoitusta. Muuttaman ajan perästä se on tuhkana.

Kirjuri tiiraili ympärilleen, nyökytellen viisaan näköisenä päättään.

Sitäkin kysymystä oli Hesse pohtinut. Olihan keiltu kivihiilellä, mutta huomattu sen tulevan kalliimmaksi. Puu oli Suomessa halpaa. Mutta jos meiltä

löydettäisiin kivihiiltä — silloin asia muuttuisi.

Pih! pihautti kirjuri halveksivasti.

Hesse tulistui: Ei saa niin halveksivasti pihauttaa, kun on kysymys omasta maasta ja sen mahdollisuuksista! Se on anteeksiantamatonta epäisänmaallisuutta. Ei tämä Suomi niin köyhä ole kuin huudetaan. Kyllä täällä on tavaraa ja rikkautta, kun vain oltaisiin itse isäntiä. Mutta siinäpä se on! Ei olla.

Miir ist tas folokommen tasselepe, sanoa jämäytti asemapäällikkö. Resiimi kuin resiimi. . . ryssät tai ruohtalaiset. Pääasia, että on hallitus. Ei meistä kuitenkaan koskaan ihtenäisiä tule.

Siinä kuultiin savolaisen uskontunnustus! Hesse tunsu syvästi halveksivansa Venäläistä. — Tulee kylä, jos on vain miehiä! Mutta Savosta niitä ei ainakaan näy sakenevan.

Tulloo Savostai, jos voan on olot sellaiset, että passoo tulla.

Siinäpä se oli — »passoo tulla»! Mutta pitäisi panna passoomaan.

Keskustelu uhkasi muuttua väittelyksi. Heimoka-teus oli saanut yllykettä likööristä ja se näytti puhkeavan esiin. Hesse sen heimon jäsenenä, joka ei suin-

kaan ole tunnettu vaatimattomuudestaan, kukkoili jo kelpo lailla. Viktoria kiiruhti välittämään.

Heittäkääpä pois hammastelu ja juokaa kuppi minunkin tarjoustani. Kuule, savolainen . . . ojennapas sitä sokeriastiaa. Ja sinä, pohjalainen, ole hyvä ja ota!

Kas niin. Nainen se aina rauhan rakensi . . . hyvä toki. Eivät ne Eevan tyttäret niin pahoja olleet kuin sanottiin.

Viktoria: Kuka meistä pahaa puhuu?

Hesse: Kirkkoisä Augustinus se hiukan haukuskelee. Sanoo, että jollei naista olisi luotu, me miehet juttelisimme Jumalan kanssa.

Olikos hän naimisissa?

Sitä en jaksa muistaa . . . mutta äiti hänellä ainakin oli . . . hurskas Monika.

Siinäpä se! Jos ei Monikaa olisi ollut, ei Augustinus yleensä olisi jutellut kenenkään kanssa.

Viktoria nauroi, niin että hampaat loistivat. Häntä oli nautinto katsella.

Hesse virkkoi: Niin . . . Viktoria, en minä ole sitä mieltä. Minä vain muuten Augustinusta siteerasin.

Keskustelu siirtyi muihin asioihin. Puhuttiin virasta ja viran hoidosta, käsiteltiin sen hyviä ja huo-

noja puolia. Oltiin yksimielisiä siitä, ettei paljas virka yksin tyydyttänyt. Piti olla jokin erikoisharrastus, joka ylläpiti. Varsinkin rautatiellä, rautatiellä.

Nyt pääsi Konsta Venäläinen puhumaan mieliharrastuksestaan, seinämattojen kudonnasta. Hän oikein lämpeni. Hän kuvasi gobeliinin taideteokseksi, ja sitä hän se tavallaan olikin. Peijakas sentään. . . siinä kysyttiin kärsivällisyyttä, neuloa esim. nauravan naisen kasvot. Jokainen väre tuli näkyviin. Mutta se riippui langoista. . . langoista.

Jotka sai valmiin kartan mukaan ostaa! Ryijyt olivat toista. Kirjuri puhalsi pitkän savupilven sikaristaan.

Älähän puhu! Neulopas esim. Tanten ja Peatriisen kohtausta, joka minulla on alulla. Siinä soat toisenni kerran neuloo liikuttaa.

Mallin mukaan.

Tietysti. . . mutta — sittenni. Taitoo se sittenni voa-tii.

Minusta on paljon hauskenempi katsella hyvin parsituita sukkia.

Te puhutte virasta ja sen aiheuttamasta yksitoikkoisuudesta, puuttui Viktoria keskusteluun. Mutta

mitäs te meille, perheenemännille, suosittelette?

Sivuharrastuksia — johan minä sanoin.

Viktoria punastui. Hän lävisti kirjurin katseellaan. Tämä nyökytteli päätään taaksepäin ja tiiraili auman kattoon. Oliko hän huomannut jotakin?

Viktoria: Mitä sivuharrastuksia?

Kirjuri: Mikä mistäkin tykkää. . .

Viktoria kaasi kahvia kuppeihin. Hesse huomasi, että hänen kätensä vapisi.

Hän yritti sanoa jotakin, mutta samassa ilmestyi harjoittelija ilmakehän suulle ja tiedoitti:

Kontrollööri tulossa. Mätäkorvesta ilmoitettiin.

Ovatpa ne sielläkin kerran hereillä. Asemapäällikkö nousi kirjurin kanssa pöydästä.

He astuivat pitkin ilmakehää, hiukan horjhdellen ja tukien kädellään pinojen päistä. Kirjuri pyörähti taakseen katsomaan ja viittasi Hesselle jotakin. Sitten kuului lyhyt naurahdus.

Viktoria oli vaipunut mietteisiinsä. Hesse kysyi: On kai siellä kaikki järjestyksessä?

Kyllä. . . en minä sitä ajattele. Mietin vain, että ovatkohan huomanneet jotakin.

Hesse huokasi: En minä tiedä. Korpelan viittaus

tuntui vain vähän merkilliseltä . . .

Viktoria vilkastui: Mutta mitä pahaa siinä on, että me, vanhat tutut, seurustelemme toistemme kanssa? Mitä ihmisillä on siihen sanomista?

Hesse: Me olemme naimisissa.

Viktoria: Naimisissa! Mutta — olemmeko kertaa-kaan ylittäneet luvallisuuden rajoja?

Hesse: Emme vielä . . . mutta sekin voi tapahtua. Mitä ajattelisit, jos esim. nyt suutelisin sinua . . . nyt kun olemme kahden kesken? Eikö se olisi luvatonta?

Pyh! Suudelma! Viktoria huitaisi kädellään.

Hesse: Pidätkö sitä todella niin viattomana?

Hän nousi. Viktoria katsahti häneen arasti. Hänessä ei nyt ollut jälkeäkään siitä reippaudesta . . . siitä melkein äidillisestä lujuudesta, jolla hän heidän ensimmäisen kohtaamispäivänsä iltana oli toivottanut Hesselle hyvää yötä.

Puhumme tästä toiste, lausui hän myöskin nous-ten. Nyt täytynee lähteä. Kiitos vain sinulle, Hesse rakas, että tulit! Teit suuren uhrauksen.

Mitä . . . virkamatkan, virkkoi tämä hiukan pettyneenä ja seurasi Viktoriaa aumasta ulos.

Juna porhalsi asemalle.

VII.

Alkoi sekava aika Hesse Karlssonin elämässä. Hän oli joutunut intohimoisen rakkauden pauloihin.

Tuo herkkä sydän, joka jo kouluaikana oli niin helposti syttynyt, paloi nyt täydellä liekillä. Se ei ollut enää koulupojan viatonta kiintymystä, se oli täyden miehen kiihkeää kaipausta, joka kulutti ruumista ja sielua.

Kun hän jäljestäpäin tätä aikaa muisteli, tuntui siltä, kuin ei hän olisi toiminut täysin tietoisesti. Hän oli ollut kuin huumeessa, yhtämittäisessä, pitkässä huumauksessa — melkein hulluuden partaalla. Mutta jos joku olisi siitä hänelle silloin huomauttanut, hän olisi nauranut vasten kasvoja.

Onnellista hulluutta, autuasta järjettömyyttä — sitä on kai rakkaus.

Mutta ei kaikki rakkaus. On myös sellaista, jossa onnen tunteeseen liittyy viiltävä kipu, tuska, joka polttaa yhtä kovasti kuin lemmen palo. Hesse Karlssonin rakkaus oli sitä lajia.

Se ei johtunut siitä, ettei rakastettu olisi ollut us-

kollinen, ei tämän rakkauden epätietoisuudesta. Viktoria oli sen useamman kuin yhden kerran tunnustanut. Hesse oli saanut täyden korvauksen kouluaikuisista kärsimyksistään — mikäli Viktoria oli niitä aiheuttanut, niin — monta kertaa suuremman kuin mitä ne olisivat ansainneet. Tuskan tuottivat muut seikat: hän oli sidottu ja Viktoria oli sidottu, ja hänellä, Hesse Karlssonilla, oli sitäpaitsi kolme lasta.

Ei hän uskaltanut avioeroa ajatella. Sellainen ajatus vain toisinaan vilahti hänen päässään, — ajatus, jonka varaan hänen rikkinäinen sielunsa joskus asetui lepäämään kuin lintu oksalle, pitkän, yhtämittaisen lennon jälkeen. Ei — hänen henkensä ponnistukset suuntautuivat toisaalle: jonkinlaisen tasapainotilan löytämiseen. Yhdellä puolen Melinda ja lapset ja toisella Viktoria ja rakkaus. Näiden painopisteiden välillä kieppui hänen henkensä kauan.

Hän oli jostakin lukenut, että syvemmällä, elämän pohjakerroksissa näyttivät ihmiselämän arvot toisensiltsiltä kuin pinnalla. Se, mikä pinnalta katsottuna näytti rehellisyydeltä, oli syvemmältä asiaa tarkastettaessa epärehellisyyttä ja petosta. Ja päinvastoin: se, mikä pinnalla näytti petokselta, olikin syvemmäl-

tä katsottuna puhtainta vilpittömyyttä. Kun kaksi toisiaan rakastavaa ihmistä ei olosuhteiden pakosta voinut avoimesti seurustella toistensa kanssa, he etsivät salateitä, turvautuivat petokseen. Mutta tämä »petos» oli samaa kuin rehellisyys, koska siinä ilmeni kahden sydämen vilpittömin ja totisin tunne, jota kierot olosuhteet eivät kyenneet tukehduuttamaan. Välistä juoksi kirkas vesisuoni kaiken aikaa maan alla.

Se oli jo verraton apu. Noiden ajatusten kirjoittaja ei ollut aavistanut, kuinka otollisen maaperän ne kerran löytäisivät erään rautatien halkokirjurin sydämessä. Hesse innostui. Hän kehitteli tätä ajatussarjaa, puheli siitä väliin tovereilleenkin — silloin kuin epäluuloja herättämättä saattoi keskustelun johtaa tällaisille aloille. Hänellähän oli totuttu odottamaan kaikenlaista outoa ja kummallista. Toiset kuuntelivat sitä vastaanväittämättä — varsinkin Hahn. Mutta asemapäällikkö oli toista mieltä: Man ska' stå för sitt kast! Se oli kaikkein paras elämänfilosofia niissä asioissa.

Niinhän se saattoi olla — muutamille, mutta ei kaikille. Elämä oli sen usein näyttänyt toteen.

Ätsh . . . hulluttelivat vain! Ajoivat takaa omia mie-

likuviaan. Ei — piti pysyä realiteeteissa. Katsokaapa »ukkoa», ovenvartijaa! Se seiso siinä, mihin se ker-
ran oli asetettu.

Niin — kunnes jonkun isännän saapas potkaisi
sen syrjään!

Niinpä niin. Mutta senpä vuoksi pitikin sitä aina
silloin tällöin käydä katsastamassa. Huomatkaa, jär-
ki. . . sitä vartenhan se oli ihmiselle annettu, että pun-
nittaisiin, kannattiko ruveta rehkimään vai ei. Ne kir-
jailijat kehräsivät kokoon kaikenlaista. Roskaa!

Nyt sai Krank'kin sananvuoron: Onkopa niissä
naisissa muuta eroa, kuin että toinen on hiukan pi-
tempi tai lyhempi toista?

Se Brynolf Krank! Se osasi aina antaa keskustelul-
le pyöreän päätöksen. Herrat nauroivat, ja jokainen
painui työhönsä. Lennätinkoneet nakuttivat, ja ase-
makonttorissa vallitsi jälleen hiljaisuus.

Hesse istuskelee puiston penkillä Vaasassa. Hän
on tehnyt asiaa kaupunkiin saadakseen tavata Vikto-
riaa, jonka myös oli onnistunut matkustaa tänne. On
syksy, ja tuuli ajelee kellastuneita lehtiä pitkin puis-
ton käytäviä.

Heidän suhteensa oli jo kestänyt toista vuotta. He

olivat tavanneet Laaksonpohjassa monet monituiset kerrat. . . väliin Viktorian kotona, kun asemapäällikkö oli kokouksissaan, väliin halkoaumassa. Asemalla käyntejä ei kukaan voinut epäillä. Olihan siellä tavalista enemmän puita, ja hänen oli suoritettava säännönmukaisia vesipitoisuuskokeita, t. s. tarkastettava, miten puiden kuivuminen edistyi.

Viktoria oli ollut kantamassa hänen kanssaan halvoja pumppuhuoneeseen. Hän oli kehoittanut: Ota tuo keveä halko, Viktoria. . . nämä ovat sinulle liian raskaat. Mutta Viktoria oli tarttunut kaikkein järeimpään, aivan kuin osoittaakseen, että hän uskalsi ottaa suuremman vastuun tästä heidän rakkaudestaan ja sen seurauksista. Oh, sitä suloista, uhrautuvaa Viktoriää! He olivat punninneet halot. . . aivan kuin olisivat punninneet oman elämänsä kohtalot. . . hymyillen, naureskellen, vaihtaen helliä katseita keskenään. Ja siellä pumppuhuoneen lämpimässä hän oli ensi kerran sulkenut Viktorian syliinsä ja suudellut häntä.

Se oli ollut hurmaava hetki. Sinä hetkenä hän ei ollut muistanut muuta, kuin että he olivat kahden, ympärillään omituinen rasvantuoksuinen lämpö. He oli-

vat heittäytyneet tuon tuokion valtoihin kuin virtaan. Se oli kuljettanut heidät kauas pois . . . pois nykyisyydestä — maailmaan, jossa ei ollut muita kuin he kaksi. Hän oli avannut silmänsä ja huomannut, että Viktoria katseli ylöspäin miettiväisenä kuin jokin pyhä nainen keskiaikaisissa maalauksissa.

Etkö sulje silmiäsi, kun suutelen sinua?

En.

Miksi et?

Siksi, että silloin veisi virta minut kokonaan . . . täydellisesti.

Hän ei ollut käsittänyt sitä heti, mutta jälkeinpäin se oli hänelle selvinnyt. Viktoria tunsii lemmen palon vielä polttavampana kuin hän; siksi hän halusi olla varuillaan. Hän tiesi leikkivänsä tulella, joka oli voimakkaampi ihmistä . . . kaikkinielevä . . . kaikkituhoava . . . yksi hehkuva henkäys vain — aivan kuin ahjon . . . tulikuuman, porottavan ahjon. Siksi hän piti silmänsä auki.

He olivat käyneet noutamassa halot. Ne olivat kivi-
vuneet pumppuhuoneen pannun päällä. Taas ne oli yhdessä punnittu. Ero oli ollut jokseenkin suuri. Hän oli laskenut suhteellisen vesipitoisuusprosentin. —

Katsopas, kuinka paljon sitä oli! Viktoria oli katsahtanut häneen kirkkaasti. . . aivan kuin iloiten, että tuo luku merkitsi heidän rakkautensa suuruutta. Mutta hän oli iloinnut vastakkaisesta syystä: painon vähenys oli salaa häntä rohkaissut. Ehkäpä vielä selviät tästä. . . tästä suloisen katkerasta huumauksesta. Katso lukua. . . ota asia järjen kannalta!

Sellaista se oli ollut. Talven ja kevään kuluessa he olivat usein tavanneet — milloin täällä, kaupungissa, milloin Laaksonpohjassa. Halkoauma oli ollut heidän kohtauspaikkansa siellä.

Hän oli joskus talvella jäänyt junasta pois viimeistä edellisellä pysäkillä ja kävellyt pimeässä tuon neljän kilometrin taipaleen. He olivat sopineet niin Viktorian kanssa. Vaikka viranhoidon varjolla saattoikin käydä Laaksonpohjassa milloin hyvänsä, oli sentään ollut varovaisinta välttää liian lukuisia käyntejä. Mutta — salaa, salaa se oli onnistunut.

He olivat seisseet auman keskustassa toisiinsa nojaten ja kuiskineet kuumia sanoja. Oi, kuinka monta kertaa he olivatkaan vakuuttaneet rakkautta toisilleen! Kylmä tuuli oli puhaltanut pitkin ilmakehää ja pannut lumen heidän päänsä päällä tanssimaan.

Morsiushuntu! oli Viktoria kuiskannut, nähdessään, kuinka lumihiutaleet hiljaa laskeutuivat heidän ylleen. He olivat viipyneet siellä tunnin toisensa jälkeen, kylmästä väristen, mutta suudelmien lämmitäessä heidän sydäntään.

Synkkä paikka sydäntälvellä — tuollainen halkoauma . . . aivan toisenlainen kuin kesällä, kuuma, aurinkoisena päivänä, jolloin pihka tuoksui, ja västäräkit iloisina lentelivät pitkin ilmakehästä. Silloin soi halkoauma kuin suuri, ihmeellinen kello . . . joka paikasta vain sirkutusta ja visertelyä, lyhyitä laulunhelkähdyksiä . . . aivan kuin olisi jokin kimmoisa jousi helähdellyt. Ja tuo surina . . . tuo hyrräävä, kehäävä ääni . . . tuo lukemattomista pesistä kuuluva onnen kujerrus — se oli kuin kellon surinaa vähää ennen lyöntiä. Ja sitten — auman keskustassa kaksi ihmistä, kaksi onnetonta ja onnellista ihmistä, joiden sydän löi . . . hakkasi kuuluvasti: — tämän ihmeellisen kellon tikitys . . .

Nyt hän oli viimeksi tavannut Viktorian kaksi viikkoa sitten ja huomauttanut, että heidän pitäisi lopettaa. Ilmitulon vaara oli liian suuri. Viktoria oli itkenyt, oli sanonut menehtyvänsä ikävään. Mikä häntä

enää kannattaisi, jollei saisi Hesseä tavata? Seurauksena siitä oli ollut tämä yhteinen kaupunkimatka. Ja tässä hän nyt istui taas, odotellen ystäväänsä.

Sieltä Viktoria jo tulikin, kylmästä väristen... käveli rauhallisesti kellastuneiden lehtien peittämää puistokäytävää. Hän kantoi pakettia kainalossaan, koko ajan puristellen hansikoituja käsiään. Hesse nousi ja käveli häntä vastaan.

Ostin gobeliinilankoja Konstalle... Kuule... minun on kylmä. Mennään johonkin kahvilaan.

He poikkesivat kahvilaan. Kuukausi sitten he olivat viimeksi istuneet tässä samassa paikassa... Viktoria oli tehnyt asiaa kaupunkiin, ja hänenhän taas oli helppo järjestää matkansa, kun oli käytävä varastojakson esimiestä tapaamassa.

Viktoria kertoo kotioloistaan. Oli taas ollut niin tavattoman pitkä kuukausi. Ikävää ja harmaata oli elämä siellä. Konsta kulki kokouksissa, neuloi seinämattojaan. Oli sentään siunattu asia, että siltä olivat langat loppuneet. Niitä ostamaan hän oli päässyt.

Se on ruvennut viime aikoina vähän vakoilemaan meitä, jutteli Viktoria. Ihmettelee sinun tiheitä käynnejäsi. Mitä vesipitoisuuskokeita niitä alinomaa pitää

ottaa?

Hesse oli arvannut sen. Huomiotahan se herätti, kun yhden aseman halkovarastoja hoidettiin niin uskollisesti. Paras oli olla varovainen.

Mutta täällä meitä ei tunne kukaan.

Ehkä ei Viktoriaa, mutta hänet, Hesse Karlssonin, kyllä. Luotettu paikka ei ollut tämäkään.

He keskustelivat siitä, miten parhaiten voisivat nämä kohtauksensa järjestää. Viktorialla oli eräs tuttava, erään rautatien kirjurin rouva, jonka luona he voisivat tavata, sillä aikaa kuin mies oli virassaan. Hän oli jo siitä puhunutkin.

Mutta Hessestä se oli vastenmielistä. Kolmannen henkilön sekaantuminen tällaiseen juttuun oli no-loa... varsinkin, jos hän vielä rupesi avustamaan. Tiesikö Viktoria, millä nimellä maailma sellaista naista nimitti?

Kyllä Viktoria sen tiesi ja hän punastui. Mutta eläviin kuviin hän oli luvannut tänä iltana tulla. He olivat jo siitä sopineet. Tietysti Hesse tulisi myös?

Tämä vaikenä. Tuo kolmas henkilö ei ollenkaan miellyttänyt häntä.

Viktoria sanoi: Mutta julkisuudessa se on meille

vain eduksi. Minä voin aina sanoa, että kohtasin hänet, ja että sinä liityit sattumalta seuraan.

Olihan siinä jonkun verran järkeä. Hesse lupasi tulla.

Hän vietti iltapäivän rautatienvirkamiehille varatussa huoneessa aseman lähellä. Hän oli uupunut ja masentunut. Syvä alakuloisuus asui hänen sielussaan. Tunnin toisensa jälkeen hän istui sohvassa, tuijotellen tylsästi eteensä.

Tuntui jollakin tavoin turvallisemmalta istua täällä, hiljaisessa huoneessa — vaikka valmistautuikin luvattomaan kohtaukseen. Tämä odottelemisen täällä ei tuntunut ollenkaan luvattomalta. Se johtui siitä, ettei kukaan nähnyt. Saattoi olla piilosilla omantuntonsa kanssa. — Etköhän tekisi viisaimmin, jos matkustaisit kotiin? Tietenkin minä matkustankin! Olihan junan lähtöön vielä aikaa. Mutta minä tarkoitan (sanoi omatunto) että jättäisit jo nämä... nämä luvattomat kohtaukset. Eihän sellainen sovi kunnialliselle miehelle... Kuka oli sanonut, että hän aikoi mennä... saihan toki levähtää rautatienvirkamiehen omassa huoneessa? Mutta — sitä vartenhan sinä kuitenkin viivyt täällä? — Enpäs viivy... saihan nyt

toki oleskella, mietiskellä? Eikö tämä hänen nykyinen tilansa ehkä miettimistä kaivannutkaan? Omatunto vaikenä. Hessen oli onnistunut tehdä se äänettömäksi.

Niin, niin . . . täällä sai tyyntyä, rauhoittua . . . kuin koota voimia uutta, tuhoisaa askelta varten. Hesse ei sitä näin selvästi ajatellut; ajatus sipaisi vain tuota lähestyvää kohtausta kuin nukkuvaa, joka ei siitä sipaisusta herännyt. Hiljainen, vähitellen hämärtyvä huone tuntui kuuntelevan häntä. Tuo hämärä oli kuin tehnyt salaliiton hänen kanssaan. Näin . . . salaa jos voisi aina asian järjestää, ettei kukaan näkisi . . . seurustella Viktorian kanssa niinkuin ajatusten, oman tunnon äänen edes häiritsemättä — silloin olisi mainiota. Ja samalla kun hämärä kuunteli häntä, yhdessä suunnitellen tämän suhteen järjestämistä, se antoi myös anteeksi. Se ikäänkuin pyyhki pois kaiken entisen . . . nuo luvattomat hyväilyt ja suudelmat. Oh, on täälläkin, tässä huoneessa tehty yhtä ja toista . . . välillä oikein rietastakin. Sinä olet sentään vielä kunniallinen mies . . . et ole astunut viimeisen rajan yli. Tihevä pimeys puheli hänelle, vuodatti voidetta hänen sairaaseen sieluunsa.

Seitsemältä hän oli luvannut mennä, mutta vielä oli tunti aikaa. Sieltä, vastapäätä, kadun toiselta puolen, näkyi kellosepän näyteikkunasta kirkkaasti valaistu suuri kello. Juna Itäsuohon lähtisi puolen tunnin päästä. Hesse mielti, matkustaisiko sillä junalla. Hän nousi vaivalloisesti seisomaan ja katseli pimeässä ympärilleen. Sieltä nurkasta häämötti matkalauku, jossa oli Melindan neuloma, ruskea päällys. Matkalauku kehoitti, päällys kehoitti. Hän ei erottanut sen väriä, mutta hän tiesi, että se oli ruskea, ja että se oli Melindan neuloma. Ja tuo tieto oli tänä hetkenä samaa kuin kehoitus, käsky: pidä kiirettä!

Mutta Hesse seiso i keskellä huonetta voimatta päättää. Kului neljännes tunti, viisi minuuttia yli sen, kymmenen minuuttia. Vielä olisi aikaa juosta asemalle. Mutta Hesse katseli sekuntiviisarin kiertoa, ja nyt hänestä tuntui, että se liikkui tavattoman hitaasti. Oli, kuin olisi kadun toiselta puolen näkyvä kellokin hidastuttanut vauhtiaan, jotta hän ennättäisi. Kaksi minuuttia vielä aikaa. Nyt se jo oli liian myöhäistä. Hesse oli tuskin ehtinyt liikahtaa paikaltaan, kun jo kuului veturin vihellys. Hän katsoi uudelleen kelloa. Oli ko todella nuo kaksi minuuttia kulunut noin nopeas-

ti? Kyllä . . . keho oli jo minuuttia yli puoli seitsemän. Oh, hän vaipui taas sohvaan, jääden hajamielisenä tuijottelemaan eteensä.

Seitsemältä hän lähti. Ulkona satoi lunta. Suuria »akanpaloja» putoili taivaalta, kookkaita kuin kymmenenpennin rahat. Ne leijailivat hiljaa alaspäin, keinahdellen, kallahdellen kuin untuvahöytyvät. Pitkien, näkymättömien rihmojen kaltaisina, — rihmojen, joissa epäsäännöllisten välimatkojen päässä oli aina tuollainen valkoinen höytyvä, ne riippuivat sysimustalta taivaalta, laskeuten alaspäin verkkaan ja tasaisesti, kimallellen kauniisti sähkövalojen loisteessa. Kadun musta asfalttipinta nielaisi ne sisäänsä sitä mukaa kuin ne putoilivat. Se pysyi yhtä mustana, yhtä märkänä ja kiiltävänä. Mutta ihmisten hartioilla ja päähineitten päällä nuo avaruuden lumiperhoset saivat hetkisen levähtää ennen kuolemaansa . . .

Teatterin eteisessä oli tungos. »Jaipurin maharadjan lempivaimo» koukutteli vaasalaisia ilmeisen väkevästi. Hesse liittyi lippujonon loppupäähän, tarkastellen ympäristöään. Joku tuttu näkyi joukossa, ja hän nyökäytti päätään. Mutta Viktoriaa ja tämän ystävä-tärtä hän ei huomannut missään.

Jono solui eteenpäin, ja hän läheni lippuluukua. Hänestä tuntui, että tuosta . . . tuon messinkiristikkoisen luukun aukosta hän lunastaisi itselleen pääsylipun kadotukseen. Mutta se ei nyt vaivannut häntä. Oli vain niin suloista painua sinne . . . tuhota itsensä lopullisesti. Ei syyttänyt omatunto, ei muistunut mieleen koti — kaikki oli yhdentekevää.

Hän sai lipun ja liittyi toiseen jonoon, joka odoteli ovien aukaisemista. Pian se tapahtuikin, ja Hesse seisoι kynnyksellä.

Siellä, ovesta hiukan oikealla, takimmaisissa penkeissä istui Viktoria ja antoi hänelle merkkejä.

Kuin sattumalta oli siinä tyhjä paikka Viktorian vieressä. Hesse istahti siihen . . . Viktoria esitti ystävättärensä. Siinä ei ollut aikaa pitkiin puheisiin, sillä katsomo pimeni ja esitys alkoi.

Intialainen ruhtinas, huvimatalla Euroopassa, kohtaa eräänä päivänä nuoren tytön, johon rakastuu. He tapaavat toisiaan monta kertaa mitä erilaatuisimmissa paikoissa, ja vihdoιn tyttö suostuu seuraamaan ruhtinasta Intiaan.

Hesse istui alakuloisena. Nyt häntä melkein hävetti. Hänen mieleensä muistui muuan lapsuudenaikai-

nen tapaus kelkkamäestä. Yhtä noloksi kuin kaksitoista vuotias tunsikin olonsa tuollaisen tapahtuman vuoksi, tunsikin kolmenkymmenen vanha, naimisissa oleva mies tällaisessa tilanteessa. Silloin olivat ryvettyneet vain housut, mutta nyt tahraantui maine ja mitä kiusallisimmalla tavalla. Ensi väliajalla odotti Hesse, että kaikki olisivat kääntyneet häntä katsomaan ja osoittamaan sormellaan.

Mutta kun lamput sammuiivat, ja hän tunsikin turvallisen pimeyden uudelleen ympäröivän itseään, hän teki saman havainnon kuin äsken rautatienvirkamiesten huoneessa. Tämäkin pimeys liittoutui hänen kanssaan omantunnon ääntä vaimentamaan ja mieltä rauhoittamaan. Hän tunsikin Viktorian käden etsivän omaansa ja hän tarttui siihen rohkeasti. Puristus seurasi toistaan, sitä mukaa kuin filmiesitys jatkui. . . vuoroin tulisemmin, vuoroin laimeammin. Mutta kun Jaipurin maharadja perille päästyään sulki rakastettunsa syliinsä ja toivotti tervetulleeksi valtakuntaansa, silloin pusertautui Viktorian käsi Hesen käteen, niin että nivelet ruskuivat. Hän oli lempi-vaimo, ja Hesse Karlsson oli Jaipurin maharadja.

Seuraavalla väliajalla Hesse katseli jo rohkeasti

ympärilleen. Hän oli vaientanut omantuntonsa äänen. Hitto . . . kuka häntä saattaisi epäillä . . . vaaran tullen he voisivat tekeytyä toisilleen tuntemattomiksi tai tunnustaa sattumalta joutuneensa vierekkäin istumaan. Ja sitäpaitsi: Olihan Viktorian ystävätär läsnä. Tämä toimitti »förkkelin» virkaa ihan yhtä viattomasti kuin jokin opettaja kouluaikuisissa tanssiaisissa.

Mutta nyt tuli jännittävä osa. Maharadjan pääpuoliso makasi kuolemaisillaan. Hän oli saanut tiedon lempivaimon tulosta. Intohimoisen kiihkeästi, silmissä koston uhka hän viimeisillä voimillaan kohottautuu katsomaan, miltä tuo uusi tulokas näyttää. Haaremin ikkunasta näkyvät hänen kuolonkalpeat kasvonsa, ja se katse, jonka hän tuohon haaremin eteishalissa käyskentelevään nuoreen naiseen luo, ennustaa tuhoa.

Taas syttyivät lamput. Mutta nyt ei Hesse enää ole yhtä rohkea kuin edellisellä väliajalla. Hän etsii katseillaan vaimoaan. Hänestä tuntuu, että Melinda saattaisi hengessään siirtyä tänne . . . tähän valaistuun teatterisaliin, osoittaa häntä sormellaan ja huutaa: Katsokaa . . . tuolla istuu minun mieheni toisen

naisen kanssa! Hän säpsähtää, kun eräs edessä istuva nainen äkkiä käännähtää taaksepäin ja hetkisen tuijottaa häneen. . . Hän on niin hämmästyttävästi Melindan näköinen. . . samanlainen hattukin. Ja kasvot kalpeat kuin maharadjan pääpuolisolla. Hesse vie käden kasvoilleen ja herää siihen, että näytös jälleen jatkuu.

Jos äskeinen osa oli ollut jännittävä, niin tämä oli vielä jännittävämpi. Maharadjan pääpuoliso on päättänyt kostaa. Kuolemaisillaan ollen hän lahjoo erään orjattaren surmaamaan lempivaimon. Suunnitelma pannaan toimeen sangen taitavasti. Haaremin eteishallin porraskaiteella on kukkaruukkuja. Erääseen niistä kätkee orjatar myrkyllisen käärmeen. Se vajoaa sinne kukkien sekaan, ja katsoja panee merkille tuon tuhoatuottavan ruukun.

Lempivaimon on tapana käyskennellä noilla portailla ja hyväillä kukkia. Hän upottaa kasvonsa niiden sekaan, hengittäen niiden huomaavaa tuoksua. Kun hän lähestyy tuota turman ruukkua, on katsomo pelon ja odotuksen vallassa. Viktoria pusertaa Hessen kättä kuin kuoleman hädässä, ja tämä vastaa hänen puserrukseensa. Nyt. . . nyt. . . lempivaimo on siinä

aivan kohdalla! Hän kumartuu jo kukkia kohti. Katsojat pidättävät hengitystään. Viktorian käsi laukee otteestaan, ja Hessekin on kalpea. Tuossahan kohta ratkaistaisiin hänen elämänsä kohtalo. Tulisiko kosto ja rangaistus — vai vieläkö annettaisiin armon aikaa? Lempivaimon kasvot lähenevät ruukkua, mutta yht’äkkiä hän suoristautuu ja nousee seuraavalle askelmalle. Käärmeen pää vain vilahtaa kukkien keskeltä valmiina iskemään, mutta lempivaimo on jo poissa sen ulottuvilta.

Taas syttyvät lamput, ja vilkas puheensorina täyttää katsomon. De va’ nără! kuulee Hesse erään vanhan harmaapäisen herran huutavan kuurolle kumppanilleen. Hän on ihan kalpea ja hengästynyt. Nostaen silmänsä Viktoriaan hän huomaa, että tämä kylpee kyynelissään. Minkävuoksi hän itki? Kyllä Hesse sen arvasi. Viktoria tuntee samaa kuin hänkin: hänkin oli odottanut katastroofia, jota kuitenkin ei ollut tullut.

Kun Hesse aamuyöstä laskeutuu junasta Itäsuon asemalla, on hänen sydämensä autio ja tyhjä. Kaikki valot ovat sammuneet; ei minkäänlaista toivoa näy.

On olemassa vain kaksi mahdollisuutta: joko jat-

kaa ja kohdata tuho, lopullinen, peruuttamaton — tai lopettaa, nyt kun vielä oli viimeinen tilaisuus. Hän rakastaa Viktoriaa epätoivoisesti, mutta sittenkin. . . sittenkin — jos hän ei aikonut hukkoa, oli tehtävä jyrkkä päätös.

Ravintolarakennus hänen edessään on pimeä. Ei yhtään valoa näy. Hänen mieleensä muistuu eräs toinen ilta, jolloin hän Kitkasta palatessaan oli pysähtynyt kotikaupunkinsa hautuumaan puoleiselle ylikäytävälle ja toivottomana katsellut asemalle päin. Asemarakennuksen korkeat, verhottomat ikkunat olivat katselleet autiota ratapihaa kuin avosokean silmät. Nuo ravintolarakennuksen ikkunat olivat kuin pimeässä vaanivan pedon. . . niin mustat ja kiiltävät, että selkäpiitä karmi.

Silloin oli ollut kesä, ja nyt oli myöhäinen syksy.

Tavarajuna, jolla hän oli tullut, oli jäänyt siihen. . . kolmannelle raiteelle. . . pitkä rivi mustia umpivauvoja. . . sen näköisiä kuin kätkisi jokainen niistä jonkin uhkaavan salaisuuden.

Hesse lähti kiireesti astumaan kuin olisi paennut jotakin.

VIII.

Hesse Karlsson on tunnustanut vaimolleen kaikki. Hän ei ollut jaksanut tuskaansa yksin kantaa.

Koti oli muuttunut paikaksi, jossa jokainen esine syytti häntä. Hän liikkui siellä kuin varas, vaikka näyttelikin rehellisen miehen osaa. Hän varasti vaimoltaan ja lapsiltaan . . . jokaisen hetken, jokaisen ajatuksen, johon näillä olisi ollut oikeus, hän salaa kaivalsi toiselle. Ja ennen hän oli iloinnut kaikesta, minä saattoi omillensa omistaa.

Kun Melinda kylvetti nuorinta lasta, oli hänen suurimpia nautintojaan ollut katsella tätä herttaista toimitusta. Pieni, pyöreä pojantenava porskutti pienessä kylpyammeessaan, kirkuen ihastuksesta. Vuosi taaksepäin hän oli vielä iloinnut tuosta lapsesta, hoitanut ja hyssytellyt sitä. Hän oli laskenut sen varovasti kehtoon, katsoen, ettei sen pää vain kolahtaisi kehdon laitaan. Hän oli käsitellyt sitä kuin kirjaa . . . kuin jotakin loistoteosta, jota hän ensi kertaa lehteili. Oi, kuinka sen ohimot olivat valkeat, ihan kuin kirjan lehdet! Tarkastellen poikasensa päätä, sen ohue-

nohutta kuorta, hän oli tuskin uskaltanut sitä silittää. Keskellä päälakea oli aukko, vain hienon kalvon peittävä, joka tykytti kuin sammakon poikasen ruumis. Siitä hän oli ihastuneena Melindalle huomauttanut.

Nyt, näiden viime kuukausien kuluessa, hän oli vain vaivoin laahautunut keittiöön seuraamaan pikkumiehen polskutusta. Hänen sydäntään oli raadelut tuska ja epätoivo. Siinä oli lapsi... hänen lapsensa... hän oli sen isä. Mutta minkälainen isä? Itselfään hukkaan joutunut, omaisiltaan kadonnut, luvattoman rakkauden pauloihin kietoutunut. Hänen oli tehnyt mieli langeta kylpyammeen viereen polvilleen, priiskoittaa itsensä tuolla saippuavaahdolla niinkuin hurskas katolilainen vihkivedellä... rukoilla anteeksi lapseltaan. Kunnes eräänä iltana mitta oli täyttynyt, ja hän oli kertonut kaikki.

Ilmenikö siinä heikon luonteen ominaisuus? Vai kävikö joskus vahvimmallekin niin, että täytyi suunsa avata — varsinkin jos omatunto oli kipeä? Hesse Karlssonin omatunto oli kipeä. Mutta muuten hänen luonteessaan oli suuria heikkouksia. Hän totteli yksinomaan sydäntään, ottamatta huomioon järjen kylmää arvostelua. Jos hän olisi kuunnellut sitä, hän

ei olisi vetänyt vaimoaan samaan kurjuuteen, missä itse oli. Hän olisi kantanut taakkansa, taistellut ja voittanut.

Mutta nyt hänestä tuntui siltä, että omatunto juuri kehoitti häntä tunnustamaan. Hän ei ottanut yhtään huomioon, miten tämä tunnustus hänen vaimoonsa vaikuttaisi. Mutta samalla häntä ohjasi myös tunto, että piti turvautua johonkin. . . hakea apua jostakin, tarttua kuin hukkuva oljenkorteen. Oh. . . nuo kerralliset kuvittelut Mätäkorvessa, muutamana iltana, olivat teoriaa vain: ei ihminen niinkään vain yksin kaikkea sulattaisi. Siihen olisi tarvittu yli-inhimilliset voimat.

Hän siis tunnusti kaikki: avasi sulut surulle, joka tulvavirran lailla hyökkäsi hänen kotiinsa, uhaten ihan hukuttaa sen. Hän riisti lapsiltaan äidin, itseltään puolison, jonka rauhallisen olemuksen suojaan hänen levoton henkensä viime kuukausien kuluessa oli sentään niin monta kertaa pyrkinyt. Hän järkytti kotiaan aivan perustuksia myöten.

Melinda oli ollut menehtyä murheeseen ja epätoivoon.

Ihmisluonnetta voidaan arvostella sen mukaan,

miten hän onnettomuuteen suhtautuu. Toiset, joustavammat, ottavat myrskyn vastaan tyynemmin — taipuvat sen hirvittävän voiman edessä, niinkuin nuori, notkea koivu. Se ei taitu, vaikka latva melkein viiltää maata. Se nousee uudelleen, järjestää lehväpukunsa, ja myrskyn ohimentyä se kuivattaa itseään aurin-gossa. Mutta sen naapuri, petäjä, makaa maassa, juuret ilmassa törröttäen. Se ei ollut kestänyt myrskyn voimaa. Sen parhaimmasta ominaisuudesta, jäykkyydestä, oli tullut sen pahin vihollinen. Se ei voinut taipua, siksi se taittui.

Melinda oli joutunut sellaisen surun valtaan, että Hesse jo oli pelännyt hänen järkeään. Umpimielinen, itseensä sulkeutunut luonne, jonka pohjavirrat harvoin näyttäytyivät pinnalla. Mutta nyt ne puhkesivat esiin sellaisina kyyneltulvina, sellaisina valituksina, että Hesse kauhistui.

Melinda makasi lattialla, tukka hajallaan, repi rintojaan ja huusi: Tapa minut! On parempi, että annat loppuiskunkin, kun olet kerran näin kurjaksi saattanut!

Se oli kärsimyksistä ja taisteluista rikasta aikaa. Hessellä oli täysi työ vaimonsa vaalimisessa. Tämä

joutui hirvittävien mustasukkaisuuden puuskien valtaan. Voi, että mies saattoi olla niin kurja . . . unoh-taa kotinsa, vaimonsa ja lapsensa — ja tämän kai-ken toisen naisen vuoksi! Minä tahtoisin nähdä sen ihmisen . . . kynsiä silmät sen päästä . . . mokomankin viettelijän! Oh, ei Viktoria ollut vietellyt häntä; syy oli kokonaan hänen, yksinomaan hänen . . . tuon petol-lisen, herkän sydämen, joka ajeli takaa haavekuvia, mahdottomia, saavuttamattomia — tuon kapinoivan, myrskyisen sydämen, jota hallitsi yht’aikaa enkeli ja paholainen.

Melinda polki jalkaa: Ja vielä sinä puolustat hän-tä . . . tuota narttua!

Ei Hesse halunnut siihen mitään vastata. Hänen omakin sydämensä oli rikkirevitty.

Hän oli pelännyt, että Melinda kertoisi vankem-milleen. Olisihan se muuten ollut melko luonnol-lista. Niinhän hänkin oli menetellyt — turvautunut vaimoonsa, vaikk’ei sitä olisi koskaan pitänyt tehdä. Mutta Melinda ei ollut sitä lajia. Kun Hesse joskus viit-tasi siihen, hyppäsi Melinda hänen eteensä, katsoi sa-lamoivin silmin ja huudahti: Ja sinä luulet, että minä lähtisin häpeääni muille kertomaan! Sillä häpeähän

se on myös vaimolle, kun mies pettää häntä. Että on pitänyt ollakin niin naivi ja luottaa sinuun. . . tuollaiseen joka tuulen lennätettävään raukkaan!

Tämä ääni merkitsi jo toipumista, eikä Hessellä ollut enää syytä pelkoon. Melinda kulki pää pystyssä, vielä ylpeämpänä kuin ennen. Naapurien ei pitänyt saada tietää, mikä kurjuus hänen sydämessään asui. Ei — sitä iloa hän ei niille suonut.

Aika parantaa haavat, sen sai Melindakin kokea. Joulun mennessä hän oli jo melkein entisellään. Asiat rupesivat näyttäytymään paremmassa valossa. Hesse uskalsi arasti huomauttaa, etteihän mitään aviorikosta ollut tapahtunut.

Mutta silloin Melinda leimahti jälleen: Aviorikosta! Jos olisit mennyt jonkun huonon naisen luo, en olisi sitä niin surrut. Mutta antaa sielunsa — se on kaksinkertainen aviorikos!

Mitäpä siihen oli sanomista. Hessen ajatus lennätti vieläkin Viktorian luo. Se johtui siitä, ettei Melinda voinut luopua soimauksesta. Asia oli sovittu, anteeksiannettu ja luvattu unohtaa. Mutta unohtaminen on vaikeaa — varsinkin naiselle. Tuontuostakin saattoi Melinda vieläkin yht’äkkiä vetää esil-

le tuon vanhan historian, piinata miestänsä sen yksityiskohtaisella muistuttelemisella . . . ikäänkuin uudelleen syöttää hänelle sen, mitä tämä heikkona hetkenä oli tunnustanut. Se oli julmaa, ja siitä johtui, että Hessen ahdistettu sieluparka etsi turvaa Viktorian muisteleminen.

Hän ei ollut tavannut tätä sen illan jälkeen kun oli Vaasasta palannut. Oli ollut täysi taistelu, että itse pysyi pinnalla. Hän oli sivuuttanut Laaksonpohjan säännöllisesti, joka kerta. Sen jälkeen, mitä oli tapahtunut, hänellä ei ollut asiaa sinne. Työesimies sai hoitaa tehtävät siellä. Mutta usein olivat ikkunaverhojen takaa pilkistäneet kalpeat, murheelliset kasvot, jotka uteliaina olivat tarkastelleet junaa ja asemalle jääpiä. Eikö vielääkään? Viktoria, ei koskaan enää! — Hänen oli täytynyt vetääntyä vaunun toiselle puolen, piiloutua kuin pahantekijän, jota uhkasi kiinnijoutumisen vaara. Ei hän voinut Viktoriata auttaa. Tämä sai tulla toimeen tahollaan niinkuin hän omallaan.

Joulun ja uudenvuoden välillä tuli isä käymään. Hän oli ottanut muutaman päivän loman. Isä Karlssonnin käynti vaikutti parantavan lääkkeen tavoin. Hän oli niin entisensä kaltainen, että teki sydämelle hy-

vää kuulla hänen juttelevan. Hän toi tullessaan vanhan kotikaupungin sen tultuine, rakkaine asukkaaneen. Hessestä tuntui, etteivät ihmiset siellä tienneet mitään maailman myrskyistä. . . elivät vain rauhas-
sa, hiljaisessa ahertelussa päivästä toiseen, ulkonaisista muutoksista huolimatta. Hän toipui kuin sairas pitkän, vaikean taudin jälkeen, saaden taas elämästä ja sen tasaisesta tahdistä kiinni.

Isä Karlsson kertoi konepajan oloista. Maailmansota, joka jo oli riehunut kaksi vuotta, oli tunkeutunut konepajaankin, pannen pyörät pyörimään ja alasi-
met laulamaan yötä päivää — yhtä menoa vain. Ylityötä, ainaista ylityötä. Miehistä puserrettiin viimeinenkin hikipisara. Hänenkin, kuuttakymmentä kottelevan miehen, piti tehdä pyöreitä vuorokausia. . . välistä kaksikin perätysten. Ei saanut edes sunnuntai-
rauhasta nauttia. Pitkänäperjantainakin tultiin hakemaan pajaan: veturista jouset poikki. Minkäs voit. . . ei auttanut muu kuin lähteminen. Muutamanakaan sunnuntaina hän ei ollut ehtinyt kuin hätäisesti pistäytyä iltakirkossa, kun taas tultiin hakemaan — toista kertaa jo sinä päivänä. Veturit olivat ahtuiseen rikki.

Mutta kun sitä on kerran remmissä, niin sitä täytyy — ja sillä hyvä.

Ja heilutellen päättään puoleen ja toiseen sekä katsellen lattiaan, aivan kuin todetakseen, että siinäpä oli hänen viime vuonna panemansa korkkimaton paikka vielä eheänä, isä Karlsson lataili piippuaan.

Muutenkin oli konepajan elämä muuttunut viime vuosina. Ei ollut enää sellaista vapautta kuin ennen, jolloin ei miestä paimennettu eikä tarvinnut paimentaa. Mutta kun ne muutamat sosialistit olivat sellaisia vintiöitä, että joka tavalla poikoteerasivat tätä porvarillista yhteiskuntaa, oli konepajallakin otettu uusi järjestys käytäntöön. Ei passannut enää myöhästyä työstä niinkuin ennen. Konepajan seinään oli nauhattu suuri kaappi, josta jokaisen miehen työhön tullessaan oli otettava prikkansa, messinkipeltinen lippu, oman numeronsa kohdalta. Jos myöhästyit muutamman minuutin, jäit työstä pois, ja palkka meni siltä päivältä. Kaappi suljettiin, etkä saanut enää priikkaasi pois. Mutta merkillisintä oli se, että ne muutamat vetelykset, jotka olivat tämän uuden järjestyksen aiheuttaneet, olivat siitä kiukuissaan. Heille, vanhoille työmiehille, se ei merkinnyt mitään; he kyllä tekivät

työnsä ilman valvontaakin.

Mutta kun ne muutamat olivat niin edesvastuutomia, että unohtivat velvollisuutensa, niin heitä var-ten piti keksiä uusia järjestelmiä. Sillä kun valtio ker-ran maksoi palkan, oli sillä myös oikeus vaatia työtä-kin. Se oli ihan paikallaan.

Ja isä Karlsson, vanha konepajan seppä, joka antoi palttua sosialismille, kopisti tuhkat piipustaan ja oli tyytyväinen.

Oli tavattoman virkistävää kuulla hänen juttele-van. Hessen mieli lämpeni. Hän kyseli kaikenmoista, ja isä-ukkokohan tiesi asiat.

Vieläkö Puran Kustu eli?

Eli kuin elikin. Mutta ei kojottanut enää tavarama-kasiinin laiturilla eikä pönkännyt Mankisen nurkkaa. Kustu oli joutunut vaivaistaloon.

Vai niin — entä Nuusku-Frekke?

Frekke oli kuollut. Hän oli veivannut painokonet-ta »Väinämöisen» toimituksessa ja ollut työssä viimei-seen saakka sekä nuuskannut. Kunnes muutamana päivänä oli jäänyt työstä pois. . . oli joutunut maapin-taan. Siitä ei ollut enää noussut.

Mutta kun ne muutamat ovat sellaisia, että pon-

nistelevat viimeiseen saakka, niinkuin Frekkekin. Ne ottavat hulluudestaan huolimatta tämän elämän vakavammin kuin monet viisaat — täyttävät velvollisuutensa. — Nyt kävi »Väinämöinenkin» sähköllä.

Ja isä Karlsson töpähytti sivulleen ja rupesi uudelleen lataamaan piippuaan.

Eteenpäin oli siis menossa kotikaupunkikin. Hesse oli ollut sieltä kymmenen vuotta poissa. Hän ei olisi enää tuntenut Laitaa. Rindellin ristin alapäähänkin oli kohonnut kolmikerroksinen kivitalo entisen matalan puuhökkelin paikalle. Ja Partasen entisestä talosta oli tehty hospis.

Mikä kumma se sellainen oli?

No majatalo. . . sellainen kristillinen — samanlainen kuin Helsingissäkin, vaikka pienempi.

Ahaa — hospitsi! Kylläpä kummia kuului. Siis olivat Westerholmitkin muuttaneet pois?

Aikoja sitten. Westerholm itse oli kuollut, ja rouva kierteli maailmalla. Kai se valokuvauksella itsensä elätti. Mutta Saales oli aikamies ja istui varastokonttorissa Hessen entisellä paikalla. Mummu piti sille taloutta ja oli yhtä koppera kuin ennenkin.

Siitä oli Hesse kuullut. Hän oli tavannut Saalek-

sen tämän matkustaessa Helsinkiin ylioppilastutkintoa suorittamaan. Täällä Itäsuossahan kohtasi usein vanhoja tuttuja. Niinkuin Päckilän Eenokinkin.

No niin! Siitä oli paisunut aika pösö! »Sosialistin» toimituksessa istui kuin herra ja komenteli juoksupoikia. Siitä oli tullut temokraatti. Ei kannattanut pappeja eikä kirkkoa — tietysti!

Mutta kun ne muutamat mukautuivat tämän maailman kaikenlaisiin opinsuuntiin ja ottivat peton merkin otsaansa, niin se kävi juuri raamatun mukaan, ja itse ne joutuivat onnettomuuteen.

Ja isä Karlsson katsoi Hesseä kirkkaasti silmiin ja jatkoi: Ne pakkaavat muutamat hermostumaan näissä nykyajan myrskyissä, niinkuin Korvakin, vaikka on uskovainen. Mutta minä sanon niille: Lukekaa raamattua . . . siellä on nämä kaikki tarkkaan ennustettu. Ei pitä tulla levottomaksi. Ja siksi minä olen takonut tyynesti ja ajatellut, että kaikki menee niinkuin Jumala johtaa.

Niinpä niin . . . isäukolla oli oma kantansa. Häntä ei kyllä pidetty minään kirkkaana kynttilänä usko-vaisten keskuudessa, mutta uskollisesti hän siitä huolimatta istui joka pyhä vanhalla paikallaan kirkossa

ja kuunteli saarnat alusta loppuun. Niistä hän sitten teki selkoa äidille, joka harvoin jouti kirkkoon.

Mitenkä se äiti nykyään oikein jaksoi?

Isä Karlssonin pää painahti alas. Sehän se hänelkin pakkasi huoleksi, kun äiti oli tullut niin kehnonpäiväiseksi. Hän kävi kopistamassa porot piipustaan uunin suuhun ja piipunkoppaa rassailen virkahti alakuloisesti:

Kyllähän se äitikin... siinä köppäsee aamusta iltaan. Hengenahdistus vain on ruvennut vaivaamaan.

He vaikenivat kumpikin. Kuului vain kiikkutuolin narina, kun isä mietteissään souteli. Hessen rinnan täytti suloinen lämpö, johon sekaantui hiukkasen huolta.

Hän kysyi: Ei kai se mahda mitään vakavampaa olla?

Isä: Eihän sitä osaa sanoa lääkäritkään. Onhan se hypännyt niiden luona ja saanut rohtoja. Yskää ja väsymystä... mitä lie. Kaipa se siitä ohimenee...

Niinpä niin. Toivotaan, toivotaan...

Isä pysäyttää keinutuolin, sipaisee partatupsuaan ja sanoo: Matlinin emäntä se kuoli äkkiä... ei sairastanut kuin päivän. Niin meni melkein seisovilta jaloil-

taan.

Sitä ei Hesse ollut kuullutkaan. Milloin se oli tapahtunut?

Enkö ole sinulle kirjoittanut? Johan se keväällä . . . sitä tulee nähtävästi vanhaksi, kun ei enää muista.

Niinpä niin . . . mutta miten muuten meni sen talon elämä?

Isä vilkastui. Hän rupesi jälleen keinumaa. Kylähän ne . . . Maija, Sannu ja Janne. Viimeksimainittu oli naimisissa ja asui keskikaupungilla. Oli ostanut oman talon. Mutta kotona, vanhalla Matlinilla, oli isäntä vielä ohjaksissa. Maija oli kansakoulunopettajar ja kuului pitävän hyvän kousin. Oli muuten kelpo kasvattajan maineessa. Mutta ukko kiusasi niitä toisinaan, kun pakkasivat liiaksi koppailemaan.

Isä Karlsson nauroi, nykien partatupsuaan. Heseen teki tuo nauru aina niin hykähdyttävän vaikutuksen. Isä-ukko päästi ilon valloilleen niin välittömästi, niin lapsellisen viattomasti. Niinkuin nytkin.

Joo . . . jutteli hän naurunsa lomasta — sillä on valtti, jolla se pitää tytöt kurissa. Ootta-kaa-han, kun minä nou-van Nyyorkista sen neekeri-naisen, joka mulla siellä on katot-tuna . . . niin ettäköön asetu ja

oo siivom-malla . . . Muuta ei tarvittu. Maija ja Sannu nostivat hirmuisen äläkän. Herra siunatkoon — se on tuo isä koko peto! Vai neekeri tähän vielä . . . Matlinin sukukuntaan! Niinkuin ei olisi oltu jo tarpeeksi mustia . . . Janne varsinkin. Hävetkää, vanha mies . . . ja vielä uskovainen . . . !

Eipä se tainnut uskoa kaventaa . . . sillä kastettu ihminen se oli. Siellähän riippuivat vinnillä äitivainajan vaatteet, röijy, hame ja ruudukas huivi. Kyllä se ne päällensä pukisi ja olisi niinkuin he muutkin. Mutta — suomea se ei kyllä osannut muuta kuin: Haista p. . . a! Mutta siinähan sitä olikin tarpeeksi tämän talon menoon ja meininkeihin.

Ja Matlinin ukko oli pistellyt jauhopuuroa suu leveässä naurussa. Maija ja Sannu olivat kaakattaneet kuin kanat ja juosseet pihalle jäähdyttelemään.

Välistä oli Maija pistäytynyt heilläkin ja ollut levoton. Ajatelkaa, Kaalsonska, jos se hyvinkin kirjoittaa sen tänne! Kenet? No . . . sen neekerinsä sieltä Nyyorkista! Mitä tyhjiä — ei kai se nyt niin hupsu ollut. Hupsu? Herra paratkoon — siitähän se juuri kiikastikin, että se oli niin hupsu! Se oli äidin kuoleman jälkeen tullut ihan höperöksi. Kosiskeli piikatyttöjä ja oli

alituudessa uuden emännän ottopuuhiissa. Ei sitä tien-
nyt... se saattoi valmistaa vaikka minkälaisen yllä-
tyksen...

Hesse nauroi silmät kyynelissä. Isäukko osasi niin
mainiosti loihtia esiin nuo tutut, rakkaat henkilöt.

Isä Karlsson jutteli edelleen: Mutta se on komeaa
kuulla, kun se kertoo piispan luona käynnistään. Ne-
hän kuuluvat samaan uskoon, sillä kerettiläinenhän
se on piispakin. Mutta — sillä kertaa niillä oli tullut
riita.

No kuinka niin?

Joo... Matlinin ukko oli tuominnut laestadiolai-
sia. Oli sanonut, että niiden opissa moni oli menettä-
nyt järkensä. Siitä ei piispa ollut tykännyt, vaan oli
ojentanut ukkoa. Ei hän halunnut senkään suunnan
kirkosta häviävän. Kristillisenä ilmiönä sillä oli täy-
si elämisen oikeus... Niin... tuota... mitenkä piis-
pa sanoikaan? (Isä kallisti päätään, veti huulet sisään,
niin että partatupsu sojotti melkein vaakasuorassa.)
— Ristillisenä ilmiönä? No... mutta silloinhan kar-
hukin olisi rauhoitettava.

Isä Karlsson nauroi, oikein hohotti. Hän veti pään-
sä takakenoon, ojensi käsivartensa pitkin pohkeita

ja antoi tulla kurkun täydeltä. Karhukin rauhoitettava... hoh-hoh-hoo! Niin se oli sanonut, se sukkela ukonköppänä... piispalle — heh-heh-hee!

Hän sipaisi partatupsuaan ja jatkoi vakavammin: Mutta kun ne muutamat eivät tässä maailmassa muutu, vaan pitävät kurssinsa kuolemaansa asti... vanhat, koetellut vakaumuksensa. Ne ovat niitä yhteiskunnan napaukkoja, joita saisi vain olla enemmän.

He tupakoivat ja tarinoivat. Melinda lasten kanssa oli jo aikoja mennyt nukkumaan, ja talo oli hiljainen. Siinä muiden juttujen lomassa tuli puhe valtiollisistakin asioista. Elettiin levotonta aikaa. Santarmit nuuskivat nurkissa ja vainusivat Saksaan menijöitä. Yksi ja toinen poika oli kotikaupungistakin kadonnut... mennyt sen tiensä, kenenkään aavistamatta, minne. Mutta ahtaimmissa piireissä se tiedettiin. Olihan se heilläkin yksi livistänyt... Ruunari. Kai Hesse oli sen arvannut, minne?

Kyllähän Hesse sen arvasi. Isä oli siitä kerran salaa kirjoittanut. Oli muka Ruotsiin poika painunut... johonkin metsäopistoon. Mutta kyllä hän jo silloin oli tiennyt, ettei se sinne, vaan että toiset olivat sen matkan tarkoitukset.

Se on mennyt Saksaan, kuiskasi isä Karlsson silmät kiiluen. Äidille en ole hennonut sanoa . . . surisi turhanpäiten. Mutta kyllä minä sen heti hoksasin.

Niinpä niin. Isä osasi menetellä aivan niinkuin hänen olisi pitänyt menetellä; kantaa surut yksin. Niinpä niin.

Merkillisiä aikoja elettiin. Toiset Suomen pojista taistelivat Venäjän puolella, toiset Saksan . . . veljet veljiä vastaan. Oli soma nähdä, mikä tästä loppujen lopuksi tulisi.

Uudenvuoden päivänä he kuljeskelivat asemalla, katselivat junia ja haastelivat veturimiesten kanssa. Paulinin Santtukin oli muuttanut tähän varikkoon. He tapasivat tämän ja nousivat Santun veturiin. Hän oli lähdössä, tallista valmiina viemään postijunaa etelään. Santtu nojasi höyryventtiilin varteen ja katseli mieltiväisenä eteensä pitkin kiiltävää kiskoparia.

Näin se Kristuskin kuljettaa meitä, kun hänelle antaudumme, puheli hän harvaksen. Välistä kun myrskyisenä yönä ajan matkustajajunaa lumen piiskatesa hytin ruutuja ja lyhtyjen heittäessä valoaan radalle, jota tuskin erottaa, ajattelen: Jollen tietäisi, että tuolla edessäpäin on kiskot, joita myöten juna kiittää,

tulisin levottomaksi. Mutta kun sen tiedän, seison tässä turvallisena ja lisään höyryä päälle. Niin se Kristuskin kuljettaa meitä maailman pimeyden läpi iankaikiselle pääteasemalle. Ja kun sinne kerran saavutaan, niin onpa lysti olla! Vai mitä Karlsson arvelee?

Niinhän se tietysti oli. . . mikä ettei. Kyllähän Jumala kuljetti, kun ihminen vain jaksoi uskoa. Mutta siinäpä sitä olikin temppua kerrakseen.

Hesse piti syrjästä silmällä isäänsä. Tämä oli aluksi käynyt jonkun verran noloksi tuon äkillisen tunnistuksen kuullessaan, mutta vanhan ja elämää kokeneen viisaudella pian mukaantunut, jutellen nyt aivan luontevasti. Kyllähän hänkin Jumalaan uskoi — se kun ne muutamat äskenkääntyneet tulivat vain heti niin kovin valmiiksi, ettei enää ollut mitään tekemistä itsestään. Pakkasivat vain toisia etsiskelemään ja toisten sydämiä »möpleerailemaan». Sitä sanaa isä tavallisesti käytti näistä asioista puhellessaan.

Mutta — yhtä kaikki. Hessestä oli hauskaa tava- ta Santtu — noin yht’äkkiä. Hän oli kyllä kuullut tämän siirrosta, oli nähnyt nimen veturilipuissa ja vienyt sen useampaan kertaan raportteihinsa. Mutta puheille hän ei ollut sattunut joutumaan ennenkuin nyt.

Hän kysyi: Mitenkä Otto Amerikassa jaksaa?

Ojah! Kylläkän se hyvin jaksoi. Oli ostanut omat veneet ja harjoitti nyt kalastusta omaan laskuunsa. Siellä Columbia-virrallahan se Otto nyt rehki... lähetteli äiti-vanhalle rahojakin silloin tällöin. Isä-vanhushan se lepäsi jo nurmen alla. Ja sopineet olivat hekin sen vanhan riitansa aikoja sitten.

Entä mitenkä oli sen dollariprinsessan laita? Oliko käynyt Oton pyydyksiin?

Santtu naurahti: Eipä tietenkään... se kun se Otto vain oli sellainen ramari... kehui ja rinnusteli. Vaikk'ei ihmis-paralla pitäisi olla muusta kerskausta kuin Kristuksen verestä, joka puhui parempia kuin hurskaan Aapelin veri...

Ja Santtu loi heihin kirkkaan katseen ja hänen arven rumentamia kasvojaan kaunisti valoisa hymy.

»Hurskaan Aapekn veri...» Kukapa se olikaan ennen noita sanoja käyttänyt? Niin — Korva, konepajan toinen seppä, Korva.

Hesse vilkastui: Isä, vieläkö Korva on konepajalla?

Vielä toki! Samalla tavalla takoi kuin ennenkin ja riiteli Moilasan kanssa uskosta. Se oli nyt saanut saarnaluvankin ja paukutteli kirkossa sunnuntaina. Se oli

kolportööri.

Vai niin. Hesseä huvitti ajatellessaan, miltä Korva näytti saarnatuolissa seisoessaan. Pieni, punakka ukko, jonka suu teki mutruilevia liikkeitä, kun hän puri pikanellia. Maktoikokan se sylkeä siellä samalla tavoin kuin pajassa alasimen takana?

Hän ei ollut erikoisemmin huvitettu uskonnollisista asioista. Ne olivat niin vaikeita ja monimutkaisia. Hänen ajatusmaailmansa oli senvuoksi aina suuntautunut toisaalle . . . elämään ylimalkaan, joka oli hänen mielestään kuin kirjava matto monenkaltaisine väreineen ja eri vivahduksineen. Uskonnollisuus oli yksi sen väreistä, mutta se ei suinkaan merkinnyt kaikkea — ihan ehdottomasti.

He laskeutuivat asemalla alas ja jättivät Santulle hyvästit. Tämä huusi jälkeen: Sopii tulla käymään . . . me asumme tuossa kolmannessa kasarmissa, joka näkyy tuolta koivujen välistä. Saadaan jutella.

Hesse kiitti. Miks'ei . . . kyllähän hän saattoi käydä. Hän ei kannattanut rautatiellä vallitsevaa luokkaeroa. Hän oli vapaamielinen.

Isä-ukko seisoi pakaasihuoneen edessä ja tarkasteli matkatavarakelkkaa.

Hän innostui: Katsopas... tuossakin on minun raudoittamani kelkka! Tunnen sen kuin olisin eilen käsistäni laskenut.

Ja isä Karlsson käänteli kelkkaa joka puolelle, koputellen ja naputellen sitä. Sitten hän työnsi sen paasihuoneen seinustalle ja virkkoi päättään puistauttaen: Se on raskas rumilas... mutta keveämpi ei kestäisi näissä hommissa. Suuret kollit ja kaikki pruuu-ryttarein kapsäkit... ne painavat.

Siinä oli työn iloa, viatonta ja vilpitöntä. Kelkka oli aivan tavallinen, harmaaksi maalattu, mutta raudotus oli isän, ja se oli pääasia. Hesse hymyili valoisasti. Niin, niin... kyllä hän ymmärsi. Isä oli säilyttänyt kylvyn iloita vähästä. Hänelläkin oli se lahja, mutta toisinaan joutui ihminen sellaiseen tilaan, ettei pystynyt tuota lahjaa käyttämään. Se edellytti ennen kaikkea hyvää ja puhdasta omaatuntoa.

Hän oli kiitollinen isälleen, joka oli välähdyttänyt hänelle tuota maailmaa... tuota lapsellisen ilon puhdasta ja väärentämätöntä maailmaa, jonka hurskaat sielut vain saattoivat omistaa.

Kuin vapautuneena jostakin ilkeästä painosta, kuin tuntien päässeensä ulos pimeästä, eksyttäväs-

tä metsästä turvalliselle kylän aukealle hän huudahti
säteilevin silmin:

Siellä taitaa Melindalla olla kahvi valmiina. Em-
meköhän lähde kotiin!

IX.

Itäsuo oli elänyt läpi raskaan ajanjakson. Sodan aikana suunnattomaksi kasvanut tavaraliikenne oli ihan uhannut nälännyttää miehet.

Tälle asemalle niinkuin yleensä suuremmille risteusasemille oli kerääntynyt tavattomasti varsinkin sotatarvelähetystiä. Teiden tukkoonmentyä etelässäpäin oli tavaraa ruvettu kuljettamaan pohjoisesta, Ruotsin ja Norjan kautta. Sitä oli virrannut alinomaa — kuparia, rautaa, tinaa, kankaita, sotilassaappaita — kaikenkaltaista tavaraa, mitä vain Venäjällä tarvittiin. »Suuresta isänmaasta» oli muodostunut pohjaton kaivo, johon upposi suunnattomasti. Vaunuja oli täytynyt jakaa sivuasemille, kaikki ratapihat olivat olleet niitä täynnä — yksinpä sorakuoppiin johtavat raiteetkin. Ei ollut riittänyt vetureita viemään eteenpäin noita tavattoman pitkiä avo- ja umpivauvunujonoja, jotka seisoivat asemilla. Välistä taas olivat eri linjat Venäjällä tukkeentuneet, joten niille aiotut lähetykset oli ollut pakko pidättää. Sähkösanomia oli sadellut satamäärin Helsingistä ja lähimmästä liiken-

netarkastajan asuin kaupungista. Linja se ja se Venäjällä tukossa. Kyllä ymmärrettiin, mitä tuo merkitsi. Brynolf Krank luki pitkistä sähkösanomista sotauutisia kuin kirjasta: Saksalaiset etenevät Pietaria kohti! Nyt tuli tieto, ettei Riian-Väinäjoen linjalle saa lähettää yhtään vaunua. Kunpa jäisivät tavarat tänne!

Hahn oli toiminut »kauttakulun» päällikkönä. Sitä varten oli perustettu erityinen toimisto, jossa läpikulkutavara käsiteltiin. Hän oli kasvanut tehtävänsä tasalle muutamassa viikossa. Oli saattanut hyvin uskoa, että eräs hänen esi-isistään oli kerran voittanut ratsutaistelun. Sillä tuossa sanoin kuvaamattomassa kiireessä, alituiseissa kinastelussa venäläisten ja kotimaisten viranomaisten kanssa oli Hahn osoittautunut voittamattomaksi.

Aa Hahn, von Hahn... saksalainen, njemetski! Hukkamas kukunaine tinalasti. Bumaga, paperi njeutamas: vagon läkte Torneast... aa ei ljeutuma Ite-suo. Hahn oli raivostunut: Gaspadinit suvaitkoot olla kärsivällisiä. Kyllä vaunu löytyi, kunhan ehdittiin hakea. Oli tietysti joutunut jollekin sivuasemalle tai venyi sitten jossakin konepajassa korjattavana. Hän oli sähköttänyt eri asemille ja löytyihän se. Oli kuukau-

den virunut Hessen kotikaupungin konepajan takana jouset säpäleinä.

Sellaista se oli ollut. Asemapäällikkö Dammert oli ruvennut hermostumaan: Jos tätä menoa jatkuu vielä vuoden, saatte viedä minut Lapinlahteen. Sillä hulluksi tässä tulee ennen pitkää. Ei ollut joutanut enää käymään »ukkoakaan» katsomassa kolmannen luokan odotussalissa. Se oli välistä maannut viikon penkin alla. Läpimatkustava santarmiupseeri oli huomannut sen ja nostanut aika metakan: Aa . . . shrjapnell — mistä, atkudaa? Oli siinä saanut selittää. Vanha, Turkin sodan aikuinen, jonka eräs asemapäällikön koulutoveri oli lahjoittanut muistoksi. Näkihän sen mallistakin, ettei se ollut nykyaikaisia. Dammert oli loukkaantunut, että hänen »ukkoaan» epäiltiin. Pöllöt! Näkivät peikkoja keskellä kirkasta päivää.

Ja itseksensä hiljaa kiroillen hän oli asettanut »ukon» vartiopaikalleen.

Hessellä oli myös ollut tavallista enemmän työtä. Yleinen vaunujen puute oli uhannut toisinaan nostaa pystyyn halkojen lähetyksen. Asemapäälliköt kiukutelivat: Oliko tarkoitus tappaa heidät viluun? Miksei Puu-Kaalsonni toimittanut puita? Herra varjelkoon

— mistä ihmeestä hän otti vaunuja, kun ei niitä ker-
ran ollut! Ryssät tilasivat lennätinpylväitä. Niitä pi-
ti vastaanottaa ja lähettää etelään. Sjinistuneita, sji-
nistuneita! Vanha lennätinhallituksen palveluksessa
oleva venäläinen kenraali viittoi ja polki jalkaa. Ei
muka kelvannut vastaanotettu tavara. Hyvä isä sen-
tään! Kun pari, kolme pylvästä oli hiukan ilmansyö-
mää, niin siitä jo tuollainen tavaton meno ja poli-
tus. . .

Hesse on virkamatkalla. Hän istuu pastori Run-
din kanssa toisen luokan vaunussa pitkällä penkillä
ovensuussa. Vaunussa on vähän matkustajia, he ovat
melkein kahden.

Rund-äijä on suuresti vanhentunut näiden viime
vuosien kuluessa. Mutta yhä vielä hän lämpeni, kun
tuh puhe hänen rakkaista kanoistaan.

Hänen on määrä pitää jumalanpalvelus Laakson-
pohjassa, viimeistä kertaa. Se tuli muuten olemaan
hänen viimeinen saarnansa, sillä uudenvuoden alus-
ta hänen virkansa lakkautettaisiin. Uusi Suomi ei tar-
vinnut rautatiensaarnaajia.

Mutta ei pastori Rund sitä surrut. Enemmän pai-
nosti hänen mieltään se, ettei hänen jälkeensä enää

kukaan huolehtisi asemien siipikarjasta. Kuka niitä lääkitsi ja hoiti, kun hänen matkansa loppuivat? Ja nyt oli rouva Venäläinenkin laittanut kanoja pitkän agiteerauksen ja propagandan jälkeen.

Hesse höristi korviaan. Tuttu nimi sai hänet hätkähtämään. Mitä? Oliko Viktoria ruvennut harrastamaan kananhoitoa? Sehän merkitsi parantumista sil-läkin taholla.

Pastori Rund vaipui mietteisiinsä, eikä Hesse hen-nonut häiritä häntä. Ukkoparka oli tosiaankin mur-heellisen näköinen.

Niitä oli ihmisiä, joiden pelastus riippui siitä, et-tä saatiin ne harrastamaan jotakin. . . niinkuin rouva Venäläinenkin. Kyllä hän, Joel Napoleon Rund, tuns-i ihmissielun. Ei hän turhaan ollut kolmeakymmentä vuotta näitä matkoja tehnyt. Oli naisia, joiden sielu ja ruumis sairastui siitä, etteivät koskaan saaneet äi-din iloa kokea. Kyllä hän sen tiesi. Mutta ei auttanut siihen suruun näivettyä. . . piti ruveta jotakin puu-haamaan. Eikä mikään ollut naiselle sen sopivampaa, sen mielenkiintoisempaa kuin kananhoito. Kun se jo oli mielenkiintoista miehellekin, niin kuinka paljon enemmän sitten naiselle: saihan siinä ikäänkuin vä-

lillisesti seurata uuden elämän syntyä . . . hautomista ja poikasten ilmaantumisista. Tuollainen munan kuoresta esille pyörähtänyt kananpoika oli niinkuin lapsi . . . yhtä herttainen, yhtä ihastuttava.

Pastori Rund lämpeni. Kerrankin oli hänellä taas pitkästä aikaa kiitollinen kuulija. Ne pakkasivat naureskelemaan hänen harrastuksilleen, mutta naurakoot ennemmin hänen saarnoilleen. Niitä hän ei voinut jakaa niinkuin kanarotuja, enemmän tai vähemmän hyödyllisiin. Koko tuo ala oli hänelle jollakin tavoin epäselvä. Mutta Leghorn, Minorka ja andalusialainen . . . niistä saattoi hyvällä omallatunnolla sanoa, että ne menestyivät meillä, jota vastoin Crewe-Coeur'it olivat huonoja hautojia ja epäluotettavia emoja. Mutta hyviä lihakanoja niinkuin Brama-putratkin. Hän oli hankkinut Mätäkorpeen viimeksimainittua lajia, ja nyt oli Schröderilläkin ruokaa runsaasti. Ja sitäpaitsi: Brama-kanat viihtyivät ahtaamissakin aitauksissa ja olivat hyviä hautojia.

Mitä rotua Venäläisellä oli?

Leghorneja . . . joukossa joku maatiainenkin. Mutta hyvin ne menestyivät. Vain kerran, viime syksynä, saivat muutamat reumatismin, mutta kun hän, Rund,

oli voidellut linjementillään, niin parantuneet olivat.

Ja pastori Rund pääsi puhumaan linjementistään. Sitä oli moni kysynyt häneltä... sen kokoonpanoa ja aineosia. Mutta hänkö ne ilmaisisi! Höh — menisi maine ja pienet sivutulot. Nyt tilasivat ympäri maakuntaa hänen linjementtiään. Itäsuon apteekkarikin oli ruvennut sitä myymään. »Pastori Rundin kolotuslinjementti kanoja varten - *linjementum Rundii*» — se oli tullut kuuluisaksi.

Pikku pastori muhoili ja räpytti pyöreitä silmiään. Hessen mielestä ne muistuttivat niin tavattoman elävästi kanan silmiä... silmäluomet herkät, vikkelät ja värähtelevät, olivat alituisen liikkeessä. Ne rupesivat aina räpyttämään, kun hän pääsi puhumaan mie-liaineestaan.

Nyt vihelsi juna Laaksonpohjaa. Hesse kävi hajamieliseksi. Hän muisti, millä mielellä hän ennen oli tätä vihellystä odottanut... sydän riemusta sykkien, hengessä jo nauttien lähestyvistä kohtauksesta. Nyt leikkasi tuo vihellys ilmaa kuin muistuttaen, että tuo kaikki oli nyt lopussa, ja samalla kuin ilkkuen hänen aatoksilleen.

Hän katseli, kuinka pastori kaiveli matkalaukkun-

sa sisältöä, koettaen sovittaa sitä ahtaammalle. Hän erotti päällimmäisenä mustan vaatekäärön.

Rund virkkoi: Minä pidän aina kapan mukana, vaikk'ei se välttämätöntä olekaan. Mutta kun nyt on viimeinen kerta, niin saahan se olla . . .

Ja silmänurkassa kyynel jätti pastori Rund hyvästit ja köpitti ulos kapsäkkeineen ja linjementtipulloineen.

Hesse vetäysi ikkunaverhojen suojaan ja tirkisteli ulos. Konsta Venäläinen tuli kohteliaasti pastoria vastaan. Tämä viittoili pitkälle, luisevalle miehelle, joka veltosti kuin hiukan vastahakoisesti lähestyi junan etupäästä pieni matkalaukku kädessä. Se oli rautatien lukkari Granlund.

Hesse muisti monta hauskaa juttua näistä kahdesta kumppanuksesta, jotka lopulleen kolmekymmentä vuotta olivat matkustaneet näillä asemilla virkatoimituksillaan, toinen kolmannessa, toinen toisessa luokassa. He eivät olleet oikein hyvissä väleissä keskenään. Granlund, kiukkuinen ja juonikas mies, riiteli alinomaa pastorin kanssa. Häntä kiukutti jo se, että hänelle annettiin vain kolmannen luokan lippu. Niinkuin hän olisi ollut huonompi toveriaan! Mokoma-

kin kanatohtori — saarnasi kuin vanha ämmä, haikealla itkunsekaisella äänellä . . . mutta annapas kun pääsi kanakoppiin ja sai käytellä linjemettiään, niin huusi kuin koulupoika: Rouva, rouva . . . katsokaa, se juoksee, juoksee! Eläinlääkäriksi sen olisi pitänyt ruveta. Granlund oli toisinaan niin suivautunut »mokomaan pyöriäiseen», ettei viitsinyt edes vastata tämän messuun. Kun pastori kerran oli laulanut: Herra olkoon teidän kanssanne! oli Granlund kohauttanut olkapäitään ja lausunut: Veisataan virrestä 317 kolme viimeistä värssyä. Siinä oli hypätty yli vastaus, kollehtarukous ja epistola, ja silmät kauhusta pyöreinä oli pastori saanut kuunnella, kuinka Granlund rämäjäväällä äänellään oli aloittanut:

Vaikk' joukko saatanan
ois mua vastahan,
ei voi se vahingoittaa,
sun apus kaikki voittaa . . .

Se oli ollut mielenosoitus siitä, että Rund edellisellä asemalla oli koettanut todistaa, minkävuoksi Granlundin oli matkustettava kolmannessa luokassa: hän hän kuului palvelijakuntaan.

Vai palvelijakuntaan! Piru sinua palvelkoon!

Pastori Rund oli uhannut valittaa tuomiokapitu-
liin, mutta Granlund oli huutanut: Valita vain... mi-
nä valitan silloin, että sinä hoitelet paljon innok-
kaammin asemien siipikarjaa kuin virka- ja palvelus-
kunnan sieluja, ja käyt kauppaa kolotuslinjementillä-
si!

Nyt sekin riita loppuisi, kun molemmat ensi vuo-
den alusta joutuivat lakkautuspalkalle.

Pastori Rund kehoitti lukkaria tarttumaan kapsäk-
kiin. Tämä taipui vastahakoisesti. Ilmeisesti asema-
päällikön läsnäolo esti häntä purkamasta sisuaan.

Portaille ilmestyi mustiinpuettu, solakka naishen-
kilö. Tuuli leyhytteli hänen vaaleita kiharoitaan. Hes-
se vetäytyi äkkiä syrjään.

Viktoria!

Minkävuoksi hän kävi mustiinpuettuna? Oliko jo-
ku hänen omaisistaan kuollut? Vai kunnioittiko hän
päivän jumalanpalvelusta? Vai johtuiko se siitä, et-
tä...?

Hesse tunsi pienen pistoksen povessaan. Miksi
hän oli jättänyt toisen oman onnensa nojaan? Vikto-
ria suri... suri sitä, että hänet oli hyljätty. Mutta —

saattoiko hän muutakaan? Elämä oli siksi lujin kourin osoittanut kullekin paikkansa, että siinä oli paras pysyä. . .

Siinä oli vielä jäljellä pari halkoaumaa entisillä paikoillaan. Miksikähän työesimies ei ollut lastauttanut niitä pois? Hänen piti panna ne muistiin. Tarkastaja huomaisi ne, ja hän saisi taas antaa selityksiä. Se kerrallinen »Timur Lenkin mausoleumi» oli jo tuottanut riittävästi harmia.

Mausoleumi. . . niin — siellä lepäsivät muistot haudoissaan, ja useamman talven lumi oli jo peittänyt ne. Itse »mausoleumikin» oli purettu jo aikoja sitten. . . hajoitettu ympäri eri asemille. Monet asemapäälliköt, asema- ja vaihdemiehet olivat pilkkoneet tai pilkotuttaneet ne kapaleiksi, ja monet veturit olivat nielleet ne pesäänsä. »Jokaisen rakennuksen on tuli koetteleva», oli rehtori Ringbom kerran uskontunnilla sanonut. Hänen rakennuksensa oli ollut perustettu väärälle pohjalle. . . luvattoman rakkauden pettävälle perustalle, ja siksi se oli tuomittu häviämään.

Juna paransi vauhtia, ja Hesse painautui vaunun nurkkaan, koettaen lukea. Mutta ajatukset eivät py-

syneet koossa, ne harhailivat omia teitään.

Rehtori Ringbom oli palannut maanpaosta. Siitä oli jo kulunut useita vuosia. Helsingin asematalon rappusilta hän oli pitänyt voimakkaan isänmaallisen puheen. Leijona ei ollut talttunut vankeudessa. Päinvastoin sen karjunta oli käynyt entistä vihaisemmaksi. Matka pääkaupungista pohjoiseen oli muodostunut yhdeksi ainoaksi triumfikuluksi: kukkia ja laulua, tulisia, innostuttavia puheita ja »eläköön isänmaa!» Itäsuohonkin oli kokoontunut suunnattomia kansanjoukkoja ottamaan vastaan rakastettua johtajaa. Kauan oli jo saatukin häntä odottaa. . . . Mutta nyt, Jumalan kiitos, hän saapui, tuo tulisielu, tuo taistelija, tuo toinen Simson, joka ei pelännyt filistealaisia!

Hessekin oli saanut pikimmältään puristaa vanhan opettajansa kättä. Liikutus oli vallannut hänet noita tuttuja kasvopiirteitä katsellessa. Silmien ympärille oli ilmestynyt muutamia tuimia ryppyjä. Ringbom oli katsonut myrskyä silmiin, ja se oli uurtanut nuo rypyt. Mutta yhtä lempeä, yhtä ystävällinen hän oli ollut kuin ennenkin.

Karlsson! Vai täällä sinut tapaan! Etkös päässyt-kään perille, Helsinkiin, vaan jäit välille? Kyllä ym-

märrän... se köyhyys... se varattoman ainainen matkakumppani. Mutta — älä huoli... miehiä tälläkin alalla tarvitaan. Me kuljemme uutta aikaa kohti!

Se oli ollut suurenmoinen hetki. Hesseenkin oli suhtauduttu kuin merkkihenkilöön. Vai tuon äijän opetusta se sinäkin olet nauttinut... teillä on siellä ollut hyvät opettajat.

Nyt oli vanha rehtori jo pari vuotta levännyt nurmen alla. Hän ei ollut ehtinyt nähdä Suomen vapauden aamua. Mutta lähellä se oli ollut... noussut sieltä Pohjanlahden ulapoiden takaa punaiselta ruskotuen. Leijonalippu jääkärikäsivarsien kantamana oli sieltä saapunut vieraalla maalla suoritettujen taisteluiden kruunaamana. Muutama viikko vain, niin vihittiin kotikaupungin hautuumaalla ensimmäisten jääkärien leposijat lähellä sen miehen hautaa, joka osaltaan oli vaikuttanut tämän Suomen vapausaateen kauneimman hedelmän kypsymiseen. Rehtori Ringbom ei ollut turhaan taistellut. Suomi sai kiittää häntä yhtenä niistä jaloista miehistä, jotka olivat uhranneet kaikkensa isänmaan alttarille.

Hessen mieli lämpeni. Tuntui niin kummalta ajatella, että nämä lumen peittämät tasangot, joiden hal-

ki juna kiisi, nyt kuuluivat vapaaseen maahan. Näillä lakeuksilla eli kansa, joka polvesta polveen oli uurrastanut, kärsinyt ja taistellut, vaalien vapauttansa ja isiltä perityitä oikeuksiaan. . . sarkatakkinen pietistitalonpoika, sitä Matlinin ukon juurevaa juurta. Jos viilalla yhtä paikkaa rauasta kihnuttaa, niin tulen se ottaa — niin oli Matlinin ukko kerran lausunut, vaikka aivan toisen asian yhteydessä. Mutta se sana oli paikallaan tässäkin — tätä pohjalaista kansaluonnetta arvosteltaessa. Tulen oli ottanut pohjalaisen sielu, kun sitä aikansa oli piinattu. oli tahdottu katkaista heidän elinjuurensa, tehdä heistä orjia — heistä, Pentti Poutun ja Jaakko Ilkan jyrkeistä jälkeläisistä. Ei!

Kaikki ryssät maasta pois
ja alas punakaarti. . . !

Niin se oli alkanut ja niin se oli päättynyt tämä Suomen vapaussota. Ja nyt olivat asemiltakin hävinneet ryssänkieliset nimikilvet, niinkuin täältä Myötäleestäkin.

Juna seisoj asemalla, ja Hessen huomio kiintyi lyhyeen, tanakkaan rouvaan, jota palvelustyttö saatteli.

Tänne hänen vaunuunsa tuntuivat tulevan.

Rouva puhui leveää ruotsia, joka ei varmastikaan ollut hänen äidinkiellensä. Palvelustyttö, joka sovitte-
li matkatavaroita hyllylle, äänsi sensijaan kieltä vir-
heettömästi.

O' säj sen åt herrn, att hän ordnar förmaket såsom
ja' te' pestämt.

Hesse painui kirjaansa. Mikähän tuokin luuli ole-
vansa! Ruotsia piti vain rompottaa, vaikk'ei kieli
kääntynyt.

Mutta hän vilkaisi vielä sinnepäin, missä rouva
järjesteli tavaroitaan. Ja nyt hän hätkähti. Eikö se ol-
lut Paula Posio?

Jo huomasi rouvakin vaunun nurkkaan painautu-
neen herrasmiehen. Hän pani kädet lanteilleen, rä-
pytti hetken silmiään ja purskahti sitten raikuvaan
nauruun.

No, Herran pieksut! Hesse Karlsson! Sepäs sattui!

Sama sorahtava r-äänne kuin ennen koulutytönä-
kin, samat pehmeät silmät ja tiheä, musta tukka. Mut-
ta kasvot — ne olivat paisuneet tavattomasti. Paulalla
oli kaksi mahtavaa leukaa.

Päivää, päivää! En ollut tunteakaan. Mihin sitä

matkustetaan?

Paula ojensi kätensä: Sano sinuksi suoraan, älä kiertele! Ei kai tässä nyt niin olla muututtu, että pitää ruveta karahteeraamaan. Vai — ehkä?

Eikö mitä. Kyllä sopi, niinkuin Paula ehdotti. Ihmeen hyvin.

He istuivat toisiaan vastapäätä, ja Hessen huomio kiintyi Paulan korkeaan poveen. Olipas hän tullut muhkeaksi, oli totisesti! Kureliivi sen tietysti myös osaltaan sai aikaan.

Paula hymyili: Jahah... ja tässä sitä taas ollaan. Mikäs sinusta on tullut?

Halkokirjuri, yksinkertainen halkokirjuri vain, ei enempää.

Ja minä kun arvelin sinua vähintään professoriksi.

Tuntui niin omituiselta taas kuulla noita sorah-televia ärriä, jotka heittelivät iloisesti kuperkeikkaa. Paula ei ollut päässyt niistä... eikä väliäkään. Mutta miten mahtoi olla *d:n* laita? Olikohan hän oppinut sitä lausumaan? Hessehän oli koettanut sitä aikoinaan opettaa.

Hän kysyi: Ja mikäs sinusta sitten on tullut?

R-rouva . . . senhän jo voi päältäpäinkin nähtä.

Hesse hymyili. Samanlainen oli Paula kuin ennenkin — ainakin siinä suhteessa.

Entä mikä sinun miehesi on?

Koetapa arvata.

Mahdotonta, aloja ja ammatteja löytyi kovin paljon. Ehkä pappi?

R-riivattu! Olenko minä papinrouvan näköinen?

Ja Paula osoitti käherrettyjä kiharoitaan.

Minun mieheni on arkkitehti. Me omistamme puunjalostustehtaan Myötäleessä.

Kas, kun ei Hesse ollut siitä kuullutkaan. Entinen omistaja oli ollut tavallinen liikemies. Varmaankin he olivat äsken muuttaneet?

Pari viikkoa on vasta asuttu. Ei ole huoneetkaan vielä kunnossa. Mutta minua halutti lähteä käymään Kitkassa, vanhoja kotipaikkoja kahtomassa. Ukko saa sisustaa huoneet — hänhän on arkkitehti.

Vai sellaista. Ja heillä oli kai ruotsi kotikielenä?

Joo . . . ruohtiahan me puhutaan, ukko kun on Oolannista eikä kunnolla suomea ossaakaan. Miksi niin?

Se kun vain . . . muuten ilman aikoja. Kuulin sinun

käyttävän sitä kieltä vaunuun tullessasi. Siksi kysyin.

Paula hymyili ylhäisesti: Kahtohan, Hesse... sitä täytyy sivistyneen ihmisen tässä maassa osata ruoh-tia... se kuuluu etikettiin. Minulle se aluksi oli vai-keaa, mutta nyt haastan sitä melekosesti. Eikö se siltä kuulunut?

Kyllä, kyllä... Hesse hymyili ystävällisesti, vaika sydäntä ahdisti. Entisestä Paula Posiosta ei ollut paljon jäljellä. Tämä pönäkkä rouva, pystypäinen ja mahtava, oli vieras ja vastenmielinen. Ja tätäkin hän kerran oli rakastanut.

Hän sytytti savukkeen ja tarjosi leikillään Paulal-lekin. Tämä otti.

Luulit ehkä, etten polttaisi? Mutta kyllä minä osaan tämänkin konstin, niinkuin näet. Eikö se mie-lestäsi ole sopivaa?

Eipä Hesse oikein tiennyt. Jos hän suoraan sanoi, piti hän sitä sopimattomana.

Mutta Paula nakkasi niskojaan, puhalsi savua sie-raimista ja huudahti: Pyh! Meillä, naisilla, täytyy olla samat oikeudet kuin miehillääkin. Minun mieheni kyl-lä ei polta, mutta se on hänen asiansa.

He vaikenivat ja katselivat ohikiitäviä maisemia.

Ei tuntunut puhe luistavan. Liian paljon asioita ja tapahtumia oli kertynyt heidän välilleen. Hesse oli kehittynyt. Hänen katseensa oli tullut terävämmäksi. Hän näki kouluaikaisen rakkautensa koomillisessa valossa ja häntä nauratti. Iinatin Kalle oli ollut oikeassa: penikkatautia oli ollut koko haaveilu.

Mitä sinä funteeraat?

Enpähän erikoista.

Paula rypisti kulmiaan: Sinusta on tullut niin merkillisen hiljainen ja vähäpuheinen ja ennen sinä haastelit kaikenmoista. Muistatko, kun selitit, mistä kuun kasvamisen ja pienenemisen voi tietää? Krescit — tekressit. *) Niinkuin näet, minä muistan! Me taisimme olla hiukan rakastuneita siihen aikaan?

Mitäpä noista vanhoista . . .

No niinpä todella, sillä kakaroitahan me oltiin — minä varsinkin. Mutta kyllä minä olin sinuun kovasti ihastunut. Taisinpa itkeäkin joskus sinun tähtesi.

Hm!

Etkä tainnut olla sinäkään aivan vapaa. Herran pieksut! Lähteä ajamaan puolikolomattakymmentä

*) tarkoitti latinalaisia sanoja *crescit*—*decrescit*.

penikuormaa polokupyörällä... siinä täytyy jo olla rakkauden lennättämässä! Älä kiellä!

Eihän Hesse halunnut sitä kieltää. Hänestä siitä vain tuntui kuluneen niin mahdottoman pitkä aika.

Paula: Onhan siitä vuosi vierähtänyt... mutta saattaahan tuota muistella, kun kerran yhteen satuttiin.

Ja hän huojutteli vartaloaan, katsellen mietteissään ikkunasta ulos.

Hesse tunsi olonsa piinalliseksi. Eipä hän tosiaanakaan toivonut kohtalon heittävän hänen tielleen entisiä kouluflammoja, jos kaikki olivat kehittyneet samaan suuntaan kuin Paula — tai oikeammin: jääneet kehittymättä. Se teki mielen apeaksi. Joskus kinastellessaan Melindan kanssa hän oli muistellut Paulaa-kin, ajatellen, minkähänlaisen vaimon hän tästä olisi mahtanut saada. Mutta nyt hän huomasi hautoneensa mielikuvia, jotka todellisuus armotta särki. Tuossa entisessä kouluaikaisessa Paulassa oli sentään ollut jotakin, joka veti puoleensa, kiinnitti ja lämmitti — kaikesta miesmäisyydestä huolimatta... äänen pehmeä sointi ja omituisen tumma sydämellinen värähdys, josta helähti korvaan kuin jotakin tukahutetun

nyyhkytyksen kaltaista. Mutta tämä nykyinen oli vieras, täydellisesti vieras. Hänellä ei ollut muuta kuin entisen Paulan silmät. Äänikin — nyt kun hän sitä tarkemmin kuunteli — oli muuttunut kovaksi. Sen entisiä pehmeitä sointuja ei Hessen korva enää erottanut. Vai ehkä Paula tahallaan käyttäytyi noin . . . kuin näyttääkseen, ettei ollut toisen vaivainen. Kukaties?

Hän nousi ja jätti hyvästit. Ero ei tuntunut vähimmässäkään määrin ikävältä. Ei yksikään kieli sydämessä värähtänyt. Paula kehoitti häntä käymään kat-somassa, koska Myötäle kerran kuului hänen virka-piiriinsä. Hänen miehensä olisi varmaankin suuresti intresseerattu.

Oi, kuinka nuo ärrät nyt viilsivät hänen korvaansa! Hän kiitti ja lupasi käydä, vaikka tiesikin valehtelevansa. Juna pysähtyi. Hän sieppasi matkalaukkunsa ja syöksyi portaille.

Paula saattoi häntä vaununsillalle: Jos tarvitset mööpeleitä, niin tilaa meiltä. Mieheni piirustaa oikein kauniita malleja.

Hesse nosti lakkiaan, ja Paula heilutti kättään. Ja nyt oli Hesse havaitsevinaan hänen silmissään tuon entisen pehmoisen kiillon.

Hyvästi, Hesse . . .

Mitä . . . kuuliko hän oikein? Värähtikö tuossa äänessä jotakin tukahutetun nyyhkytyksen kaltaista . . . kuin avunhuudon tapaista . . . jotakin, joka vetosi entisyyteen? Hesse Karlsson seisoi asemalla ja katseli häviävän junan jälkeen. Paula Posio matkusti pohjoiseen, kohti Kitkan lumisia metsiä. Hän näkisi ne . . . nuo mahtavat petäjäköt, joiden huminaa hän muutama kesänä oli kuunnellut. Mitä ne kertoisivat hänelle? Muistelisivatko ne koulupojan ja -tytön rakkaustarinaa . . . kahden nuoren, joille ei ollut vielä selvinyt elämän valhe? Paula näkisi nuo tutut majatalot, jotka hänkin niin hyvin muisti. Vieläköhän eli se ystävällinen emäntä, joka oli tuonut hänelle kahvia ja haastellut niin herttaisesti? Olikohan se vanha sänky vielä paikoillaan — sänky, jossa sen jälkeen oli nukkunut niin moni. Nukkuisikohan Paula yönsä siinä niinkuin oli niin monta kertaa ennenkin nukkunut? Jos nukkuisi, niin hänen täytyisi kuunnella niitä kuiskeita, joita sänky, pöytä, piironki . . . koko tuo kodikas huone hänelle hymisisi — nuoren viattoman koulupojan puhtaita ajatuksia. Ja ehkäpä tipahtaisi tyynynpäälliselle vielä joku kyynel — niinkuin oli tipahtanut

ennenkin . . . hänen ja Paulan . . .

Mistä nämä kaihoiset ajatukset? Rakastiko hän vielä tuota henkilöä, josta äsken oli eronnut? Ei — se johtui entisyyden muistelemisesta. Niin väkevä tuoksu sillä oli, että se vieläkin . . . vuosien jälkeen pystyi hetkeksi huumaamaan.

Entisyys, entisyys . . . mikä tenho sinussa on! Nämä sanat soivat Hesse Karlssonin sielussa, kun hän kopsäkki kädessä nousi asemarakennuksen portaita ylös.

X.

Hesse Karlsson loikoo vuoteessaan, ja kirja, jota hän juuri on lukenut, on vaipunut peitteelle. Kalpea, laiha käsi silittelee sen reunaa, ja syvällä, kuopalla olevien silmien katse tuijottaa johonkin kaukaisuuteen. Hän on tavattomasti laihtunut — eikä kummakaan, sillä tämä on kahdeksas viikko, jolloin hän on ollut vuoteeseen sidottu. Espanjantauti oli hänet kaatanut siihen.

Tuolilla, vuoteen vieressä palaa kynttilä, vaikka ulkoa kajastaa vielä iltarusko. Nyt on kevät, maaliskuun loppupuoli, ja lumi sulaa yötä päivää. Huoneeseen kuuluu selvästi, kuinka vesi tippuu räystäistä. Varsinkin yön hiljaisina hetkinä on soma kuunnella tuota soittoa, jonka vesipisarat saavat aikaan.

Nytkin sen erotti selvästi, aivan selvästi. Heläjäviä ääniä, vuoroin tasaisessa, vuoroin epätasaisessa tahdissa . . . kirkkaita ja korkeita kuin hopeatiu'un piu- kahdukset — ja sitten matalampia, täyteläisempiä ja soinnukkaampia . . . aivan kuin soittokoneessa, kun mennään rekisteriä alaspäin. Hesse oli kuunnellut

niitä viime päivinä erikoisella mielenkiinnolla. Hän erottaa niiden soitossa elämän kutsuvan äänen.

Tämä on toinen viikko, jolloin hän tuntee voimien sa hiljalleen palaavan. Mutta sitä ennen hän oli häälynnyt elämän ja kuoleman vaiheilla.

Melinda oli kertonut hänen vahvasti hourineen. Mitä . . . mitä hän oli puhunut?

Ei mitään vaarallista — haloista ja halkoaumoista, mutta ei kahdeksalla ilmakehällä varustetuista. Ne olivat vaarallisia . . . niissä joutui ihminen pyörteen valtaan — liian paljon vetoa. Eikähän rautatiehallituskaan niitä hyväksynyt — eikä hänkään enää. Tavallinen, neljällä ilmakehällä varustettu auma riitti. Niissä oli kohtuullinen kuutiotilavuus. Ei pitänyt rehkiä, rimpuilla . . . piti tyytyä siihen, mitä ennestään oli.

Hän oli katsonut rukoilevasti Melindaa silmiin. Eihän tämä vain rupeaisi häntä kiusoittelemaan? Hän oli kovin heikko vielä . . . pitäisi koota voimia uutta elämän otetta varten.

Melinda oli ollut hienotunteinen. Hän ei ollut sallakaan viitannut entisyyteen.

Mitä muuta hän oli puhunut?

Niin — ajattelepas . . . sinä puhuit kodista, minusta ja lapsista! Sanoit, että sinun täytyi päästä työskentelemään kodin hyväksi. Minä olen kodin ihminen ennen kaikkea . . . vaikka Viktoria ei tahdo uskoa sitä. Hän haluaisi kaiken purkaa, mutta minä en voi . . . en tahdo! Se oli ollut ainoa kerta, jolloin hän oli lausunut tuon kielletyn nimen. Mutta Melinda oli kertonut senkin niin hienotunteisesti, että Hessen sydäntä oli liikuttanut. Elämä oli kasvattanut Melindaakin . . . jalostanut hänen sielunsa. Hän oli maininnut tuon aran kohdan aivan kuin lapselle, jota kehoitetaan ottamaan pahanmakuista lääkettä.

Ja sitten sinä puhuit Jumalasta ja absoluuttisesta — mitä se on? — Täytyy löytää absoluuttinen, muuten ei voi elää. Sitä ei löydy entisyydestä eikä nykyisyydestä . . . se on niiden yläpuolella ja kuitenkin saavutettavissa. Mutta — missä? Onko se meissä . . . täällä povessa vai meidän ulkopuolellamme? Ja sinun katseesi harhaili ympäri huonetta aivan kuin jotakin etsien. Absoluuttinen on sama kuin Jumala, mutta ei sellainen, josta kirkossa puhutaan, vaan meissä ihmisissä . . . se, joka tuskan ja kärsimyksen kautta kirkastuu . . . toisille hämärämmin, toisille selvemmin. Si-

nullakin on se sielussasi, Melinda. Et saa vain antaa entisyyden etkä nykyisyyden häiritä sitä. Rund sanoi, että kananpoikaa pitää auttaa kuoresta ulos. Minäkin autan sinua, Melinda, ja sanon: älä ajattele sitä! Oletko tuntenut sen? Minkä? Absoluuttisen. En ymmärrä, mitä tarkoitat. Sinä käänsit pääsi pois ja mutisit: Naiset eivät ymmärrä mitään. . .

Hessen kalpeita kasvoja valaisee heikko hymy. oli hyvä, että kuumehoureet nyt olivat loppuneet ja pää oli jälleen selvä. Nyt saattoi taas ruveta kokoamaan itseään, kiinnittämään ajatuksensa siihen, mikä oli häntä lähellä, kuului hänelle. Hän tarkasteli näitä asioita kuin henkilö, joka on tulipalossa menettänyt talonsa. Mitä oli irtaimistosta jäänyt. . . mitä ehditty pelastaa? Oh, melkein kaikki.

Hesse kokoilee tätä »irtaimistoa», ja hänen sydämensä täyttää hiljainen onni. Oli koti, oli vaimo ja lapset. Oli isänmaa ja työ. Oli uhrautuvaisuus ja velvollisuuden tunto, taistelu, tuska ja kärsimys. Oli ilo. . . tosin lyhytaikainen, mutta sittenkin niinkuin ennen lapsena, kun joulusta iloittiin. Oli elämä ja oli — Jumala. Oliko se persoonallinen vai persoonaton — sitä hän ei voinut ratkaista. Mutta pääasia, että oli usko

rakkauteen.

Hesse Karlsson oli viime päivinä paljon miettinyt tätä kysymystä. Oliko rakkaus vain tunnelmaa ja sellaisena häviävää niinkuin kaikki tunnelmat? Hän oli rakastanut Viktoriaa, mutta nyt tuntui, että se rakkaus oli kuollut. . . niinkuin niin monet muutkin rakkaudet — Paula Posioon, Maliniin, Moonaan. Entä Melindaan — miten oli sen rakkauden laita? Tänä hetkenä hän tunsu rakastavansa vaimoaan, rakastavansa syvästi ja vilpittömästi. Mutta — jos sekin oli vain tunnelmaa, se häviäisi niinkuin nuo edellisetkin. . .

Se ei tyydyttänyt Hesseä. Rakkaudella piti olla jokin pohja. . . maaperä, johon se istutettaisiin. . . Tunnelma — se oli kuin ruusun oksa maljakossa, se kuoli. Mutta rakkaus istutettuna hedelmälliseen maaperään, eläisi ja kasvaisi. Piti vain keksiä se »maaperä». . . polttoaine, joka pitäisi huoneen lämpimänä. Hänhän oli halkokirjuri, Puu-Kaalsonni. . . hänenhän se piti tietää. Tunnelmatko? Ei — nehän haihtuivat, hävisivät. Nehän oli tarkastettu ja huomattu käytökelvottomiksi! Sama, jos olisi ruvennut lämmittämään huonetta sanomalehdillä. Ei — sen piti olla jä-

reämpää, parempaa, kestävämpää.

Se oli työ, työ niiden hyväksi, joiden onni ja menestys oli ihmiselle uskottu. Alituinen ahertaminen, puuha ja vaivannäkö, mutta siinä mielessä, että tämä tulee heille, omilleni, vaimolleni ja lapsilleni. . . joka hetki ajatellen heitä, yksinomaan heitä. . . heidän iloaan ja tyytyväisyyttään, sallimatta yhdenkään vieraan ajatuksen päästä siihen häiritsemään. Tunnelmat piti kehrätä kotona. . . kotoisista aineksista. Oh, ihminen oppi rakastamaankin, niinkuin yleensä oppi muitakin hyviä taitoja. Hän oli jo kerran oppinut ja hän oppisi toisenkin kerran; hänhän oli jo hyvällä alulla. Piti vain jatkaa. . . rakentaa. Harjavuoli paikoilleen, paikoilleen! Kyllä se nousisi — mikä ettei!

Hänen sydämensä täyttää väkevä ilo. Tämä tauti, tämä siunattu sairaus oli synnyttänyt hänet uudesti niin ruumiillisesti kuin henkisestikin. Hän oli hikoillut pois kaiken tuon entisen. . . nuo turhat haaveilut ja sairaalloiset ajatukset.

Mutta — kovalle se oli ottanut, ainakin ruumiillisesti. Hän oli ollut kuin taistelussa. . . kuin tulirintamalla — hän ja he kaikki aseman virkailijat. Sillä jokaisen oli tauti lyönyt maahan, asemapäällikös-

tä alkaen. Mutta hänelle merkitsi tämä toipuminen enemmän kuin hengen pelastumista: hän oli pelastanut myös sielunsa.

Tämä kamala aika ei kuitenkaan ollut kulunut ilman tappioita. Hahn, vanha toveri, ei ollut kestänyt. Heikko rinta oli murtunut taudin kynsissä. Hän oli kuollut. Nyt kulki Katri-rouva surupuvussa ja ylisti jokaiselle miehensä suuria avuja . . . kuinka onnellisina he olivat eläneet . . . kuinka sopusointuista heidän avioliittonsa suurin piirtein katsottuna oli ollut. Merkitsikö se elämään syventymistä, silmien avautumista? Olihan Hahn monista heikkouksistaan huolimatta ollut kunnon mies. Siinä ylenpalttisessa onnen ja tyytyväisyyden tunteessa, joka Hessen rinnan täytti, hän ei ruvennut asiaa arvostelemaan.

Asemapäällikkö oli ensimmäisenä sairastunut. Tauti oli raivonnut tavattomalla voimalla. Mukta asemilta oli määrätty miehiä virkoja hoitamaan. Mutta Dammertille kuvaavaa oli ollut, että hän sairastuoteeltaankin oli huolehtinut shrapnellin kuoresta: Onkohan »ukko» paikoillaan? Minä pelkään, että ne potkivat sen kumoon ja särkevät lukon ovesta. Ja kesken kaiken oli palvelustytön täytynyt juosta asemakontto-

riin tiedustamaan.

Dammertilla oli ote, jolla hän piti elämästä kiinni.

Hessen katse harhailee ympäri huonetta, pysähtyen kirjahyllyihin. Se hyväilee kirjojen kullattuita niskoja, siirtyen teoksesta toiseen, aivan kuin tarkastavaa kenraalin katse sotilasrivistöjä pitkin. Mutta Hessen katse on hellyyttä täynnä. Kirjat olivat hänen aarreaittansa. Yht’äkkiä hän rypistää kulmiaan huomattessaan, että eräs kirja oli pantu nurinpäin hyllylle. Hän ei saa rauhaa, ennenkuin se oikaistaan. Hän huutaa Melindaa, joka juoksujalkaa kiiruhtaa hänen luokseen.

Mikä on hätänä?

Katsohan. . . kirja nurinpäin.

Melinda silmää osoitettuun suuntaan ja rientää korjaamaan.

Voi, Hesse kulta, kuinka sinä olet pikkumainen ja turhantarkka! Onko tämä nyt iso asia?

Hesse hymyilee vaisusti: Tavattoman iso! Jospa Melinda tietäisi, kuinka tavattoman tärkeää se hänelle on. Hän, jonka sielussa rakennetaan, ei voi nähdä epäjärjestyistä ympärillään. Kaiken pitää olla sopuinnussa sen sisäisen harmonian kanssa, joka nyt

hänen sydämensä täyttää.

Hän sanoo: Ajattelepas, että lapsi pantaisiin päällelleen. Pitäisikö siitä?

Melinda: Mutta, Hesse kulta... siinähan on iso erotus.

Erotus? Hesse katselee vaimoaan naurussa suin. Ei siinä ole mitään erotusta. Kirjat ovat myös minun lapsiani.

Melinda suutelee häntä, korjaa peitettä, kysyy, tarvitseeko hän mitään, ja rientää takaisin keittiöön. Palvelija on sairastunut. Hänellä on siis kaksinkertainen työ. Mutta hän on terve, toimellinen ja ahkera. Jumalan kiitos — hän on vielä säästynyt tartunnalta. Tämän sairauden aikana on Hesse Karlsson ensi kerran nähnyt vaimonsa: oppinut tuntemaan hänen suuren hellyytensä, huolenpitonsa ja kärsivällisyytensä. Ja hän on hävennyt, että on kerran pettänyt häntä.

Mutta — se oli nyt kaikki onnellisesti ohi. Kaikki taistelut olivat takanapäin. Hän makaili tässä kuin joku Onnen Pekka, jolle haltiattaret olivat lahjoittaneet valtakunnan: valmiin kodin kaikkineen, mitä siihen kuului — hänen nukkuessaan.

Oh, hänellä olisi paljon työtä, kun hän tästä nousi-

si jaloilleen. Oli edessä virkamatkoja, monia, monia. Piti ostaa puita, ottaa vastaan, pinotuttaa, mitata ja aumauttaa. Kylläpä hän taas kiistelisi välittäjien ja myyjien kanssa! Oh, hän kaipasi oikein noita pitkiä pinoja ja pihkan tuoksua! Melindan oli pitänyt eräänä päivänä tuoda hänelle keittiöstä kaksi puunkapaletta. Hän oli halunnut nähdä, miltä näytti kuiva, hopeakuorinen koivu. Vuoteessa maaten hän oli lyönyt niitä vastakkain. Oh, nehän helisivät kuin soitin! Kuka oli kerran sanonut, että hän koetti kahden toisiaan vastaan kalskahtavan koivunkapaleen äänestä erottaa elämän laulun? Niin — Viktoria! Hän se oli niin sanonut, ja se oli totta. Hän oli syntynyt taiteilijaksi, musiikkimieheksi, vaikk’ei Luoja ollut antanut hänen käteensä muuta soittokonetta kuin kaksi kuivaa koivunkapaletta. Ksylofoni kaikkein alkuperäisimmässä muodossaan!

Melinda oli nauranut hänelle kyönelet silmissä. Sinä olet suuri lapsi, Hesse kulta! Niinhän sinä leikit puupalikoilla kuin pikkuinen poika! Hän oli huu-dahtanut: Katsopas, kuinka kauniita ne ovat... syyt sulavan kaarevat, aivan kuin harpilla piirrettyt! Ja tuohi... sehän kahisee kämmentä vasten kuin silk-

ki! (Hän oli hangannut tuohen pintaa.) Sellainen valkoinen, neitseellinen puu! Oli oikeastaan sääli, että hänen virkaansa kuului vain sen hävitys. Hän olisi päinvastoin halunnut kasvattaa, säilyttää. No . . . tavallaanhan hän säilyttikin, kun aumautti ja pinotutti. Mutta se oli vain kuolleen tavarän säilyttämistä. Niin — minkäpä sille voi . . . hän oli vain sellainen Puu-Kaalsonni . . .

Hänen vaimonsa oli laskeutunut polvilleen vuoteen viereen ja painanut päänsä hänen tyynylleen: Puu-Kaalsonni, rakas Puu-Kaalsonni! Sinä olet sentään maailman ihmeellisin mies! En ole ennen sitä huomannutkaan . . . ennenkuin tämän sairauden aikana. Sinä haastelet kaikenmoista . . . viisasta ja hassua . . . enemmän kai sentään hassua, mutta sellaista, jota luetaan vain kirjoista. Sinä olet runoilijasielu, rakas, oma Puu-Kaalsonnini! Mutta näissä jokapäiväisen elämän asioissa sinulla on puusta pää!

Ja Melinda oli hellinyt häntä kuin lasta, hyväillyt ja suudellut. Etkö pelkää tartuntaa? En . . . olisihan soma maata täällä sinun rinnallasi ja hassutella kaikenmoista. Hän oli työntänyt vaimonsa luotaan melkein väkisten: Sinä kiusaat Jumalaa! Ja hänen kuopal-

le painuneista silmistään oli katsellut kauhu.

Puu-Kaalsonni — niin, se hän oli ja hän sai tyytyä siihen. Hän oli löytänyt halkojenkin maailmasta sellaista, mitä toiset eivät olisi koskaan keksineet . . . »tyttöpuita», »poikapuita» ja »mamselleja». Ne olivat vain hänen keksinnöitään, mutta ne kuvasivat hyvin tavaran laadun. »Tyttöpuut» olivat noin kalvosen vahvuisia, pyöreitä koivuhalkoja, »poikapuut» käsivarren paksuisia, mutta halkaisemattomia. »Mamselleiksi» hän nimitti kahden sormen vahvuisia ja sitä ohuempia oksia, joita vedättäjät käyttivät pinon täyteinä. Eihän niitä olisi saanut latoa mukaan, mutta vedättäjät fuskasivat.

Puu-Kaalsonni . . . niin — se hän oli! Hänen maailmansa oli kokoonpantu haloista . . . koivuista, kuusista ja männyistä — räkämännyt kaupantekiäisiksi. Hän oli aumojen rakentaja, »halkoarkkitehti». Kenenkä mies olikaan taas arkkitehti? Niin . . . Paula Posion. Olkoon . . . mitäpä hän heistä. Siellä elelkööt Myötäleessä onnellisina ja puhukoot ruotsia. Hän ei puhu!

Puu-Kaalsonni . . . niin — se hän oli, kahdessakin merkityksessä. Ensiksikin: hän askarteli puiden parissa ja toiseksi: hän oli muutamista periaatteistaan

luja kuin koivu, sitkeä kuin visakoivu. Niinkuin kielikysymyksessäänkin. Ei hän ruotsinkieltä vihannut, ei suinkaan; hän vihasi vain järjestelmää. . . sitä pinttynyttä katsantokantaa, että suomalaisen virkamiehen piti osata ruotsia. Se oli järjetöntä. Millä ihmeen keinolla pienen vähemmistön kieli oli vallannut sellaisen mahtiaseman? Tavallaan sen ymmärsi. . . historiallisen kehityksen tulos. Mutta — pitikö tämän historiallisen kehityksen jatkua vielä senkin jälkeen, kun Suomi oli eronnut Ruotsista, ja nyt kun ensiksimainitusta oli tullut itsenäinen valtakunta? Eikö suomenkielinen sivistys ollut itseoikeutettu tässä maassa — ainoa oikeutettu, joka vetosi itse kansaan? Häntä raivostutti kuullessaan virkatoveriensa puhuvan kielten tasa-arvoisuudesta — aivan kuin olisi jokin erikoinen armo siten osoitettu maan enemmistön kielelle. Ja he olivat muka vapaamielisiä! Suohon sellaiset pölkkypäät!

Nyt oli kuitenkin jo suuria muutoksia tapahtunut. Monilta asemilta oli poistettu ruotsalaiset nimikilvet ja virkakielestä annettu tiukkoja määräyksiä. Vanhat, ruotsinmieliset herrat taipuivat muristen, mutta min-käs mahtoivat, kun hallitus käski. Nyt ei suomalais-

nen enää tuntenut itseään orvoksi rautatiellä. Uusien tulokkaiden joukossa oli valtava enemmistö suomenkielisiä, Laukkasia, Luukisia ja Laurikaisia. Ne ne keran määräisivät komennon.

Nämä olivat parantumisen oireita, nämä kapinalisilta tuntuvat kuohahdukset. Mutta ne nostatti esiin veri, suomalainen veri, jossa tiettävästi ei ollut tippaakaan germaanista sekoitusta. Nimi? Oh, se oli kylä vieras, mutta se merkitsi sittenkin vähemmän. Ja sitäpaitsi: senhän saattaisi muuttaa, jos se nyt keran olisi välttämätöntä. Ottakoot pojat suomalaisen nimen; hän eläisi ja kuolisi Puu-Kaalsonnina. Sillä nimellä hänet tunnettiin täällä ja sillä nimellä — tuota etulisäkettä lukuunottamatta hänet tunnettiin synnyinkaupungissa.

Hesse muisteli kotikaupunkinsa varikkoa. Sielläkin oli suuria muutoksia tapahtunut. Tennberg, se herttainen, sydämellinen Tennberg oli kuollut. Hesse oli tavannut hänet Itäsuon asemalla muutamana syyaamuna. Kalpea, yskivä herra oli hymyillyt hänelle vaisusti toisen luokan vaunun portailta. Setä Tennberg, hyvää huomenta! Mihinkäs te nyt? Vanha herra oli koettanut puhua, mutta yskänkohtaus oli keskeyt-

tänyt hänet.

Parantolaan minut on määrätty. Toivoton tila . . . minä olen kuoleman kandidaatti. Voimat ovat lopussa. Ja ojentaen laihan kätensä Hesselle hän oli lausunut hiljaiset jäähyväiset. Hessen silmät olivat kostuneet. Hän oli heiluttanut kättään ja niellyt kyyneleitä. Vielä viimeinen arka, väsynyt käden liike . . . ja sinne oli Tennberg hävinnyt. Parin kuukauden kuluksua hän oli kuollut.

Sellaista oli elämä. Toiset kulkivat kuolemaa kohtaamaan, toiset toipuivat . . . niinkuin hänkin. Mutta se oli elämän meno.

Ja Hemming — hän oli saanut paikan Helsingissä. Sinne oli mies siirtynyt varastonhoitajaksi. Vihdoinkin oli rouva Fortuna suosinut häntä. Olihan Hemming niin monta vuotta maininnut hänen nimeään maanitellen, myhäillen . . . joskus synkkänä ja epätoivoisenakin, mutta useimmiten sentään iloisena ja toivorikkaana. Fortuna! Se oli ollut Hemmingin tunnuslause halki elämän, kaikissa sen eri vaiheissa. Ja nyt hän oli päässyt toiveidensa perille. Teppo, se vanha, kunnon Teppo, oli perinyt hänen paikkansa, ja hänpä sen ansaitsikin.

Ohhoo . . . olisi soma lähteä kotikaupungissa käymään. Viiteentoista vuoteen hän ei ollut sitä nähnyt. Siellä oli tietysti paljon muuttunut. Olihan isä kertonut siitä kirjeissään ja käydessään sekä monesti kehottanut tulemaan. Mutta hän kun ei ollut vain joutanut — muka! Vaikka oli vapaalippu. Pari kertaa vuodessa hän pistäysi Helsingissä. Mutta kun sitä sai alinomaa istua junassa, ei tehnyt mieli. Ennen, pikku-poikana, oli ollut toisin. Silloin oli sellainen matka kuin kotikaupungista Helsinkiin ollut maailman ihmeellisin seikkailu . . .

Joku raoitti ovea ja kurkisti varovasti huoneeseen. Hesse kohotti päätään: Kuka, kuka siellä?

Krankin kalpeat, kuopalle painuneet, mutta hymyilevät kasvot näyttäytyivät oviaukossa.

Hesse ihastui: Krank, terve! Joko sinä olet noin pitkällä?

Toveri hivutteli hiljaa vuoteen luo ja ojensi kätensä.

Johan minä tässä taas opettelen toista kertaa kävelemään. Jalat vain ovat vielä niin heikot, etteivät oikein tahdo kantaa. Mutta kun on sauva, niin sentään hiljalleen pääsee. Ei tiennyt pappa-vainaja, että poika

niin pian tarvitsisi hänen keppiään. Katsopas . . . millainen myhkyrä.

Ja Krank näytti tukevaa sauvaansa, jossa oli nyrkin kokoisia pahkoja ylt'ympäri.

Hesse ihmetteli: Vai olet sinä jo päässyt spanskastata.

Joo . . . Spanjasta, sillä kylläpä sitä jo kaukana oltiin . . . ihan menoreiällä.

Samat sanat, veli rakas . . . mutta palailemassa olen minäkin. Istu, ole hyvä.

Krank veti tuolin lähelle Hessen vuodetta, ja toverukset rupesivat haastelemaan.

Minä olin koko ajan vain sähköttänyt ja kiljunut: No, mikä siinä on, ettei vaasalainen pääse lähtemään? Olin kuumehoureissa ollut tekemisissä lähiasemien kanssa ja rettelöinyt ihan vimmatusti.

Krank nauroi käheästi. Hänen naamansa oli yhtenä irvistyksenä.

Hessenkin täytyi nauraa. Toveri oli saanut takaisin entisen hyvän tuulensa. Mutta — eikö hän pelännyt vilustumista, kun lähti ulos?

Eikö mitä . . . minulla on päällä pappavainajan lammasnahkaiset kinkeriturkit, jotka painavat aina-

kin viisikymmentä kiloa.

Hyvä, hyvä! Mitäs muuta kuului?

Ei erityisempää, kuin että Dammert on jälleen virassa ja oli ensi töikseen rientänyt katsomaan, oliko »ukko» paikoillaan. Se poika ei ollut sentään sairas-tunut spanskaan.

Vai sillä lailla. Se Dammert, se Georg Stanislaus, oli aina kaltaisensa. Hauska ukkeli.

No, joko sinä kohta aiot lähteä halkoja aumautta-maan?

Hesse kohottautui ryntäilleen: Kohta, kohta. Viikon päästä on lääkäri luvannut nousta. Mutta kulu-nee vielä pari, kolme, ennenkuin pystyn virkaani hoi-tamaan.

Krank löi näppiä: Ai, saakuri! En ollut muistaa-kaan! Me olemme saaneet uudet virkalakit. Odota-pas!

Ja hän köpitti eteiseen. Hesse kuuli, kuinka hän siellä ähki ja puhisi. Mitä kummaa se puuhasi? Hetken kuluttua ilmestyi Krank jälleen huoneeseen, yllä summattoman suuret turkit, ja uusi, kultapunonnai-sella koristettu virkalakki päässä. Hän teki pahkura-sauvallaan kunniaa ja nauroi.

Hesse vilkastui: Kas vain . . . kuuluukohan meillekin tuollainen?

Krank istahti turkit päällä tuolille ja ähki: Kyllä . . . mutta takkia ja housuja teille ei kuulemma uskota. Valtio arvelee, että kun teillä, puuherroilla, on niin roskainen työ, niin pihkaisitte ja repisitte ne paikalla ja sitten kävelisitte kuin jätkät.

Hesse nauraa hohotti: Voi, voi kun aivan kipeää tekee vatsan pohjaan! Se on käynytkin niin heikoksi ja litteäksi, että melkein selkärankaan kiinniottaa. Kun ei ole voinut syödä juuri mitään . . .

Krank irvisti: Mutta — juoda olet sinäkin saanut niin paljon kuin vain on haluttanut?

Joo . . . alkoholia ei ole säästetty. Sepä tässä espanjantaudissa paras lääke taitaa ollakin.

Mutta eikö se ole kumma, kun se ei yhtään mene päähän, vaikka kuinka paljon tillittäisi?

Niinhän se . . . ei se kuumeessa vaikuta.

Melindakin tuli siihen lystiin. Hän nauroi Krankin vaatetukselle.

Mikä joulupukki tänne on tullut? Vai niin . . . te olette jo toipunut.

Krank otti lakin päästään, kätteli Melindaa ja kävi

yht'äkkiä vakavannäköiseksi: Kyllä, hiljalleen... Jumalan kiitos. Eipä sitä ihmisparka osaa niin kiittää kuin tulisi.

Niin se oli. Hesse huokasi syvään. Hän oli niin onnellinen. Krankin tulo oli kuin elämän tuulahdus. Hän tunsi saaneensa jälleen pohjan jalkainsa alle.

XI.

Hesse Karlsson on jälleen virassaan. Hän puuhaa nyt entistä innokkaammin. Hänestä on tullut huomattu mies, johon »yläilmoistakin» — rautatiehallituksen taholta kiinnitetään tavallista suurempaa huomiota. Toverit viittailevat, että hänet mahdollisesti siirrettäisiin pääkaupunkiin rautateiden puutavakonttoriin.

Mikä on tämän muutoksen aikaansaanut? Tähän saakka hänestä ei oltu välitetty enempää kuin muistakaan.

Hesse Karlsson on tehnyt keksinnön. Hän on keksinyt uuden aumaamistavan.

Itse asiassa se nyt ei merkinnyt niin suurta — keksintö nimittäin. Sen vuoksi ei hänen nimeään tultaisi mainitsemaan Morsen ja Stephensonin rinnalla. Mutta osoittihan se joka tapauksessa harrastusta ammattiinsa, ja sellainen harrastus huomattiin aina korkeammissa paikoissa.

Minkälainen oli sitten tämä keksintö?

Se, joka tämän uuden aumalaitteen ensi kerran

näki, ei pitänyt sitä suinkaan minään merkillisenä. Se ei Hämmästyttänyt outoudellaan. Tavallisen, pitkän ladon muotoinen auma, jonka jokaisessa nurkassa oli neljä metriä korkeat pilarit, ladottu kahden metrin pituisista haloista — aivan samanlaiset kuin ne, joita käytettiin yksinkertaisen pinon päissä. »Kivijalan» muodosti neljätoista auman pituussuuntaa vasten poikittaista pinoa, jotka seisoivat puolen metrin etäisyydellä toisistaan. Näiden päälle oli taas ladottu kuusi kahden metrin korkuista pinoa auman pituussuuntaan, samanlaisilla ristikkopäillä kuin alakerran kivijalkapinot. Katto oli tavallisen rakennuksen katon kaltainen, tehty laudoista, ja vinttikerroksessa kulki neljätoista kolmion muotoista pinoa samalla kohtaa ja samansuuntaisesti kuin kivijalan pinotkin. Näin syntyi monta ilmakeinavaa — kaikkiaan kahdeksantoista, ja saathn aikaan veto, niin että ilmakeinavat leikkasivat toisiaan kohtisuoraan. Kun katto oli tiivis — se oli sateenkin vuoksi välttämätöntä — oli veto sitä tehokkaampi.

Hesse oli monien yritysten jälkeen saanut varastojakson esimiehen innostumaan kokeiluun, ja nyt oli auma eli »Karlssonin kirkko» — niinkuin sitä leikil-

lä kutsuttiin — koko kesän seisonut veturitallin takana. Hesse oli säännöllisten väliaikojen perästä ottanut vesipitoisuuskokeet ja tullut vallan ilahduttaviin tuloksiin. Puut kuivuivat aivan erinomaisesti.

Auma oli valokuvattu jo moneen kertaan. Siitä oli kirjoitettu ammattilehtiin. Olipa eräs pääkaupunginkin lehti maininnut keksinnöstä. Nyt odotettiin asian tuntijoita Helsingistä antamaan lausuntoaan. Puutavarakonttorin esimiehen, Helsingin varastonhoitajan ja muutamien eteläisten varastojaksojen halkokirjurien piti saapua oikein paikan päällä todetakseen tämän keksinnön.

Hesse on asemalla herroja vastassa, virkalakki päässä. Hän on säteilevän iloinen. Koko Itäsuon yhteiskunta tietää, mikä mies hän on. Talonpojat nostavat hänelle lakkia kohteliaasti, ja itse Dammertkin taputtelee olkapäälle.

No . . . tämä on nyt sinun päiväsi, lausuu hän hyväntuulisesti. Keitä kaikkia sieltä tulee?

Hesse selitti. Ne ja ne olivat aikeissa tulla.

Kunhan ei olisi itse »ukkokin» matkassa.

»Ukko» oli rautatiehallituksen kaikkivaltias pääti-rehtööri.

Ei ole tullut mitään ilmoitusta.

Se saattaa joskus saapua ilmoittamattakin... se on sellainen.

Sieltä tulla porhalsikin jo juna. Mitä? Viimeisenä oli päätirehtöörin vaunu.

Varastojakson esimies, joka oli aikaisemmin saapunut, juoksi asemalle. Dammert otti juhlallisen asennon. Tällaisina päivinä hän tuotti kunniaa vanhalle opistolleen.

Tulihan sieltä päätirehtööri, tuli kuin tulikin. Pitkä, juhlallisen näköinen herra nostaa vaununportailta lakkiaan, vastaanottajien tehdessä kunniaa.

Sillä aikaa kuin kerrat laskeutuivat alas, viittoi Dammert kuin hengen hädässä asemarakennuksen ikkunoihin, joissa näkyy uteliaita päitä. Eivätkö ne sen pöllöt älynneet tulla vastaanottamaan!

Hyvää päivää!

Tervetuloa, herra valtioneuvos!

Herrat kättelevät toisiaan, ja siihen hätään ehtivät jo toisetkin virkamiehet asemarakennuksesta. Krank on hengästynyt. Hän suhahtaa Hessen korvaan: Kyllä sinulle nyt on tapahtunut suuri kunnia, kun itse »ukkokin» on saapunut sinun kirkkosi vihkiäisiin.

Tottahan »piispan» pitää olla tällaisina päivinä läsnä, lausuu valtioneuvos hymyillen, ojentaen Hesselille kätensä. Hän oli kuullut Krankin huomautuksen.

Vai tässä se nyt on itse keksijä. Jaa, jaa . . . sitä pitää yrittää joka alalla.

Krank seisoo kalpeana toisten selän takana. Mutta valtioneuvos vetää hänet esiin, lyö olkapäälle ja tokaisee: No, mitä se vaakunatieteilijä tietää? Teillä on täällä Itäsuossa oppinutta väkeä, lisää hän kääntyen Dammertin puoleen ja hymyillen ystävällisesti.

Hemming on loistava nähdä. Hänen sileäksi ajellut kasvonsa paistavat kuin aurinko. Sulkien Hessen syliinsä hän pusertaa ja taputtelee tätä eikä tahdo laskea irti.

Terve, terve, pitkästä aikaa! Mitäs minä ennen aina sanoin: sillä pojalla on vielä *fortuna* matkassaan. Muistatko?

Kyllähän Hesse sen muisti — vaikka tuo sana oli lausuttukin toisessa yhteydessä. Roomalaisen filologian professorihan hänestä piti tulla. Mutta hyvä näinkin, hyvä. Hän ei enää kapinoinut.

Hän oli liikutettu Hemmingin ylenpalttisesta ystä-

vällisyydestä.

Lähdettiin aumaa tarkastamaan. Valtioneuvos asemapäällikön kanssa kulki edellä. Hesse oli liittynyt virkatovereihinsa, jotka olivat saaneet määräyksen saapua tänne. Mutta hän ei ehtinyt kauan heidän kanssaan keskustella, kun Hemming jo huusi hänet luokseen.

Tule tänne, Karlsson, minun kainalooni! Meillä on paljon juttelemista.

Ja hän tarttui Hesseä käsipuolesta, ja niin he astelivat käsikoukussa kuin vanhat, rakkaat toverit.

Minullakin on nyt hiukan väljempää, kun pääsin Helsinkiin, puheli Hemming, pyyhkien hikeä kasvoiltaan. Mutta tiedätkö — minä kaipaen takaisin sinne pohjoiseen. . . sitä hiljaista katua, jonka varrella niin monta vuotta asuin. (Hän silmäsi taivaalle, jossa näkyi pitkiä tuulenkyynsiä, jokainen osoittaen sitä ilmansuuntaa kohti, josta hän niin kaihoten puhui.) — Sinne näkyi *Cassiopeakin* niin hyvin, aivan omalle portille. Nyt täytyy minun mennä puistoon sitä katsomaan, siellä eivät rakennukset kaihda. Mutta ei se enää vilkuta minulle samalla tavalla kuin ennen — nyt kun taloudellinen puoli on parantunut. Mut-

ta sittenkin vaihtaisin melkein virkoja Tepon kanssa, jos se kävisi päinsä. Olen kirjoittanut hänelle ja kysynyt: Tiedätkö, mitä *Cassiopaea* nyt minulle vilkuttaa? *Waihda virkoja!* Mutta Teppo vastaa: Täällä se vilkuttaa toisin: *Wekseli Waasan Pankissa!* (Hän nauroi iloisesti kuin koulupoika.) Niin . . . melkeinpä ottaisin takaisin nuo vekselitkin, jos vain pääsisin sinne. Mutta eihän se käy.

Hemming huokasi. Hän näytti rasittuneelta.

Minulla on hengenahdistus, astma . . . sydän ei ole enää kunnossa. Helsingin ilma ei ole minulle terveellistä. Mutta siellä pohjoisessa — muistatko? — ne paukkuvat pakkaset — oi! — ilma niin kepeää ja helppoa hengittää! Siellä ei tuntunut vielä tätä vaihua. Nyt se ahdistaa toisinaan hirveästi.

He kulkivat hetken vaieten. Sitten Hemming yht'äkkiä virkkoi: Olen monesti muistellut sitä kesää, jolloin palvelimme yhdessä. Olit vielä koulupoika silloin, mutta hupainen kesä se oli. Muistatko?

Kyllähän Hesse sen muisti. He olivat usein laulaneet työnsä lomassa, kun piti ajatuksia lepuuttaa.

Niin . . . se Tennherg . . . se oli verraton mies!

Mellan England och Skottland,

där seglade en brigg. . .

Muistatko?

Ja Hemming rupesi hyräilemään tuon vanhan, tutun laulun säveltä, lyöden kädellään tahtia. Mutta sitten hän yht'äkkiä muuttui vakavaksi: On toisinaan niin ikävä vanhoja tovereita, etten osaa sanoa. Siellä pääkaupungissa on kaikki outoa. Ei siihen tahdo mitenkään tottua. Virkatoverit ovat kelpo miehiä, mutta näin vanhana on vaikea solmia uusia ystävyysliittoja. Se entinen varastokonttori oli sentään maailman paras paikka!

Hesse kertoi piakkoin aikovansa lähteä kotikaupungissa käymään. Hän oli ollut sieltä poissa kohta seitsemäntoista vuotta.

Hemming pysähtyi ja tarttui Hesseä rintapielistä: No, olet sinäkin! Et koko aikana ole kertaakaan käynyt? Täällä vain olet ollut? Kuule, se on melkein kuolemansynti!

Hessen piti nauraa toisen vakavalle naamalle. Hän sanoi: Niin. . . nämä halot eivät ole laskeneet.

Hän osoitti pitkiä pinoja, joita seisoi kymmenittäin veturitallin kupeella.

Hemming veti hänet jälleen mukaansa: Jaa-a. . .

mutta sittenkin, rakas veli, sittenkin! Kotikaupungissa käynnit kuuluvat neljänteen käskyyn, vaikk’ei Luther — mikäli minä muistan — niistä mitään puhukaan. Mutta ne ovat vanhempien kunnioittamista myös . . . kaikki mikä kuuluu lapsuuteen, syntymäpaikkaan, kotiseutuun. Ja siellähän sinun isäsi vielä takoo — ota se huomioon.

Siellähän se isäukko vielä työskenteli vanhassa paikassaan.

Hemming innostui: Kuule, se on erinomainen suk-sien tervaaaja! Minun on täytynyt Helsingistä pitäen lähettää sille suksemi. Ei sieltä löydy kunnollista paah-tajaa. Eikähän siellä kunnolla voi hiihtääkään. Siellä sinun kotikaupungissasi hiihdettiin kaduillakin.

Niinhän se oli. Olihan isä-ukko kirjoittanut, että Hemming se lähetti suksensa hänelle.

Sieltä näkyi jo aumalaitos. Hemming viittasi kä-dellään: Tuollako se on?

Siellähän se oli.

Se on muhkea . . . sakrament! No, totta vie . . . sinul-la ei ole pää puusta, vaikka oletkin Puu-Karlsson.

Ja Hemming nauroi makeasti sutkaukselleen.

Aumaa tarkastettiin. Herrat kiersivät juhlallises-

ti sen ympäri, koputtelivat kepeillään ja arvostelivat. Puutavarakonttorin esimies tunkeutui ilmakehiin, katseli ja nuuski. Vetä esiin halon, yhden sieltä, toisen täältä, kiskaisi kuoren pois koivusta, nuuski uudelleen, koputellen samalla puun pintaa.

Tjah... ei tunnu sitä tavallista mätäkoivun hajua. Kuivia ovat. Eikä näy sieniäkään päissä.

Valtioneuvos tiedusti, millaisina puut oli aumattu. Puolikuivina, niinkuin tavallisesti.

Tjah! sihautti hänkin. Sehän taitaa olla erinomainen laitos.

Halkotemppele! nauroi Dammert. Tiedätkö, herrasvaltioneuvos... tätä kutsutaan täällä »Karlssonin kirkoksi».

Herrat nauroivat.

Niin, niin... aina niitä pilkkakirveitä löytyy, kun joku ensin tekee keksinnön, puheli päättärehtöri. Mutta — mitäs he sanovat, jos Amerikka lainaa meiltä tämän aumamallin — Amerikka ja Kanada? Suomi edelläkävijämaana yksin puiden pinoamisessakin!

Mikäpä siinä. Kyllähän oikealle asialle aina osatiin arvo antaa.

Onko teillä tarkka kirjanpito tämän auman vesi-

pitoisuuskokeista? kysyi puutavarakonttorin esimies Hesseltä.

Kyllä, ne olivat hänen konttorissaan. Jos herrat suvaitsivat, niin niitä sopi siellä tarkastaa.

Hyvä. Ne tarkastettaisiin luonnollisesti.

Lähdettiin paluumatkalle. Taivaalla ajelehtivat tuulenkyynnet olivat venymistään venyneet. Nyt tohah teli pinojen välissä ja veturitallin nurkissa. Hetken päästä ropisi sade kuin saavista kaataen, sellaisella voimalla, sellaisten tuulenpuuskien saattamana, että herrat katsoivat parhaaksi puikkia auman ilmakäytävään.

Siellä he seisoivat rivissä, kahdeksan miestä, suloisessa sovinnossa. Rankkasade oli tehnyt rautatiehallituksen päätirehtööristäkin vain tavallisen ihmisen, joka ei halunnut kastua. He juttelivat iloisesti, katsellen kuinka sade valui virtanaan auman räystäitä alas.

Hemming huomautti: Pitäisi laittaa vielä kattorännit, niin sittenhän tämä olisi valmis.

Ja savupiippu katolle, veisteli Dammert.

Ja lasiovet ilmakäytävän päihin.

Ja pitkä penkki, jotta voisi istua.

Ja ravintola toiseen päähän!

He nauroivat kuin koulupojat, oikein kikattivat. Valtioneuvos kysyi Hesseltä, uskaltaisiko täällä polttaa yhden savukkeen, hyvin varovaisesti.

Kiellettyhän se oli, mutta jos nyt herra valtioneuvos kuitenkin polttaisi. Olihan heitä tässä monta miestä katsomassa, ettei mitään vahinkoa tapahtuisi.

Ja todistamassa, jos tulisi tulipalo.

Taas naurettiin, ja valtioneuvos sytytti. Hemming halusi seurata esimerkkiä, mutta puutavarakonttorin esimies vastusti: yksi polttaa kerrallaan ja toiset katsovat perään. Miehistä sammutettaisiin savuke ja haudattaisiin maahan.

Hyvä. Siis herra valtioneuvos aloitti. Toiset asettuivat selin ilmakehän suihin päin, ettei tuuli päässyt häiritsemään tupakoitsijaa. He tukkesivat käytävän niin täydellisesti, ettei kyventäkään lennähtänyt ilmaan. Hemming oli työntänyt päänsä virkaveljensä ja Hessen pään väliin ja ahmi nyt hyvältä tuoksuvaan tupakan savua.

Tästähän me saamme kaikki, sanoi hän nauraen. Ei tarvitse meidän polttaakaan.

Valtioneuvos naureskeli: Tämä muistuttaa niin elävästi kouluaikaa, jolloin poltettiin varkain.

Varkainhan nytkin poltettiin, huomautti Hemming. Niinpä niin... luvattomissa he olivat. Jos tämä Karlsson tahtois heidät ilmiantaa, he saisivat sakkoa.

Eräs halkokirjureista virkkoi: Mutta Karlssonhan itse antoi luvan.

Siis hän oli pääsyyllinen.

He purskahtivat jälleen raikuvaan nauruun. Merkillistä, kuinka aikaihminenkin toisinaan voi vähästä iloita. Tässä oli heitä kahdeksan rautatien herraa, itse päätirehtööri mukana, ja he ilakoivat kuin vallattomat vekarat. Mistä se johtui?

Tämä sade ja tämä erikoinen pakopaikka. Ne riisivat heiltä heidän virka-arvonsa.

No, nyt oli savuke lopussa, ja valtioneuvos sammutti sen huolellisesti. Sitten se haudattiin käytävän pohjalle, ja jokainen tallasi paikkaa kuin todistukseksi, että olivat olleet mukana yhteisessä rikoksessa, josta ei hiiskuttaisi kenellekään.

Mutta he eivät olleet ottaneet huomioon, että savu, nyt sateen lakattua ja ilman tynnyntyä, leijaili molemmista käytävän suista ulos. Veturitallin vahti Kerppola sattui kulkemaan ohi ja huomasi sen. Hän kuuli naurua aumasta ja päätti yllättää pahantekijät

itse työssä. Hänellä ei ollut aavistustakaan, keitä hänen apajassaan oli.

Vai täällä te perkeleet tupakoitte, ja Puu-Kaalsonni on nimenomaan kieltänyt! Ulos joka sorkka!

Fiuu! Herrat pyrähtivät vastakkaiselta puolen ulos ja lähtivät juoksuun. Tämä viimeinen näytös heitä vasta huvitti. Valtioneuvos harppasi minkä koivista lähti. Taisi olla ensimmäinen kerta Suomen valtionrautateiden historiassa, jolloin päättirehtööri juoksi pakoon tallivahtia. Onneksi oli auman päässä niin paljon tavallisia pinoja, että he niiden suojassa pääsivät onnellisesti talliin. Siellä he jälleen ryhdistäytyivät, vaikka Hemming läähättikin kuin loppuunajettu hevonen.

Sakrament! Olimmepa joutua kiikkiin! puuskutti hän ruotsiksi. Mahtoiko se tuntea meitä?

Tuskin.

Hesse meni tallin ovelta katsomaan. Sieltä harppasikin jo Kerppola tallia kohti ihan punaisena kasvoiltaan. Hän huomasi Hessen ja nosti lakkia.

Hesse: No, mitä se Kerppola juoksee?

Kerppola: Kun tuolla oli muutamia heittiöitä tupakoimassa ja pääsivät karkuun.

Hesse: Missä?

Kerppola: No, tuolla uudessa aumassa! Ja pääti-rehtööriä odotetaan tulevaksi. Helkkari, jos olisivat polttaneet ilmaan koko hökötyksen, ennenkuin se olisi tarkastettu.

Hemming supatti valtioneuvoksen korvaan: Tai heti välittömästi tarkastuksen jälkeen.

Nyt huomasi Kerppola toisetkin herrat. Hän ei enää uskaltanut panna lakkia päähänsä, vaan seisoi hämillään ja kumarrellen vieraiden edessä.

Valtioneuvos astui hänen luokseen: Tekö olette tal-livahti?

Niin.

Hyvä on. Olen kuullut, mitä olette kertonut. Olette hyvin täyttänyt velvollisuutenne. Pidän teidät muistissani.

Kerppola, jonkun verran yksinkertainen ja likinäköinen äijä, oli ihmeissään. Tuota . . . kuka se oli tämä herra?

Hesse selitti.

Vai itte päätirehtööri! Tuota . . . niitä oli täällä Itä-suossakin kaikenkaltaisia luffareita, jotka maleksivat pitkin rautatien aluetta ja tupakoivat kielletyissä pai-

koissa. Niinkuin äskenkin tuolla uuvessa aumassa.

Valtioneuvos: Näittekö, montako niitä oli?

Kerppola: En tarkalleen, kun ilmakäytävä on niin pitkä. Mutta yksi ainakin oli pitkä roikale.

Hemming iski toisille silmää. Herrojen oli vaikea pysyä vakavina.

Hyvä! Saatte tuosta vähän tupakkarahaa. Mutta älkää tupakoiko aumassa.

Kerppola huitaisi kättään: Enhän minä... johan nyt, hui hai! Suur kiitosta vain, herra päätirehtööri!

He lähtivät, ja ulkona halkopinojen välissä pääsi ilo valloilleen. Valtioneuvos virkkoi: Ensi kertaa elämässä on minua vasten kasvoja sanottu »pitkäksi roikaleeksi». Ja ihmeellisintä vain on, että minun täytyy myöntää sanojan olleen oikeassa.

Hohhoo, hehhee, hahhaa! Tallin edusta kaikui herrojen naurusta.

No niin, no niin... kaikkea sitä sattui! Olipas se! Mutta kukaan älköön hiiskuko tästä mitään.

Eipä tietysti — se oli selvä. Vaikka jokainen odotti sopivaa tilaisuutta päästäkseen siitä kertomaan.

Poikettiin Hessen konttoriin. Siellä tarkastettiin kirjanpito. Hesse oli pitänyt tarkan päiväkirjan. Her-

rat katselivat numeroita, vertailivat ja arvostelivat. Päät yhdessä he olivat painuneet papereihin, aivan kuin olisivat tutkineet uuden, vastalöydetyn maan karttaa.

Puutavarakonttorin esimies virkkoi: Kyllä se on merkillistä! Kuivamisprosentti melkein suurempi kuin tavallisissa aumoissa. Sapperment! Se on tietysti moninkertainen veto, joka sen saa aikaan.

Siitähän se tietysti riippui.

Tjah! Kyllä tämä otetaan käytäntöön, ihan varmasti. Nuoret miehet, ottakaapa oppia, kääntykää tämän aumaamistieteen professorin puoleen neuvoja saadaksenne. Hän selittää.

Ja taputellen halkokirjureita olkapäälle päätirehtööri hymyili lempeään, isälliseen tapaansa.

Joulukuussa sai Hesse kirjeen Kanadasta. Siinä eräs suuren puutavarayhtiön johtaja pyysi häneltä uuden auman piirustuksia ja valokuvia. Hän oli satumalta saanut käsiinsä erään ruotsinkielisen aikakauskirjan, jossa oli ollut mainitun auman kuva. Heillä oli Kanadassa vaivattu paljon päätä uusilla aumalaitteilla. Mutta mahdollisuudethan olivat niin kovin pienet, halon muodosta johtuen. Nyt hän halusi ottaa

käytäntöön Hesse Karlssonin keksimän auman, sillä heillä hakattiin vuosittain summattomat määrät poltopuita.

Hesse lähetti. Jonkun ajan kuluttua hän sai samalta henkilöltä englanninkielisen metsätieteellisen aikakauskirjan numeron, joka sisälsi laajan artikkelin hänen keksinnöstään. Hänen nimensä vain oli muuttunut »Karsoniksi». Kirjoituksessa tehtiin selkoa uudesta keksinnöstä ja ylistettiin sen tekijää, jota muuten kiitettiin monivuotisista tieteellisistä töistä juuri metsäopin alalla.

Hesse nauroi. Hän meni Melindan luo ruokasaliin ja näytti artikkelia.

Kanadassa minusta on tehty tiedemies... ajattelepas! Kaikkea ne keksivät.

Mutta käytännöllinen Melinda huomautti: Sinun olisi pitänyt vaatia dollareita sieltä. Nyt olet antanut piirustukset ja kuvat ilmaiseksi.

Hesse kynsi päätään: Olisivatkohan nuo mahtaneet antaa?

Miksei... ihan varmasti.

Mitä tyhjiä... vai vielä tässä dollareita! Ilman-kin nostetaan miestä pilviin. Etkö ole huomannut,

että minusta on tullut merkkihenkilö? Dammertkin on esittänyt lähempää tuttavuutta. Ajattelepas... se kuuluu olevan harvinainen tapaus — aivan niinkuin tämä minun aumajuttunikin. Vai dollareita! Kissa!

Ja Hesse puristi vaimoaan hellästi niskasta aivan kuin opettaja oppilasta, joka on antanut väärän vastauksen.

Mutta silloin sieppasi Melinda häntä kaulasta, taivutti puoleensa ja suuteli tulisesti.

Rakas Puu-Kaalsonnini! Minähän olen sanonut, että näissä käytännöllisen elämän asioissa sinulla on puusta pää!

XII.

Hessestä on tullut oikea koti-ihminen.

Kaikki vapaa-ajat, sunnuntait ja iltapäivät hän omistaa perheelleen. Hän on kieltäytynyt vastaanottamasta asiamiehiä muina kuin virka-aikoina. Se herättää tietysti murinaa, mutta Hesse ei välitä siitä. Piti kai halkokirjurillakin olla oikeus elää kotinsa keskuudessa, kun kerran oli perhe — vaimo ja kolme lasta.

Hän seuraa huolellisesti lastensa opinnoita. Kaksi vanhinta käy yhteiskoulua, poika kolmannella ja tyttö ensi luokalla. Nuorin on vasta kansakoulussa. Itäsuohon oli perustettu yhteiskoulu, ja Nestori Hällström, vanha koulutoveri ja Leppäsaaren aikuinen tuttava toimi sen johtajana. Hän oli tietysti luonnon-tieteilijä — niinkuin arvatakin saattoi... vanha kisanantappaja!

Hesse kävi aluksi hänen luonaan, mutta sitten käynnit lakkasivat. Hänestä oli tullut sellainen erakko, ettei hän paljon seuraa kaivannut. Sitä oli yllin kyllin. Silloin kuin hän ei oleskellut perheensä parissa, hän istui hautautuneena kirjoihinsa.

Kirjat — mikä ihmeellinen maailma, mikä tiedon ja hengen rikkaus! Ihmiskunnan jaloimmat olivat jättäneet perintönsä jälkimaailmalle, helmiksi kiteytyneitä kyyneleitä ja kultaharkoiksi valettuja uhrauksia ja kärsimyksiä. Sellaisessa seurassa kului aika.

Hän rakasti erikoisesti matkakirjallisuutta. Kun hän ei milloinkaan päässyt ulkomaille, hän teki nuo matkat kirjojen avulla. Jo koulupoikana hän oli lue-
nut Liwingstonen ja Stanley'n retkistä. Nyt hän seurasi Yrjö Aukusti Wallinia, Castrénia ja Lönnrotia heidän matkoillaan. Ja ne korvasivat hänelle paljon.

Monien kirjailijoiden joukosta hän oli vähitellen valinnut mielikirjailijansa ja niiden teoksia hän tutki perusteellisesti. Kotimaisista olivat Kivi, Juhani Aho ja Pakkala etusijalla — viimeksimainittu senvuoksi, että hän kuvasi hänen kotikaupunkiaan. Ulkomaalaisista taas hän rakasti erityisesti Frensseniä ja Walter Scottia — viimeksimainittua m. m. hänen pitkävetisyytensä vuoksi.

Oli nautinto seurata tuollaista verkkaan kulkevaa kertomusta, jossa jokainen tapaus, jokainen pieninkin sivuseikka mahdollisimman tarkasti kuvattiin. Hän oli turhantarkka luonne, joka omassa elämas-

sään noudatti juuri samankaltaista järjestelmää kuin kuuluisa skotlantilainen teoksissaan. Hän nautti kai-velemisesta. Pikkupoikana hän oli kaivellut kaikki rikkaläjät ja Karstenin tehtaan parkkikasat. Nyt hän kaiveli elämää, omaansa ja muiden. Sen vuoksi hän nautti kirjoista, joissa tätä menettelytapaa seurattiin. Ja Walter Scott oli mestari siinä.

Samoin hän rakasti kirjallisuutta, jossa Suomen heimon vaiheita selostettiin — tapahtuipa se sitten tieteellisessä tai kaunokirjallisessa muodossa. Hän oli saanut veriinsä heimopisaran. Siitä johtui hänen vastenmielisyytensä yleensä ruotsalaisia kohtaan. Hän ei tuntenut olevansa yhtä henkeä heidän kanssaan. Mutta Unkari — se oli toinen kotimaa, vaikk’ei hän ollut koskaan siellä käynyt!

Jo koulupoikana hän oli lukenut kaiken, mitä unkarilaisesta kirjallisuudesta siihen aikaan oli suomeksi käännetty. Hän tunsu Mauri Jókain. Mikä häntä tuossa kirjallijassa erikoisesti miellytti, oli hänen rikas, hersyvä kielensä, hänen tavaton mielikuvituksen ja huumorinsa, mutta ennen kaikkea: hänen tenhoava tunnelmallisuutensa. Hän saattoi tehdä sielun terveeksi ja sairaaksi yhdessä käden käänteessä!

Hesse nimitti häntä »Suureksi Taikuriksi», ja hänen teostensa ääressä hänen ei koskaan tullut ikävä.

Pienistä varoistaan hän oli uhrannut paljon kirjallisuuteen. Hänellä oli se mielipide, ettei kirjojen ostamisen vuoksi vielä kukaan ollut tehnyt vararikkoa. Ei ainakaan hän ollut kuullut. Vaikka hän ei ehkä heti olisi joutanutkaan lukemaan jonkun kirjailijan teosta, hän kuitenkin hankki sen. Heidän työtään piti tukea, ja paras tapa, millä yleisö saattoi sen tehdä, oli ostaa kirja. Näissä asioissa hänellä oli valistuneemmat mielipiteet kuin monella virkatovereistaan.

Hän opetti lapsilleen kirjojen käsittelyä. Piti aina pestä kätensä, ennenkuin ryhtyi lukemaan. Muutoin kirjat tahraantuivat. Likainen kirja oli kuin likainen, hoitamaton lapsi, jota oli ikävä katsella. Jokainen, joka sellaisen näki, ajatteli heti hänen vanhempiansa. Minkälaisia ne olivat. . . mikseivät pitäneet lapsiaan siisteinä. . . huolimattomat, laiskat vanhemmat. Hän puheli: Katsokaapa. . . jokainen lapsi, jokainen ihminen on kuin kirjan isä tai äiti. Miten kirja on pidetty — siitä saattoi myös päätätä, millainen oli pitäjä.

Se oli käytännöllistä opetusta. Vanhin poika, Heikki, pyysi saada katsella suurta saksalaista eläinatlas-

ta. Ovatko kädet puhtaat? Poika laski kämmenensä kirjoituspöydän reunalle ja käänteli niitä. Hyvä on . . . saat ottaa. Ja poika riensi pois, suuri kirja kainalossa.

Mutta muista, että käännät lehteä oikein, niinkuin isä on opettanut! Ei saa kastella sormia eikä plotata.

Kyllä poika sen tiesi, mutta vaikeampi oli saada tyttöä oppimaan.

Tämä oli vilkas yhdeksänvuotias, joka ei koskaan tahtonut malttaa. Hänellä oli aina sellainen tulinen kiiru. Kirja polvellaan hän etsi ja etsi sellaisella vauhdilla, että lehdet vain kahisivat hänen käsissään.

Hesse kiivastui: Eikö Markreeta muista, miten isä on neuvonut?

Ja tyttö veti päänsä hartiaain väliin ja polvi koholla rupesi hyvin varovaisesti kääntelemään kirjan lehtiä aivan kuin peljäten, että ne pienimmästäkin kosketuksesta turmeltuisivat. Hesse seurasi aikansa tuota askartelua, hymähti itsekseen ja painui huoneeseensa.

Silloin tällöin hän piti talossa katselmuksia. Kulkien ympäri huoneita hän tarkasti, olivatko kaikki esineet paikoillaan. Hän siirsi tuoleja, korjasi taulujen asentoa ja hermostui, jos yleensä näki jotakin vi-

nossa. Hän ei saanut rauhaa, ennenkuin se oli asetettu kohdalleen. Poiketen ruokasaliin hän piti oikean piispantarkastuksen. Olivatko koulukirjat eheitä, oli-ko jokaisessa päällyspaperit? Lapset saivat näyttää hänelle. Hän selaili kirjoja, teki huomautuksia »koirankorvista», ukon päistä ja muista piirustuksista. Tuli oikein talkoolla hankaaminen. Pyyhekumit kourassa he tekivät suursiivousta, Hessen koko ajan pittäessä opetuspuheita.

Tarkastusta jatkui. Hesse nuuski joka paikan. Hän ihan vainusi pienimmänkin puutteen ja epäjärjestyksen. Hän kurkisti sängyn alle: rajoiksi pidetyt saappaat makasivat siellä oman onnensa nojaan heitettyinä.

Nousi hirveä meteli: Eikö isä ole sanonut, että kenkä on heti vietävä suutariin, kun se on hiukankin rikki? Siten se kestää kauemmin. Katsokaa nyt . . . tähän ei keisarin hovisuutarikaan saisi enää puolipohjaa!

Ja saapas lensi kolahtaen nurkkaan.

Melindakin riensi siihen hätään. Mikäs nyt taas? Ahaa . . . Hessellä oli jälleen tarkastusmaniansa. Hän koetti välittää, mutta silloin Hesse vasta todenteolla suuttui: Aina sinä puolustat niiden huolimattomuut-

ta!

Se ei ollut oikein hyvä, että lapset näkivät isän ja äidin riitelevän. He tajusivat kyllä isän olevan oikeassa, mutta samalla heille teki hyvää, että äiti asettui heidän puolelleen. He seurasivat jännityksellä väittelyn tulosta.

Melinda kiihtyi: Enhän minä puolusta . . . sitä minä vain, ettei nyt tarvitsisi noin tavatonta meteliä nostaa!

Ja silloin hän tavallisesti rupesi itkemään.

Se oli Hesselle liikaa. Hän ei kärsinyt nähdä vaimonsa itkevän. Ottaen Melindaa kaulasta hän nöyrästi pyyteli: Älä itke! Minä olen sellainen kotityranni.

Niin — sellainen Hesse oli, ainakin muutamissa asioissa. Mutta niin ihmeen hyvä ja kunnon mies muuten — siitä huolimatta. Kun hän oli hyvällä tuulella, säteili koko talo iloa. Palvelustyttökin keittiössä tuli paremmalle päälle.

Melinda virkkoi: Tulehan keittiöön . . . senkin tarkastaja, niin annamme tytön kanssa sua kapustalla otsaan, että kyllä muistat!

Nyt uskalsivat jo lapsetkin nauraa. Ukkospilvi oli onnellisesti ohi, ja »sateen» jälkeen paistoi taas kirkas

päivä.

Sellaista se oli. Päivät kuluivat toisensa jälkeen. Hesse puuhasi halkovajassa. Hän pilkkoi puita ja latoi ne säännöllisiin pinoihin. Hänhän tunsii ammatin. Mutta se häntä harmitti, että halkokirjuri, joka huolehti koko varastojakson puista, sai itse polttaa kaikkein huonointa lajia. . . puolimärkiä liekoja, joita ei kenellekään uskaltanut lähettää. Parhaalla tahdollakaan ei aina voinut järjestää niin, että kaikki halkovarastot olisivat aikanaan kuivuneet. Siihen vaikuttivat pitkälliset syyssateet, säilytyspaikkojen tulvehtimiset ja sen seitsemätkin seikat. Näin jäi usein luu jakajan kouraan. Mutta sehän kuului maailman tavaliseen menoon ja järjestykseen. Puhumattakaan siitä, että olisi saanut puut vapaasti. Ei, kaikesta, kaikesta peri valtio maksun — jos nyt ei korkeimman taksan mukaan niin kuitenkin.

Työtä ja puuhaa siis oli. Vuoroin matkoilla, vuoroin kotona, vuoroin konttorissa. Alituista kiertokulkua asemalta toiselle, ja aina samat henkilöt, tutut kasvot ja tutut jaaritukset. Asemapäälliköt juonittelivat: heille ei oltu toimitettu puita aikanaan. Mikseivät tilanneet, senkin taulapää! Olihan ohjesäännös-

sä määrätty, että 15 päivää aikaisemmin oli halkokirjurille ilmoitettava puista. — Nalikkahalkoja? Monet asemapäälliköt tiukkasivat niitä. Eivätkö he tiesseet, ettei niitä vapaussodan jälkeen enää oltu käytetty? Ne olivat ryssän aikaista tavaraa. Tietysti. . . ne olisivat olleet käytännöllisiä, valmiita heti pilkottaviksi. Mutta kun niitä ei enää ollut, niin ei ollut. Ja sillä hyvä! Rautatiehallitus ei niitä enää tilannut. Niiden käyttöön ottaminen oli muuten ollut ainoa valopilkku tuona santarmivallan synkkänä aikana. Mutta — monet asemapäälliköt olivat niin mieltyneet nalikkahalkoihin, että olisivat ehkä ottaneet ryssät takaisin niiden vuoksi.

Mahtoikohan mikään muu ala olla niin tappava, niin henkisesti kuolettava kuin rautatievirkamiehen? Kiinnyttiin mitättömiin pikkuseikkoihin, muututtiin pikkumaisiksi, riideltiin ja kinasteltiin. Haettiin aihetta rettelöihin jonninjoutavista syistä. Jokainen oli niin mahdottoman suuri herra, niin itsetietoinen ja mahtava. Ihmisparat! — koettivat pitää päättään pinnalla luulotellun oman arvon tunnon ja herkästi loukkaantuvan itserakkauden varassa. Vai ei Puu-Kaalsonni meinaa minulle halkoja antaakaan?

Niin — siinä oli taas vastassa muuan härkäpää. Mullisteli ja uhkaili: Minä tulen tekemään valituksen. Minä tulen kotiin kesälomalta — ja halkovaja aivan tyhjä. Ei tikun palasta . . . ei edes niin paljon, että saisi kahvipannun kiehumaan! — Mutta eikö asemapäällikkö muistanut sopimusta: vasta kesäloman jälkeen hän puut piti toimittaa. Ja sitä paitsi: vajassa oli vielä puita kokonaiseksi viikoksi. Hän, Karlsson, oli käynyt sitä tarkastamassa sillä aikaa kuin herra asemapäällikkö oli kesälomalla. Mitäs muuta kuin valitus rautatiehallitukseen, selityksenanto ja piste. Asemapäällikkö sai pitkän nenän. Mutta taas oli mennyt aikaa turhaan kirjeenvaihtoon.

Olisi tästä jo siirtynyt jonnekin muualle.

Hesse sahaa halkovajassa. On talvi ja tulipalopakaset. Huoneita sai lämmittää aamusta iltaan, eikä lyhyinä iltapuhteina tahtonut ehtiä pilkkoa niin paljon kuin olisi tarvittu. Viime päivinä olikin tullimies Kerppola auttanut häntä.

Puu katkeaa toisensa jälkeen, ja Hesse miettii elämän kulkua. Noin se kului . . . hiljalleen, huomaamatta, eikä ihminen ajatellut, että kuolema läheni. Sahan puoliväliin päästessä ei halko vielä järkkynyt vähää-

kään. Mutta kun elettiin yli keski-iän, niin jopahan alkoi tuntua. Ei oltu enää nuoria. Työ ei sujunut yhtä reippaasti kuin ennen. Ja siinä seitsemänkymmenen korvissa alkoivat jo kädet tutista niinkuin nyt tutisi tuo halko sahan viiltäessä viimeisiä vetojaan. Kunnes yht’äkkiä — kratsh! — ja kuolema oli tullut.

Hesse heitti koivunpalaset syrjään ja otti uuden halon.

Mutta sellaista oli elämän kulku — suurin piirtein. Sisältö oli itsekullakin hiukan erilainen . . . toisella enemmän myötäkäymistä . . . toisella vähemmän. Mutta samat alku- ja loppupisteet: syntymä ja kuolema. Ihminen oli vain niin tyytymätön . . . pakkasi nuriin.

Hänellekin oli annettu toiveita mahdollisesta ylen-nyksestä sen auman keksinnön jälkeen. Siitä olivat puhuneet suuret ja pienet herrat. Mutta — mitään ei ollut kuulunut. Kerran hän oli hakenut etelämmäs, pääkaupungin lähellä olevaa paikkaa, mutta ansioituneemmat olivat menneet edelle — niinkuin luonnollista olikin. Halkoauma ei ollut auttanut mitään.

Hän oli vain pitänyt silmällä sitä seikkaa, että pojan olisi helpompi opiskella ylioppilaaksi tultuaan. Ja

olisihan ollut somaa hänenkin päästä lähemmäs pääkaupunkia. Muutamat hänen luokkatovereistaan olivat valloittaneet sen jo aikoja sitten. Sohlsträhle oli kuuluisa runoilija, Samppa Gutzén etevä lakimies ja Eino Åman suuren kustannusliikkeen johtaja. Vuosi-kausiin hän ei ollut tavannut heitä.

Olisipa hänenkin ollut mukava asua jossakin pääkaupungin lähistöllä ja tavata vanhoja tovereitaan. Ne matkustivat harvoin täälläpäin, ja hänellä taas Helsingissä käydessään oli aina niin tulinen kiiru, ettei joutanut heitä hakemaan. Halot, kirohut halot, pitivät häntä ainaisessa saarroksessa.

Taas rasahti koivupötkkelö poikki, ja Hesse iski uuden kimppuun. Mistä ne tällaiset ajatukset syntyivät? Oliko hän muuttumassa katkeraksi — hän, entinen, iloinen Hesse Karlsson, joka kahden kuivan, toisiaan vastaan kalskahtavan koivuhalon äänestä oli oppinut erottamaan elämän laulun?

Siltä tuntui.

Hän koetti puhella itselleen järkeä. Ei pitänyt kapi-
noida. Oli paras tyytyä osaansa. Olihan hän jo saanut
niin monesta haaveesta luopua. Italia ja Rooma...
professuuri ja tieteellinen työskentely... oh, hän oli

jo oppinut sen taidon! Mitähän olisivat rautatiehallituksessa arvelleet, jos hän olisi hakenut avoinnaolevaa puutavarakonttorin esimiehen virkaa? Dammert oli kehoittanut, Krank oli kehoittanut: Hae, hiivatissa! Sinullahan on ansioita. Hän oli lyönyt leikiksi koko jutun. Vai ansioita! Yksi vaivainen halkojen aumaamislaite. Älä keksintö!

Taas taittui puu, ja uusi heitettiin pukille. Olisi vieläkin aikaa. Viikon päästä meni hakuaika umpeen. Ehtisi vieläkin... ehtisi hyvin. Mutta hän ei hae — hän ei halua tehdä itseään naurunalaiseksi. Kyllä hän nämä ylenemismahdollisuudet tällä alalla tunsii. Puu-Kaalsonnina hän sai elää ja Puu-Kaal-i-sonnina kuolla...

Kratsh! Taas meni halko poikki. Tämähän käy kuin rasvattu. Olikin jo iso läjä sahattuja koivunpätkiä, kunhan ehtisi pilkkomaan.

Samassa pimeni oviaukko, ja Hesse vilkaisi sinne päin. Kerppola siellä seiso.

Hesse keskeytti työnsä: Vai jo Kerppola taas joutaa. Täällä olisikin iso urakka.

Mutta Kerppola ei ollut tullut puita pilkkomaan. Hänellä oli muuta asiaa. Halkoskriivaria oli käsketty

konttoriin.

Hesse katseli miestä pitkään. Mitä siellä nyt? Eipä hänen tietääkseen pitänyt olla minkään puutetta.

Kuka käski?

Asemapäällikkö.

Johan nyt kummat.

Hän lähti niine hyvineen, vanha takkirääsy päällä ja kintaat kädessä. Ei hän oikein näyttänyt herrasmieheltä. Mutta — kukapa se halkovajaan pani parhaimpansa.

Lunta oli tavattomasti, tiet aivan tukossa ja pakkanen pureva. Junat myöhästyivät, ja lumiaurat saivat olla ympäri vuorokauden liikkeessä.

Asemalla hääri miehiä kinosten kimpussa. Ne rai-vattiin pois ja vietiin avovaunuilla kauas etelävaihteen taa. Yksi hyväpuoli tästä kuitenkin oli: saivathan köyhät ihmiset tällä tavoin työtä.

Konttorissa oli kaikki niinkuin ennenkin. Krank tuli häntä vastaan ja silmää vilkuttaen osoitti asemapäällikön virkahuoneen ovea.

Hesse naputti ovelle. Hänen sydämensä hakkasi kuuluvasti. Mitähän tämä kaikki oikeastaan merkitsi?

Sisään!

Siellä istui Dammert pöytänsä takana juhlallisena kuten tavallisesti. Tukka oli jo ruvennut valkenemaan huomattavasti. Hän lähenikin jo kuuttakymmentä.

Istu, ole hyvä!

Hesse noudatti kehoitusta. Dammert otti pöydältä sähkösanoman ja kääntyi Hessen puoleen.

Rautatiehallituksesta tiedustellaan, aikooko halkokirjanpitäjä Karlsson hakea avoinnaolevaa puutavarakonttorin esimiehen virkaa. Jollei, niin häntä kehoitetaan siihen.

Dammertin kasvot säteilivät: Katsopas nyt... johan minä sanoin! Sinä tulet saamaan siirron ja vielä sangen huomattavan. Oletko pannut paperisi likoon?

En.

No, nyt tulee pitää kiirettä!

Hän ojensi Hesselle sähkösanoman, jotta tämä saisi omin silmin nähdä sen.

Niin näkyi olevan. Ihmeellistä!

Täällä on vielä toinenkin, mutta se on yksityistä laatua. Ole hyvä ja aukaise se. Minä tahdon vain valmistaa sinua vakavaan uutiseen: sinun äitisi on kuol-

lut.

Hesse tuijotti asemapäällikköön kauhistuneena. Kumpi näistä sanomista oli tosi? Hän toivoi, että tämä jälkimmäinen ainakin olisi ollut huhua — tai molemmatkin, samantekevä: molemmatkin. Oli omituista yht’äkkiä joutua kohtalon eteen, joka samalla kertaan otti ja antoi. Älköön antako mitään! Sallikoon hänen vain pitää, mitä hänellä oli.

Hän avaa sähkösanoman vapisevin käsin. Siinä seisoo: Äiti kuollut, voitko tulla? Isä.

Sellainen kysymys!

Isä oli monta kertaa kehoittanut häntä vanhassa kodissa käymään, ja hän oli lupailut, aikoen aikomistaan. Mutta niin olivat vuodet vierineet, ettei hän ollut saanut lähdetyksi.

Hän muistaa päivän, jolloin hän kaksikymmentä vuotta sitten lähti kotikaupungin asemalta tänne Itäsuohon. Heitä oli paljon tovereita, jotka menivät Helsinkiin lukujansa jatkamaan — kaikki muut paitasi hän. Siinä junan lähtöä odotellessa ja pakistessa oli joku tullut ilmoittamaan, että hänen äitinsä seisoj ulkona. Hän oli rientänyt vaunun portaille, ja aivan oikein — siellä oli äiti-muori kyyhöttänyt asemalaituril-

la villasukkaan kääritty kahvipullo kainalossa. Toin sinulle tämän, kun pidät niin paljon kahvista ja kun se asemilla on niin kallista. En muistanut kotona antaa.

Muutamia tovereita oli myös tullut siihen, vau-nunsillalle, rikkaiden poikia, joilla oli rahaa ja tavaraa. Hän oli taistellut itsensä kanssa. Mitä hän teki. . . ottaisiko vastaan tuon villasukkaan käärityn kahvipullon ja antautuisi toverien naurulle alttiiksi, vai kieltäytyisikö ottamasta ja siten ehkä loukkaisi äitiään? Se oli ollut tuskallinen hetki. Viimein hän mahdollisimman lempeästi ja hienotunteisesti oli torjunut äidin tuomiset. Eipä hän nyt kahvista välittänyt. . . eikä hänellä ollut pullollekaan paikkaa.

Ajattelin, että olisit pannut kapsäkkiisi.

Niin. . . mutta sekin oli niin täynnä. . .

Samassa oli juna viheltänyt, ja siihen oli äiti jäänyt seisomaan asemasillalle, niin hyljätyn ja avuttoman näköisenä. Hän oli koettanut kurkistaa, saada-keen vielä jotakin huutaa hänelle. Mutta äiti oli jo ollut pois-päin menossa, pää kumarassa, kahvipullo kainalossa, ja hänestä oli näyttänyt, että hän itki.

Tämä kuva oli monesti sukeltanut hänen mieleen-

sä vuosien varrella. Se oli vaivannut häntä, monesti kesken yönkin piinannut ja valvottanut häntä. Oi, hän oli huomannut menetelleensä kauhean julmasti: oli kieltänyt vanhan, köyhän äitinsä! Pari viikkoa sitten hän oli viimeksi siitä kärsinyt. Hän oli kirjoittanut äidilleen ja kyynelten kostuttaessa kirjepaperia rukoillut rikostaan anteeksi. Oi, hän oli tehnyt sen monta kertaa, mutta viime kerralla oikein nöyrästi ja sydämellisesti. Samalla hän oli lähettänyt vähän rahaa.

Hesse Karlsson istuu asemapäällikön virkahuoneen sohvalla, ja viljavat vedet virtaavat poskia pitkin. Hän itkee kuin lapsi. Tuo vanha tapaus on taas muistunut hänen mieleensä. Hän näkee äidin kumarrassa kulkevan poispäin, villasukkaan käärittynä kahvipullo kainalossa. Oi, oi, hänen rakas, köyhä äitinsä! Oliko hän mahtanut pojallensa anteeksiantaa?

Miksei hän ollut ennemmin matkustanut kotiin, kun äiti vielä eli? Olisiko nyt ollut niin mahdollon järjestää virkavapautta? Ja miksei hän ollut käyttänyt kesälomiaan? Hän, hullu, oli raatanut vain ja tässä alituudessa aherruksessa unohtanut pojanvelvollisuutensa.

Oikeassa oli Hemming ollut: kotikaupungissakäynnit kuuluivat neljänteen käskyyn. Hän oli sen käskyn moninkertaisesti rikkonut. Hän oli tehnyt kuolemansynnin. . .

Hän nousee ja jättää Dammertille hyvästit. Ulkona puhaltaa kylmä tuuli. Se jäädyttää kyynleet hänen poskilleen. Hän tuntee itsensä niin yksinäiseksi ja hyljättyksi. Varmaankin oli äiti tuntenut juuri tällaista kaksikymmentä vuotta sitten. . .

Tähdet tuikkivat kirkkaasti, ne ihan kipenöivät. On pakkanen, tavattoman pakkanen. Hesse tarpoo lumista tietä kotiin päin, ja vähänväliä tulvahtavat silmät kyyneliä täyteen.

XIII.

Pieni saattojoukko oli kerääntynyt hautuumaalle seppä Karlssonin vaimoa saattamaan. Siinä oli vanhoja tuttuja, kirvesmies Partanen vaimoineen, Savu-ojan kummi, nyt naimisissa muutaman konepajan työmiehen kanssa, isän työtovereita: päällelyöjä Heikkilä, levyseppä Lax ja varastomies Våg. Sitäpaitsi omaisia, Anna-sisko miehineen, ja Ruunari-veli, jota Hesse ei ollut moneen vuoteen tavannut. Melinda ei ollut päässyt, kun nuorin lapsista oli sairastunut.

Hautakumpu on luotu umpeen ja seppelet laskettu. Niitä ei ollut monta: Hessen, Melindan ja lasten yhteinen, Anna-siskon ja hänen miehensä, sekä Ruunarin. Lumipyry piiskaa seppelten nauhoja ja tuoreita kukkasia. Hetken päästä talvi ne surmaisi.

Vanha Karlsson seisoo kummun ääressä avopäin, välittämättä siitä, että tuuli tuivertaa hänen harmaita hapsiaan. Hän on kumaraan painunut, koukkuselkäinen äijä, jonka pieni partatupsu on ihan valkoinen.

Siinä lepäsi nyt hänen vaimonsa Eetu-pojan rinnalla. Hyvä Jumala! Äsken vielä oltiin nuoria ja pe-

rustettiin yksinkertaista, vaatimatonta kotia, ja nyt lepäsi puoliso tuossa, kylmässä haudassa. Niin nopeasti aika riensi.

Vanha Karlsson pyyhkäisee kyynelen silmänurkastaan ja astuu kummun äärestä alas. Hän katselee lapsiaan kuin aprikoiden, että olivatko nuo hänen . . . nuo täysikasvuiset, terveet ihmiset. Hessenkin ohimoilla kimallelee jo hopea. Niin nopeasti aika rientää.

Siinä se äiti nyt nukkuu Eetun vieressä, sanoo hän hiljaisella, värähtävällä äänellä, kuin tiedustaakseen lapsiltaan noin kautta rantain, että käsittivätkö nämä, kenet olivat menettäneet.

Oi, kyllä he sen käsittivät, käsittivät hyvin. Annasiskon silmät täyttyvät jälleen kyynelistä, ja Hessen pää painuu alas. Hänen sydäntänsä ahdistaa.

Partasen kummit tulevat häntä kättelemään. He eivät ole olleet hautajaistalossa. Olivat vain muuten saapuneet vanhaa tuttavaa saattamaan. Kummitäti on kutistunut kokoon, kasvot ryppyjä täynnä. Mutta — vielä loistavat hänen silmänsä kirkkaina, ja vielä on hänellä sama omituinen tapa katsoa puhuteltavaa silmiin kuten ennenkin.

Niin pitkä aika siitä, kun olen Hesseä nähnyt. Mitä — jo viisitoista vuotta?

Kaksikymmentäkin siitä karttuu. Aamulla räknäsin. Ei ole Hesseä nähty sitten kuin muutti täältä pois.

Partanen puristi lujasti kummipoikansa kättä.

Joo . . . olisi se Hesse saanut täällä ennemmin käydä . . . äiti häntä monesti kaipasi, yhtyi Savuojan kummi puheeseen. Se Kaisa-vainaja oli sellainen koti-ihminen, joka ei liikkunut missään. Liekö tuo sen koommin etelässä käynyt, kun nouti Eetu-vainajan Helsingistä?

Eihän se ollut . . . kotinurkissa vain oli pysytellyt.

Minä sitä monesti kehoitin, mutta eihän se halunnut lähteä. Yksin sain reissata.

Ja vanha Karlsson jatkoi: Sairauden aikanakin sain monta kertaa: Sähkötetään Hesselle . . . kyllä hän tulee. Mutta ei hän antanut. Sillä on paljon työtä ja hommaa . . . ei häiritä poikaa, sanoi . . .

Hessen sydämeen pisti. Niin vaatimaton, niin itsensä unohtava oli hänen äitinsä ollut. Ei ollut halunnut häntä häiritä, vaikka oli kuolemaisillaan.

Hän virkahti: Eikä isäkään kirjoittanut . . .

Eihän tuota tullut . . . kun se oli jalkainsa päällä

loppuun asti, vaikka sydäntä ahdistikin. Siihen se sitten muutamana päivänä nuukahti hellan ääreen. Oli juuri kahvia keittämässä.

Kahvia keittämässä. Hessen mielessä vilahti tuo tuskallinen muisto. Hän kääntyi selin ja pyyhiskeli silmiään.

Lähdettiin paluumatkalle. Lunta oli tavattomasti. Hesse heitti vielä viimeisen katseen hautakummulle ja kuiskasi: Äiti!

Kuin arvaten, mitä pojan mielessä liikkui, sopotti isä hänen vieressään: Älä sinä sure . . . kyllä se äiti sen asian anteeksiantoi. Viimeksikin, kun tuli sinun rahakirjeesi, ilostui niin, että ihan itki. Kyllä Jumala on antanut minulle hyvän pojan . . . uuvan saalin saan tällä rahalla . . . Ostamatta se jäi — ja eipähän äiti sitä enää tarvihekaan . . .

Hesse puristi isänsä kättä, ja suuret kyynelvet virtasivat poskia pitkin.

Partasen kummitäti oli jäänyt heitä odottamaan. Hän katseli Hesseä kirkkain silmin: Täällä on meiltäkin jo kaksi . . . Hilda ja Priita. Mari se on Amerikassa — olet kai kuullut?

Hesse pyyhki silmiään: Olihan hän kuullut . . . ei

vain ollut tullut kirjoitetuksi.

Eihän sitä nyt kaikille jaksa eikä ennätä kirjoittaa.

Oi, kuinka vaatimattomia nämä vanhukset olivat! Nyt vasta hän näki heidät oikeassa valossa. Hän tarttui Partasen kummitätiä kädestä ja puristi sitä liikuttuna.

Samassa syöksähti heitä vastaan lihava, vilkas naishenkilö, joka puolittain juoksi. Hän kantoi suurta, kaunista seppelettä.

Voi, Kaalsonni, kun minä myöhästyin! Pitikin satua sen opettajakokouksen juuri samaan aikaan! Ja vaikka minä lähdin kesken pois, niin sittenkin... Kuulkaa, joko te olette palaamassa?

Se oli Matlinin Maija.

Hän tervehti kaikkia hätäisesti. Silmät räpyttivät alinomaa, ja pää pyöri joka suunnalle.

Ja Hassekin on tullut... no totta kai! Pitihän toki äitiä tulla saattamaan. Hyvä Jumala! Siinä olikin eri ihminen... se Kaalsonska! Mutta kuulkaa — miten minä nyt sinne löydän...?

Vanha Karlsson lupasi lähteä opastamaan.

Savuojan kummi katseli heidän jälkeensä: Siinä se on tohottaja, jolta ei sanat pohjaan pala! Ja hän nau-

raa kihautti.

Hessen piti väkistenkin hymyillä. Savuojan kummi oli säilynyt niin samanlaisena, niin täydellisesti muuttumattomana. Teki vain jonkun verran piinallisen vaikutuksen, että tuo arkipäiväinen piirre tällaisessa tilaisuudessa pisti niin selvästi näkyviin.

Hän keskusteli isän työtoverien kanssa. Kuinka siellä konepajalla asiat luisti?

Mikäpä siellä... menihän se entistä uulaansa. Paljon siellä tietysti oli muuttunut sen jälkeen kuin herra varastonhoitaja siellä oli työskennellyt. Mutta suurin piirtein katsottuna se oli samanlaista kuin ennenkin.

Lax puuttui puheeseen: Onhan sinne tullut uusia koneita, poria ja sorveja, ja koko laitos käy sähköllä. Mutta — se taisi käydä jo herra varastonhoitajan aikana?

Eihän se vielä silloin... höyryllä se kävi.

Joo... minä houraan. Sähköhän saatiin vasta paljon myöhemmin.

Levyseppä Lax kynsäisi korvallistaan. Hän oli oppinut selvästi suomen, vaikka tarkka korva vieläkin huomasi, että hän mursi. Partaset eivät suostuneet

lähtemään hautajaistaloon. Heidän piti rientää kotiin. Mutta he pyysivät Hesseä käymään heillä. He asuivat vielä entisessä paikassa, pormestarin talossa Torikadun varrella.

Hesse lupasi käydä.

He olivat pysähtyneet maantielle hautuumaan eteen. Yäg selitti Hesselle paikalla tapahtuneita muutoksia.

Portti oli ennen tuolla, niinkuin herra varastonhoitaja ehkä muistaa. . . tuon aallopin kohdalla — ja ylikäytävä oli siinä, missä nyt on tunneli radan alitse. Mutta liikenteen kasvaessa piti vanhat ylikäytävät hävittää ja johtaa tie tuolla tapaa.

Niin — Hesse oli kyllä huomannut sen jo eilen, tullessaan. Tuollaiset laitteethan olivat tavallisia Etelä-Suomen vilkkailla liikepaikoilla. Mutta hän oli elänyt siinä uskossa, että täällä, kotikaupungissa, kaikki vanha säilyisi ennallaan.

Hän näki siinä vertauskuvan ajan hengestä. Ennen kuljettiin yli — oltiin aatteellisia. Mutta nyt mentiin alitse — ajateltiin ainetta ja aineen palvontaa. Materialismi, ihanteettomuus, oli saanut jalansijan täälläkin, hänen rakkaassa syntymäkaupungissaan. Sen

näki jo koulupoikain kasvoista. Poissa olivat vanhat opettajat, sellaiset kuin rehtori Ringbom, lehtori Fogman ja Pete Nässling. Hänkin oli äskettäin kuollut. Hesse oli nähnyt hänet vilahdukselta viime keväänä Itäsuon asemalla, kun rehtori oli matkustanut Helsinkiin. Vaunun ikkunasta oli Pete viittonut kädellään. Se oli ollut hänen jäähyväistervehdyksensä, vaikk'ei hän sitä silloin ollut aavistanut. Muutaman viikon kulluttua hän oli lehdistä lukenut, että Pete oli kuollut.

Siinä oli Pasasen talo entisellä paikallaan, samanköisenä kuin ennenkin. Se ei ainakaan ollut muuttunut. Mutta katuvarsi oli saanut monta uutta rakennusta, joita ei Hessen kouluaikana vielä ollut. Rautatientakainen kaupungin osa oli isosti kasvanut viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa.

Hesse pyysi vieraita sisään. Pian kai sieltä isäkin palaisi.

Tuttu, rakas tupanen! Kaikki huonekalut samassa paikassa kuin ennenkin. Hänen lukupöytänsäkin siinä solanpuoleisen ikkunan edessä. Nyt siinä ei enää opiskellut kukaan, sen jälkeen kuin Ruunari-veli oli koulunsa heittänyt.

Muistorikas huone, nuoruuden surujen, ilojen ja

toiveiden pyhäkkö! Kuinka monta unelmaa olikaan tässä vaatimattomassa pihanperäkamarissa uneksittu... rakkaudesta, maineesta, suuresta, loistavasta tulevaisuudesta. Tuon pöydän ääressä oli koulupoika lukenut läksyjään... seurannut Kreikan ja Rooman sankareita heidän retkillään... Hannibalia Alppien yli ja Alkibiadesta maanpakoon, uneksien tulevansa heidän kaltaisikseen ja pystyvänsä uhmaamaan elämän kohtaloita heidän tavallaan.

Niin — siinä oli tuo muistorikas, vanha pöytä, jonka ääressä hän oli istunut haaveillen latinankielen professorinvirasta... lukenut läksynsä, hakenut sanansa, kirjoittanut pienellä, pyöreällä käsialallaan. Sen ääressä hän oli surrut, kun Viktoria hänet jätti. Niin — Viktoria! Hän oli asunut tuon pihan toisella puolen. Ja nyt hän oli — kaksi vuotta sitten — muuttanut Savoon takaisin.

Lapsuudenaikaiset tapahtumat täyttävät Hessen mielen. Hän muistaa m. m., kuinka hän ennen omin lupinsa riensi Mankiselle, saadakseen ovensuusta seurata noita hurjia tansseja, joita Hanna ja Jussi panivat toimeen. Tuo riehakas, puolivilli meno oli toisinaan huumannut häntä niin, että hän oli kilpaa

hihkunut sotamiesten kanssa. Oli tuntunut niin mukavalta päästää luontonsa valloilleen... tuollainen oman sielunsa riehaantuneista tunteista hekumoiva, puolittain eläimellinen ja raaka, jossa oli heräävää aistillisuutta. Vielä kadullakin, kun äiti käsipuolesta kiikutti häntä kotiin, oli hänen korvissaan soinut tuo repäisevä soitto ja tanssin huumava humu. Se sousti suonissa villinä, vallattomana... saaden hänet vuoroin karahtamaan hehkuvan kuumaksi, vuoroin vilusta vapisemaan. Että pitääkin mennä tuollaiseen hoijakkaan ja riehua siellä kuin päätön! oli äiti torunut.

Hänet valtasi omituinen tunne... kuin olisi äiti jälleen käynyt noutamassa hänet kotiin, mutta toiseltaisesta juhlasta — sellaisesta, jonka hänen oma sydämensä oli pannut toimeen. Hän oli koettanut antaa sille kauniita nimiä, kutsuen sitä milloin rakkaudeksi, milloin oman itsensä jaloimmaksi ilmaisumuodoksi, mutta se oli ollutkin vain intohimoa, erotiikkaa, joka tosin ei ollut päätynyt äärimmäisiin seurauksiin: aviorikokseen sanan tavallisessa merkityksessä. Mutta sinnepäin hän oli ollut menossa... syöksemässä itsensä ja Viktorian lopulliseen turmioon.

Nyt tuntui siltä, kuin olisi tuo lapsuudenaikainen Viktoria tullut häntä auttamaan, tuo viaton tyttö, joka ei ymmärtänyt liehittelystä paljon enempää kuin hänkään. Tuntui, kuin olisi tuo Viktoria temmannut hänen silmiltään siteen ja huutanut: Katso, tuollainen sinä olet. . . haluaisit ruveta hakkailemaan, mutta se hän on rumaa! Sillä jotakin tuonsuuntaistahan tyttö oli huudahtanut silloin, kun he yhdessä palasivat öljyä ostamasta.

Hessen sydämen täyttää hiljainen ilo, Lapsuuden ajan Viktoria oli tuonut hänet takaisin hänen omalle itselleen. . . lahjoittanut hänelle takaisin sen, minä täysikasvuinen Viktoria oli uhannut riistää: sydämen rauhan ja sielun tasapainon. Se ei ollut selvinnyt hänelle ennen kuin nyt. Ei ainakaan tässä muodossa. Nyt hän saattoi ajatella Viktoriää, sielun kärsimättä siitä. Hänelle kuului tuo lapsuudenaikainen Viktoria, ei tämä täysikasvuinen, joka oli toisen miehen vaimo. Jos tämä oli rakkautta, niin se ei ainakaan ollut luvaton. Mutta — senhän ei tarvinnut olla sitä. Se oli vain muisto, lapsuudenmuisto, jolta täysikasvuinen, vaarallinen Viktoria, oli riistänyt vaarallisuuden. Sillä siitähän oli koko tuo surullinen rakkaus-

juttu saanut alkunsa, että hän oli elätellyt povessaan tätä lapsuudenaikaista kiintymystään ja jälkeensä huomannut, mihin onnettomuuteen se johti. Nyt olivat molemmat muistoja vain — muistoja, jotka hävittivät toisensa täydellisesti.

Se on mies, joka itsensä voittaa, kuuli hän jonkun sanovan vieressään ja huomasi, että Anna-sisko seisoi hänen edessään kahvia tarjoten. Hän oli vastannut Laxille, joka oli kertonut jostakin konepajalla sattuneesta rettelöstä. Hesse oli kuullut siitä vain katkelmia.

Hän katsahti sisarensa valoisasti hymyillen — aivan kuin antaen ymmärtää, että tässä oli toinen, joka myös oli voittanut itsensä... tehnyt viimeisen tilin erästä vanhasta asiasta. Hänestä oli senvuoksi niin vapauttavaa vastata sisarensa kysymykseen Melindan ja lasten voinnista.

Joo... kyllä ne hyvin jaksoivat — kaikki muut, paitsi että nuorin poika, Esko, oli sairastunut. Senvuoksi ei Melinda ollut päässyt tulemaan.

Parempi olikin, ettei tullut.

Hesse katsoi ihmeissään Savuojan kummiin. Mitä tämä oikein tarkoitti? Hän punastui ihan korvia myö-

ten.

Savuojan kummi asetti kengänkärjet vastakkain ja tukien molemmilla käsillä itseään sohvareunasta, niinkuin hänen tapansa toisinaan oli, vastasi pehmeästi kuin olisi puhellut lapselle:

Jos suoraan sanon, niin en ole koskaan pitänyt siitä, että sinä menit naimisiin. Olen ollut melkein vihasa sille sinun rouvallesi.

Kuinka niin? Hesse tunsikin, että tässä oli vielä yksi ottelu otettava Melindan ja lasten puolesta, ennenkuin kaikki olisi selvää.

Savuojan kummi jatkoi äskeiseen tapaansa: Sinä hän olit minun poikani. Etkö muista, kuinka repalehdit minun hameeni helmoissa. Olisin halunnut pitää sinut kokonaan. Äitivainajankin kanssa monesti sinusta riitelimme.

Hessen täytyi nauraa: Kummi oli lapsellinen. Saattoihan hän siitä huolimatta olla hänen poikansa, vaikka olikin naimisissa.

Mutta Savuojan kummi ei antanut jälkeen: Ei se ole sama. Sitä ei ole enää oma itsensä, kun on vaimo ja lapsia.

Mutta olihan kummitätikin naimisissa?

Mitäpä minusta! Minä olen ottanutkin itselleni vain elättäjän.

Ja hän lyöä läimäytti miestänsä polvelle.

Naurettiin. Eipä siinä aviomiestä kovin kiitetty.

Niin se on! Minä se olen meillä, joka jöötä pidän! Ukolla ei ole turisemistakaan. Se on nietua, sanoi Matti-pastori!

Asianomainen ei puhunut mitään. Naureskelihan vain hissukseen.

Hesse tunsu mielenkiintonsa kummitätiä kohtaan laimenevan. Eipä hän olisi uskonut, että tämän kiintymys häneen oli ollut noin itsekästä laatua. Mutta — jos hänen piti valita Savuojan kummin ja Melindan välillä, niin tulos oli selvä: ei hänelläkään ollut asiaa Savuojan kummin luo, koska tämä ei kerran voinut sietää hänen vaimoaan.

Hänen teki mieli sanoa se asianomaiselle suoraan, mutta sitten hän ajatteli, ettei se kannattanut. Hän kysyi vain: Ei kai äiti ollut samasta syystä käymättä?

Ei. . . se kun se Kaisa-vainaja ei yleensä liikkunut missään.

Kai se oli uskottava, koskapa Savuojan kummi kertaa sen sanoi.

Anna-sisko vahvisti: Päinvastoin olisi äiti monesti halunnut nähdä Melindaa ja lapsia, mutta ei vain saanut lähdetyksi. Häidenkin aikana sairasti.

Niinhän oli isä kertonut.

Hesse tunsu mielensä apeaksi. Omituista oli elämä. Äiti ei näe poikansa vaimoa eikä lapsia muuten kuin valokuvista. Eikä välimatka kuitenkaan ollut sen pitempi. Syy oli tietysti ennenkaikkea hänen. Hänenhän olisi pitänyt matkustaa, ottaa perhe mukaansa ja tulla näyttämään, kuinka hän oli rikastunut. Mutta myöhäistä oli enää sitä katu. Tehtyä ei saanut teke-mättömäksi.

Isä tulla kolusi sisään ja takoi saappaitaan limesta.

Lunta siellä on ja vahvasti. Pian se äidinkin hauta peittyi. Mutta — tuleepahan kevät ja sulattaa pois.

Hesse kysyi: Eikö Matlinin Maija tullutkaan?

Ei sanonut joutavansa. Käski vain sinun käydä siellä.

Hesse murahti jotakin. Paljonhan hänellä oli käymäpaikkoja.

Ja totta kai sinä meilläkin käyt?

Se on tietty. Totta kai hän Savuojan kummin luona

kävisi, vaikk’ei tämä pitänytkään hänen vaimostaan.

Ja meillä tietysti myös, huomautti Anna-sisko.

Meillä sinä et voi käydä, nauroi Ruunari-veli kuin huomauttaakseen, että hän oli naimaton mies ja asui toisella paikkakunnalla. Mutta samalla siihen sisältyi pieni moite Annalle, ettei tämä ollut häntä kutsunut.

Ja Ruunari tietysti myös. . .

Tietysti, tietysti, nauroi asianomainen, joka parast’aikaa seisoi pöydän ääressä polvet hiukan koukussa ja kasvoilla velikulta.

Pitääpä puhaltaa tuosta yks rööki, kun ei kukaan käske ottamaan.

Isä havahtui: Niin siinä on tupakkaa pöydällä. Ottakaa!

Tupakoitiin, juotiin kahvia ja haasteltiin. Annan mies rupesi puhumaan hengellisistä asioista — hän oli uskovainen. Vanha Karlsson vilkaisi Hesseen kuin anteeksipyytäen. Ei kai tämä vain pahakseen pannut?

Hesse ymmärsi isänsä katseen. Eihän toki. Totta kai nyt hautajaisissa sopi Jumalasta puhua. Vaikk’ei hän uskonnollinen ollutkaan, hän lämpeni kuunnellessaan lankomiehensä haasteina.

Kyllä se mamma autuaana kuoli, vaikk’ei monesti kirkkoon joutanutkaan. Olisi vain Tönruuti saanut sen selvemmin sanoa.

Vanha Karlsson kynsäisi päättään: Selvästihän tuo puhui. Sanoihan se, mikä lepopaikka on Jumalan kansalla ototettavana.

Lankomies: Mutta minusta tuntui, ettei se oikein hyväksynyt mammaa siihen paikkaan.

Kyllä, kyllä. . .

Hesseä rupesi keskustelu vaivaamaan. Jutella nyt. . . tuolla tavoin äskenkuolleesta, joka päällepäätteeksi oli hänen äitinsä, hänen rakas, köyhä äitinsä — se oli epähienoa.

Hän virkkoi: Jos äidin autuaaksituloa kukaan epäilee, niin silloin saa epäillä kaikkien — summamutikassa.

Lankomiehen suu jäi auki. Loukkaantuiko se Hesse? Hän tunsu itsensä jonkun verran araksi tämän rautatievirkamiehen seurassa, jota ei ollut ennen tavannut. Hänhän oli juuri puolustanut mammaa. . . todennut, että hän jos kukaan oli pelastunut.

No niin — siirryttiin muihin asioihin.

Hessellä oli paljon kyseltävää. Kuka lääkäri oli äi-

tiä hoitanut, minkälaisia rohtoja oli nauttinut? Oliko lääkäri käynyt kotona? Oliko äiti ihan viimeiseen saakka ollut ilman apulaista j. n. e.

Ei se mamma huolinut ketään avukseen, selitti Anna-sisko.

Niinhän se oli. Hän oli aina tottunut itse tekemään kaikki.

Lyhyt talvinen päivä rupesi hämärtämään. Isä aikoi sytyttää lampun. Mutta vieraat estelivät ja rupeivät yksi toisensa perästä tekemään lähtöä.

Lopuksi lähti Annakin miehineen. Viimeksimainittu virkkoi: Todellakin... jos suinkin olisi aikaa, niin sopisi meidänkin mökissä käydä...

Hesse kiitti. Kyllähän hän... mikäli hän joutaisi viipymään.

He jäivät kolmisiin isän ja Ruunarin kanssa ja istuskelivat kauan pimeässä kukin hautoen omia mietteitään.

XIV.

Hesse Karlsson kiertelee kaupunkia. Näin pitkän ajan perästä hänestä on mielenkiintoista todeta, kuinka kaikki oli muuttunut.

Matlinin vanha rakennus Laitakadun päässä oli tykkänään hävinnyt. Niin oli kuin olisi maa sen nialaissut.

Paikalla kohosi nyt komea, uudenaikainen talo, jossa oli korkea kivijalka. Eivät pystyneet enää Laidan pojat iskemään rahaa sen seinään — jos nyt yleensä tuota peliä vielä harrastivat. Ei voinut enää jutella ikkunasta kadulle niinkuin ennen, eivätkä keskikaupungin rouvat ruusuja hakiessaan lähteville ylioppilaskokelaille kysyneet enää kunnolla näkemään, missä ikkunassa niitä kasvoi. Tuollaisesta talosta niitä muuten ei olisi uskaltanut mennä kyselemäänkään.

Taloa ei saattanut tuntea entiseksi — niin täydellisesti se oli hahmonsa muuttanut. Portinpieli-ikkunan kohdalle oli tehty paraatikäytävä. Hessen täytyi väkistenkin hymyillä. Hän pysähtyi sen eteen ja luki nimikilvestä: Charles Westerholm.

Olipa joutunut asunto kuin sukulaismiehelle. Entisessä seppä Karlssonin pojan kodissa asui tämän varastojakson halkokirjuri. Mutta kuinka oudoilta olisivat mahtaneet huoneet vastatakaan. Hessen ei tee mieli astua sisään.

Hän pilkistää pihalle . . . muuttunut, kokonaan muuttunut. Laajennettu rakennus oli ahdistanut sen melkein yhteen nurkkaan. . . sinne kaivon taakse, piilipuiden suojaan. Ne olivat sentään vielä säilyneet.

Hän lähtee pois ja pyörähtää nurkan ympäri sivukadulle. Sitä reunustaa toiselta puolen korkea, punaiseksi maalattu lankkuaitaus . . . kaupungin varastoa-alueita. Entinen pallonlyöntikenttä ja talvinen mäen paikka oli saanut luovuttaa enemmän kuin puolet alastaan tuota aitausta varten.

Hessestä tuntuu, että Laidan poikien suuri joukko ympäri avaraa maailmaa tällä hetkellä huusi voimakkaan vastalauseensa tätä ryöstöä vastaan.

Hänen mielensä on katkera. Miksei voitu säilyttää vanhoja paikkoja ennallaan, miksi piti repiä ja turmella? Mustosen saunakin Plaananojan toisella puolen oli hävinnyt jäljettömiin.

Luonnollistahan se oli: kaupunki tarvitsi maitaan.

Mutta — vaikka Hesse sen hengessään myönsikin, hän siitä huolimatta kapinoi.

Uusi tavaramakasiini oli kohonnut kaupungin toiselle puolen: tulevien tavaroiden toimisto. Tänä hetkenä Hesse kirosi hengessään kaikki tulevat tavarat. Niiden mukana saapui nykyaika . . . tämä suurteollisuuden ja materialismin turmeltunut aika, joka hävitti tieltään kaiken vanhan ja arvokkaan . . .

Mutta aaloppi seisoj entisellään, vaikka näyttikin kovin matalalta. Ja ennen se oli ollut korkea kuin tuomiokirkon holvi! Vieläköhän sen alla kaikui yhtä juhallisesti kuin ennen?

Niin — hän itse oli kasvanut . . . tullut aikamieheksi. Mittasuhteet olivat muuttuneet. Se, mikä lapsena näytti suurelta ja tilavalta, oli nyt pientä ja ahdasta. Niinkuin katukin, jota hän kulki. Ennen olivat talot Plaananojan toisella puolen näyttäneet olevan ääretömän kaukana, kun pieni, paljasjalkainen pojanressu niitä Kästämän portilta katseli. Nyt ne olivat lähellä, melkein käden ulottuvilla.

Hesse jatkoi kulkua ja tuli seuraavalle poikkikadulle. Hän lähti nousemaan sitä ylös. Sen entinen nimi oli Fattihuusinkatu, nyt se oli ristitty uudelleen.

Hänen mielensä myrtyi. Hänelle tämä katu oli aina ja iankaikkisesti Fattihuusinkatu!

Sieltä näkyivät Karstenin nahkatehtaat. Niitä oli laajennettu. Uusia, outoja rakennuksia oli ilmestynyt entisten viereen. Mutta parkkiläjät olivat entisellään. Vieläköhän Laidan pojat kaivelivat niihin tunneleita niinkuin hänen lapsuudessaan?

Siinä on Linnankatu, hiljainen, autio katu, jolla ei näy monta kulkijaa. Sepäs oli säilynyt! Pitkä lankkuaitakin entisen Viikin talon toisella puolen oli vielä pystyssä, vain uudelleen maalattuna. Ja kaikki rakennukset entisensä kaltaiset. Tänne ei uusi aika ollut kynsiänsä iskenyt.

Hän pysähtyi entisen Viikin talon portille ja katseli pihalle. Siellä oli paikallaan vielä vanha kaivo, jonka ääressä hän kerran poikasena oli kyyhöttänyt tulipalon roihutessa. Kolmikerroksinen, kapea kivitalokin oli vielä jäljellä. Sieltä, naapurikorttelin talojen keskeltä se katseli toisten matalakattoisten rakennusten yli kuin ylemmyytensä tuntien. Se oli uhmannut tulta ja aikaa.

Täällä oli kaikki samanlaista — ei mitään muutoksia. Talot vain maalattu, mutta — mikäli Hesse jaksoi

muistaa — entiset väritkin oli säilytetty. Linnankatu, Linnankatu. . . se oli nimensä arvoinen! Siltä ei uusi aika ollut riistänyt sen entistä tunnelmaa.

Hän pyörähti nurkan ympäri ja poikkesi Moonan kotiin.

Tuttu piha, samannäköinen kuin ennenkin. Täälläkään ei ollut mikään muuttunut. Pihakeinu vain oli hävinnyt, ja sen paikalla seisoj pienen, viheriäksi maalattu leikkimaja.

Moonan äiti oli kotona. Mutta kuinka vanhaksi ja vapisevaksi hän oli käynyt. Hän ei heti tuntenut tullejää, mutta kun Hesse sanoi nimensä, kirkastuivat hänen kasvonsa.

Vai Hesse se on! No ei olisi uskonut!

Ja kuin vilkastuen hän köpitti Hessen edellä nurkkakamariin ja sanoi ruotsiksi: Tule nyt tänne istumaan, rakas poikani.

Hesse astui tuoneeseen. Samannäköinen kuin kaksoikymmentä vuotta sitten — vain seinäpaperit olivat vaihtuneet. Ja koulupojille vuokrattu kuten ennenkin. Sohvan yläpuolella riippui erään suurjuoksijan kuva. Täydessä vauhdissa siinä mies »repi kaulaa». Nykyajan koulunuoriso harrasti urheilua.

Moonan äiti oli käynyt kovin kuuroksi. Hänelle piti melkein huutaa. Mutta siitä huolimatta keskustelu sujui. Menneitä ei muistettu. Vanhus kyseli Hessen kotioloista ja tämä kertoi. . . poikakin kohta ylioppi-laaksi tulossa. Niin se aika riensi.

Entäs — kuinka Moona nykyisin jaksoi?

Oh, vallan mainiosti. Oli opettajana maalla ja oli laittanut karjaakin. Itse hoiti kaiken. . . lapset ja lehmät.

Mitä — ei kai hän ollut naimisissa?

Ei — koululapsia täti oli tarkoittanut. Joululomalla hän oli käynyt kotona ja tuonut tuliaisiksi oikean lehmänjuuston. Sellainen topakka ja ahkera siitä Moonasta oli tullut. Olihan se niin monesti kehoittanut häntä jättämään tämän koululaisten pidon. Mutta kun hän oli siihen niin tottunut, niin ei ollut vielä malttanut. Ja sitäpaitsi: hänellä oli nyt palvelija.

Ja Moonan äiti tarjosi kahvia ja tyttärensä tuomaa juustoa. Se oli tosin vähän kuivettunutta, mutta kahvin seassa se vielä sulii. Hesse pureskeli juustonpalasia ja hänestä tuntui, kuin olisi nieleskellyt jotakin samantapaista kuin eräänä päivänä kaksikymmentä vuotta sitten.

Hän oli kerran, melkein heti Itäsuohon muuttonsa jälkeen tarjoutunut korvaamaan Moonan äidille tämän entiset uhraukset — mutta ne oli ystävällisesti mutta pontevasti torjuttu. Ei niitä oltu korvausta vastaan tehtykään, se kun — muuten vain. Nyt ei Hesse enää siihen asiaan kajonnut, eikä Moonan äitikään.

He haastehvat kuin vanhat, rakkaat ystävät. Olihan niin paljon tapahtunut sen jälkeen kuin Hesse koulupoikana oli tässä kamarissa asunut. Pohdin Majken oli naimisissa, mestari itse kuollut. Ingeborg oli konttoristina muutamassa suuressa hikkeessä ja Miika, heidän Miikansa, oli pappi.

Niin — Moonan veli. Hesse oli siitä kuollut.

Olisi ollut niin paljon puhumista, mutta kello lähenei kymmentä ja koulupojat tulisivat syömään. Hesse kiitti ja läksi. Tämä oli ollut hiukan aikainen visiitti, mutta kun hän oli niin monta kertaa tässä talossa yötkin ollut, niin hän ajatteli, että . . .

Ei mitään, ei mitään! Tervetuloa vain toistekin!

Moonan äiti saatteli häntä portille. Hän oli kiitollinen, että Hesse oli häntä muistanut. Pää tutisi hiukan, kun hän heitti hyvästiä.

Adjö, min son . . . o' glöm int' bort!

Vanhus piti häntä edelleenkin poikanaan.

Hesse jatkoi vaellustaan kirkolle päin. Siinä se seisoi, vanha temppeli, ja sen kullattu risti kimalleli himmeästi pilvisen taivaan alla. Se oli entisensä näköinen, samoin kuin lääninhallitus ja koulukin.

Koulu, vanha, rakas koulu!

Sieltä se pilkisteli puiston huurteisten puiden loimitse arvokkaana ja entisyydelleen uskollisena. Se ei ollut huolinut mistään uudenaikaisista korjauksista. Klassillisuutensa tuntien se oli säilyttänyt yksin peltikattonsa värinkin, punaisenruskean, joka somasti sopeutui yhteen seinien vaaleankeltaisen kalkkirappauksen kanssa. Kaikki oli ennallaan — vain voimistelusalin sivukadun varrella oli uusittu. Entisen oli tulipalo hävittänyt.

Lauma koulupoikia syöksähti portista kadulle, iloisia, terhakoita olentoja. Ne eivät kiinnittäneet minkäänlaista huomiota vastapäisellä katukäytävällä seisovaan herrasmieheen, joka keppiinsä nojaten, kasvoilla kaihoisa hymy, katseli heitä. Mitäpä he välittivät siitä, että tämä sama herrasmies kolmekymmentä vuotta sitten oli samalla tavalla juossut ulos tuosta samasta portista. Mutta Hesse epäili, paloiko

näiden nuorukaisten mieli samanlaisella hehkulla . . . tunsivatko he samalla tavoin sen suuren nälän, jota hän koulupoikana oli tuntenut, ja joka ei ollut jättänyt häntä vieläkään. Hän epäili, katselivatko he maailmaa ja sen eri ilmiöitä samalla tavoin . . . kuin suurta, yhtäjaksoista ihmettä, niinkuin hän oli kouluaikana katsellut — ihmettä, jonka salaisuuksiin he tuossa kunnianarvoisassa rakennuksessa niin innokkaasti olivat koettaneet syventyä.

Ehkäpä . . . ehkäpä kuitenkin.

Muutamia silmälasipäisiä herroja astui portista kadulle . . . uppo-outoja kaikki. Hesse arvasi ne opettajiksi. Mutta — yksikään heistä ei astellut sellaisella arvokkaalla tyyneydellä kuin rehtori Ringbom, tai harpannut sellaisella tulisella kiireellä kuin Pete. Hän näytti ikäänkuin pelkäävän, että se satraappimainen karskius, joka tuolla sisällä . . . noissa kiviseinäisissä käytävissä puhkesi esiin jylisevinä huutoina ja kaikuina karjahduksina, haihtuisi hänestä tämän rakennuksen ulkopuolella . . . sulaisi kuin lumi auringon paisteessa. Sillä hän oli ollut hyväsydäminen mies, ja tuo karskius oli ollut vain kuin virkatakki, joka kotona riisuttiin pois. Joka ei opi tottelemaan, ei koskaan

opi käskemään! — se oli ollut Peten sääntö, ja Hesse Karlsson oli huomannut sen todeksi.

Hän jatkoi vaellustaan. Oh, hyvä Jumala — täällä, näillä muistorikkailla paikoilla saattoi melkein nähdä näkyjä keskellä päivää! Eikö se ollut tapahtunut eilen, kun hän tuolla lyseon portilla oli juossut pahki Pete-maisteriin, ja tämä oli hihkaissut: Joko sinä olet tullut vallan sokeaksi, Karlsson? Hänellä oli silloin ollut näärännäppy ja valkoinen side silmän päällä.

Siinä olivat sillat, ja tuossa oikealla entinen merikoulu. Tuon rakennuksen ikkunan alla he olivat ker-
ran olleet serenaadilla . . . laulaneet muutaman luokkatoverin heilalle: Yks on ystävä minulla . . . Ja silloin oli humalapäinen poliisikonstaapeli rynnännyt heidän luokseen ja ärjäissyt: Tuollaisia lauluja herrojen sopisi laulaa kapakassa! Missähän sen miehen älli oli silloin mahtanut olla?

Hesse laskeutuu katua alas. Hänestä on niin kummallista kulkea täällä, vanhassa kotikaupungissaan. Hän vaeltaa kuin vainajien keskellä. Siinä oli Öömanin ranta ja pakettilaituri. Mutta nyt oli satama hiljainen. Koski vain kohisi tuolla silta-arkkujen välissä. Sen voimaa ei talvikaan pystynyt vangitsemaan.

Keskikaupunki oli suuresti muuttunut. Uusia liikkeitä, uusia nimikilpiä. Vahingossakaan ei yhtään entistä. Kaupungin vanhin kirjakauppakin on muutettu kahvilaksi. Mainio ajan kuva! Mutta Lundahlin kirjakauppa oli toki vielä jäljellä. Hesse poikkesi sisään ostaakseen lyijykynän.

Hänen sydämensä sykki voimakkaasti. Tuon tiskin ääressä hän oli lukemattomia kertoja katsellut kuvariitingeitä, valikoiden niistä mieluisinta. Niitä oli monta eri lajia... oli sotamiehiä ja kaupungeita... oli eläin- ja lintukuvia. Hän oli hakenut kuningasleijonaa, sillä tuo eläin oli aina erikoisemmin kiinnostanut häntä.

Sen keltainen — noissa väripainosjäljennöksissä usein aivan liian keltainen väri oli saanut hänen mielikuvituksensa lentoon. Kaikki outo ja salaperäinen oli lapsena merkinnyt hänelle keltaista. Satujen kuvaamat maailmat olivat olleet keltaisia, etelä, josta Savuojan kummi jutteli, keltainen... yleensä kaikki, mikä hänen mielenkiintoaan oli tavallista suuremmassa määrin herättänyt. Hän muisti, kuinka hän ensi kertaa eläinnäyttelyssä käydessään oli pettynyt nähtyään oikean leijonan. Se ei ollut ollutkaan niin

keltainen kuin kuvissa, vaan paljon haalakampi. Sen jälkeen hän ei ollut mielellään eläinnäyttelyihin mennyt: hän oli halunnut säilyttää »leijonavärinsä». Olihan se sangen lähellä kultaa, kuningasten komeutta, ja olihan leijona eläinten kuningas.

Tässä hän siis oli seisonut, valiten itselleen riitinkiä. Siitä oli kulunut aikaa, puoliväliin neljänäkymmentä vuotta. Silloin oli elämä vasta ollut alussa, nyt sitä oli jo eletty yli puolivälin. Nuo riitingit olivat joka kerta tarjonneet hänelle saman, iloisen yllätyksen: eikö valmistautunutkin kuningasleijona tupsupäisellä hännällään lyömään kupeitaan ja kiljahtamaan yli keltaisen aavikon! Noissa riitingeissä oli häntä ensi kertaa kohdannut elämän kutsu.

Hänen päätänsä huimasi omituisesti, ja hän pyysi saada nähdä lyijykyniä. Hänellä oli sellainen kummallinen tapa ostella erilaisia lyijykyniä. Hän oli »kynähullu».

Hän saa mieluisensa kynän ja aikoo lähteä. Mutta silloin pistää hänen päähänsä ajatus, että täällä ehkä vieläkin oli myytävänä riitinkejä.

Häntä hävettää tiedustaa, mutta sitten hän rohkaisee mielensä. Neiti katselee häntä kysyvästi. Mitähän

tuo herra vielä mahtoi haluta?

Onko teillä riitinkejä?

Riitinkejä? Neiti tuijottaa häneen ihmeissään. Min-käläisiä riitinkejä herra tarkoitti? Piirustuksiako?

Hesse hymyilee kuin anteeksipyytäen. Oliko mahdollista, että kolmessakymmenessä vuodessa hävisi kokonainen sana, kokonainen käsite?

Onko neiti tästä kaupungista?

Kyllä . . . mutta mitä . . . mitä herra oikein tarkoitti? Kyllä hän oli kotoisin täältä, syntynytkin täällä.

Sitten te olette paljon nuorempi minua.

Myyjätär punastui. Ihmeellistä! Mitä tämä kome-dia merkitsi? Hän vilkaisee toiseen päähän huonetta, missä toinen neiti parast'aikaa palvelee erästä rou-vaa. Hesse käsittää hänen tarkoituksensa. Neitiparka luuli häntä varmaankin mielipuoleksi.

Hän lausuu leikkisästi: Minun lapsuuteni aika-na kutsuttiin riitingeiksi väripainosjäljennöksiä, jot-ka maksoivat viisi penniä kappale.

Oh! Sitäkö se oli? Myyjätär oli jo ehtinyt ajatella ihan ihmeitä. Kyllä . . . kyllä sellaisia löytyi.

Hän opasti Hessen toiseen päähän.

Näytä tälle herralle väripainokuva-arkkeja.

Sellainen konstikas sana! Riitinki oli paljon selvempi ja yksinkertaisempi.

Hän sai mitä halusi. Valtava pinkka nostettiin hänen eteensä, ja hän rupesi sitä selailemaan. Siellä oli kaupunkoja, maita ja kansoja . . . kaikkien valtakuntien armeijat eri aselajeineen, mutta ei hän niistä välittänyt. Hän etsi kuningasleijonaa.

Jopa löytyi! Siinä se seiso i erämaan laidassa . . . leijonapari, uros pienellä kummulla, katsellen yli keltaisen aavikon, naaras alempana, vaanivassa asennossa sekin. Hännät sojottivat suorina, tupsu hiukan ylöspäin koukistuneena. Väri oli sama kuin ennenkin, keltaisen ruskea, ehkä keltaisempi kuin luonnossa. Leijonaväri, elämän kutsuva, kiehtova väri! Sama kuva kuin hänen lapsuutensa aikanakin.

Hesse Karlsson katselee riitinkiä, ja omituiset tunteet myllertävät hänen povessaan. Mitä sinusta on tullut? kysyy tuo halpa paperiarkki häneltä. Onko kuningasajatuksesi toteutunut?

Oi, hänen täytyy tunnustaa, että ei ole — ei ainkaan sillä tavoin kuin hän oli kuvitellut. Eihän hänestä ollut tullut latinankielen professoria — vaivainen halkokirjuri vain . . . Puu-Kaalsonni . . .

Mutta sittenkin, sittenkin . . . eräässä suhteessa se sittenkin oli toteutunut: hän oli voittanut itsensä, saavuttanut sielunsa tasapainon. Toivottomat taistelut olivat toivottavasti takanapäin: hän oli päässyt sydämensä herraksi . . . tuon petollisen, epävakaisen sydämen, joka oli hänelle ja hänen rakkailleen niin paljon murhetta tuottanut.

Hänen kuningasajatuksensa oli toteutunut.

Hessen silmänurkassa kimallelee kyynel, kun hän kauan kuvaa katseltuaan lopuksi lausuu: Saanko kaksi kappaletta näitä.

Neiti hymähtää. Omituinen herra . . . ei varmaan-kaan ollut oikein viisas. Oli sen näköinen, kuin olisi katsellut ammoin kuolleiden omaistensa kuvia. Hesse sai käärön, maksoi ja lähti.

Kadulla hän vasta oikein punastui. Mitähän ne olivat hänestä ajatelleet? Varmaankin pitäneet vähäjärkisenä.

Mutta — välipä sillä! Hän oli vielä löytänyt riitinkejä! Toisen niistä hän laittaisi kehyksiin työhuoneensa seinälle siellä uudessa asuinpaikassaan. Mitäpä siitä, vaikka tuttavat nauraisivatkin. He eivät aavistaisi, mikä merkitys tuolla vaatimattomalla taulul-

la hänelle oli. Se muistutti lapsuudesta ja viittasi tulevaisuuteen. Se kehoitti häntä tarttumaan lujasti elämästä kiinni, täyttämään velvollisuutensa, pitämään osansa — sen, jonka elämä hänelle oli antanut.

Hänestä tuntui, kuin olisi kotikaupunki yht’äkkiä näyttänyt hänelle kasvonsa, entiset, rakkaat kasvonsa, kuin olisi tämä uudenaikaisuutta tavoitteleva yhteiskunta jälleen muuttunut siksi, mikä se hänen lapsuutensa aikana oli ollut: onnen, rauhan, tyynen ahertelun ja lujan elämänuskon tyyssijaksi.

Mieli valoisana hän lähti astumaan Niittytullia kohti, Partasen kummeja tervehtimään.
